

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

**HABER SÖYLEMİNİN
İNTERNET İÇERİKLERİNE ETKİSİ**

122287

Doktora Tezi

122287

Cem Yaşın

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Metin İnceoğlu

ANKARA-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

**HABER SÖYLEMİNİN
İNTERNET İÇERİKLERİNE ETKİSİ**

Doktora Tezi

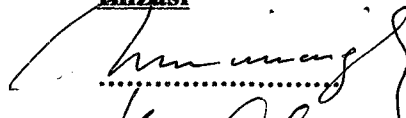
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin İnceoğlu

Tez Jüri Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Metin İnceoğlu



Prof. Dr. Kerkmar Alemdar



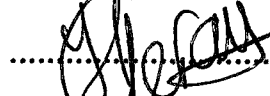
Prof. Dr. Necattin Gür



Doç. Dr. İrfan Erdogan



Doç. Dr. Haluk Geray



Tez Sınav Tarihi: 27.02.2002

Giriş	1
I-İdeoloji, Toplumsal Özne Ve Söylem İçinde Kimlik	
A-Özne, Kimlik, İdeoloji: Kendini Bilmenin Toplumsal Dolayımı	5
1-Descartes’da Kartezyen Özne	15
2-Kant’ın Aşkın Öznesi	20
3-Hegel’de Dünya Tini Ve Bireysel Öznenen Toplumsal Özneye Geçiş	25
4-Marx’ta “Yanlış Bilinç” Kavramı Ve İdeoloji	30
5-Althusser’de Devletin İdeolojik Aygıtları Ve İdeoloji İçerisinde Özne Konumlarının Oluşumu	39
6-Yapısalcılık Ve Yapı İçinde Öznenin Oluşumu	46
B-İletişim Kuramlarının Özne Kavramsallaştırması	66
1- Çizgisel (Linear) İletişim Modellerinde Özne Kuruluşu	69
2-Kitle İletişim Araştırma Kuramlarında İzleyici Belirlenim Düzeyleri	75
C-Kimlik Ve Söylem Olarak Haber	83
1-Haber Söylemi İçinde Toplumsal Kimliklerin Yeniden Üretimi	87
D-İnternet, Kamusal Alan Ve Enformasyon Akış Kuramları	91
1-Kamusal Alan Ve Siyasal Özne Konumları	91
2-İnternet Üzerine Kamusal Alan Ve Toplumsal Özne Tartışmaları	98
3-Kimliklerin Yeniden Üretiminde Kitle İletişim Araçları Ve İnternet	105
E-Kuramsal Çerçeve Ve Kuramsal Tanımlamalar	111
1-Kuramsal Çerçeveyi Oluşturan Tanımlamalar Ve Tartışma Eksenleri	111
2-Kuramsal Çerçeve	121
II-Haber Gündeminin İnternet’e Yansımaları Ve Kimliklerin Yeniden Üretimi	132

A-Kimliklerin Yeniden Üretim Alanı Olarak Gündem Ve Haber Söylemi.....	132
B-İnternet’te Kimlik	135
1- Haber Söylemi İçinde Gündem Oluşumu	138
2-Basında 1999 Gündemi	140
3-İnternet Gündeminin Basının Gündemi Karşılaştırması	224
D-Haber Söyleminde Özne Konumlarının İnşası Ve İnternet’te Kimlik	245
1-Deprem Söylemi İçinde Olumsuz Kimlik Kategorileri	247
2-Örnek Olay: Sağlık Bakanı Osman Durmuş	252
Sonuç Ve Değerlendirme	262
Kaynakça	268
Özet	276
Summary	277

ÇİZELGELER

Çizelge 1 – Bilgiye Erişim	9
Çizelge 2 – Bilginin İki Eksenini	9
Çizelge 3 - Bilinç Problematığının Üç Eksenini	12
Çizelge 4 - Göstergenin İki Yüzü	50
Çizelge 5 – Göstergelerin İlişkileri	51
Çizelge 6 – Doğa-Kültür	56
Çizelge 7- Shannon& Weaver Modeli	70
Çizelge 8 - Çizelge 7- Shannon& Weaver Modeli'nde Özne	71
Çizelge 9 Lasswell'in İletişim Modeli	72
Çizelge 10 - Lasswell ve Shannon& Weaver Modellerinde Özne	73
Çizelge 11 – Lasswell Modelinde İletişim Araştırma İşlevleri	73
Çizelge 12 – Lazarsfeld'in İki Aşamalı Akışı	78
Çizelge 13-Newcomb'un ABX modeli	79
Çizelge 14 – TCP/IP Protokol Düzeyleri	102
Çizelge:15 “Broadcast” ve “Netcast”in Yapısı	136
Çizelge16 – Gündemde Yoğunlaşma- Dağılıma	168
Çizelge 17 – Hareketli Ortalamaya ya Göre Gündem Yoğunluğu	170
Çizelge18 – Başlıkların Punto Büyüklüklerine Göre Odaklanma Etkisi	179
Çizelge 19 - Başlıkların Sayfa Tasarımında Ağırlığı (%).....	181
Çizelge 20 – Görsel Unsurların Ön Sayfa Tasarımında Ağırlığı %	191
Çizelge 21 – Siyasal İslam İle İlgili Haberlerin Yıl İçinde Gündeme Yayılımı	204
Çizelge 22- Bölücü Terör ile İlgili Haberlerin Yıl İçinde Gündeme Yayılımı .	207

Dağılımı	243
Çizelge 44 – Gündemde Yoğunlaşma ve Gündem İçerikli E-Posta	244
Çizelge 45 – Gündemde Yoğunlaşmanın Hareketli Ortalaması ve Gündem İçerikli E-Posta	244



TABLolar

Tablo 1 – Lasswell ve Shannon& Weaver Modellerinin Karşılaştırması	72
Tablo 2 - İletişim Araçlarının Oranları	104
Tablo 3 - Hürriyet Gazetesi 1999 Gündemi	143
Tablo 4 - Hürriyet Gazetesi Sayfa Tasarımında Haber Konu Hiyerarşisi	156
Tablo 5 - Başlıkların Punto Büyüklükleri	171
Tablo 6 – Sayfa Formatında Görsel Unsurların % Ağırlığı	182
Tablo 7 –Haber konularının 1999 yılı içinde sürekliliği	196
Tablo 8 – Olumsuz Kimlik Kategorileri ve Gündemde süreklilik	198
Tablo 9 - Gündem'deki Tehdit Unsurlarına Göre “Diğeri” Kategorisi ve Değilleme Olarak Olumlu Anlam Yüklenen Kimlik	200
Tablo 10 – Olumsuz Kimlik Kategorisi olarak Siyasal İslam ve Yıl İçinde Dağılımı	201
Tablo 11 –Olumsuz Kimlik Kategorisi Olarak Bölücü Terör	204
Tablo 12 – Deprem ile ilgili haberlerin yıl içine dağılımı	207
Tablo 13 – Kosova ile ilgili haberlerin yıl içinde dağılımı	210
Tablo 14 - Mafya/Çete ve bürokraside yolaşma haberlerinin yıl içinde yayılımı	211
Tablo 15 –Hürriyet Gazetesi Gündemi ile Paralellik	215
Tablo 16 – Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-postaya Sayısına Göre Adetleri	227
Tablo 17 - Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-postaya Sayısına Göre Adetleri (Gruplanmış)	228
Tablo 18 –ODTU-Forum İçerik Dağılımı	229

Tablo 19- ODTU-Forum Listesinde Haber ve Gündem Oluşturucu İçeriğin Dağılımı	230
Tablo 20 – ODTU-Forum Gündeminin Hürriyet Gündemi İle Paralelliği ve Gündemde Yoğunlaşma	231
Tablo 21 –Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları e-posta Sayısına Göre Adetleri	237
Tablo 22 – Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-posta Sayısına Göre Adetleri (Gruplanmış)	238
Tablo 23 –Genç Yunuslar İçerik Dağılımı	239
Tablo 24 - Genç Yunuslar Gündemînin Hürriyet Gündemi ile Paralelliği ve . Gündemde Yoğunlaşma	241
Tablo 25 –Deprem Söylemi İçinde Olumsuz Kimlik Kategorilerinin Oluşumu.	248

GİRİŞ

Bu tez İnternet içeriklerinin oluşumunda, egemen söylemin ve kitle iletişim araçları içerisinde oluşmuş gündem ve haber söylemini incelemek için tasarlanmıştır. Kitle iletişim araçları içerisinde oluşan gündemin İnternet içeriklerine etkisi üzerine eğilerek, İnternet'te varolan kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretimini incelemektir. İnternet'te muhalif veya egemen söylem dışında kaldığı varsayılan kimliklerin kendilerine bir yer bulmaları, İnternet'in demokratikleştirici bir işlevi olduğu iddialarıyla birlikte kamusal alan tartışmaları yeni bir boyut kazanmaktadır. Bu tartışmaların içerisinde oldukça önemli olan fakat gözden kaçan bir yan, egemen söylem ve kitle iletişim araçları içerisinde oluşturulmuş gündemin, İnternet içerikleri ile olan ilişkisidir. Tezde bu ilişki, kimliğin ve bilincin ideolojik bir üretim olarak kitle iletişim araçları içerisinde nasıl üretildiği ve bu üretimin farklı özne konumlarınca İnternet'e nasıl taşındığının doğası incelenecektir. Böylece akademik bilgi birikiminde önemli bir boşluk doldurulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın Alanı: a) İnternet içerikleri üzerinde egemen söylem içerisinde oluşmuş haber gündeminin etkisi; b) Bu etkinin siyasal kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretimindeki rolü; c) Ve bu yolla muhalif kimlik konumlarının egemen söylem içerisinde yeniden üretiminden oluşmaktadır.

Tezin temel varsayımlarının başında İnternet içeriklerinin egemen söylem içerisinde üretilmiş medya içeriklerinden bağımsız, kendi iç dinamikleri ile üretilmiş içerikler olmadığı gelmektedir. Tezde bu nedenle medya içeriklerinin etkisini ölçmek için haber gündemi incelenmiş ve İnternet içerikleri ile karşılaştırılmıştır.

Haber gündemin ideolojik yapısının iki temel işlevi olduğu kabul edilmektedir. Bunlar:

İnternet içeriklerinin haber hiyerarşisinin ideolojik öncelikler ile paralellik içinde olduğu; bu öncelikler içerisinde üretilmiş haber söylemi olumsuz kimlik kategorilerini oluşturan değer sistemlerini inşaa etmektedir. Bu değer ve kimlik oluşturuu normları içselleştiren muhalif kimlikler kendilerini egemen söylemin içerisinde üretmektedirler.

Kimliklerin yeniden üretimi ideolojik bir süreçtir. Bu nedenle tezde ideoloji, bilinç-yanlış bilinç, kimlik gibi kavramların incelendiği geniş bir bölüm yer almıştır. Bu bölümde yer alan tartışmalar, kuramsal çerçevenin oluşturulması için kullanılmıştır.

Tez iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm ideoloji, toplumsal özne, ideolojik bir pratik olarak kitle iletişim araçları içinde özne konumları ve toplumsal kimliklerin üretimi ile ilgili kuramsal çerçevenin oluşturulduğu bölümdür. İkinci bölüm ise haber gündemi içerisinde kimliklerin oluşumunun ve İnternet’te egemen söylemin farklı toplumsal kimliklerce taşınmasının incelendiği bölüm olmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan kimlik ve toplumsal özne kuramları, toplumsal bilginin biliniş tarzları üzerinde kuramların analizi ve toplumsal bilgi içerisinde insanın kim olduğunun ve diğer insanların kim olduğunun bilgisine nasıl sahip olduğu ile ilgili kuramları içermektedir. Çalışma aydınlanma düşüncesinden eleştirel kurama giden bir rota takip etmiştir. Değerlendirme Descartes, Kant, Hegel, Marx, Althusser, Saussure, Lévi-Strauss ve Lacan’ın kuramları ile bilinç ve özne konumlarının oluşumu ile başlamaktadır. İlk bölümün ikinci kısmı ise iletişim

kuramları içerisinde özne kavramsallaştırmasını içermektedir. İlk bölümün üçüncü kısmı haber söylemi içerisinde kimliklerin yeniden üretimini, gündemle ve kimlik bağıntısının incelenmesini içermektedir. İlk bölümün son kısmında ise İnternet içerisinde kimliklerin yeniden üretimi, bu bölüme kadarki teorik çerçevenin kamusal alan ve enformasyon kuramları ile birleştirilmesi ile son bulmaktadır.

Tezin ikinci bölümü haber söylemi içerisinde egemen söylemin kurulumu, 1999 gündemi ve İnternet gündeminin kitle iletişim araçları içerisinde belirlenmiş haber gündem ile paralelliğinin incelendiği bölümdür. Haber gündeminin oluşumu 1999 yılı içinde Hürriyet Gazetesi ön sayfa tasarımı içerisinde değerlendirilirken, haber hiyerarşisinin oluşumu sayfa tasarımı ile değerlendirilmiştir. Haber gündeminin dağılımı incelendikten sonra İnternet listelerinin incelenmesine geçilmiştir. Gündem ve haber söyleminin İnternet içerikleri üzerinde etkilerini ölçmek için siyasi yelpazenin sağında ve solunda üye tabanları yer alan iki liste incelenmiştir: Genç Yunuslar, ODTU-Forum.

Çalışmanın Yöntemi: Tezin egemen söylem içerisinde üretilmiş haber içeriklerinin kimliklerin yeniden üretilmesi üzerindeki etkisini incelemesi, tezin “ideoloji”, “bilinç” gibi kavramların geniş bir tartışmasının yer aldığı kuramsal bir tartışma ile başlamasını gerektirmiştir. Bu bölüm içerisinde tezin varsayımlarının dayandığı kuramsal çerçeve çizilmiştir.

İkinci bölümünde ise Haber gündemi Hürriyet gazetesinin 1999 yılı içinde ön sayfasından değerlendirilmiştir. Haber gündemi içerisinde ideolojik öncelikler, diğeri kategorisinin oluşumu ve diğeri kategorisinin oluşturan değer ve normların değillemesi olarak kimlik oluşturan normların yeniden üretimi incelenmiştir. Bu amaçla Hürriyet Gazetesi ön sayfası iki eksenle değerlendirilmiştir. Bunlar:

Gündemde yoğunlaşma ve dağılma,

Gündemde süreklilik.

Çalışmada öncelikle 1999 yılındaki gündem ve ikincil gündem konuları saptanmıştır. Yoğunlaşma ve dağılma sayfa tasarımı ile tespit edilmiştir. Bunun için:

Gündemi oluşturan haberin sayfa içine kapladığı alanın sayfaya göre yüzdesi,

Başlık büyüklüğü,

Resim grafik sunuş gibi görsel sunumlar incelenmiştir.

Haberin zaman yayılımının incelenmesi süreklilik gösteren ana haber konularının tespiti imkanını vermiştir. Bu konuların zaman içinde dağılımları, yoğunlaşmaları ve içerdikleri olumsuz kimlik kategorileri incelenmiştir. Hürriyet gazetesinin gündeminin egemen söylemi ve anadamları yansıtıp yansıtmadığı diğer gazeteler ile kıyaslanarak ölçülmüştür.

Gündem ve haber söyleminin İnternet içerikleri üzerinde etkilerini ölçmek için siyasi yelpazenin sağında ve solunda üye tabanları yer alan iki liste incelenmiştir: Genç Yunuslar, ODTU-Forum. Liste içeriklerinin gündeme paralelliği, içeriklerin konulara göre tasnifi ile sağlanmıştır. Her iki listede de içerikleri “gündem”, “alternatif gündem” ve alt gündem” olan e-postalar veritabanında tasnif edilmiştir. Her iki listede haber gündemine paralel içerikler üretildiği görülmüştür. Haber gündemi ile liste içeriklerinin makro düzeyde karşılaştırılmasından sonra tezde söylem içerisinde özne konumlarının mikro yapıları incelenmiştir. arasında ise sağlık bakanı Osman Durmuş seçilmiştir.

A-ÖZNE, KİMLİK, İDEOLOJİ: KENDİNİ BİLMENİN TOPLUMSAL DOLAYIMI

İdeolojiler, bireyleri toplumsal kimlikler aracılığı ile toplumsal özneler olarak konumlandırır. “İdeoloji, insani varlıkları birer toplumsal özne olarak kuran ve bu özneleri bir toplumdaki egemen üretim ilişkilerine bağlayan yaşanan (lived) ilişkileri üreten anlamlandırma pratiklerini düzenlemenin belli bir yoludur.”(EAGLETON, 1996: 41) Bu da maddi ilişkilerin anlamlandırılması ile ilgili bir olgudur; başka bir deyişle bilinç veya özbilinç sorunudur. Kim olduğumuzun idrakı: öznenin ve toplumsal kimliklerin oluşumu, iki uç kuramsal algılayış içerisinde sınıflanmaktadır. Bir uçta gerçeğin ve gerçek ile birlikte kendi özbilincine varma sürecinin araçsal akıl dolayımıyla olduğunu öne süren aydınlanma filozofları: Descartes, Kant, Husserl, Fichte Hegel’dir. Diğer yanda bilincin maddi ilişkilerin sonucu olduğunu öne süren düşünürler: Feuerbach, Mark, Althusser ve Levi-Strauss gibi yapısalcılardır.

Özne ve bilinç düzeyindeki bu köklü ayrıma, “ideoloji”nin kavranışını yanlış bilinç olarak kavrayıp olumsuzlayan yaklaşım ile toplumsal dönüşümün bir aracı olarak görüp olumlayan düşünce arasındaki karşıtlığı da eklemek gerekmektedir. İlk tartışma düşünce tarihini kapsayabilecek geniş bir tartışma zeminine otururken, ikinci tartışma daha çok Marksist yaklaşımlar içerisinde biçimlenmekte; Marx’ın gençlik dönemi yapıtları ile olgunluk dönemi yapıtlarını referans alan düşünürler arasında geçmektedir. “Marx’ın ideolojiyle ilgili önermeleri sonraki yazar ve düşünürleri farklı biçimlerde etkilemiştir: Bazıları “camera obscura”yı, bazıları Gramsci’yi müjdeleyen şeyleri, bazıları da meta fetişizmini tercih eder.” (BARRET, 1996: 25). İlk tartışmanın eksenini metafizik ile materyalizm arasında iken ikinci tartışma eksenini yapısalcılık ile tarihselcilik veya Yapısal Marksizm ile Humanist

Marksizm arasındadır. “İdeoloji üzerine birçok tartışmayı bu karşıt kavrayışlar – Marx’taki olumsuz ya da eleştirel ideoloji teorisi ile Lukács ve Gramsci’de olduğu kadar Lenin’de de rastlanan tarihsel toplumsal sınıflarla bağlantılı genel dünya görüşlerinin ve bakış açılarının olumlu ya da betimleyici tanımı –etrafında merkezileştirir.”(Barret, 1996: 29) Althusser’e göre devletin aygıtları içerisinde maddi üretim ile somutlanan ideoloji, işçi ve köylü kitleleri apolitize eden bir yanlış bilinçtir¹. Lenin ve Lukacs’ın yaklaşımlarında ise ideoloji tikel bir sınıfa uygun, sistemleşmiş, tarihsel bir düşünce gövdesidir.

Frankfurt Okulu, Marksist kuramın içinde tartışmalı olan “özne” sorununu, akıl nosyonu ve aklın kapitalizmin ulaştığı noktada tahakküm aracı haline dönüşmesi içerisinde algılar. Akıl nosyonu Kant, Hegel, Marx ve Freud’un bir sentezidir. Akılcılık ve teknolojik ussallık egemenliğin meşruiyetini sağlayan akıllı bir uyumla özdeş tutan doğa ve toplum üstünde egemenliğin inşası olarak görünen sistem “olanla-olması gereken” arasındaki farkı ortadan kaldırarak, özne ile nesne

¹ Yanlış bilinç kavramı Marx tarafından kullanılmamış Engels tarafından bir mektubunda (Fraz Mehring’e 1893 tarihli) kullanılmıştır. Yanlış bilinç eğer tikel sınıf çıkarları ile uygun olmayan ideolojiyi tanımlamak için kullanılıyorsa, doğru ideolojinin bilgisine nasıl varılabilir ? Bu sorudan yola çıktığımızda bilimsel bilgi ile ideoloji arasındaki ayrımın ne olduğu sorusuna varırız. Vardığımız nokta ise bizi tekrar bilgi ve bilinçle ilgili ilk epistemik tartışma eksenine geri döndürür. Diğer bir sorun ise Frankfurt Okulu’nun rasyonel aklın eleştirisi ile ortaya çıkar. Teknoloji ve aklın tahakküm araçları olarak hizmet etmesi bir yanlış bilinç versiyonudur; ama en önemli etkisi tarihi yapan bilinçli insana yer bırakmaması ve tarihsel özneyi imkansız kılmasıdır.

arasındaki farkı ortadan kaldırmıştır. Teori ve pratik arasındaki ilişkinin eleştirel kuram içerisinde yeniden değerlendirilmesi için Frankfurt Okulu toplumsal özne üzerindeki tahakküm araçlarını deşifre etme yoluna gitmişlerdir. Flax'a (1997: 312) göre "eleştirel teori kayıtsız ya da tarafsız olamaz; tahakkümün çoğu kez gizli ya da gizemleştirilmiş işleyiş biçiminin maskesini indirerek tahakkümün üstesinden gelme amacına adanmışlığı içerir. Eleştirel teorisyen, ezilen sınıf ve toplumdaki bastırılmış özgürleştirici potansiyeller adına konuşmak zorundadır."

Althusser'de öznelerin söylem içinde oluşmaları Lacan'ın psikanalitik kuramından esinlenmiştir.² "Althusser Lacan dolayımı ile Saussure, Freud ve Marx arasında bir köprü oluşturmayı – bu yolda bilinçli bir amaç taşımaksızın- deneyen ilk düşünürdür.(İNAL, 1996: 60) Althusser'in yapısal-Marksizmi post-yapısalcı kuram tarafından eleştirilirken, determinist biçimde belirlenen öznenin tüm belirlenim bağları koparılmıştır. Yeni kuramlar olarak öne sürülen Postyapısalcılık-Postmodernizm gibi akımlar ise bir yandan aşkın özne konumlarına geri dönerken, bilinç ile maddi üretim arasındaki köprüleri yıkmaları ile bütüncül toplum yaklaşımlarını reddetmişlerdir. Postyapısalcı kuram "ben"i yapı söküme uğratmakta; durağan ve bütüncül bir varlık ya da bilinç yerine benlikler arasında geçişi ve bütüncül olmayışını getirmektedir.(SARRUP, 1997; BEST-KELLNER, 1998).

Post-yapısalcılığın yapısalcı kuramın eleştirisi içinde oluşması gibi, Post-Marksist kuramın çıkışı için Althusser ve Gramsci'nin teorileri uygun zemin oluşturmuşlardır. Althusser'ci yapısalcılıktan yola çıkan üç çizgiyi Larrain (1994) şöyle tanımlamaktadır:

² Freud'un psikanaliz kuramı biyolojik temelli iken, Lacan'ınki kültürelidir.

Rosallind Coward, John Ellis ve Diane Adlam'ca temsil edilen semiyolojik ve psikolojik hattır. İkincisi, epistemolojiye radikal bir saldırı yönelten Paul Hirst ve Barry Hindess tarafından geliştirilen felsefi hattır. Üçüncüsü ise, ilk dönemlerinde Marksizme yaptıkları katkılarla diğerlerinden ayrılmalara rağmen, daha sonra sosyalizm ile işçi sınıfı arasındaki tüm zorunlu bağlantıları koparan ve ideoloji eleştirisi yerine söylem çözümlemesini getiren Laclau'nun son çalışmaları ve Chantall Mouffe tarafından geliştirilen siyasal çalışmalardır.”(ss.121-122)

İngiliz kültürel çalışmalar ve Stuart Hall, Post-Marksist teorinin Marksizmden uzaklaştığı yoldan (Althusser'in yapısalcılığı ve Gramsci'nin humanist Marksizmi) geri dönerken Post-Marksist teorinin kavramlarını (çoklu okuma ve kod açım süreçlerine vurgu gibi) eleştirel kuram içerisinde yeniden inşaa etmiştir. Toplumsal formasyonun yeniden üretiminde kültürel üretimin rolü, medya metinleri içerisinde anlamların üretimi ve alımlanması kültürel çalışmalar için önemli bir odak noktası olmuştur. “Hall ideolojilerin kökenlerini bulmaktan ziyade etkilerini tanımlamaya çalışmıştır.” (DAĞTAŞ, 1998: 14)

Toplamak gerekirse, aydınlanma düşüncesinden bu yana düşüncenin tartışma eksenleri farklılaşmakla birlikte karşıt görüşleri belli eksenlerde toplamak mümkündür. Bunlardan ilki epistemik boyutta oluşmaktadır. Descartes'le başlayan tartışma bilginin kaynağı ve yöntemi üzerinde başlamıştır. Bir yanda duyu organlarımız ile elde ettiğimiz bilginin yanıltıcı olduğunu, şüphe edemeyeceğimiz tek gerçeğin şüphe ettiğimiz olduğu ve bunun da aklın edimi olduğunu öne süren Descartes'ın rasyonalist yöntemi yer alırken; diğer yanda “Hume bilginin tek kaynağının duyular yoluyla algılanan yaşantı (experiance) veya izlenim (impression) olduğunu ileri sürmektedir.”(SUNAR 1999: 82) Tartışma sosyal bilimlerin birçok alanına taşınmış ve karşıt kuramsal kümeler oluşmuştur. Gerçeğe ancak arı-aklın

dolayımı ile ulaşabileceğimizi savunan “rasyonalizm” ile duyu organlarımızın dolaysız gerçeğe dolaysız erişebileceğini söyleyen “empirisizm” arasında 17. yüzyılda başlayan tartışma farklı boyutlara ulaşarak genişlemiştir:

Çizelge 1 -Bilgiye Erişim

Aklın Kendi Üzerine Düşünümü

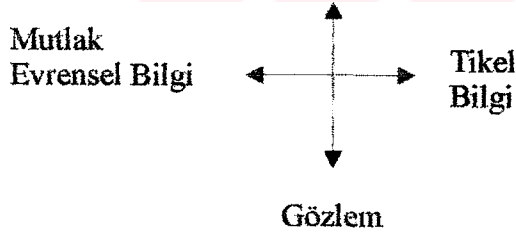


Gözlem

Bilgiye ulaşmada empirist-rasyonalist kuramların tartışmasının doğal sonucu bilginin kaynağı üzerine yönelmektedir. Bilgi içselmidir, dışsal mıdır? Bilginin içsel veya dışsal olması ise bu süreçte bizi başka bir tartışma eksenine taşımaktadır: Bu da bilginin mutlak mı, değişken mi olduğu; sorunsalın açılımı ise: bilginin evrensel mi, tikel mi, öznel mi- nesnel mi olduğudur.

Çizelge 2 -Bilginin İki Eksen

Aklın Kendi Üzerine Düşünümü



Bilgi kuramının rasyonalist ve empirist versiyonlarında bilginin evrenselliği ve tikelliği üzerine ayrışmada bazı düşünürler akıl veya gözlem yoluyla mutlak bilgiye ulaşılabilirliğini savunurken; bazıları mutlak bilginin imkansızlığına vurgu yapmışlardır. Mutlak bilginin mümkün olması rasyonalist düşüncede akıl aracılığıyla, empirist yöntemde duyu organları ile sağlandığı kabul edilmektedir.

Descartes deneyimlerinden elde edilen bilgiden şüphe eder. Descartes'in akılcı yönteminde mutlak bilgiye erişmenin yolunun duyularımızla edindiğimiz önyargılardan arınmak yoluyla olabileceğini öne sürmüştür. Apriori bilgi, deneyden önce edinilmiş bilgidir. Akılcılar bu tür bilgiyi olanaklı görür.

“John Locke’un bir sonraki yüzyılda doğuştan idealara yaptığı bilinen saldırısı şu sorunu ortaya çıkarmıştır: şayet ideaların benim zihnime yerleşmesinin bir anlamı olacaksa, bebek zihninin onları gerçekten algılaması gereklidir (ki elbetteki bu yanlış bir düşüncedir): “çünkü bir Zihin’e ve o Zihin’in algılaması olmaksızın bir şeyin yerleştirilmesi bana pek akla yalın görünmemektedir.””(LOCKE, 1975; Aktaran COTTINGHAM: 81)

John Locke’a göre “insan zihni dünyaya boş bir kağıt “tabula rasa” olarak gelir; bilgi zihnin izlenimler yoluyla biçimlendirilmesinden oluşur. İnsanın duyular dünyasını aşmasına olanak yoktur.” (SUNAR, 1999: 99) Locke’a göre duyularımızla ulaştığımız gerçek bilgidir.

Bilginin tikel olabileceği görüşü aydınlanma düşüncesinin bilgi kuramı ile, ortaçağ Avrupasındaki Aristo düşüncesinin Hristiyan ve Stao’cu yorumları arasındaki karşıtlık içinde olmuştur. 19.yüzyılda yoğun biçimde olumsuz ve yanlış bilgi ile ilişkilendirilen ideoloji, aydınlanma düşüncesi içinde ilk olarak olumlu olarak kavramsallaşmıştır.

“Desttut de Tracy 1801-1815 yılları arasında kaleme aldığı Element d’Ideology adlı eserinde, diğer bütün bilimlere temel olacak yeni bir düşünceler bilimini yani ideolojiyi (ideology=düşüncebilim) ortaya attı. Doğuştan gelen bilgi kavramını reddeden de Tracy, bütün düşüncelerimizin fiziksel duygulara dayandığını ifade etti. Fikirlerin kökenine ilişkin dinsel ya da metafizik önyargılardan arındırılmış ussal bir araştırma, ussal ve adil bir toplumun temeli olabilirdi.” (McLELLAN, 1999:17)

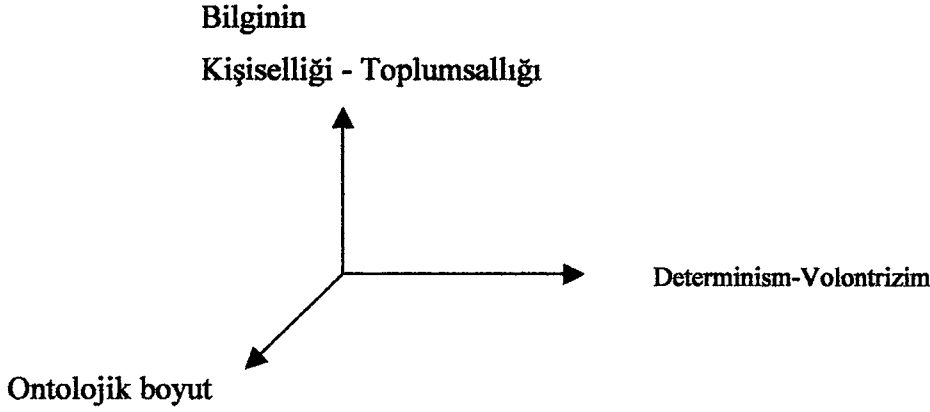
Bilgi, doğru bilgi veya doğru olmayan yöntem üzerinde ön kabüldür. Aydınlanma düşüncesinin iki yöntemi, gerçek bilgiye ulaşmaktaki yöntemsel

tartışması, tartışmanın içinde bilimsel yöntem dışında edinilmiş bilginin varlığını ispatlar. Desttut de Tracy'nin yanlış bilginin karşısında tanımladığı ideoloji, bir çok düşünür tarafından bilimsel olanın karşısında tanımlanmıştır. "Tracy'nin ideoloji kavramını olumlu belirlemesine karşın, politik değişimlerle birlikte, kavram olumsuz bir içerikle kullanılmaya başlanmıştır."(ÖZBEK, 2000: 9)

İdeolojik bilginin tikel bir bilgi kategorisi içinde tanımlanması, tikelliği oluşturan koşulların kültürel alan içinde incelenmesine neden olmuştur. Kültürün bilgi kuramı üzerine önemini ancak, ilk yöntemsel karşıtlığımıza geri dönerek kavrayabiliriz: aklın kendi üzerine düşünmesi ile dış dünyayı gözlemi. Bu Kant'ta nomen(akıl)-fenomen veya öznel-nesnel karşıtlığıyla tanımlanır.

Bilinç problemi psikanalitik kuramın gelişimine kadar bilginin niteliği üzerinde yoğunlaşırken, Freud'un "bilinç altı" kavramsallaştırmasıyla farklı bir boyut kazandı. Descartes'e göre "ben" in düşündüğüm sürece var olduğunu ileri sürmüş, yanılsamaları duyu organları ve bedenle ilişkilendirmiştir. Bu yaklaşımda bilinç "ruh tözü" ile ilgiliydi ve duyu organlarımızla elde edilen bilgiye Descartes Felsefesi "kuşku" ile yaklaştı. Kendi üzerine düşünme ile "açık ve seçik" bilgiye erişilmekteydi. Psikolojik olaylar "Aydınlanma" düşünürleri içerisinde "bilinç" problemi olarak değerlendirilmiştir. Freud düşüncesinde insan, doğumundan itibaren toplumsal baskıyla, içgüdülerinin yöneldiği nesneleri toplum tarafından onaylanan yeni nesneler ile ikame ederken bilindışı oluşmaktadır. "Bilinç dışı toplum tarafından kabul edilmeyen arzuların bastırılması ve tamamen bilincin dışında tutulması ile oluşur." (TURA, 1989: 29). Bilinç dışı itkilerin kaynağı "organik-biyolojik" olmasına rağmen, dış nesnelere yönelmesi ile toplumsal-kültürel boyuta

kavuşuyordu. Özne konumun oluşumu ile ilgili teoriler ve bilinç problematiğine Freud'un teorisi üç ana eksenle etki yaptı:



Çizelge 3 – Bilinç Problematikliğinin Üç Ekseni

1-Epistemik Boyut (Kişisel-toplumsal bilgi): Descartes ile başlayıp Kant, Hegel dizgesinde devam eden bilgi kuramı değişse de içerisinde özneyi oluşturan “töz”e ulaşmada duyu organları ile ulaşılan toplumsal bilgi yerine a priority bilgiye önem vermişlerdir. Yani toplumsal bağlamdan arınmak mutlak bilgiye erişimin yolu olarak görülmüştür. Freud'da göre “kişi belli bir duygulanım ve heyecanı bilinçli olarak yaşantılar, ancak bunlara denk düşen fikirler her zaman bilinçaltında yer alamaz, esas fikirler bilinçdışı kalırken bunların yerine başka fikirler bilinç alanını kaplar: kişi duygularını tamamen farklı fikirlerle yorumlayabilir.”(TURA, 1989 40) Bu tanımla bilgi toplumsal bir bağlam içinde değerlendirilebilir. Bilginin kişiselliği toplumsal bağlamla yer değiştirmiştir.

2-İrade İçilik (volontrizim)-Dış Belirlenim(Determinizm): Bilginin kişiselliği veya toplumsallığı bir çıkarımı birlikte getirir. Bu da nesnel bilginin imkanı olup olmadığı ayrışmasıdır. Eğer bilgi araçsal akıl ile elde edilebilen bir şeyse, bilgi edinme süreci

irade içidir. Ama doğal güdülerin toplumsal doyumlarla ikame edildiği süreçte, bilginin kültürel boyutu toplumsal belirlenimi zorunlu kılar.

3-Ontolojik boyut: Descartes Felsefesi varlık ve düşüncenin birliği üzerine kurulmuştur. Rasyonalist düşünce maddi varlıkların apriority olduğunu kabul eder. Kant'ta dış dünyanın bilgisini "aklın ön kategorileri" ile elde edebiliriz ama gerçekte dış dünyanın bilgisine ulaşmamız imkansızdır. Hegel'in idealizminde "idea" mutlak gerçeğin adresidir. Spinoza'ya göre "fikirlerde idrak ettiğimiz gerçeklik dereceleri, bu fikirler yalnızca düşünce çeşitleri olarak gördükleri sürece onlar değildir; biri bir tözü diğeri sırf bir töz tarzını temsil ettiği sürece, ya da kısacası bunlar şeylerin kavranışları olarak gördükleri sürece onlardadır." (HEGEL , 1997: 142) Feuerbach'ta gerçek"Hegel'in İdealizmi" alt üst edilerek dış dünyada maddi gerçek olarak tanımlanmıştır.

Marx'ın Alman İdeolojisi'nde kullandığı "camera obscura" kavramı varlık ile düşünce ve bilgi arasındaki ilişkiyi belirleyen bir toplumsal dolayım vurgu yaparken, aynı zamanda düşünce ve varoluşu birbirinden ayırmaktadır. Olgunluk dönemi yazılarında ise düşünceyi maddi üretim ilişkileri ile ilişkilendirmesi düşüncenin maddi üretim ilişkileri içinde değerlendirmektedir. Maddi dış dünya insan düşüncesini belirlemektedir. Engels "Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı" adlı eserin ön sözünde şöyle demektedir: "İnsanların varlıklarını belirleyen şey, bilinçleri değildir tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır."(MARX, 1979: 32)

"Varlık"la düşünme arasındaki ilişki içinde, "ben"in oluşumu psikanalitik teoride biyolojik duyumların toplumsal tatminlerle ikame edilmesini sağlayan sembolik kültürel alan içinde olmaktadır. Bilinçdışı ve bilinçaltı kavramları ile varlık

bilincin dışında toplum tarafından bastırılmış olanın alanında tanımlanır. Lacan, ego ile benliğin özdeşleşmesine karşı çıkar. Descartes'ta "düşünüyorum öyleyse varım" da kendi üzerine düşünümde varlıkla düşünce özdeşliği Lacan'da ayrılmıştır. Lacan'a göre "olmadığım yerde düşünüyorum, demekki düşünmediğim yerde varım" veya "varım diyemediğim yerde düşünüyorum"dur. Lacan'a benzer şekilde Sartre'da bilincin kendi üzerine düşünmediğini savunur. Düşünüm her zaman özneyi bir nesneye dönüştürür. "Lacan özne ile nesnenin uzlaştırılmaz ayrılığına inanan geleneğin bir üyesidir. Kuşkusuz Lacan'ın bu doğrultuda bir varlıkbilimi[ontology] bulunmaktadır: bütünlüğe hepimizin ihtiyacı var, hepimiz bir birlik durumunu özlüyoruz: ama doluluğa[plenitude] erişmek mantıksal . bir olanaksızlıktır."(SARRUP, 1997: 31)

Lacan'a göre kendi üzerine düşünüm özneyi nesne konumuna düşürür. O halde özne kendisi hakkında bilgiyi kendisini nesne konumunda algılayan öznelere dolayımı ile öğrenebilir. "Lacan, öznenin kendi kimliğini bulduğu söylemin her zaman için bir başkasının söylemi olduğuna inanır. ...söylem, özneyi üreten, varolan kurulu düzeni koruyan bir araçtır."(SARRUP, 1997: 46)Lacan'ın bu tanımlamasında Soussure ve Jacobson gibi dilbilimcilerin etkisi belirgindir. Lacan'ın üzerinde bir diğer etki de Yapısal Antropolojiden gelmektedir. "Yapısalcılık başlığı altında etkilendiği (ve etkilediği) bir başka yazar ise Fransız antropolog Lévi-Strauss'tur. "Yapısal-Antropoloji"nin akrabalık ilişkileri ve mit çözümlemeleri eserinin bütününe sinmiş bir arka plan gibidir adeta."(TURA, 1989: 63) Lacan'ın ensest yasağını kültürel düzenin temel dayanağı görmesi Lévi-Strauss'a dayanır. Egzogamiyi (dış evliliği) yapılaştıran ensest yasağı içinde kültürel iletişim olmuştur ve evrenseldir, her toplumda görülür.

Öznenin toplumsal belirlenimi Lévi-Strauss'ın yapısal antropolojik kuramı içerisinde de ifade edilir. Lévi-Strauss'a göre "...özne varlığının farkında bile olmadığı bir yapı tarafından inşa edilir. ...Özne yapının ve yapının dönüşümlerinin nesnesidir."(COWARD-ELLIS, 1985: 41) Lévi-Strauss'un yapısal antropolojisi ve Lacan'ın psikanaliz teorisi özneye hareket alanı bırakmazken; Saussure'un dil-söz ayrımı içinde "özneye dilin sunduğu imkanlar çerçevesinde bir hareket serbestisini tanımaktadır." (TURA, 1989: 82) Aslında Saussure'ın kuramı dil ile ilgilidir.

Lacan'ın öznenin oluşumunu bilinçdışında tanımlaması ile özneyi edilgen tanımlayışı, Althusser'in "Yapısal Marksist" kuramında da gözlemlenir. Althusser, özne'nin maddi bir pratik olarak devletin ideolojik aygıtları içinde oluştuğunu savunur. "Humanist Marksizm"ın tarihi yapan özne tanımını sınıf mücadelesini insan ilişkisine indirgeme eleştirisiyle karşı çıkar.

Özne'nin söylem içinde oluşumu ve siyasal kimliklerin medya metinleri içerisinde oluşturulması, öznenin felsefi kavramsallaştırması içerisinde değerlendirilmelidir. Buda Descartes'ın "Kartezyen Özne"si, Kant'ın "Aşkın Özne"si, Hegel'in "Bilinç Kuramı", Marx'da, Yapısal ve Humanist yorumlarında ideoloji ve özne dizgesinde incelenmelidir.

1-DESCARTES'DA KARTEZYEN ÖZNE

Hegel'e göre "René Descartes, her şeye baştan başlayıp felsefenin temellerini yeniden kuran cesur biriydi."(HEGEL, 1997: 135) Birçok düşünür de onu modern felsefenin kurucusu olarak görmüştür. Onun felsefesi 17, yüzyıldaki sosyo-ekonomik değişimler, fiziksel bilimlerdeki ilerlemeler ile paralellik gösterir. Feodal dönemin sona ermesiyle birlikte kilisenin düşünce üzerinde kontrolü azaltırken, Aristo, Platon

ve eski Yunan Felsefesi kaynakları yeniden gözden geçirilmiştir. Geç ortaçağ olarak kabul edilen dönemde “feodal düzen başaşağı olmuş, soylular etkinliklerini yitirmiş, kilise toplumsal ve siyasal yaşamdan elini çekmiş, doğaüstünün yerine doğa, insanüstünün yerine insan, inancın yerini merak ve öğrenme isteği almış. Rönesans’ın ve ona anlamını veren insancıl anlayışın doğuşu demektir bu.”(TİMUÇİN, 1999: 10) “Descartes’cı dizge genelde, Descartes’ın zamanında da olduğu gibi, on yedinci yüzyıl başı Avrupasının anlıksal ortamında hala egemenliğini, sürdüren skolastik felsefeye karşı bir tepki olarak kabul edilir.”(ARIEW, 1997: 41)

Kapitalizmin gelişimi, sanayi devrimi, hem bilimde hem de bilimin üretime uygulaması olan teknolojideki gelişmelerle paralellik gösterir. Bilimde ve teknolojideki gelişmeler inanç sistemlerini sarsmış, bilginin değişen yapısı inanç sistemlerini değiştirmiştir. Teolojik inanca göre evrende yer kaplayan her şey amaçlı idi. Canlı varlıklar ile cansız varlıkları biraya getiren her ikisinin de amaçlı olmasıydı. Taş yere düşüyorsa yer de olması için bir amaç vardı. Astronomi ve fizikteki gelişmeler cansız maddeler üzerinde bu tip görüşleri değiştirmiştir. Canlı varlıklar ile cansız varlıkların da ereksel olmaları sarsılan görüşlerin başında gelmektedir. “Kepler, Galilei ve Newton’a kadar uzanan modern astronomi ve fizik, doğa hakkındaki bu görüşü temelden değiştirmiştir: Yeryüzünde maddede ve gök cisimlerinde, bir canlılık, bir amaca yönelme yoktur.” (HEIMSOETH, 1986:173) Maddenin dünyasının mekanik olduğu ve nedensellik gibi doğa yasaları ile yönetildiği görüşü Descartes’i iki açıdan etkilemiştir: Ruh ve Madde arasındaki eski ayrımın yeniden canlanması ve mutlak bilgi için salt aklın dolayımı apriori bilgiye yönelme.

Fizik bilimlerindeki ilerleme ile ortaya çıkan canlı ve cansız varlık kavramı Descartes'ın bilgi kuramının önemli unsurlarından biridir. Descartes dış dünyanın bilgisine şüpheyile bakmıştır. Descartes'ın felsefesinin skolastik felsefenin değillemesi olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ortaçağ Skolastik Felsefesi Aristoteles'in töz³ kavramını benimsemişti. Dünyayı bir tözler çokluğu olarak gördüler. Descartes ise Platon'un ruh ve beden arasında ayırımına geri dönmüştür. Descartes'e göre "her tözün temelli bir özneliği vardır, ruhun ki düşünce, cismin ki de uzamdır."(DESCARTES, 1992: 90) Bu iki niteliğe denk gelen tözler zihin (res cogitans) ve madde (res extensa)dır. Bu iki töz birbirinden tamamen ayrıdır. "Düşünen bir şey (res cogitans) cisimsel veya uzamsal bir şeyden (res extensa) gerçekten ayrıdır."(COTTINGHAM, 1996:104)

"Hristiyan düşüncesinde bedenle-ruh birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Descartes'a göre ise ruh ve beden ayrı şeylerdir ama birliktedir. "Ruh ve beden bir değildir ama birliktedir. Bu da beden her hangi bir şey gibi, bir başka şey gibi kavranılmasını engeller. Ne olursa olsun beden benim bedenimdir, ruhum gibi ben olmasa da benim'dir"(TİMUÇİN, 1999: 86)

Bu ayırım sadece bir arada olmayı içerir, bir bütünlük değildir. Descartes'ın kendini tanımladığı alan ise "res cogitans"dır. Bilinç ruh-beden ayırımında zihin tarafında yer almaktadır. Ruhun düşündüğü Descartes'a göre doğasından bellidir. Ruh maddi şeyler var olmasa bile var olabilir; dolayısıyla ruh kendi kendisini bedeninden daha iyi bilebilir. Hegel'e(1997:139) göre Descartes Felsefesinde "varlık

³ "Aristoteles töz kavramını, kendisi yüklem öznesi olabilen, ama kendisinin başka şeylere yüklem olmadığı kavram olarak kullanır."(COTTINGHAM, 1995:55) Spinoza için ise "varoluşu için başka şeye gereksinim duymayan şey"dir.(AKARSU, 1988: 179)

ve düşünce arasındaki bağıntı dolaylımsız bir bağıntıdır. Basit dolaysızlık içinde düşününen özne, varlık denen şeyle aynıdır.”

Descartes’ın en temel özelliği düşününen varlık-özne özdeşliğidir. Bu noktaya onu götüren kuşkuculuğu ve kuşku duyulmaz gerçeği aramasıdır. Descartes gözlemsel bilgiye güvenmez, ancak analitik bilginin mutlak gerçeğe daha yakın olduğunu düşünür.

“Fiziğin, gökbilimin, tıbbın ve ereklere olarak birleşik şeylerin irdelenmesini alan tüm öteki bilimlerin çok kuşkulu ve belirsiz oldukları, ama Aritmetik, Geometri, ve böylece yalnızca en yalın ve en genel şeyleri ele alan ve bunların gerçekten varolup olmadıkları ile kaygılanmıyan bilimlerin pekin ve kuşku duyulamaz şeyler kapsadıkları vargısını çıkardığımız zaman .
uslamlamamız haksız değildir. Çünkü ister uyanık ister uykuda olayım, iki artı üç birlikte her zaman beş eder, ve karenin hiçbir zaman dörtten çok kenarı olmaz, ve böylesine açık ve görünürde olan gerçekliklerin herhangi bir yanlışlığa ya da belirsizliğe açık olabilmeleri olanaklı görünmez.”(DESCARTES, 1997: 91)

Descartes geometrik önermelerdeki gibi kesinliğe sahip bir bilgiye ulaşmak ister. Bu tür bilgi açık ve seçik bir bilgidir. Bunun yolu ise kuşku duymayacağı bir bilgiye ulaşma için önyargılardan kurtulmaktır. Descartes’e göre insan yaşamının ilk yıllarında ruhumuz bedenimize çok bağlıdır. Ruhumuz bedende duyumla oluşan şeyle ilgilenmektedir. “Gerçekleri sıkıca ortaya çıkarmak istiyorsak, ilk önce önyargılardan kurtulmamız ve eskiden doğruluğuna inanmadığımız tüm düşünceleri yada kanıların ,yeniden gözden geçirinceye değin,yanlış olarak kabul etmemiz gerekmektedir.”(TİMUÇİN 1999: 107) Descartes’a göre gerçeğe ulaşmanın yolu ön yargılardan kurtulmaktır.

Dış dünya hakkında edindiği bilginin kesin olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Çünkü bu tür bilgi duyu organlarımızla elde ettiğimiz bir bilgi türüdür. Descartes’a göre yalnız açık ve seçik olarak kavradığımız bilgiler hakkında bilgi

edinebiliriz. “apaçık bir yargının dayanabileceği bilgi yalnız açık değil, seçik de olmalıdır”(DESCARTES, 1992: 85) Açık bilgi, dikkatli bir zihne görünen ve belli olan bilgi kastedilmektedir. Bilgi bazen açık olsa da seçik olmayabilir. Çocukluktan beri edindiğimiz önyargılar, düşüncemizi körleştirir. Açık ve seçik bilgiye ulaşmada bu tür önyargılardan kurtulmak gerekmektedir.

Descartes felsefesini şüphe edilemeyecek bilgiye ulaşmak uğraşı üzerine oluşturmuştur. Descartes’a göre filozof “işe silmekten, çizmekten başlamalıdır: Kendisini, geçmişten kalan önvarsayımlardan ve ailesiyle, öğretmenlerinden edindiği kanı ve düşüncelerden dizgesel bir biçimde kurtarmalıdır.”(COTTINGHAM, 1995: 43) Bu arındırma ancak kuşku duyarak olabilir. “öyle açık olmalı ki insan zihni bunlar üzerinde yoğunlaştığında doğruluklarından şüphe edememeli. İkincisi diğer şeylerin bilgileri bunlara dayanmalı ve ilkeler diğer şeylerin bilgisini gerektirmeden bilinebilmeli ve tersi geçerli olmamalı. Sonra, kendilerine bağlı olan şeylerin bilgisini ilkelerden çıkarsarken çıkarım zincirindeki her şeyin çok açık olduğundan emin olunmalıdır.”(COTTINGHAM, 1996: 101) Kuşku duymaya başlayan Descartes sonunda kuşku edemeyeceği tek şeyin kuşku duyduğu olduğu sonucuna varır. Açık ve seçik olarak emin olduğu tek şey düşünme ediminde bulunduğuudur. Ve bu düşünme dizgesi onu varlığın ontolojik ispatına götürür: cogito ergo sum (düşünüyorum öyleyse varım).

“Descartes özne’yi, ben’i kurma çabası içinde aslında bir edim olarak düşünmeyi tasarlamaktadır. ...Düşünen ben’de, başka deyişle tam anlamıyla eyleyen ben’de somutlaşır; özne, görüldüğü gibi tam anlamıyla etkin bir varlıktır; artık salt etkilenime uğrayan, adeta gevşek dokusu bir süzgeç gibi, dış dünyayı her yönüyle geçiren bir yapı değildir.” (ÇOTUKSÖKEN, 1998: 87)

Dış dünyanın duyu organları ile elde ettiğimiz bilginin ve çocukluğumuzdan beri kazandığımız önyargıların bizi, açık ve seçik olan bilgiye ulaşmada engel oluşturduğunu iddia eden Descartes'in bu görüşü "yanlış bilinç" kavramının ön habercisidir. Kim olduğumuzun bilgisine ancak bizi yanıltan şüpheli bilgiden arınarak ulaşabilmemizdir. Descartes bunu doğrudan tanımlamasa da doğru olmayan bilginin varlığına işaret eder. Düşünen töz olarak "res cogitans"ın, başka bir deyişle "kendi üzerine akıl yürüten aklın" edimi "bilinç"e, uzamsal töz olarak dış dünyanın bilgisini elde etmek için akıl yürüten aklın edimi "yanlış bilinç"e gitmektedir.

2-KANT'IN "AŞKIN ÖZNE"Şİ

Kant bilgi kuramında ise aklın dış dünyanın görgül sezgisi olmadan gerçek bilgiye ulaşmak imkanı değildir. Kant'ta teorik ve pratik olarak ikiye ayrılan aklın kendi üzerine düşünümü özbilince ulaşmakta yeterli değildir. "Kant'ta kendi kendinin farkında olma (özbilinç) anlayışı, Descartes'ın tersine dış dünyanın yani ben olmanın bilgisine sıkı sıkıya bağlıdır."(BUMİN, 1998: 34) Ben olmayan dış dünyanın bilgisi ise ancak görgül olan ile aklın kategorilerinin ilişkisi içinde elde edilebilir. Kant'a göre "İnsan dış dünyayı ancak önsel (zihinsel) kategoriler yoluyla algılar. Bu nedenle, Kant gerçek dünyayı "noumen" ve "phenomen" diye iki alana ayırmıştır: "Noumen" yani kendi içinde gerçek görülemez, bilinemez; bilgi önsel kategoriler tarafından şekillendirilen fenomenel dünyaya dayanır."(SUNAR, 1999: 137)

Descartes'ın bilgi ve kim olduğunun mutlak bilgisi olarak bilinç problematiğinde özne-nesne ilişkisini nesneyi dışarda bırakarak tek başına öznenin edimi haline getirdiği süreç, Kant'ta özne nesne ilişkisi içerisinde yine öznenin

edimine bağlıdır. Kant “noumen” ve “phenomen” ayrımını, akıl eylemleri üzerine uygular. Kant’a göre aklın teorik yanında bir de pratik yanı vardır. Akıl insana ne yapması gerektiğini gösterir ve bunun bilgisini taşır. “İnsan aklı aslında birdir; fakat teorik ve pratik olmak üzere birbirinden apayrı iki işlem alanı, apayrı yasaları vardır.”(HEIMSOETH, 1986: 68) Bilgi salt bilgi ve empirik, duyulara dayanan bilgiyi birbirinden ayırır. Kant, kendi terimiyle, apriori bilgi ve deneyime dayanmayan bilgi (aposteriori bilgi) adını verir. Bu ayrımı sentetik ve analitik yargılar arasında ayrım izler. “Analitik yargılarda (“Bekârlar evli değildir” yargısında olduğu gibi) yüklem, öznedeye içerilmiştir. (yani, “evli olmama” kavramı, “bekar olma” kavramının içindedir, ya da onun tarafından içerilmiştir). Öte yandan, sentetik bir yargı, totoloj (eşsöz) aleminin ötesine geçer ve dünya hakkında içerikli bilgi sağlar.”(COTTINGHAM, 1996: 89)

Kant’ın bilgi ve bilinç problemi pratik ve teorik aklın ekseninde kurulur. Kant salt akıldan yola çıkarak varoluşa ve gerçek şeylerin nedensel ilişkilerine ulaşmanın imkansızlığını kabul eder. Kant’a göre varoluş Descartes’te olduğu gibi akıl ile kanıtlanamaz. Dış dünyanın bilgisi görgül olarak aklın kategorileri⁴ olmadan da ispatlanamaz. Çünkü dış dünyanın bilgisi kendi başına bilinebilir değildir. Kendi

Kant, Aristoteles’i izleyerek bu kavramları kategoriler olarak değerlendirir:

Nicelik: Birlik, çokluk, tümlük,

Nitelik: Olgusallık, olumsuzlama, sınırlama,

İlişki: İlintilik ve kalıcılık, nedensellik ve bağımlılık (neden ve etki), ortaklık (etken ve edilgen arasında karşılık),

Kiplik: olanak-olanaksızlık, varlık-yokluk, zorunluk-olumsallık (KANT, 1993)

başına bilinmeyen gerçeklik, nesnel olarak geçerli tüm yargıların kaynağı olarak insan bilincini gösterirken, bilgi ile özbilinç arasındaki ilişki de kurulmuş olur. Bütün bilgimiz, aslında kendimize kendimizin bir öz etkinliğini tasarlamaktan oluşur. Bu etkinliğin kökeninde “sentetik a priori yargı” bulunmaktadır. “Sentetik a priori yargı” Deleuze’ye (1995: 11) göre iki temel içerme barındırmaktadır içinde: “Birincisi, sentetik nitelemesinin işaret ettiği, yargıda ortaya çıkan sentez edimi. İkincisi, a priori nitelemesinin işaret ettiği, zihnin deneyime katkısı.”

Dış dünyanın bilgisinin a priori olarak sentetik yargı ile elde edilmesi, Kant’ın bilgi kuramında dış dünyayı ve toplumsal bağlamı araçsal hale getirdiğini göstermektedir. Dış dünyanın varlığı bilginin elde edilmesi için gereklidir. Ama bilgi a priori olarak öznedede vardır. Bilgi sadece öznenin edimidir, sadece bu edimin gerçekleşmesi için dış dünyaya ihtiyaç duyulur. Buna rağmen dış dünyanın görgül bilgisi evrensel bir bilgi kategorisi oluşturmaz.

“Evrensel bilgiler deneyimden bağımsız olarak kendilerinde açık ve pekin olmalıdırlar; buna göre a priori bilgiler olarak adlandırılırlar; ama, karşıt olarak yalnızca deneyimden ödünç alınmış olan ise, söylendiği gibi, yalnızca a posteriori ya da görgül olarak bilinir.”(KANT, 1993: 37)

Kant’a göre “uzay tüm dış sezgilerin temelinde yatan zorunlu bir a priori tasarımıdır”(KANT, 1993: 53) “Zaman herhangi bir deneyimden türetilmiş görgül bir kavram değildir. Çünkü, eğer zaman tasarımının kendisi temelde a priori yatıyor olmasaydı, ne eşzamanlılığın ne de zamansal ardışıklığın kendileri algıda bulunabilirdi.”(KANT, 1993: 56) Bu nedenle toplumsal bağlamı oluşturabilecek ne bir tarihsel gerçeklik, ne de mekan içinde oluşacak toplumsal belirlenim kalır. Zaman ve mekanın a priori bilgisi bizi tarihsel ve toplumsal bilgiden uzaklaştırır.

Bilginin, mekan ve zamanın öznel algısı içinde elde edilmesi bilginin tikel bir gerçeklik formu oluşturması beklenirken, Kant a priori bilginin evrensel bilgi olduğunu iddia eder. Kant’a göre insanın bilgisi kendi dışında bir şeyle bir tür

ilişkidir. Kendi dışındaki ise zamansal ve mekansal olarak vardır. Kant'a göre "Bilginin nesnel gerçekliğinin denektaşı olan tümellik ve zorunluluğa, ampirik özellik taşıyan bir süreçle ulaşılamaz. ...Kant, zihin etkinliğine ilişkin temel öngörüsünü, deneyimde zihne bağımlı a priori ögenin kurucu rolünü irdeleyerek açılar."(DELEUZE, 1995: 14) Kant'ın bu kabulü bilgi kuramı ile yarattığı birey kategorisini evrensel bir benzerlik içinde algıladığı gerçeğini ortaya çıkarır. Eğer tek bireyler öznel edimleri ile aynı evrensel gerçekliğe ulaşabiliyorlarsa, zaman ve mekan içerisinde algılanan bilginin⁵ aynı koşullarda oluşması gerekir. Zaman ve mekan ise a priori olarak varsa, farklı bireylerin aynı bilgi bağlamını oluşturmaları gerekir. Kant'ın bu örtük kabulü, hem kategorilerin evrenselliği hem de tarih kuramında kendini ele verir.

Tikel bir algının evrensel gerçeği elde edebilirliği, bilginin nesnel gerçeğini bireyin bilebilirliğinin kabulüdür. Kant(1981) Ahlak metafiziğini de aynı episteme ile temellendirir. Kant'a göre bir ahlak yasası "insanın doğasında ya da içinde bulunduğu dünya koşullarında değil, yalnızca a priori olarak saf aklın kavramlarında aranmalıdır."(COTTINGHAM, 1996: 136) "Kant için tüm ahlaklılığın kaynağı olan kesin buyruk şudur: ancak, aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun ya da eylemin maksimi genel bir doğa yasası olacakmış gibi eylemde bulun."(s.137) Eğer maksimler genel ahlak yasaları ile örtüşüyorsa bu ahlaklılık durumudur. Zaten tüm insanlarda varolan iyinin bilgisini hayata geçirmek irade, bu iradeye istemek ise özgürlük olarak tanımlanmaktadır. Kant attettiği irade içilik ile humanist akımlara da önemli bir temel hazırlamıştır.

⁵ Kant her ne kadar gerçek bilginin a priori olduğunu söylese de, a priori sentetik yargı için dış dünyanın görgül bilgisine gereksinim duyulduğunu da belirtir.

Aydınlanma düşüncesi içerisinde liberal humanist düşünce de birey kavramının oluşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bireyin bireyci ahlakla ve özgürlükle temellenmesi ise Kant'ın önemli bir vurgusudur.

Kant'ta özne, toplumsal bağlam ile ilişkili olmadan epistemik boyutta değerlendirilmiştir. Ahlak, bireyin özerk karar alma süreçleriyle tanımlansa, bilinci oluşturan bilgi edinme süreçleri toplumsal (Kant'ta dış dünyanın) dolayına bağlansa da a priori olarak aklın kategorileri içinde kavranması Kant'ta öznenin toplumsal özne olmaktan çok özerk bir bilinç ve irade sürecine indirgendiğini gösterir. Tulin Bumin'e (1998: 26) göre "Kant'ta da nesnenin oluşumuna katılan, onu kuran, etkin bir özne anlayışı mevcuttur. Ama bu özne yalnızca epistemolojik bir öznedir."

Plamenatz, Kant'ın felsefesinden iki sonuç çıkarabileceğimizi iddia eder.

Bunlar :

"1) İnsanın bir değişmez tabiatı vardır, bu tabiat kategorilerin insanlara verdiği imkanlarla çerçevesi çizilen bir tabiattır.

2) Etrafımızdaki dünyayı olduğu gibi değil, usumuzun bize verdiği imkanlarla sınırlı olarak algılayabiliriz" (Plamenatz, 1970; Aktaran: Mardin 1993: 26)

Bu yaklaşımın toplum birey ilişkisini algılamadaki etkisi ise bütüncül toplum kuramlarının reddi ve insan ilişkilerini bireyin özgürlük ve iradesi ile temellendiren bir yaklaşım olabilir. Düşünce bireysel bir edimdir; toplumsal belirlenimi içermez. Bu düşüncenin doğal tarih felsefesine yansması ise tarihi, bir zorunluluklar ve belirlemeler süreci olarak değil tek tek bireylerin tesadüfi algılaması olarak

kavramaktır. Tarih felsefesi ise teorik aklın değil pratik aklın faaliyet alanı olarak algılanır. Tarih bireyin özgürleşiminin tarihidir. Bu yolla toplumsal belirlenimden özerk birey, tarihsel gerçeklik tarafından belirlenen birey olarak da algılanmaz. Birey Kant'ta kendi tarihini yapan öznedir.

3-HEGEL'DE “DÜNYA TİNİ” VE BİREYSEL ÖZNEDEN TOPLUMSAL ÖZNEYE GEÇİŞ

Hegel'e kadar aydınlanma düşüncesi, özne ve bilinç kavramını tikel'in bilgisinin evrensel gerçekliği temelinde kurmuştur. Descartes öznenin özbilincini kendi üzerine düşünümüne yüklerken; özneyi hem toplumsal bağlamından koparmış, hem de evrensel tüm öznelerin varoluşuna indirgemıştır. Descartes'te düşünen özne ile, diğer düşünen özneler arasında bir bağlantı yokken, mantıksal bir ayırım da mevcut değildir. Kant da benzer şekilde özneyi evrensel bir kategori olarak görür. Hegel ise özbilinç sorununu toplumsal açıdan ele almıştır.

“Descartes ya da Kant'ta olduğu gibi dış dünyanın bilincine kaçınılmaz olarak eşlik eden ve bir bakıma, bu bilinçle birlikte kendiliğinden doğan, dolayısıyla, ondan bağımsız bir oluş ya da gelişime sahip olmayan bir özbilinç yerine, Hegel'de, toplumsallık ve tarihsellik boyutları hesaba katılmaksızın açıklanamaz bir oluşa, bir doğuş serüvenine sahip olan bir özbilinç anlayışı geçer.”(BUMİN, 1998: 19)

Hegel'de bilinç ve özne, toplumsal bağlamı içinde bireyler arası ilişkinin çatışmalı/uzlaşımsal tarihi içinde değerlendirilmiştir. Bilinç tarihsel olduğu kadar erekseldir. “Hegel'in görüşüne göre dünyadaki her olay, özbilincin akılsallığına, yani Hegel'in “Geist” adını verdiği “mutlak tine”e ya da “kendini ortaya koyan tin”e doğru giden basamaklar olarak görülür.” (COTTINGAM, 1995: 101) Hegel'e göre özbilince giden yol ne kendi üzerine düşünüm, ne de özne nesne ilişkisi içerisinde dış dünya ile dolaylanan bilgi türünden geçer. Hegel bilince giden süreci istekle başlatır.

“isteyen ben”i bilince yöneldiği nesne ile ulaşır. İstek doğal bir nesneye yöneldiği zaman bu süreçten öz bilinç çıkmaz. Hegel’e göre özbilince giden yolda isteğin doğal olmayan bir nesneye yönelmesi gerekir. Çünkü Hegel’e göre özbilinç “verilmiş”, “mevcut” bir varlık kategorisinde tanımlanamaz, özbilincin oluşabilmesi için varlığın verili olanı aşması, başka bir deyişle isteğin “yokluğun varlığı” olması gerekir.

İsteğin yokluğun varlığı olması, isteğin yaşamsal olmayan bir alana ait olduğu sonucunu çıkarmaz. Hegel’e göre bedensel varoluş özbilincin zorunlu koşuludur. Hegel’in köle-efendi diyalektiği, özbilincin bedensel ve yaşamsal olanla tanımlandığını gösterir. Hegel’e göre özbilinci yaratan süreç iki aşamalıdır. İlk aşamada savaşıyan tarafların hayatlarını riske atarak öznel gerçekliklerini nesnel gerçeklik haline getirmeleri; ikinci aşamada ise taraflardan birinin kendi hayatını kaybetme tehlikesine karşı başlangıçtaki amacı terk ederek köle konumuna düşmesi gerekir. Hayatını kaybetme tehlikesine karşı gerileme ve köle olma özbilince geçişte bir aşamadır. Köle bu yolla kendisi için hayatın temel olduğunu farkederek. Bu sürecin sonunda kölenin kölelikten önceki doğal istekleri, efendinin doğal olmayan istekleri ile yer değiştirmiştir. Efendi ise kendi isteklerinin kabul edilmesi için, karşısındakinin de hayatta kalması gerektiğini kabul eder; bu yolla hayatın önemini farkederek ve özbilince ulaşır.

Köle-efendi ilişkisi, köle-efendi-doğa arasında üçlü bir ilişkidir. Köle kendi doğal isteklerini efendinininki ile değiştirirken; efendi doğayla ilişkisinde köle gibi bir araca sahip olur. Savaştan önce efendinin istekleri doğa ile sınırlıyken, savaştan sonra köle ile dolayımlanır. Efendi bağımlı olduğu dışındaki doğadan, kölenin çalışması sayesinde kurtulur. Burada kölenin doğayla ilişkisi hala dolayımсыzdır.

Köle-efendi ilişkisinin ilk aşamasında özbilince ulaşmayı Hegel “kabul edilme” kavramı ile ilişkilendirir.

“Efendinin, uğruna hayatını tehlikeye attığı bir özbilinç olarak varoluşu, özbilinç olmayan bir şey, bir nesne tarafından kabul edilmiştir. Onun gerçekten kabul edilmiş olması için, kendisi de özbilinç olan bir varlık tarafından , öyle olduğu düşünüldüğü ve kabul ettiği biri tarafından kabul edilmesi gerekirdi.”(BUMİN, 1998: 38)

Kölenin kendini kabul ettirmesi ancak köle olma durumundan kurtuluşla mümkündür. Bu nokta Hegel’in tarih ve bilinç arasında kurduğu ilişkinin özünü oluşturur.

Köleyi köle yapan korkudur, ama köleyi özbilince ulaştıran emeğidir. Köle dış dünyanın nesnelerini çalışma yoluyla olumsuzlar, dönüştürür ve kendi özbilincine ulaşır. Hegel’de dış dünyayı dönüştürerek “ben” olan özbilinç anlayışı, praksis felsefesinin de yolunu açar. Hegel’e göre insan “doğuştan getirdiği özellikleri ile kendi doğasını olumsuzlama, değiştirme ve yeniden kurmadır” (BUMİN, 1998: 55)Bu süreçte insan özbilince ancak başkalarının bilinciyle ulaşabilir. Hegel dünya-tarihini tikel ile tümel’in diyalektik ilişkisi olarak görür. Bilinci var eden insan doğasındaki uzlaşma yönelimidir.

Hegel’in bilinci kavramsallaştırması bir praksis felsefesini çağırırsa da, tarihin öznesi asla insan değildir; “tin”dir. Hegel için “Dünya-tarihi tinin zamandaki açınımdır, tıpkı idenin uzamda doğa olarak açınması gibi.”(HEGEL, 1995: 150) Dünya-tarihi, tinin gelişim basamaklarıdır ve ereksel bir süreçtir. Bu süreç içinde bireysel özneler yoktur. Tarihteki büyük insanlar ise Hegel’in halk tini dediği toplumsal bilinci kavramış kişilerdir. “Tarihteki büyük insanlar böyledir: dünya-tinin istencini oluşturan töz, onların kişisel ereklereindir. Bu içerik onların asıl

gücüdür, yinede insanların genel ve bilinçsiz güdüsünde yaşanır. İnsanlar böylece bir ereği gerçekleştirmeyi ilgi duyarak üzerine almış olan kişiye içten gelen bir güdüyle itilirler, karşı koymak ellerinden gelmez. Halklar daha çok o kişinin bayrağı çevresinde toplanırlar. Büyük insan, onlara içlerindeki güdüyü gösterir ve onu gerçekleştirir.”(HEGEL, 1995: 90) Hegel’e göre tarihe yön vermek insan iradesinin içinde değildir; ama tümel’e (mutlak tine) gittikçe tarihe yön veren bir konuma gelmektedir. Bu gerçek anlamda bir irade içilik değildir. Özdeşleşme, bir bilinç olarak tarihsel özneyi yaratır. Özne belirleyen değil, özdeşleşme ve mutlak tin’in bilincine vararak (veya halk tinini idrak ederek) belirlenerek özne konumuna ulaşır. Bu özdeşleşmeyi yaratan bilincin üretim süreci toplumsaldır. Bu nedenle tikel bir bilincin çıkış yeri olamaz; tümele ulaştıkça bilinç ortaya çıkar.

Hegel’e göre “İnsan, kendinin bilinci, tüm tarihsel oluşu kapsayan diyalektik bir hareket içinde oluşur. Tarihsel oluş mutlak tinin (esprit absolu) gerçekleşmesidir ve evreleri, kendi gelişme uğraklarına (moment) karşılık gelir.”(BOTTIGELLI, 1993: 19) Tarihin öznesi akıldır. Ama akıl bireysel bir bilme edimi değil, “mutlak tin”in bilincidir. Mutlak tine giden evrimsel bir süreçtir. Varlığı diyalektik oluş içinde kavrayan düşünce, onun bir ereğe doğru ilerlediğini kabul eder. Bu sürecin temeli düşünce ile varlığın türdeşliğini ifade eden “idea” akıl, “öz” ya da “tin”den oluşur. Hegel’e göre gerçeklik aklın ürünüdür ve tin de “tanrısal logos”tur. Hegel’e göre “Dünya-tini, tarihin özüdür.”(HEGEL, 1995: 34) Hegel Dünya tarihini tinin gelişim basamakları olarak görür. “Dünya-tarihi tinin zamandaki açınımıdır, tıpkı idenin uzamda doğa olarak açınması gibi.”(HEGEL, 1995: 150) Son tahlilde tarihsel gelişim ise tanrısal bir plan ve bunun bilince varışına indirgenir. Hegel dünya-tarihini şöyle tanımlar: “dünya-tarihi tanrısal öngörünün planından başka bir şey sergilemez.

Tanrı dünyayı yönetir: onun yönetiminin içeriği, planın uygulamaya konulması, dünya tarihidir.”(HEGEL, 1995: 79)

Tarihin öznesini tanrısal bir erek içinde oluşmuş ortak bilince indirgeyen Hegel’in devlet teorisi de beklenildiği şekilde bir olumlama sürecidir. Hegel genel olarak devleti (modern ulus devlet) tarihin en son hakikati, son amacı olarak anlamıştır. Hegel’e göre devlet eylem halinde akıldır. Hegel’e göre(1995: 110)

“Öznel istençle genelin oluşturduğu birlik, törel bütündür, somut biçimiyle de devlet, bireyin –birey geneli bilip istediği ve ona inandığı ölçüde- kendisinde özgürlüğüne sahip olduğu ve onun tadını çıkardığı gerçekliktir. Devlet böylece öteki somut yanların, tüzenin, sanatın, törelerin, yaşamın kolaylıklarının buluşma noktası olur. Devlette özgürlük nesneleşir ve olumlu olarak gerçekleşir.”

“İnsan yalnızca devlette ussal varlığa kavuşur. Eğitimin tüm amacı, bireyi öznellikten kurtarıp ona devlet içinde nesnellik kazandırmaktır.”(HEGEL, 1995 : 111)

Hegel’in düşünce sistematigi, insanı aydınlanma düşüncesinin yerleştirdiği özne konumundan aşağıya eder. Ama Descartes ve Kant dizgesindeki toplumdaki maddi ilişkilerin dışında bilinci tanımlama geleneğini sürdürür. Toplumsal maddi ilişkiler dışında tanımlanan bilinç bireysel bir adrese değil aklı ve tanrı ile ilişkilendirilen tin ile tanımlanan tümele giden yolda tanımlanır.

Hegel’in doğrusal gelişen tarih anlayışı içinde, bilinç tikel’i tümel’in içinde eriten bir araç olarak görülmüştür. Tümel’in bilincine ve bütün ile özdeşleşmenin erdemine yapılan vurgu Hegel Felsefesini faşist ideolojileri besleyen bir damar haline getirmiştir. Hegel’in praksis felsefesinde özne konumu ancak bütünün bilinci ile oluşur. Engels’in yanlış bilinç olarak tanımladığı şey Hegel’de bilinç olarak

tanımlanana denk düşer. Hegel için bütünden ayrılan bir bilinçlilik olmadığı gibi bir özne konumu da yoktur. Hegel'e göre tarihte öznenin rolü bütünün bilincine yaklaştıkça ortaya çıkmaktadır. Yukarda da belirttiğimiz gibi tarihte önemli roller üstlenmiş kişiler de aslında tümelin bilincine vardıkları için bu özne konumlarına ulaşabilmişlerdir.

Hegel'in felsefesi bir düzen teorisi olarak da değerlendirilebilir. Tarihin zorunlu sonunu "mutlak tin"e erişme olarak tanımlaması, bilinci bir bütünle özdeşleşme, tarihi de akla indirgemesi ile aykırı özne konumlarına ve toplumsal muhalefete yer bırakmamıştır. Hegel'in buna rağmen kendinden önceki aydınlanma düşünürlerinden farklı olarak daha önce evrensel özerk bir alanda tanımlanan birey konumunu değiştirmiş toplumsal ve tarihsel olarak konumlanan birey kategorisine oturtmuştur. Bir yandan Hegel düşüncesinde toplumu ve tarihi yapan birey konumları bütünün bilinci içinde eritilirken, diğer taraftan tarihsel ve toplumsal olarak belirlenmiş⁶ öznesinin eleştirisi içinde kendinden sonra gelen düşünürlerin toplumsal değişim kuramlarını ürettikleri bir kaynak olarak görülebilir.

4-MARX'TA "YANLIŞ BİLİNÇ" KAVRAMI VE İDEOLOJİ

Marx'ın kuramı, Hegel'in ve Hegel sonrası Alman İdealizmi, Feuerbach'ın eleştirisi içinde oluşmuş toplumsal dönüşüm kuramıdır. Marx'ta özne kuramı, sınıf mücadelesi ve ideoloji kavramları içinde oluşmuştur. Ama buna rağmen birçok yazar, "ideoloji"nin Marx'ta ihmal edilmiş bir alan olduğunu iddia etmektedirler. (İNAL(1996), COWARD-ELLIS(1985), LARRAIN (1994)) Buna rağmen Marx

⁶ Toplumsal ve tarihsel belirlenim Hegel'e göre tinin tarihin sonu olan "mutlak tin"e evrimindeki aşamadır.

1848 yenilgisinde, devrim'in karşı devrim sürecine dönüşmesi ile bilinç problemi üzerine yönelmiştir. Bilinci insanların kendi gerçeklikleri ile arasında bir engel Engels'in deyiimiyle yanlış bilinç olarak görmüştür. "Marx'a göre ideoloji açıkça egemen sınıfların çıkarlarına hizmet etmiş ve ezilen sınıfların tahakküm altına alınmasına yardımcı olmuştur." (LARRAIN, 1994: 66)

Marx'ın ideoloji ve bilinç kuramı Gramsci ve Althusser'in ideolojinin özerkliği üzerine yaptıkları çalışmalar da geliştirilmiştir. Ama her iki Marx yorumunda da (yapısalcı ve hümanist) belli indirgemeler mevcuttur. Bunlar öznenin toplumsal belirlenimi ve toplumsal değişimin öznesi olması ile ilgili Marx'ta ki diyalektik bütünlüğün ayrıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Marx "Louis Bonaparte'in 18 Brumairei" indeİnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde yapmazlar, doğrudan belirli olan ve geçmişten gelen koşullar içinde yaparlar."(MARX, 1990: 13) tanımlaması "hümanist" yorumda ilk kısmı alınarak "insanlar kendi tarihlerini yapmaya muktedir" şeklinde ; "yapısalcı" yorumda "insanlar tarihsel koşullar tarafında belirlenir şeklinde okunmuştur.

Marx'ın yorumları arasındaki bu fark Marx'ın 1859 yılında "ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı" dan sonraki yazıları ile önceki yazılarının referans alınması arasında da yaşanmıştır. "Marx'ın ideolojiyle ilgili önermeleri sonraki yazar ve düşünürleri farklı biçimlerde etkilemiştir: Bazıları "camera obscura"yı, bazıları Gramsci'yi müjdeleyen şeyleri, bazıları da meta fetişizmini tercih eder"(BARRET, 1996: 25) Genel kabul gören 1859'a kadar ki yazılarında Gramsci'ye referans olan "hümanist" unsurlara daha çok rastlanırken, Althusser Marx'ın erken dönemi yazılarının Marksist olmadığını iddia eder. Barrett (1996) ya göre Marx, "Ekonomi

Politiğin Eleştirisine Katkı” dan sonra (1859) yazılarında ideoloji üzerine üç temel tez öne sürmüştür: 1) “altyapı” ve “üstyapı”; 2) ideolojik mücadele; 3) ideoloji ve bilgi ayrımı.

Marx’ın felsefesi, hem Hegel’in idealizmini hem de Hegel sonrası Alman İdealizmi ve Feuerbach’ın materyalizminin eleştirisi içerisinde oluşmuştur. “Marx, Feuerbach’dan farklı olarak materyalizmin etkinlik yönünü, Hegel’den farklı olarak düşüncenin duyumsal, pratik yönünü vurgular.”(SUNAR, 1999: 170) Hegel idealizminde herşeyi “İdea”ya indirgenmiştir. Feuerbach bu kavrayışı şu şekilde eleştirmiştir:

“Hegel felsefesi, özellikle Kant’ın ifade ettiği gibi, düşünme ile varlık arasındaki çelişkinin kaldırılmasıdır, ama bu çelişkinin, sadece çelişki içerisinde tek –tek bir öge içerisinde-, düşünce içerisinde kaldırılmasıdır. Düşünce Hegel’de varlık’tır; düşünce öznedir, varlık yüklemidir.”(FEUERBACH, 1991: 71)

Feuerbach Hegel düşüncesini ters yüz eder ve materyalist yorumuna ulaşır. “Var olan her şey bilinç için sadece kendilik olarak, bilinçli olarak vardır; çünkü bilinç her şeyden önce varlıktır.” (FEUERBACH, 1991: 97) Ama bu tanımla özneye yer kalmamış, düşünce maddenin dolaysız yansımasına indirgenmiştir. Marx’a göre “Şimdiye kadarki tüm materyalizmin –Feuerbach’ınki dahil- başlıca kusuru, nesnenin (gegenstand), gerçekliğin, duyumluluğun (Snnlichkeit), duyumsal insan faaliyetleri, pratik (praxis) olarak değil, öznel olarak değil; yalnızca nesne (object) ya da sezgi (Anschauung) biçiminde kavranmasıdır.”(1992: 23) Hegel’ci idealizm “gerçeği düşünceye indirgerken”, Feuerbach’ın materyalizmi gerçekte düşünce arasındaki ilişkiyi koparmış, insanın dışındaki gerçekliği sezgisel elde edebileceğini iddia etmiştir.

Hegel, düşünce ile toplum arasında kurduğu ilişkide düşüncenin belirleyiciliği ile “praksis” felsefesini imkanı kılmıştır. Ama Hegel tarihsel olguları düşüncenin gelişim evresine indirgeyerek, maddi ilişkiler ve fiziksel dünyanın dışında tanımlamıştır. Bu noktada düşünce ile tarihsel-toplumsal gerçeklik arasında kurduğu bağ ile insanı “özne konumuna yaklaştırırken, düşünceyi maddi gerçeklikten bağımsız ve bütüne ait görmesi ile özne konumu geri almıştır. Feuerbach’ta ise maddi gerçekli ile düşünce arasında hiçbir bağlantı yoktur. Mevcut olandan yola çıkarak düşüncenin farklı olanı üretmesine imkan olmaması gerçeğin sezgilerle elde edilen statik durum olması özne konumunun oluşmasına izin vermez. Marx maddi ilişkiler içerisinde belirlenmiş olanın, maddi ilişkileri belirleyebileceğini öne sürerek “toplumsal özne”nin kuramını elde etmiştir.

Marx, Hegel’in “köle-efendi diyalektiği”nde insanın başkalarının istemini kendi istemine dönüştürmesi ile oluşan bilinçlenme sürecini “yabancılaşma” kavramı ile tersine çevirir. Üretim sürecinin ve iş bölümünün belli bir düzeyinde, emek, başkalarının üretimine sahip olmak için üretimini başkaları için kullanmaya başlar. Emeğin bir değişim değeriyle ölçülmesi niceliksel bir algıya sebep olur. Kendi üretimini bir değişim değeri olarak gören emek kendine yabancılaşır.

“İnsan ilkin, emeğinin tözünün ta kendisi olan doğaya yabancılaşır. Ama bu yabancılaşma aracılığıyla doğa üzerindeki, onu örgensel -olmayan bedeni duruma getirecek egemenliğini hazırlar. İnsan, onda artık cinsin temsilcisini değil bireyi, hasmı gördüğü öteki insana yabancılaştırır. Ama bu yabancılaşma aracılığıyla, insansal bir toplumun koşullarını oluşturur. Sonunda kendi kendine yabancılaşır ve bunun sonucu, fizik yaşamını sağlamak için gerçekten, insansal yaşamını yadsımaya kadar gider.”(BOTTIGELLİ, 1993: 65)

Yabancılaşma egemenliğin ve insan doğasına aykırı kuramsal yapıların da kökenini teşkil eder. Özel mülkiyet de insanın emeğine yabancılaşmasının bir sonucudur. Yabancılaşma içerisinde oluşan özne-nesne karşıtlığı tikel çatışmaların da kaynağını oluşturur. Marx, Klasik Alman Felsefesini, yabancılaşmanın yarattığı din, hukuk, devlet gibi kurumları doğal durum olarak kabul etmelerini eleştirir. Hegel'in tinin gerçek varoluşu soyutlamadır. Hegel devleti, zenginliği ve benzeri kurumları kendi soyut kavramları içerisinde değerlendirmiştir. Düşünülmeye kavranan varlıklar yabancılaşmanın ürünüdür ve mutlak bilgiyle sonlanabilen bir düşünce sistemini imkanı kılar. Marx için:

Tüm yabancılaşma tarihi ve bu yabancılaşmanın tüm onarımı soyut, yani mutlak düşüncenin, kurgusal mantıksal düşüncenin üretim tarihinden başka bir şey değildir. Bu yoksunlaşma ve onun kaldırılmasının, demek ki asıl önemli yanını oluşturan yabancılaşma, düşüncenin kendi içinde, KENDİNDE ile KENDİ İÇİN bilinç ile kendinin bilinci, nesne özne karşıtlığıdır, yani soyut düşünce ile duyulur gerçeklik ya da gerçek duyulur karşıtlığı.”(MARX, 1993, 218)

Hegel için yabancılaşma, bilincin biçimleridir. Hegel yabancılaşmaya olumlu bir anlam yükler. Yabancılaşma soyut düşünce ile öz bilince erişimdir.

“Hegel’de yadsımanın yadsıması, görünüşteki özün yadsımasının ta kendisi aracılığıyla doğru özün doğrulanması değil, ama görünüşteki özün ya da kendi yadsınması içinde kendine yabancılaşmış özün doğrulanması, ya da bu görünüşteki özün, insanın dışında bulunan ve ondan bağımsız nesnel öz olarak yadsınması ve özne durumuna dönüştürülmesidir.” (MARX, 1993: 229) “Hegel, kendinin yabancılaşmasını, özün yabancılaşmasını, insanın nesnellik ve gerçeklik yitimini, kendinin sahiplenilmesi, özün belirlenmesi, nesnelleşme, gerçekleşme olarak kavrar.”(MARX, 1993: 232)

Yabancılaşma ve bilinç arasında Hegel'in kurduğu paralellik, Feuerbach'ta olumsuzlanmaktaydı. “Feuerbach, yabancılaşmayı toplumun temel kötülüğü, insanın

insanlıktan uzaklaşmasının ayırdedici özelliği olarak ve kaldırılmasını da insanın yeniden insanlaşmasının zorunlu koşulu olarak düşünüyordu.”(CORNU, 1993a: 251) Marx’a göre ise yabancılaşma kapitalizmin emeğin kendi öz etkinliğinden ayrılması ile yaşanan “şeyleşmenin” sonucudur. Marx’ın ilk eserlerinde yer alan “yabancılaşma”, “yanlış bilinç”, “meta fetişizmi”, “camera obscure” gibi kavramları önceler. Hepsindeki ortak tema maddi gerçeklik ile bu gerçekliğin algılanışı arasındaki farklılıktır. Bilinç ve özne konumları bu gerçeklik içinde oluşmaktadır. Ama bilinç insanların (emeğin) kendi gerçekliği ve sınıfsal çıkarları ile çelişiktir. Bu çelişme ideolojinin bir mücadele alanı olmasının maddi temelini oluşturur.

Maddi gerçeklik ile insanların algıları arasında farklılık⁷ maddi gerçekliğin farklı algılanmasındaki karşıtlık ve çatışmalar nedeniyle farklı bilinç biçimlerinin imkanı olduğunu Hegel’in diyalektiğinde potansiyel olarak bulunur. Hegel’in diyalektiğindeki devrimci potansiyel Hegel’in İdealizmindeki tutucu yanla örtülmüştür.

“Hegel’in aynı zamanda hem özne, hem de nesne olan mutlak Tin’in gelişmesinde dünyaya kopmaz bir biçimde bağlı bulunması sonucu, diyalektik hareket onda nesnel bir bitelik

⁷ Eğer insanların gerçek olarak gördükleri ile maddi gerçeklik arasında fark varsa,

bilim adamının insanların algıladıklarının maddi gerçekliğin dışında zihinsel bir süreçte üretilmiş bilgi olduğunu nasıl bildiği bilim üzerine bir tartışma eksenidir.

Althusser ileride göreceğimiz gibi bilim ile ideolojiyi ayırırken, Gramsci her bilimin ideolojik olduğunu ileri sürmüştür. Bu tartışma yapısalcılık- postyapısalcılık arasında farklı bir boyuta indirgenmiş, medya analizlerinde kodlama ve kod açım süreçlerinde bir tartışma eksenine çekirdek teşkil etmiştir.

taşıyordu ve öznel nitelikte bir istenç davranışı ile keyfe bağlı biçimde değiştirilemezdi.” (CORNU, 1993b: 339)

Marx’ın düşüncesinde önemli bir kilometre taşı olan Genç-Hegelciler, Hegel’in diyalektiğine Fichte’nin görüşlerini ekleyerek kendi liberal-reformist siyasal görüşlerine felsefi temel hazırladılar.

“Hegelci felsefeyi kendi eylem isteklerine uyarlamak için tarihin gelişmesini mutlak İde’nin diyalektik hareketi sonucu değil, ana Ben’in Ben-olmayan’a insanın dünyaya ardı arası kesilmez karşılığı sonucu olarak gören Fichte’ye başvurmuş bulunan genç-Hegelcileri, bu doyuramazdı.” (CORNU, 1993b: 339)

Hegel’de dünya ile Tin’in özdeşliği vardı. Marx bu konuda Genç-Hegelciler ile paralel görüşler geliştirdi. Tarihsel evreleri, Tin ve dünyanın uyum içinde olduğu (sınıflı toplum öncesi) ve dünyanın akıl dışı bir duruma geldiği (sınıflı toplum) evreler olarak ayırdı. Ve vardığı noktada Tin ile dünya arasındaki karşıtlığın, dünyanın ussallaştırılması (sınıfsız toplum) ile Tin ve dünya arasındaki birliğin tekrar sağlanabileceği sonucuna vardı. Marx “praksis” felsefesini Hegel’in düşüncesi üzerine geliştirmişti. Marx için, Hegel tarihin insan etkinliği olduğunu iyi anlamasına rağmen, doğayı ve insanı “tin”e indirgemişti. Marx’a göre Hegel insanı somut bir varlık olarak düşünse ve doğayı da somut bir gerçeklik olarak algılasa idi , “insan ile doğa arasındaki bağ artık tin değil, ama üretken etkinlik “praksis” olur”du. (CORNU, 1993b: 346)

Hegel idealizmi “statu quo” yu yüceltirken, Feuerbach’ın materyalizmi ise ne tarihsel, ne de diyalektik olduğundan bir toplumsal dönüşüm projesi içermemekteydi. Marx’ın, Hegel ve Feuerbach’ın eleştirisi içerisinde geliştirdiği diyalektik ve tarihsel materyalizm dünya görüşü bir “praksis felsefesi” idi. 1845’de Brüksel’de kaleme aldığı “Feuerbach Hakkında Tezler” in 11. tezinde Marx artık düşünürlerin soyut

düşünce yerine toplumsal değişimi amaçlayan bir misyon üstlenmeleri gerektiğini şu kelimelerle ifade ediyordu: “Filozoflar dünyayı çeşitli tarzlarda tefsir etmekten başka bir şey yapmadılar, halbuki asıl mesele onu değiştirmektir.”(MARX, (yok): 99)

Dünyayı değiştirmek üzerine Marx’ın 11. tezi, tarihi yapan özne konumunu işaret ediyordu. Ama bu misyonu düşünörlere vermişti. Bu da toplumsal değişimin ancak teoriyle olabileceğini ve teoriden başlayan toplumsal değişime vurguydu. Yani genç Marx tarihi yapan özneye vurgu yapıyordu. 1844 “elyazmaları”, 1845’te yazdığı “Feuerback Hakkında Tezler” ve 1848’de Engelsle yazdıkları “Manifesto” düşüncede kurulan bir toplum için tarihin öznesinin kuramı idi. 1846 ve 1847’de sanayi ve tarımda yaşanan bunalım ile yükselen toplumsal muhalefet Avrupa’yı saran 1848 devrimci hareketini berberinde getirdi. Marx ve Engels içinden izledikleri bu sürecin karşı devrime dönüşmesini yakından gözlemlediler. Ekonomik koşulların iyileşmesi işçi sınıfının devrimci ateşini düşürürken, devrimci ittifaklar içerisinde küçük-burjuva ve burjuvazinin muhtelif fraksiyonları siyasal olarak güç kazanıyorlardı. Marx ve Engels yenilginin sebepleri üzerine yoğunlaştılar. Marx ve Engels’in yapıtlarında bu süreç iki önemli etki yaptı. Bunlar:

1. Ekonomi-politik yaklaşım: Ekonomik durumun iyileşmesinin devrimci güçleri zayıflatması ekonomi-politik yaklaşımın ana eksenini oluşturan “ekonomik altyapı” ve devletin “üst-yapı” olarak algılandığı ekonomik determinizmi geliştirdi.
2. İdeoloji: İnsanların kendi yaşam gerçeklerini kendi çıkarlarına değil egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda algıladıkları görüşü oluştu. Mevcut düzenin sürmesi ancak hakim sınıfların zihni üretim süreçlerini de belirlemelerine bağlı idi.

Marksist teori içinde daima ikili bir özne kuramını taşıdı. Birincisi, tarihsel koşullar içinde belirlenen özne, ikincisi tarihi yapan özne konumları. Bu iki konum Marx'ın kendi yapıtlarında iç içe oldu ama kendini izleyen yapısalıcı ve hümanist yaklaşımlar tarafından sadece birine indirgendi.

Marx tek tek bireyleri hiçbir zaman tarihi yapan özne konumunda görmedi; materyalist tarih anlayışını, “gerçek üretim sürecinin, yaşamın dolaysız maddi üretiminden başlayarak açıklanmasına ve bu üretim tarzına bağlı ve onun tarafından yaratılmış karşılıklı ilişki biçimlerinin, yani değişik aşamalarda sivil toplumun, bütün tarihin temeli olarak kavranması...”(MARX-ENGELS, 1992: 63) olarak tanımladı. Üretim tarzı aynı zamanda bir yaşam tarzı idi. “Bireylerin ne oldukları, üretimin maddi koşullarına bağlıdır.” (MARX-ENGELS, 1992: 37) Maddi koşullar ise hakim sınıflar tarafından belirlenir. “toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür.” (MARX-ENGELS, 1992: 70) Bu zihinsel güç insanların kendileri hakkında, ne oldukları ya da ne olmaları gerektiği hakkında yanlış kanılara varmalarına sebep olur. Ve bu noktada ideoloji insanları tarihsel bir yanılgının içine düşürür. İnsanlar ve sahip oldukları ilişkiler tüm ideolojilerde sanki “camera obscura”daymış gibi başaşağı çevrilmiş biçimde görülüyorsa, nesnelerin gözün ağ tabakası üzerinde ters durmalarının onların dolaysız fiziksel yaşam süreçlerinin yansıması olması gibi, bu olgu da, insanların tarihsel yaşam süreçlerine aynı şeyin olmasından ileri gelmektedir.” (MARX-ENGELS, 1992: 42)

5-ALTHUSSER'DE “DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI” VE İDEOLOJİ İÇERİSİNDE ÖZNE KONUMLARININ OLUŞUMU

Althusser'in yapısalcı yaklaşımı tarihselci, humanist ve ekonomist yaklaşımlara alternatif olarak gelişmiştir. “Althusser'in, gerçekleştirmek istediği, Marksizmin, başından beri içerdiği ekonomizm, kendiliğindencilik v.b. indirgemeci biçimlerden tümüyle ve kesinlikle arındırılmasıdır.”(GERAS, 1985:334) Althusser bu amaçla Marx'ın yapıtlarının yeniden okunması gerektiğini söyler. Bu okuma epistemik temelde olmalı ve Marx'ın bilgi kuramına ulaşmalıdır. Althusser'e göre “Marx'ın felsefesini kendi özgüllüğü içinde kavramak, bu yüzden, üretiliş bilgisiyle birlikte devinimin bizzat özünü kavramaktır, ya da, üretim olarak bilgiyi kavramaktır.”(Althusser, 1995:57)Hedefini ve yöntemini bu şekilde belirleyen Althusser Marx'ın eserlerini ikiye ayırır: Hegelci idealizmin izlerinin taşındığı gençlik eserleri ve Kapital ve olgunluk dönemi yapıtları. Althusser'e göre Marx'ın gençlik dönemi yapıtları Marksist değildir. Bunlar kopuş dönemi çalışmalarıdır ve Marx'ın kuramı Hegel ve kendinden önce gelen düşünürlerin sorunsalından kopuş içerisinde oluşmuştur.

Althusser'e göre “ampirist bilgi kavramsallaştırımı verili bir nesne ile verili bir özne arasında yer alan bir süreci sunar.”(ALTHUSSER, 1995: 58) Ampirik bilgi kuramı öznenin soyutlanması denilen bir süreçte yatmaktadır. Bu soyutlama özün, kendini içeren gerçekten çıkarımıdır. Bilgi süreci, başka bir deyişle özün, kendini içeren gerçekten çıkarımını kapsar. Bu sürecin doğal sonuc bilen öznedir. Aydınlanma düşüncesinin iki ucu (pozitivizm- rasyonalizm) özne-nesne karşıtlığı içinde bilgi üretim sürecinin somutluğunu kaybettirmekte, bilen öznenin tikelinin bütünü temsil ettiği gibi bir yanlış bir sonuca varmaktadır.

Hegel de ise bilen özne ile bütün (veya zamanın tını) özdeş olarak kabul edilmektedir. Althusser Marx'ın reddettiği klasik felsefenin iki kavramını: 1-“köken bakımından Kartezyen olan mekanistik dizge nedenselliği geçiş/i ve çözümsel bir etkililiğe indirgiyordu...bir bütünün kendi üzerine etkinliğini düşünmek sağlanamıyordu.”(ALTHUSSER 1995: 255) 2- “bütünün bir içsel indirgenebileceğini, burada bütünün öğelerinin de anlatımın görüngüsel biçimlerinden öte bir şey olmadığını; özün içsel ilkesinin bütün içinde her bir noktada hazır bulunduğu “(ALTHUSSER, 1995: 255) olarak tanımlar. Hegelci bütünlük ve bütünü meydana getiren parçalar, bütün ve diğer parçaların ilişkisini bir dış nesne ilişkisi olarak algılayan kartezyen mekanistik yaklaşımın reddedilmesi ile Marksist bütünlük kavramına ulaşılmıştır. Marx'a göre “bütünü yapısı, hiyerarşik bir organik bütütün yapısı olarak eklemlenmiştir. Uzuvarların birlikte varoluşu ve onların bütün içindeki ilişkileri, uzuvarların ve onların ilişkilerinin eklemlendirilişine özgül bir düzen getiren bir başat (dominant) yapının düzeyleriyle yönetilmiştir.”(ALTHUSSER, 1995: 139) Hem bütünü meydana getiren parçaların hem de bütünün parçalarla ilişkisi bir karşılıklı belirlenimdir.

Bu yöntem Althusser'in ekonomik indirgemeciliğe karşı geliştirdiği en önemli teze de zemin oluşturmuştur. Ekonomist yaklaşımlar ekonomik altyapının üstyapıyı belirlediği dolaysız bir belirlenim öngörür. Bu epistemik olarak Hegel'in öz/görüngü kavramsallaştırması ile ilişkilendirilebilir. (Siyasal üstyapı ekonomik “öz”ün görüngüsü olarak.) Bu yaklaşım Althusser'de Ekonomisim olarak tanımlanır. “Althusser'e göre, üstyapının bir “gölge-fenomen” olarak kavranması; yani, değişken altyapının kendine uygun üstyapı kurumlarını otomatik biçimde ve zorunlu olarak üreteceği inancı. Üstyapının görece özerkliğini görmeyen ve onun altyapının bir yarı-

dolaylı işlevine indirgeyen bu anlayışın adı “ekonomizm”.” (BELGE, 1995: 7)

Althusser’e göre

“ekonomik olmayan üstyapısal düzeylerin de kendi özgül etkileri bulunmaktadır. Bu da şu anlama gelmektedir. Birinci olarak, bunlar hem belirleyici ve hem de belirlenendirler. Dolayısıyla, ikinci olarak, ekonomi, belirleyici olduğu kadar belirlenmektedir de, ve üçüncü olarak, her düzey parçası olduğu genel oluşum tarafından belirlendiği kadar genel oluşumun belirlenmesine kendi adına katkıda bulunmaktadır.”(ALTHUSSER, 1995: 324)

Althusser’in kavramsallaştırma “üst belirlenim” gibi bir kavramı ortaya atar. Ekonomi son kertede belirleyicidir. Bu da görece özerkliği gerektirir. Görece özerklik, tümlük kavramı içerisinde birbirlerini doğrudan tanımlayan ayrımlı “düzeyler” ya da “kerteler”i tanımlar. Althusser “tarihselci” yaklaşımın argümanlarını geçersiz kılan teorisini geliştirirken bu noktadan yola çıkar. Tarihselci yaklaşımlarla, Hegelci bütün arasında doğrudan ilişki mevcuttur. Hegel’de bir tarihsel dönemin olguları, düşüncenin gelişim evresinin yansıması olan bütünlüğü temsil eder. Althusser’e göre Hegel’ci tarihsel zamanı tanımlayan iki özellik vardır:

“(1)zamanın türdeş sürekliliği. ...Böylece zaman, İde’nın gelişim sürecinin diyalektik sürekliliğinin, içerisinde ortaya çıktığı bir kesintisizlik (continuum) olarak ele alınabilir. ... (2)Zamanın çağdaşlığı, ya da tarihsel şimdi ulamı ...tarihsel varoluşun yapısı öyledir ki, bütünün tüm öğeleri bir ve aynı zamanda, bir ve aynı şimdide, her zaman birlikte varolurlar ve bu yüzden de birbirleriyle, bir ve aynı şimdi içinde çağdaşlırlar.”(ALTHUSSER, 1995: 133)

Marksist bütünlük içinde ise düzeylerin gelişim tarzı ayrı tarihsel zaman içinde düşünülmez. “ayrımlı “düzeyler”den her biri aynı tip tarihsel varoluşa iye değildir. Tersine, her bir düzeye, özgü bir zaman, öteki düzeylerin “zamanları”n dan görece özerk ve dolayısıyla, kendi bağımlılığı içinde bile olsa, görece bağımsız bir zaman oturtmak durumundayız.” (ALTHUSSER, 1995: 140) Tarihlerin görece

özerkliği “bütün içinde belli bir tip eklemlendirmeye ve bu yüzden de bütün karşısında belli tip bir bağımlılığa dayandırılmıştır.”(ALTHUSSER, 1995: 141)

Althusser’in teorisi, tarihselciliğe karşı olduğu kadar humanisme de karşıdır. “Althusser’e göre marksizm tarihselcilik değildir, “kendini kuran epistemolojik kopuş nedeniyle hümanizm ve tarihselcilik karşıtlığıdır.”(ÇELİK, 1999: 111) “Althusser’in marksizme atfen geliştirdiği anti-hümanist kuramın hedeflerinden biri, toplum bilimlerinde öznenin edindiği merkezi konumu sarsmaktır.”.”(ÇELİK, 1999: 106) “Althusser toplumsal bütünlüğü ve tarihi öznesiz süreçler olarak algılamıştır.”(LARRAIN, 1994: 95) Althusser’in kuramında “tarihin öznelere insanlar değil, toplumsal oluşumun ekonomik, ideolojik ve siyasal yapılarıdır.”(ÇELİK, 1999: 124) Althusser’e göre “Humanist Marksizm” toplumsal ilişkileri insansal ilişkilere indirerek Marksizm’i zedelemiştir. “toplumsal üretim ilişkileri hiçbir şekilde yalnızca insanlar arasındaki ilişkilere, yalnızca insanları kapsayan ilişkilere ve bu yüzden de bir evrensel matrise, öznelerarasılığa(inter-subjectivity) (tanınma, saygınlık, savaşım, efendi köle ilişkiliği,vb) indirgenemez.”(ALTHUSSER, 1995: 239) “Asıl özneler bu tanımlayıcılar ve dağıtımcılardır: üretim ilişkileridir (ve siyasal ve ideolojik toplumsal ilişkilerdir.)” .(ALTHUSSER, 1995: 247)

Althusser’e göre tüm düzeyler birer üretim tarzıdır; maddi bir pratik olarak vardır. “Althusser’e göre üretim tarzı; ekonomik üretim tarzı, politik üretim tarzı, kuramsal üretim tarzı ve ideolojik üretim tarzı olarak ayrılır ve her birine “pratik” denir.”(DAĞTAŞ, 1998: 32) Althusser’e göre “ideoloji, toplumsal formasyonu meydana getiren üç ana düzeyden biridir (ekonomik, politik ve ideolojik düzeyleri). Bir toplumsal düzey , bir toplumsal pratiğe bağlıdır.”(BELGE, 1989: 8) Althusser’in

kuramı üretim ilişkilerinin yeniden üretimi için diğer düzeylerin kendi üretimlerini yaptıkları, özellikle ideolojinin yeniden üretim sürecinde önemli bir yere sahip olduğuna vurgu yapar. Althusser'e göre üretim ilişkilerini yeniden üretimi, "hukuki-siyasal ve ideolojik üstyapı yoluyla sağlanır."(ALTHUSSER, 1989: 32)

İdeolojinin yeniden üretim sürecindeki işlevi Geras'a (1985: 330) göre "sömürü ilişkilerini gerek sömüren gerekse sömürülenlerden gizleyerek meşrulaştırmaktır." Sömürü ilişkilerinin gizlenmesi ile yeniden üretimi imkanı kılan "ideoloji" yi Althusser dört özelliği ile tanımlar: 1) "ideoloji gerçeğin yanlış veya çarpık olarak temsil edilmesi anlamına gelmez çünkü böyle bir önerme temelde emprisist epistemolojiye dayanır. ...ideolojiyi gerçeğin yanlış tasarımı olarak görmek, gerçeğin düşüncüyü yarattığı anlamına gelir; ...ideoloji toplumsal veya ekonomik kökenli değildir; daha doğrusu, ideoloji üretim ilişkilerini (doğru veya yanlış olarak) temsil etmez."(SUNAR, 1999: 262) 2) İdeoloji maddi bir pratiktir. Althusser'e göre ideolojinin maddiliği somut kurumlar olgusuna dayanır. Bunlar devletin ideolojik aygıtlarıdır. 3) "ideoloji yanlış bilinç anlamına gelmez. ...ideoloji gerçeğin değil, insanların yaşam koşullarıyla olan ilişkilerinin temsil edilmesidir. ...Althusser'in deyimiyle "yaşanan ilişkileri" temsil eder. "(s.263) 4) İdeolojinin tarihi yoktur. "Althusser'e göre ideoloji, yapısı ve işleyişi itibarıyla tıpkı bilinçdışı gibi, her yerde hazır bulunur, tarih ötesindedir ve dolayısıyla da değişmez."(ÇELİK, 1999: 114)

Althusser, ideolojiyi üç toplumsal düzeyden (ekonomik, politik ve ideolojik) birisi olarak tanımlar. İdeolojinin ayrı bir düzey olması ayrı bir pratiği gerektirir. Bu pratiğin yaşandığı alan "Devletin İdeolojik Aygıtları"dır (DİA). DIA'ları devletin baskı aygıtlarından ayıran üç temel özellik vardır:

“1) Tüm devlet aygıtları hem ideoloji hem de baskı kullanarak işlerler. Aralarındaki fark, Devletin (Baskı) Aygıtının baskıya tümüyle öncelik vererek işlemesine karşın, DİA’ların tümüyle ideolojiye ağırlık vererek işlemeleridir. 2) Devlet (Baskı) aygıtını ayrı ayrı öğelerinin bir komuta biriminin, Devlet iktidarını ellerinde tutan egemen sınıfların siyasal temsilcilerinin uyguladığı sınıf mücadelesi siyaseti biriminin, varlığında merkezileştiği örgütlenmiş bir bütün oluşturmaya karşı, DİA’lar çok sayıda ve birbirlerinden ayrırırlar, “görece özerktirler” ve proleter sınıf mücadelesi ile kapitalist sınıf mücadelesi ve onların bağımlı biçimleri arasındaki çarpışmaların sonuçlarını, kimi zaman sınırsız, kimi zaman sınırlı biçimlerde dile getiren çelişkilere nesnel bir alan sağlamaya elverişlidir. 3) Devlet (Baskı) Aygıtının birliği, iktidardaki sınıfların sınıf mücadelesi siyasetlerini uygulayan, iktidardaki sınıfların temsilcilerinin yönetiminde birleşmiş merkezileşmiş örgütlenmesiyle sağlanmasına karşın, değişik DİA’lar arasındaki birlik egemen ideolojiyle egemen sınıfın ideolojisiyle, çoklukla çelişkili biçimlerde sağlanır.”(ALTHUSSER, 1989: 32)

Devletin İdeolojik aygıtları içerisinde “ideoloji” yaşanan bir pratik haline gelir. DİA’lar yaşamın her alanına yayılan çeşitli biçimleri vardır. “Dini DİA (değişik kiliseler sistemi), Öğretimsel DİA (değişik, özel ve devlet okulları sistemi), Aile DİA’sı, Hukuki DİA, Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem), Sendikal DİA, Haberleşme DİA’sı (basın, radyo-televizyon v.b.), Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor v.b.)” (ALTHUSSER, 1989: 28) İdeolojinin hayatın muhtelif alanlarına dağılılması “ideoloji”nin ideoloji olarak algılanmasını engeller. “ideolojinin içinde yer alan kişiler kendilerini tanım gereği ideolojinin dışında sanırlar: ideoloji aracılığıyla, ideolojinin ideolojik karakterinin fiili yadsınması ideolojinin etkilerindendir.” (ALTHUSSER, 1989: 28)

Althusserin ideoloji kuramı “humanism”in toplumsal eylemlerin faili olan özne kategorisini ortadan kaldırır. Humanist özne kategorisi kurucu özne kategorisidir. Althusser’de ise özne kategorisinin işleyişi, her ideolojinin somut bireyleri somut özneler olarak çağırması ve adlandırması iledir. İdeoloji, hümanist

yaklaşımın aksine, maddi bir alanda okul, aile, dini kurumlar gibi ideolojik pratikleri üreten aygıtlar içerisinde oluşmuştur.

İdeolojinin “tanıma” (veya tanımama) işlevi adlandırma ya da çağırma ile bireylerin özne konumlarının oluşumudur. Althusser’e göre sokakta yürürken çağrılan birey, çağrıya cevap vermek için arkasına döndüğünce özne olur. “İdeolojinin varoluşu ile bireylerin özne olarak çağrılmaları veya adlandırılmaları bir ve aynı şeydir.”(ALTHUSSER, 1989:54) İdeolojinin varoluşu ile öznenin çağrılması arasında kurulan özdeşlik, ideolojinin onu çağırdığı sokaktaki adam için algılanabilen bir gerçek değildir. Özne, kendini özne konumuna getiren sürecin ideolojik oluşunu göremez. Althusser tanıma dışında ideolojinin diğer özelliği olarak “apaçıklık” kavramını ileri sürer. Apaçıklık kavramı ideolojik süreçlerin doğal Algılanışı iledir. İdeoloji aracılığıyla tanıma doğal bir sürece indirgenir böylece somut bireyler kendilerinin özne konumlarının doğal olarak algırlar. Althusser’e göre kapı çalındığında “kim o?” sorusuna verilen “benim” cevabı tanımanın apaçıklığını gösterir. İdeolojik pratikler ideolojik olmayan doğal süreçler olarak algılanır. İdeolojinin içindeki bireyler kendilerini ideolojinin dışında hissederek. Althusser’in deyişiyle “İdeoloji hiçbir zaman ben ideolojiyim demez.” (ALTHUSSER, 1989:54)

Althusser bu noktada bilim ve ideoloji ayrımını yapar. İdeolojiyi tanımlayabilmek için ideolojinin dışında olmak gerekir. Gramsci’ye göre bilimde ideolojiktir. Althusser’e göre ise bu ben ideolojinin içindeyim demektir. İdeolojinin içindeyim demek ise zaten ideolojinin dışında olmak demektir. Bu akıl yürütme Althusser’i ideoloji açısından hiç “dış” olmadığı (bilim dışında) sonucuna götürür.

Althusser'e göre özne kavramını dolduran iki özellik özgür bir özne(hareketlerinin yaratıcı ve sorumlusu olarak) ve daha yüksek bir özne konumuna itaat eden bir başkasının tabiyeti altında özne konumu. Althusser öznelerin özgürce emirlere uymaları ve itaat etmeleri için özne olarak çağrıldığını ileri sürer. Althusser'e göre "Devletin(Baskı) Aygıtı'nın şu ya da bu müfrezesinin müdahale etmesine yol açan "kötü öznelerin" dışında "kendiliklerinden yürürler. "(ALTHUSSER, 1989:59) Kendiliklerinden yürüme ideoloji ile yürümedir. İdeoloji tarafından çağrılan özne emirlere uymayı çağrıya cevap vermeyi kabul ettiği sürece Devletin (Baskı) Aygıtı ile karşılaşmadan özgürce yürür. İdeoloji, tanıma aracılığıyla bireyi özne konumuna getirirken öznenin egemen ilişkileri tanımasını ve bunun doğallaşmasını da sağlar. Althusser'e göre "tanımanın kendi biçimlerinde zorunlu olarak tanınmayan gerçeklik son analizde gerçekten üretim ilişkilerinin ve ondan türeyen ilişkilerin yeniden üretimidir. (ideoloji=tanıma/tanıma)" (ALTHUSSER, 1989: 61)

6 - YAPISALCILIK VE YAPI İÇİNDE ÖZNEİN BELİRLENİMİ

Yapısalcılık, aydınlanma düşüncesi içinde, Descartes-Kant dizgesinde oluşan öznenin toplumsal belirlenim dışında kendini kuran özelliğine ve hümanist yaklaşımların özne kuramlarına büyük darbe vurmuştur. Yapısalcılık, toplumsal olanı "yapı" olarak tanımlamış (Saussure'a göre dil, Lévi-Strauss'a göre kültür v.b.) ve özne konumlarını oluşturan yapının teorisi oluşturulmuştur. Saussure'un dilbilim çalışmaları içerisinde oluşan "göstergebilim" kültürel ürünler, dil ve medya içeriklerinin incelenmesinde geniş imkanlar sağlamıştır. Saussure'un dilbilim çalışmaları içerisinde geliştirdiği "göstergebilim" Lévi-Strauss ile antropolojiye taşınmış ve tüm sosyal bilimlerde "toplumsal belirlenim"i çözümleyen yöntemsel bir

araç haline gelmiştir. Söylem analizleri ve metin çözümlemelerinde yapısal dilbilimin etkileri önemli bir yer tutmaktadır.

Özne teorisi olarak yapısalcılık öznenin kültürel yapı içerisinde belirlenimini savunur. Bu belirlenim bir dış belirlenim değildir. Bütünü oluşturan yapı içinde parça bütün arasındaki karşılıklı etkileşimi içerisinde oluşur. Fiske'ye (1996: 172) göre "Yapısalcılık bize tüm kültür ve iletişim sistemlerinin altında yatan derin yapıların araştırmamız gerektiğini öğretir. Aynı zamanda, kendi yaşamlarımızı düzenlemek ve anlamlandırmak için kullandığımız toplumsal ve kültürel sistemlerin rastlantısal ya da birbirlerinden bağımsız olmadıklarını, birbirlerine benzer olduklarını göstermemize olanak sağlar."(FISKE,1996: 172)

Saussure, Toplumsal Olan (dil) İçinde Özne(Parolle): Ferdinand de Saussure'un ölümünden sonra yayınlanan "Genel Dilbilim Dersleri" dilbilimin, yapısalcılığın ve göstergebilimin gelişiminde önemli bir kaynak teşkil etmiştir. Saussure'un ölümünden (1913) sonra öğrencileri Charles Bally ve Albert Sechehaye ders notlarını toplayarak bir kitap (Genel Dilbilim Dersleri) haline getirmeye karar vermişler. Ve "iki yıl süren yoğun bir çalışma sonunda Saussure düşüncesini hem çağdaşlarına, hem de gelecek kuşaklara tanıttak üzere özgün bir bileşime ulaşmışlardır."(VARDAR, 1998:11) "Saussure'un yirminci yüzyıl düşünce hayatına katkısı günümüzün başat düşünce hareketi olmasa da, "Semiyojoloji"yi geliştirmiş olmasındadır."(CULLER, 1992: 143)

Saussure yalnızca göstergebilimin kurucusu olmamış yapısal düşünceye önemli bir teorik temel de sağlamıştır. Dilbilimin yapısalcı yorumunda "dil kendi başına bir bütündür."(SAUSSURE, 1998:38) Dili kullanan özne dili oluşturan yapının içinde yer alır. Başka bir deyişle yapı tarafından belirlenir. İnsanın gerçekte

ilişkisi dil dolayımıdır. Dili kullanan bireyin elde ettiği gerçek dilin gerçeğidir. Dil ile söz arasında karşıtlık yapısalcı yöntemin kullandığı “ikili karşıtlıklar⁸”dan (binary opposition) biridir. Bireyle toplumsal yapı arasında kurulu karşıtlık yapısal dilbilimin ikili karşıtlıklar olarak tanımladığı çözümleme yönteminin tanımladığı üç temel ikili karşıtlığın (binary opposition) ruhunu oluşturur. Bunlar:

1. Dil (la langue) söz (parole),
2. gösteren (signifier) gösterilen (signified),
3. artsüremlilik (diachronic) eşsüremlilik (synchronic) ayrımlarıdır.

İlk ayırım özünde toplumsal olanla bireysel olanın ayırımıdır. Coward ve Ellis’e (1985: 28) göre Saussure “Langue, yani dilin sistemi ile parole, bu sistemin bireysel gerçekleştirme edimleri (dil ve söz) arasında bir ayırım” koymuştur. Dili kullanan birey dil üzerinde uzlaşımları kabul etmiş olmaktadır. Dil bireysel kullanım olmadan varolamaz. Dille söz arasında karşılıklı bağımlılık vardır. Ama dil ve söz birbirinden apayrı şeylerdir. Dil toplumsal, söz bireyseldir. Dil ile sözün ilişkisi bireyselle toplumsalın ilişkisidir. Dili kullanan birey toplumun gösterge sisteminin içine girer. “Dil konuşan kişinin bir işlevi değildir, bireyin edilgen bir biçimde belleğine aktardığı üründür.”(SAUSSURE, 1998:43) Dilin “Belli kuralları vardır. O

⁸ “Mükemmel bir ikili karşıtlıkta her şey ya A kategorisinde ya da B kategorisindedir ve dünyaya bu tür kategorileri uygulayarak onu anlamlandırmaya başlarız. Mutlak bir kategori olarak A tek başına varolamaz, varlığı B kategorisi ile yapısal ilişkisine bağlıdır: A kategorisinin anlamlı olmasının tek nedeni onun B kategorisi olmamasıdır. B kategorisi olmadan A kategorisine sınır konulamaz ve bu yüzden A kategorisi diye de bir şey olamaz.”(FISKE, 1996: 152-153)

kurallara uymadığımız takdirde meramımızı anlatamayız. Bu bakımdan dil bizim dışımızda olan, bize baskı yapan bir kuvvettir.”(BAYRAV, 1998: 42) Bu bir belirlenim ilişkisidir: toplumsal olanın bireyi belirlediği.

“Toplum içinde dil, her beyinde bulunan bir izler bütünü olarak yaşar ve birbirinin eşi tüm örnekleri bireylere dağıtılmış bir sözlüğü andırır bir bakıma. Görüldüğü gibi bu öyle bir şey ki, herkesin ortak malı ve kişisel istenç dışı olmakla birlikte, ayrı ayrı her bireyde de bulunur.”(SAUSSURE, 1998: 51)

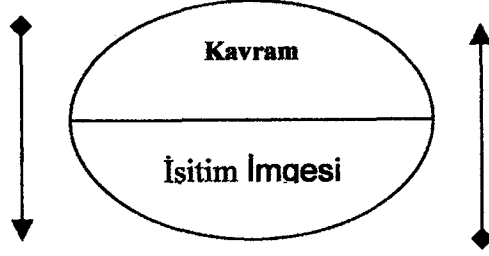
Saussure göre dilbilimin çalışma alanı dildir (langue). “Dil ile sözü ayırırken dilden bireysel olanı ve tesadüfi olanı ayırmıştır. Böylece, dil kendi başına ele alınıp incelenebilecek bir nesne durumuna gelir.”(Yücel, 1999: 24) *Saussure’a göre*

“Dilin (yani dilbiliminin) yasaları, gündelik insan konuşmasının yasaları değildir; bunlar, daha çok, konuşmacının bilincinde ve değiştirme gücünde olmadığı hareketsiz, konvansiyonel kategorilerdir. Bilimsel kesinlikle incelenebilen; bireylerin benimsemeyi seçebileceği yüzeysel konuşma kalıplarından soyutlanan bu temeldeki değişmeyen sistem ya da yapıdır.”(McLELLAN: 1999: 94)

Dili inceleme yöntemi ise dili tüm dış unsurlarından ayırarak dili ilişkileri ve yapısı içinde incelemek olmuştur. “Dil kendi dışında varolanın taşıyıcısı değildir. Dil ve düşünce birbirinden ayrılmaz: Düşünce dil yoluyla kavramsallaştırır ve birinin öbürünün aracı olması söz konusu değildir; ikisi de birbirini meydana getirir.”(COWARD-ELLIS 1985: 142)

Saussure’a göre (1998: 46) “Dil kavramları belirten bir göstergeler sistemidir.” Gösterge kavramı Saussure’un ikinci ikili karşıtlığına (binary opposition) denk gelir: gösteren (signifier) ve gösterilen (signified). “Gösterge” gösteren ve gösterilen arasındaki iki yönlü karşılıklı ilişkiyi ifade eder. “Dil göstergesi bir

nesneyle bir adı birleştirmez, bir kavramla bir iletişim imgesini birleştirir.”
(SAUSSURE, 1998: 109) Dil göstergeleri iki yönlü anlaksal bir kendiliktir.



Çizelge 4 - Göstergenin İki Yönlü (Saussure 1998: 110)

Saussure için bir göstergeyi (sign) meydana getiren iki bölüm birbirinden önce varolamaz. Bu ilişki dışında her iki öge de bir anlam ifade etmezler. Gösteren ve gösterilen, birlikte işareti oluştururlar ve ikisinin de işaret içindeki ilişkilerinden başka herhangi bir anlamı yoktur.

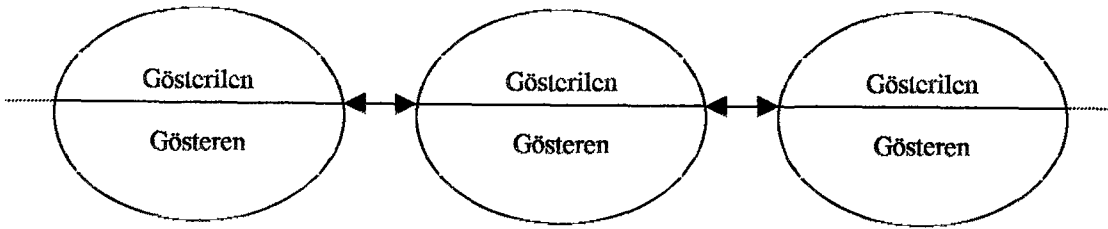
Gösteren ve gösterilenin birliğinden oluşan göstergenin iki özelliği vardır. Bunlar göstergenin “nedensizliği” ve “çizgiselliği”dir. Göstergenin nedensizliği gösteren ile gösterilenin ilişkisinin nedensizliğindendir. Saussure örnek olarak “kardeş” kavramı ile k-a-r-d-e-ş ses dizisi arasında hiçbir iç bağlantı olmadığını gösterir. Örneği çoğaltırsak “kedi” kavramı ile k-e-d-i söz dizisi arasında da hiçbir nedensel ilişki yoktur.

“Saussure gösterge kavramını gösterilen/gösteren ikiliği içinde tanımlarken diğer yandan nesne (referent/gönderge “yani şu ortalıkta gezinen tüylü, kuyruklu hayvan”) ile gösterge arasında da bir ikilik olduğunu ortaya getirmiş ama nedensizliği gösteren ve gösterilen ilişkisinde görmüştür. Materyalist bir dil kuramı arayışını sürdüren çağdaş araştırmacılar ise, bu “nedensizlik” sorununun, gösteren ve gösterilen arasında değil de gösteren ve gönderge arasında aranmasını gerektğini vurgulamaktadır.”(İNAL, 1996: 47)

Göstergenin çizgiselliği ise göstergenin işitimsel olması nedeniyle zaman içinde yer alması gerekmesindendir. Zamandan kaynaklanan özellikler ise iki özellik taşırlar: “a) bir yayılım gösterirler ve b) Bu yayılım bir tek boyutta ölçülebilir. O da çizgidir.”(SAUSSURE, 1998: 115) Söz zaman içinde ardışıktır, bunu yazıya döktüğümüzde zaman çizgisini uzam çizgisine dönüştürmüş oluruz.

Yapısal olarak “gösterge” öğelerden oluşan bir yapıdır. Dilin yapısı toplumsal olanı temsil eder. Dilin ögesi olan her gösterge bütün içinde karşılıklı ilişki içindedir. Göstergelerin anlam bulduğu yer dilin yapısı içinde diğer göstergelerle olan ilişkisidir.

Bireyin belirli olmadığı dilin bu yapısında, Saussure sözcükleri (gösterge) eşsüremlili bir dizgenin eşdeğer örnekleri olarak görür. Göstergenin kavramsal değeri gösteren gösterilen ilişkisi olduğu kadar göstergenin diğer göstergelerle olan ilişkisi içinde de belirlenir. Saussure’ya göre “dil, bütün öğeleri dayanışık, birbirinin değeri yalnızca öbürlerinin de süremde varlığından doğan bir dizgedir.”(SAUSSURE, 1998: 171) Bu yapı içinde öğelerin değeri diğerlerinden olan farklılıkları içinde belirlenmektedir.



Çizelge 5 – Göstergelerin ilişkisi (Saussure, 1998: 171)

Bir göstergenin değeri diğer göstergelerden nasıl ayrıldığı ile ilgilidir. Dağtaş Dağtaş (1998: 41) göstergelerin diğer göstergelerden ayrılması ile ilgili şu örneği verir.

“Chanel firması Fransız yıldız Catherine Deneuve’ü, parfümüne incelikli geleneksel Fransız şıklığının özel bir imgesini vermek için seçtiğinde, Catherine Deneuve sistemdeki bir gösterge haline geldi. Bir gösterge olarak Catherine deneuve’ün anlamını belirleyen, diğer gösterge yıldızlardır. Catherine Deneuve bir Susasn Hampshire (fazla İngiliz), bir Twiggy (fazla genç, modayı yakından izleyen, benimsediği modayı çabuk değiştirebilen), bir Brigitte Bardot (aptal sarışın) ve diğerleri değildi.”

Göstergelerin değerlerinin birbirleri ile olan ilişkileri içerisinde değerlendirilmesi dilin eşsüremli analizidir. Saussure’a göre her bilim iki eksenini birbirinden ayırır: “1) Süremdeş olgular eksenini ile 2)Ardışık olgular eksenini. İlk eksen aynı anda bir arada bulunan olguların bağıntılarına ilişkindir; ikinci eksen ise, aynı anda ancak bir tek olgu gözlemlenebilir.”(SAUSSURE, 1998: 127)Yapısalcı dilbilim, dilin eşsüremli analizine dayanır. Ama dilin gelişimini incelemek için artsüremli analiz yapmak gerekir. Saussure’nın artsüremli ve eşsüremli dilbilimi ayrımı yapı ile yapıyı meydana getiren unsurların, dil ile sözün ilişkisine paralellik gösterir. Saussure’a göre “dilde artsüremli ne varsa onu yaratan sözdür.”(SAUSSURE, 1998: 150) Dağtaş’ın Catherine Deneuve örneği eşsüremli bir analizdir. Ama Catherine Deneuve’yi tek bir gösterge olarak alırsak bu göstergenin zaman içinde değişimi, yani göstergenin gösterenine karşılık gelen göstergenin kavramındaki değişim incelenirse bu artsüremli bir analiz olur.

“Eşsüremli dilbilimi, bir arada bulunan ve dizge oluşturan öğelerin, aynı toplumsal bilincin algıladığı mantıksal ve ruhbilimsel bağıntılarıyla uğraşarak, aynı toplumsal bilinç onları nasıl örtüyorsa o da öyle görecektir. Artsüremli dilbilim ise aynı toplumsal bilincin görmediği ve aralarında dizge oluşturmada birbirinin yerini alan ardışık öğelerin bağıntılarını inceleyecektir.”(SAUSSURE, 1998: 152)

Yapısalcı dilbilim eşsüremli bir yöntem olarak algılansa da bunun istisnaları vardır. Chomsky’nin yaklaşımları buna örnek gösterilebilir.

“Noam Chomsky’nin sözdizimi ile ilgili çalışmalarında, “dönüşümsel” bir eğilim bulunmaktadır. Chomsky’nin kuramlarında, dilbilimsel yapılar, bütünlüklerini, betimleyici ve durağan yasalardan değil de, dönüşüm yasalarından edinen ve düzenlilikleri bir özde-düzenlemeden kaynaklanan genel yapılar olarak değerlendirir.” (PIAGET, 1999: 76)

Saussure’un parça-bütün ve parçaların kendi aralarındaki karşılıklı ilişkiyi yapısal bütünlük içinde değerlendirmesi, ikili karşılıkları analitik bir yöntem olarak kullanması ile diyalektik yöntem arasında benzerlikler vardır. Ama yapısalcılığın yapıyı tarihsel değişimi dışında durağan bir süreç olarak görmesi maddenin deviniminin göz ardı edildiği veya yeterince önemsenmediği izlenimini vermektedir. Buna rağmen eşsüremlî yapısal yöntem toplum birey ilişkisinin açıklanmasında toplumsal olanın ve bireysel olanın koordinatlarının belirlenmesinde önemli bir araçtır.

Saussure’un yapının analizi için geliştirilmesi gerektiğini düşündüğü “göstergebilim” sadece dilbilim alanında katkı sağlamamış sosyal bilimlerin diğer disiplinlerine ve iletişim çalışmalarında metni temel alan söylem analizlerinin geliştirilmesinde de önemli katkı yapmıştır. “Özne” ekseninden baktığımızda ise Aydınlanma düşüncesi içerisinde Descartes-Kant dizgesinde oluşan “iradil özne” konumunun epistemik dayanaklarını ortadan kaldırmış, toplumsalın bilinç dışı bir süreç olarak tanımlanabilmesinin bilimsel koşullarını oluşturmuştur. Göstegebilim öznenin olduğu toplumsal anlam haritasının deşifre edilmesinde önemli bir araç olarak özne konumlarının oluşumunu inceleme imkanı vermiştir.

Saussure göstergebilimin analitik bir araç olarak tüm sosyal bilimlerde kullanılabileceğine inanmıştır. Dilin bilinç altında özneyi kurduğu örtük bir ima olarak göstergebilim oluşturma projesi içinde yer alır. Saussure’a göre

“göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir: Toplumsal ruhbilime, bunun sonucu olarak da genel ruhbilime bağlanacak bir bilim”(SAUSSURE, 19998: 46) Dilbilimi göstergebilimin bir parçası olarak görürken, ruhbilimcinin görüş açısıyla ancak göstergelerin çözümleyebileceğimizi öne sürer. Bireyde göstergenin düzeneğini inceleyen ruhbilimcinin görüş açısı toplumsal göstergelerin incelenmesi için kullanılabilir. Ama Saussure’a göre ruhbilimci “bireysel gerçekleşmeyi aşarak özü bakımından toplumsal olan göstergeye ulaşamaz.”(SAUSSURE, 1998: 47) Göstergenin ise toplumsal açıdan incelenmesi gerekir. Saussure’a göre dil böylelikle bireysel öznelerin belirleyemediği toplumsal olarak oluşmuş bir bilinç altıdır. Özne ise dili kullandığı zaman, dilin düşünce sistemi olduğu verisi ile kendini toplumsal olarak belirlenmiş bulur. Dilin varolabilmesi sözün (Parolle) varolabilmesine bağlıdır. Bu Lacan’da dili kullanan bireyin toplumsal olanı kabullenmesi ve sembolik (kültürel) alana girmesine denk düşer.

Saussure’un, iletişim kuramlarına sağladığı iki temel katkı:

1. Egemen söylemin, toplumsal kimliklerin oluştuğu bir alan olarak görmemizi sağlayacak teorik zemini hazırlaması, toplumsal olanın bireysel olanı belirleme ilişkisi üzerinde düşünmeyi sağlaması;
2. İletişim çalışmalarında metin içinde toplumsal bağlamın analiz edilebilmesini sağlayacak metin merkezli bir yöntemin gelişmesi, söylem analiz ve eleştirel medya çözümlemelerini imkanı hale getirmesidir.

Lévi-Strauss ve Kültürel Yapı İçinde Özne Konumları: Lévi-Strauss, Saussure’un dilbilim alanında geliştirdiği “yapısalcı” yöntemi antropolojiye, insan bilimlerine

taşımıştır. “Claude Lévi-Strauss da dilbilimsel yöntemi olduğu gibi budunbilime aktarmaya kalkmaz, ancak onun belirli ilkelerinden, belirli yöntemlerinden yararlanır. Toplumsal yapıyla dilsel yapının belirli özellikleri de böyle bir yararlanmayı geçerli kılar: her iki yapı da bu ortak yapının işlevidir.”(YÜCEL 1999: 58) Dil gibi toplum da göstergeler dizgesidir. Gösterge (işaret/sign) yapısal antropolojinin ana terimi olarak değerlendirilmiştir. Lévi-Strauss’ın antropolojik çalışmalarında ana terim olarak işaret alınmıştır. Yapılar simgesel sistemler, yani anlam üreticileri olarak görülmüştür.

Lévi-Strauss’a göre özne varlığının farkında bile olmadığı bir yapı tarafından inşa edilir. İnsan öznesinin kendisiyle açıklanırılığı artık savunulamaz; özne yapının ve yapının dönüşümlerinin nesnesidir. Lévi-Strauss yapıyı bir üretim süreci olarak görmez. Çünkü yapının üretim süreci olması, öznenin etkinliği ve yapı içinde kendini üretmesini getirir. “Lévi-Strauss yapısalcılığı bize insan öznesinin homojen ve kendi kendini denetleyebilir olmadığını gösterir; özne, varlığının farkında bile olmadığı bir yapı tarafından inşa edilir. İnsan öznesinin kendisiyle açıklanırılığı artık savunulamaz; özne yapının ve yapının dönüşümlerinin nesnesidir.” (COWARD-ELLIS, 1985: 41)

Lévi-Strauss’a göre özne’nin belirlendiği yapı, algısal pratiklerin belirlendiği anlam pratiği olarak kültürel bir yapıdır. “Lévi-Strauss’a göre “ “somut” sosyal ilişkilerin ardında her zaman biçimselleştiren “algısal yapı” yatar, bu bilinçsizdir ve ancak soyut yapısalcı örneklerin geliştirilmesiyle ortaya konulabilir.”(PIAGET 1999: 98) Lévi-Strauss’a göre algısal pratikleri belirleyen göstergeler dizgesi kültür doğa karşıtlığı içinde oluşmuştur.

“Lévi-Strauss, tüm toplumların anlamlı hale getirmeye çalıştığı en önemli sınırların doğa ve kültür arasındaki sınır olduğuna inanmıştı. ...kültürler kendi kimliklerini inşa etmek için kendilerini doğadan farklılaştırır ve ardından da bu kimliği tekrar doğa ile karşılaştırarak meşrulaştırır. Böylece kendilerini kültürel olmaktan çıkarıp doğallaştırır.” (FISKE,1996: 158)

Bu yüzden Lévi-Strauss’ın yöntemi doğa içerisindeki türlerin dizgeleri ile kültürel göstergeler arasındaki eğretilmeler ve düzdeğiştirmeleri inceler. Çoğu zaman hayvan türleri ile insan toplumları arasında kurulan mitik ilişki toplumsal yapının ve anlamlandırma pratiğinin çözülmesinde önemli bir analitik araçtır.

“Köpek gibi insan toplumunun parçası olan hayvan türleri düzdeğiştirmeli, kuşlar gibi insan toplumunun dışında olanlar eğretilmelidir. İkinci eksen ise olumlu veya olumsuz kabulüdür. “Yatay düzlemde, üst çizgi olumlu ya da olumsuz eğretilmeli bağıntıyı, yani insan ve hayvan (kuşlar) toplumları, ya da insan toplumuyla atların karşı toplumu arasındaki bağıntıyı göstermektedir; alt çizgiyse, insan toplumuyla özne ya da nesne olarak onun üyeleri olan varlıklar, yani bir yandan köpekler, bir yandan sığırlar arasındaki düzdeğiştirmeceli bağıntıyı. ...Dikey düzlemde, sol çizgi toplumsal yaşamla ya eğretilmeli, ya düzdeğiştirmeceli bir bağıntısı bulunan kuşları ve köpekleri birleştirmektedir. Sağ çizgi de sığırların kendisinin bir parçası olmasına (düzdeğiştirme), yarış atlarının ise kendisiyle olumsuz bir benzerlik göstermesine (eğretilme) karşın, toplumsal yaşamla bağıntısı bulunmayan atları ve sığırları birleştirmektedir.”(LÉVI-STRAUSS, 1984: 226)

Lévi-Strauss’a göre insanı doğadan ayıran bilişsel yapı doğayla insan türleri arasında benzerlikler kurarak doğadan ayrılmış bir tür olarak algılanan insanın kültürel yapısını doğallaştırmaktadır. Bu bilişsel süreç doğal türler ile insan toplulukları arasında bir benzeştirmedir.

DOĞA	:	tür 1	≠	tür 2	≠	tür 3	≠	tür n
KÜLTÜR	:	öbek 1	≠	öbek 2	≠	öbek 3	≠	öbek n

Çizelge 6 – Doğa-Kültür
(LÉVI-STRAUSS, 1984: 135)

Bu sınıflandırma özünde Lévi-Strauss'ın kültürü var eden olarak gördüğü “yakın akraba evliliği yasağı”nın (ensest) uygulanabilirliğini sağlamaktadır. Lévi-Strauss’a göre kültürü var eden encest yasağıdır. “Yapısal antropoloji açısından encest yasağı kültürel aileyi kuran, o halde doğa-kültür karşıtlığı oluşturan bir yasa olarak karşımıza çıkar. (TURA 1989: 126) Tüm toplumlarda akrabalık temel yapılarına ve bu yapının anahtar kavramı olan “yakın akrabalarla ilişki (ensest) yasağı”na rastlanır. Bunlar farklı kültürlerde bulunan evrensel gerçekliklerdir. “Yakın akrabalar arasındaki cinsel ilişkinin yasaklanması biyolojik bir olgu değil ama değişmeyendir; o tüm kültürlerin kökenidir, doğa ve kültür arasındaki ayrımı ve farkı belirleyen odur ve birbirinden diğerine geçişi yine o sağlar;”(ABEL, 1985: 20)

Lévi-Strauss'un geliştirdiği (veya dönüştürdüğü) iki kuram aile kuramı ve ideoloji kuramıdır. “Lévi-Strauss “evlilik bir değişim, bir kadın değişimi olduğu saptamasına dayandırarak açıklamış ve akrabalık ilişkilerinin bireyler arasındaki bir ilişkiden önce topluluklar arasındaki ilişkilerin bireyler arasındaki bir ilişkiden önce topluluklar arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.”(GODELIER, 1983: 131) Lévi-Strauss ‘a göre “İletişim her toplumda en azından üç düzeyde gerçekleşir: kadın iletişimi; mal ve hizmet iletişimi; bildiri iletişimi”(YÜCEL, 1999:63) “Bunlardan ilki akrabalık ilişkilerinin, ikincisi ekonomik ve siyasal olguların, üçüncüsüyse dilin, sanatın, söylemin alanıdır ve her üçü de benzer bir yaklaşımla, yani birer yapı; birer bağıntı dizgesi olarak ele alınabilir.”(YÜCEL, 1984: 14) Bu da kültürel yapıların eşsüremliliğini gerektirir. Yakın akraba evliliklerinin yasaklanması Lévi-Strauss’a kadar doğal bir süreç olarak değerlendirilirken, Lévi-Strauss bu yasağı kültürel olduğunu savunur. Yakın akraba evlilik yasağı birbirleriyle ilişkisi olmayan

farklı coğrafyalarda, farklı gelişmişlik düzeylerinde farklı kültürlerde bulunmaktadır. Bu durumda, bu yasağın doğal değil, kültürel olduğu, tarihsel olmadığı ve coğrafi farklılıklara rağmen evrensel olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu yasak dil gibi sınıflandırma öğeleri bünyesinde bulundurulur. Evlenme yasağı olan kadınlarla, olmayan kadınların ayrımı akraba olanla olmayanın ayrımını mümkün kılar. Bu ayrım insan gruplarını öbeleme ve kimlik oluşumunun da çekirdeğini oluşturur.

Doğal olan (yasaksız ilişki) kültürel bir yapıya (yakın akrabalar arası ilişkinin yasaklanması ile oluşan ilişki biçimi) dönüşür. “Bu nedenle, ekin bir yandan seçici, ayırıcı ve kurallaştırıcı yanıyla doğanın karşısında yer alırken, bir yandan da, seçmeden, ayırmadan, kurallaştırmadan edemediği için, yeni bileşimlere varmak üzere doğayı dönüştürür, bir anlamda doğanın yerine kendi geçer.”(YÜCEL, 1999: 68) Ama bu dönüşüm doğayla yukarda da belirttiğimiz gibi kurulan paralellik ile doğallaştırılır.

Bu noktada mitik anlatım (söylenler) ortaya çıkar. Lévi-Strauss’a göre mitler(söylenler) önemli bir işlev yüklenirler:

“bir çelişkiyi çözümlemek için mantıksal bir araç sağlamak. Bu nedenle, her şeyden önce doğa/ekin, ölüm/yaşam, yer/gök, vb. gibi uzlaşmaz ve çözümsüz görünen birtakım gerçek ve köklü karşıtlıklar üzerinde durur, bunları derece derece uzlaştırmaya, bunu sağlamak için de temel karşıtlıklara bağlanan ikincil karşıtlıklardan yararlanmaya çalışır.”(YÜCEL, 1999: 69)

Lévi-Strauss ‘un mit (söylen) çözümlemesi yapısal dilbilimin yöntemleriyle benzerlikler gösterir. İkili karşıtlıklar ve ikili karşıtlıkların oluşturduğu terimler arasında bağıntı kültürel kodların çözümlemesinde önemli anahtar rolü oynar. Lévi-Strauss ‘a göre “kültürle doğa, insanlarla tanrılar, ölümle yaşam arasındaki ilişkiler hakkında ortak endişelerin ve sorunların bulunmasıdır. Bu ortak endişeler, derin

biçimde yapılanmış ortak ikili karşıtlıklar üretmektedirler ve bu yüzden üretilen mitlerin farklılıkları yüzeyseldir.”(FISKE, 1996: 166) Eşsüremsel okuma yöntemi “biri ayırma, öbürü yeniden kurma olmak üzere, başlıca iki çözümleme evresinde gerçekleştirilen bir dizi işlemi kapsar. Birinci evrede, “okunan” nesnede ortak özellikler gösteren öğeler ortaya çıkarıp bir araya getirmeyi, bir başka deyişle, “anlatının yerdeş düzeyini belirlemeyi amaçlar araştırmacı.”(YÜCEL, 1999: 71) Düzdeğiştirme ve eğretilmeleri ortaya çıkarmak kültürü oluşturan öğeleri ve bu öğelerin oluşturduğu yapıyı ortaya çıkarmak anlamına gelir.

Özne, Lévi-Strauss için ikili karşıtlıkların dizgesinde oluşan toplumsal öbekler içindeki aidiyetlerdir. Özne, kim olduğunun toplumsal olarak belirlenmesi ile oluşmuştur. Yapısal antropoloji özneye öznel bir alan bırakmaz; toplumsal rollerin kültürel(toplumsal) olarak belirlenmiş aidiyetlere göre belirlendiğini öne sürer. Kim ile nasıl ilişkiye girileceği hangi öbekten birinin kiminle evleneceği toplumsal olarak belirlenir. Toplum bireyi özneler olarak çağırırken bile toplumsal olarak belirlenmişliğin izlerini taşır. Çocuklara dedelerinin adlarının verilmesi buna örnektir. Soyadı dışında ölmüş büyüğün adının verilmesi çocuğun toplumsal konumunu belirler. Soyun belirleyiciliğine vurgu özel adların yapısında kendini gösterir. Özel adlar akrabalar arasında kullanılmaz. Akrabalık ilişkilerini tanımlayan adlar kullanılır. Diğer gruplara aidiyetler ise grupları tanımlayan genel kategoriler içerisinde oluşur. Özel adla çağırma “sınıf dışının ya da bir sınıfa katılmaya aday olanların kendilerini geçici bir süre için sınıf-dışı olarak (özel adlarını yeniden kullanmaya başlayan kardeşler bu durumdadır) ya da (bir bağ-ad alan büyüklerin yaptığı gibi) bir sınıf dışıyla ilişkilerine göre tanımlamaları zorunluluğunun belirtisidir.”(Lévi-Strauss, 1984: 213)

Lévi-Strauss için kültürel kodlar bireyin toplumsal yaşantıya girebilmesinin ön belirlenimidir. Bireyin toplumdaki yeri, ilişki biçimleri kültür içinde belirlenmiştir. Bu birey farkında olmadan yaşar. “Bilinçaltı, herkesin kendi yaşamı boyunca derlediği anılar ve imgeler dağarcığı, belleğin bir görünümü olarak belirir.”(GÜNGÖREN, 1983: 21) Bilinçaltı Claude Lévi-Strauss’a göre toplumsal olan ile kesiştiğimiz noktada ortaya çıkar. Bu noktada bilinçaltı ile bilinçdışı arasında ayrımı iyi tanımlamak gerekir. Bireyin bilinç ve bilinçdışı katmanlarıyla topluluğun belirli istemlerinin kesiştiği nokta, gösteren dizgesidir. Claude Lévi-Strauss’a göre(1983: 79)

“bilinçdışıyla bilinçaltı arasında da çağdaş ruhbilimin bize öğrettiğinden daha belirgin bir ayrım yapma gereği ortaya çıkar. Bilinçaltı herkesin kendi yaşamı boyunca derlediği anılar imgeler dağarcığı belleğin bir görünümü olarak belirir, ve onun sürekliliği paylaştığı oranda sınırlamalarını da içerir, çünkü bilinçaltı terimi, anıların saklı kalmalarına karşın her zaman açığa çıkamamaları olgusunu kapsar.Bilinçaltını herkesin kendi kişisel geçmişinin sözcük dağarcığını biriktirdiği bir sözlüğe benzetebiliriz. Bu durumda bu sözcük dağarcığı, kendimiz için de başkaları için de ancak bilinçdışı onu kendi yasalarına göre örgenlediği ve bir söyleme(discourse) dönüştürdüğü oranda anlam kazanır.” Claude Lévi-Strauss, 1983: 79)

Yapısal antropolojinin kuramı toplumsal yaşam içinde kültürel kodlar dolayımı ile oluşan özne konumlarının çözümlemesi kuramıdır. Özne bu sürecin belirlenmesi, belirlendiğinin farkında olmayandır. Bu nedenle kendi özne konumunu oluşturan süreci de algılayamaz. Her özgün örneğin altında yatan evrensel gerçekliği ortaya çıkarmak (ensest yasağı gibi) toplum içinde özne konumlarının oluşumunu deşifre edecektir. Claude Lévi-Strauss’un çabası antropolojinin inceleme alanına giren toplumların gözleminden çıkardığı genel gerçeklik ile insanın doğal olandan kültürel olana geçişini, doğal olmayanın durumunu doğallaştırmasını ve bu süreç

içinde öznenin konumlanışını deşifre etmek olmuştur. Bu çalışmanın sonucu ise tarihi yapan öznenin kuramının çöküntüleri üzerinde yapının belirlediği öznedir.

LACAN'DA ÖZNE'NİN TOPLUMSAL BELİRLENİMİ OLARAK BİLİNÇ

ALTI:

Freud ve psikanalitik kuram öznenin oluşum sürecini doğal istemlerimizin toplumsal olarak belirlenmiş doyumlarla yer değiştirdiği süreç içerisinde tanımlamıştır. Psikolojik hastalıklarının sağaltım tekniklerini oluşturma iddiasıyla ortaya çıkan psikanaliz, hastalıkların kökeninde doğal istemlerimizin toplumsal doyumlarla değiştiği süreç içerisinde bastırdığımız duygularımızı bulmuştur. Yapısal kuramın kültürel alanı tanımlaması ile psikanalizcilerin bilinçaltını tanımlamaları arasında geniş çaplı benzerlikler bulunmaktadır. Yapısalcı yaklaşımlar psikanaliz kuramlarından ve Freud ve Lacan'ın çalışmalarından etkilenmişlerdir. "Lacan'ın anti-hümanist Freud okumasını esas alan Althusser, insan öznenin, ekonomik, siyasal, ya da felsefi egonun tarih kurucusu öznesi olmadığını, öznenin öznesiz bir süreç olarak tarih içinde bir yapı tarafından kurulduğunu vurgulamaktadır (Elliot, 1987:63-64; Aktaran: ÇELİK, 1999: 112)

Lévi-Strauss psikanaliz kuramı içerisinde önemle vurgulanan ensest yasağını doğa durumundan kültürel duruma geçmekte belirleyici unsur olarak görmüştür. Benzer şekilde "Freud'a göre toplumun başlıca etkinlikleri esas itibariyle cinselliğe yönelikti; toplumsal yasaların ilki ensest yasağıdır."(TURA, 1989:24) Kültürel antropolojinin kullandığı "bilinçaltı" ve "bilinçdışı" kavramları da Freud'un kuramı içerisinde gelişmiştir. Freud'un "bastırma" ve "yüceltme" kavramları, Lévi-Strauss'un toplumların doğa-kültür karşıtlığında kültürün doğadan farklılaşması, doğa ile karşılaştırılarak meşrulaşması, ve sonunda tekrar doğallaşması sürecini

tanımlamasıyla benzerlikler gösterir. Freud'a göre "toplum doğal dürtüleri baskı altına alırken, aynı zamanda bu dürtülerin baskı altına alınmasıyla nesnesiz kalan enerji yani ikame nesneler bulmakta, toplumsal "yüceltmeler" zincirini başlatmaktadır." (TURA, 1989:24) Fakat Lévi-Strauss doğa-kültür ilişkisini ikili karşıtlıklar içinde değerlendirirken Freud'un kuramında doğa-kültür ilişkisi dikey bir ilişkidir. Freud "sürekli kültürün doğa üzerinde egemenliğini vurgulamıştır."(SARUP, 1997: 34)

Lacan'ın kuramı, bir nevi Freud'un kuramının yapısalcılığın araçları ile tekrar okunması süreci olmuştur. Lacan kendi kuramını Freud'un kuramındaki biyolojik indirgemecilikten arındırarak oluşturmaya çalışmıştır. "Lacan'ın çalışmalarının en önemli özelliklerinden birisi, onun bu çalışmalarda önüne geçilmez bir biçimde biyoloji karşıtı olmasıyla açıklanabilir."(SARUP, 1997: 21) Psikolojik rahatsızlıkların organik kökenli olduğunu kabul eden yaklaşımları reddeden Lacan, Freud'un teorisini biyolojik-anatomik düzeyden simgesel düzeye taşımıştır."Lacan'a göre bir tedavi tekniği olarak psikanaliz dil içinde ve dilin aynı zamanda bir araç olarak kullanıldığı bir süreç içinde gerçekleşir."(TURA,1989:94) Lacan'a göre özne kendi gerçeğine ancak nesnel kültürel simge sistemi aracılığıyla, dil aracılığıyla ulaşabilir. Lacan'a göre "doğa orada olan bir gerçektir, ama doğayı salt tek bir durumda kavramak olanaksızdır; çünkü daima dilin içinde bulunur." (SARUP, 1997: 34)

Lacan'a göre bilinçdışı, dilin mantıki bir içerimidir. Bilinçdışı simgesel ve kültürel yaşantının sonucu olarak oluşur. Bilinçdışını oluşturan bastırma mekanizması dilin metaforlarına dayanır. Metafor dilbilimsel olarak bir gösterenin ilişkide olduğu başka bir gösterenle yer değiştirmesidir. Lacan'a göre insan kendi

gerçekliğini dilin metaforlarıyla düşündüğü için kendi gerçekliği ile bir uçurum meydana gelmektedir. Lacan'ın bilinçdışı tanımlaması Althusser'in ideoloji tanımına yakındır. Althusser insanın kendi maddi gerçekliği ile kurduğu hayali ilişki olarak tanımladığı ideoloji, Lacan'da metaforlarla oluşan sembolik alana denk düşmektedir. Lacan'a göre öznenin oluşumu simge kullanımı ile gerçekleşmektedir. "Lacan'da Ben ile Ben olmayanın ayrışması, gerçekliğin gerçeklik statüsüne ulaşması özne ile nesne arasına giren simgenin dolayımı sayesinde olmaktadır." (TURA,1989: 46) Öznenin oluşum süreci Lacan'a göre iki aşamadan geçer. Bunlar: "ayna evresi" ve "katrasyon"dur.

Simgesel alana giriş Lacan'a göre "ayna evresi" olarak tanımladığı süreçtir. Bu çocuğun ödip'e kadar geçirdiği süreci içerir. Bu dönemin klasik teoride narsist döneme denk düştüğü söylenebilir. İlk aşamasında çocuk "kendisini kendi imgesinden ya da bir başkasının özellikle annesinin imgesinden tam olarak ayırt edemez."(TURA, 1989: 107) Bu sürecin başında çocuk annesinden farklı bir varlık olduğunu bilmez. Aynada gördüğünün kendi imgesi olduğunu da bilmemektedir. "Bu aşamada, çocukta kendi biçimini başkalarının biçiminden ayırt edebilmesini sağlayacak olan ego oluşumu henüz varolmamaktadır." (SARUP, 1997: 47) Ego'nun oluşumu için çocuğun annesinden ayrı bir beden olduğunu kavraması gerekmektedir. Beden olarak farklı olmak farklı bir mekan işgal etmeyi ve farklı bir imgeye sahip olmayı gerektirir. "Lacan, çocuğun aynadaki imgesiyle büyülenişini bir özdeklik kurma... kendini bir imgeyle tanıdığı zaman öznede ortaya çıkan bir dönüşüm olarak tanımlar. Bu, sayesinde öznenin dilde bir konum sağlamak için gerekli olan "mekansallaştırma" olarak görülmelidir." (COWARD-ELLIS 1985: 192)

Çocuğun ayna evresinde annesinden farklı bir bedene sahip olduğunu fark etmesinin kökeninde annesiyle bütünleşme isteği ve bu isteğin karşılığındaki yokluk yatmaktadır. “Lacan’da “Ayna Evresi”nin çocuk için eksiksizliğe, Nirvana’ya ulaşmak için annesi ile özdeşleştiği, annesi için her şey olmak arzusuyla kendi bedensel imgesini kazanmaya (TURA, 1989: 109) yönelmektedir. TURA’ya göre “Ayna Evresi”nin iki temel özelliği vardır: 1) Anne ile bütünleşme arzusu, 2) Beden imgesinin diğer insanların bedensel bütünlüğü ile özdeşleşme yoluyla kazanılması. Aynada kendi imgesini gören çocuğun bu imgenin kendi imgesi olduğunun farkına varması kendini ve annesini simge olarak düşünmesini sağlar. Simgesel düzene geçişin ilk aşaması olan “Ayna Evresi” “Ödip” ile tamamlanır.

Simgesel düzene geçiş insanı özne olarak kuran süreçtir. Bu üç aşamada gerçekleşmektedir. 1) “ben” ile “ben olmayan”ın ayırt edilmesi; 2) bu yolla insanın kendi gerçekliğine simgesel sistemin otonom yapısı nedeniyle mesafeli düşünmesi; kendi öznelliğini kendi öznelliğinden bağımsız düşünmesi sonucu bilinçdışının koşullarının oluşması; 3) özne konumunun oluşması (diğer öznelere karşı yerleşmesi). Simgesel sisteme geçiş, biyolojik varlıktan kültürel bir varlığa geçiştir. “Ayna evresi”nde annesinden farklı bir varlık olduğunu farkederek çocuk “Ödip Karmaşası” olarak tanımlanan süreçte annesiyle olan ilişkisinin toplumsal dolayımıyla “özne” haline gelmektedir.

Lacan’a göre “Ödip” üç aşamada gerçekleşmektedir. Ödip karmaşasının ilk aşamasında çocuk annesiyle bütünleşmek istemektedir. Anne tüm doğal itkilerin doyurulduğu mekandır; bir tür “Nirvana”dır. Ama bu dolaysız ilişki bir üçüncü kişinin babanın varlığı ile dolaylanmaktadır.

“Ödip karmaşasının ikinci aşamasında baba bir yoksun bırakıcı, bir kastratör (kastre edici) olarak devreye girmektedir. ...baba sadece simgesel bir babadır, annenin söyleminde yer alan bir üçüncüdür, “Babanın Adı”dır. ...Babanın Yasası fallus olarak çocuğu anneden kastre eder; anne ile dolaylımsız ilişkiye son vererek çocuğu kültürün dünyasına bağlayacak olan Ödipal özdeşleşme sürecini başlatır. Lacan bu sürece “insanlaştırıcı kastrasyon” adını vermektedir. Ödip karmaşasının üçüncü aşamasında çocuk aile içinde konumunu, ailenin kurucu yasası tarafından belirlenen kültürel kimliğini kazanır. Bu kimlik her şeyden önce fallus simgesi karşısındaki konumuyla tanımlanan cinsel kimliktir. ...Ödipal dönem boyunca çocuk, babanın gerçekliğini simgeselleştirerek yani babanın metaforuna “Babanın adı”na ulaşmakla başladığı süreci Babanın yasasına tabi olmayı kabul ederek tamamlar ve kültürel bir “özne” kimliğini kazanır.”(TURA, 1989: 110-111)

Lacan “Odipus Kompleksi”ni Freud’dan farklı tanımlamaktadır. Freud’un kuramı biyolojik olana gönderme yapar. Freud’da baba biyolojik bir varlıkken; Lacan’da “Babanın Adı Yasası” ile tanımlanan simgesel bir şeydir. Freud’a göre “penis erkeğin sahip olduğu, kadının sahip olmadığı bir şeydir, oysa fallus bir iktidar göstergesi olarak ne erkeğin ne de kadının sahip olduğu bir şeydir.” (SARUP, 1997: 35) Lacan’a göre anneye duyulan arzu bütüne ait olma arzudur. “çocuğun arzusu annesi için annesinin eksikliği olan fallus olmaktır. Eğer fallus’a sahip olabilseydik bütüne ulaşabilirdik. “Lacan’da arzu, cinsel bir güçten çok bütüne erişmeye yönelik varlıkbilimsel bir çabadır. Arzu olmasını istediğimizin düzdeğiştirme yoluyla adlandırılmasıdır.” (SARUP, 1997: 35),

Arzular metaforlar aracılığıyla bastırılırlar. Lacan’a göre Ödip’in iki sonucu vardır. Bunlar 1) sosyo-kültürel öznenin kuruluşu, 2) bilinçdışının oluşumudur. Lacan’ın kuramının özne kuramlarına katkısı öznenin kurulduğu alanın bilinçdışı olduğu ve bilinçdışını oluşturan sosyo-kültürel kodların dolayımı ile öznenin kendine yabancılaştığıdır. Lacan’a göre özneyi oluşturan dil ve kültürel olanın sembolik yapısıdır. Lacan’ın özne kavramı toplumsal olarak belirlenmiş özneyi tanımlar.

Bilinçaltı öznenin kültürel simge düzeniyle belirlenerek, tahakküm altına alınma sürecinde ortaya çıkmıştır.

B-İLETİŞİM KURAMLARININ ÖZNE KAVRAMSALLAŞTIRMASI

İletişim kuramları disiplinler arası bir alanda oluşmuştur. Felsefe, tarih, sosyoloji, antropoloji, sosyal-psikoloji, psikoloji, dilbilim, ekonomi, siyaset bilimi, mekanik, sibernetik, elektronik gibi farklı bilimsel disiplinler ile farklı düzeylerde ilişkisi olmuştur. “İletişim sürecini açıklamada bu disiplinlerden yararlanılır.”(YUMLU, 1994: 2) Her kuram diğer disiplinlerle olan ilişki düzeyi kuramın analitik yöntemi ve kavramsallaştırmasında önemli bir rol oynamıştır.Örneğin doğrusal modellere esin kaynağı olan Shannon-Weaver modeli elektronik devrelerin sinyal taşıyabilme özelliklerinden esinlenmiştir. “Shannon, Bell telefon Laboratuvarı’nda çalıştığından teori ve modelleri iletişimin bu özel alanında uygulanmıştır.” (McQuail-WINDAHL, 1993: 18) Yapısal söylem analizleri Saussure’ın dilbilim kuramlarını kullanmış ve gösterge kavramı iletişim çalışmalarında yoğun olarak kullanılmıştır. Yöntemle iletişim kuramının oluşmasında kuramsal çatının oluşmasında kullanılan diğer disiplin bilgileri arasında güçlü bağıntı mevcuttur.

İlişkili disiplinlerin yöntem üzerinde etkisi kadar bir diğer önemli unsur ise iletişim kuramının oluşma nedeni ve konusunu belirleyen çalışmanın amacıdır. Örneğin: “Amerika Birleşik Devletleri’nde Ordu Enformasyon ve Eğitim Bölümü iletişimin, özellikle propagandanın etkileriyle ilişkili araştırma yapmaları için, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında yoğun olarak psikolog ve sosyologları çalıştırmıştır.”(ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 75) Bu noktada amacı belirleyen ise siyasal karar mekanizmaları ve ideolojik tercihlerdir. Egemen sistemin kamusal

bütçeleri ile yapılan iletişim araştırmalarının, mevcut sistemin ideolojik tercihlerine ve siyasal amaçlarına göre belirlenmesi çok doğalıdır. Amaçlarına göre iletişim çalışmalarını sınıflarsak ara tonlar olmakla birlikte iki ana grupta toplayabiliriz. Bunlar: mevcut sistemin aksaklıklarının giderilerek sürdürölmesini amaçlayan iletişim çalışmaları ve kuramları ile mevcut sistem içerisindeki kurum, iletişim ve egemenlik yapılarını deşifre etmeyi amaçlayan eleştirel kuramdır.

Gerek “mainstream” olarak adlandırılan akımlar gerekse iletişim kuramları 20.yüzyılda gelişim süreçleri içerisinde daha çok kitle iletişim sistemleri, kitle iletişim araçları ve kitleler üzerinde etkilerine yoğunlaşmışlardır. Kitle iletişim sistemlerini meydana getiren kitle iletişim araçları, izler kitle ve toplumsal formasyon arasındaki ilişki her kuramda farklı bileşimlerle tanımlanmıştır.

Kitle iletişim sistemini tanımlayan ilk ilişki türü iletişim sistemi ile toplumsal formasyon ilişkisidir. “Anadamar”(mainstream) içerisinde oluşan kuramlar kitle iletişim sistemleri ile toplumsal formasyon arasındaki ilişkileri görmezlikten gelmeyi yeğlemişlerdir. Bunun bir sebebi toplumsal formasyon ve iletişim araçları arasındaki ilişkinin tanımlanmaması egemenlik ve iktidar ilişkilerinin de ortaya çıkmamasına sebep olması olabilir. Ama diğer taraftan egemenlik ve iletişim araçları arasındaki ilişkiyi tanımlamak da toplumsal formasyon ile iletişim araçları arasındaki ilişkiyi nesnel tanımı için yeterli değildir. H.A. Innis ve Marshall McLuhan’ın kuramları buna örnek gösterilebilir. “H.A. Innis ve McLuhan iletişim teknolojilerini tarihin uygarlık tarihinin merkezi olarak alırlar. Onlara göre uygarlık tarihini yapan ve değiştiren iletişim teknolojisidir.” (ALEMDAR-ERDOğAN, 1998: 145) Teknolojik determinizm tıpkı ekonomik-determinizm gibi toplumsal formasyonu bir belirlenim olarak görür. Ama belirleyici olan ekonomik yapı değil teknolojinin düzeyidir.

Ekonomik determinizm belirleyiciliği ekonomiye, formasyonu ise üretim ilişkilerine vererek somut bir temele dayanmak ister. Teknolojik determinizm ise belirleyiciliği iletişim araçları gibi bir alana kaydırarak maddi bir temel dışında sonuç olarak tanımlanabilecek bir alanda kurdukları ilişki ile kuramlarını oluşturur. Innis’a göre iletişim araçları zaman ve uzam yanlıdır(biased). “Araç belli çıkarlar ve örgütlerin başkalarının zararına büyümesini sağlar ve bunlara bir örgütlenme biçimi kabul ettirir. Yer yanlısı araçlar imparatorluğun büyümesini teşvik eder ve kolaylaştırır.” (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 147) Ama bu kuram bazı toplumlar da zaman yanlı, bazı toplumlarda uzam yanlı araçların kullanılmasını açıklayamaz. Çünkü teknoloji mevcut toplumsal yapının bir ürünü olarak vardır. Teknoloji toplumsal yapıyı üreten (hatta yeniden üreten de) değildir. Teknolojik determinizm neden sonuç ilişkisini tersine çevirir, sonucu (teknolojiyi) önceler. Innis ve McLuhan’ın kuramı iletişim teknolojisini temel belirleyici yapması ile hem tarihi yapan insan öznesini reddeder, hem de özne üzerindeki toplumsal belirlenime uzaktır. Bu yönüyle kuramları anadamar (mainstream) iletişim çalışmalarından ayrılmasına rağmen, eleştirel kuramın da dışındadır.

Anadamar iletişim çalışmalarını birbirinin içine giren üç temel unsurla tanımlayabiliriz. Bunlar: doğrusal iletişim modelleri, empirik iletişim araştırmaları ve niceliksel analizdir. Toplumsal öznenin bu kavramlarla oluşmuş çalışmalar içinde nasıl tanımlandığı bu çalışmaların amaçları ile de ilgilidir. McQuail ve Sven’e (1993: 7) göre genel olarak, iletişim alanında araştırma yapma isteğinin temelinde, eğitim, propaganda telekomünikasyon, reklam, halkla ilişkiler ve beşeri ilişkiler alanında verimliliği ve etkiyi artırma ve test etme arzusu yatmaktadır”. Amaç, siyasal iktidarın güdeleyici siyasal iletişim çalışmalarına ve pazar araştırmalarına veri sağlamak

olduğu için bu çalışmalar hep özne nesne ikiliği içinde kurgulanmıştır. İletişim çalışmaları ve kitle iletişim araştırmalarının hangi kurumlar tarafından finanse edildiği ile hangi amaçlar için yapıldığı arasında bir bağlantı da vardır. Kitle iletişim araştırmaların önemli bir kısmı kamusal bütçelerden ve büyük firmalardan sağlanmıştır. Özünde öznenin(devlet, şirketler) nesne (kitleler) üzerinde etkinliğini artırmayı amaçlar. Bu etkinlik toplumsal öznenin (yurttaş ve tüketici) inşasıdır. Kitleler etkilenecek yönlendirilecek, güdülecek nesne olarak değerlendirilmiştir; daha sağlıklı vatandaş, daha iyi tüketici olacaklardır.

1-ÇİZGİSEL (LINEAR) İLETİŞİM MODELLERİNDE ÖZNE KURULUŞU

Çizgisel iletişim modelleri denince ilk olarak Shannon&Weaver ve Lasswell'in iletişim modelleri akla gelmektedir.

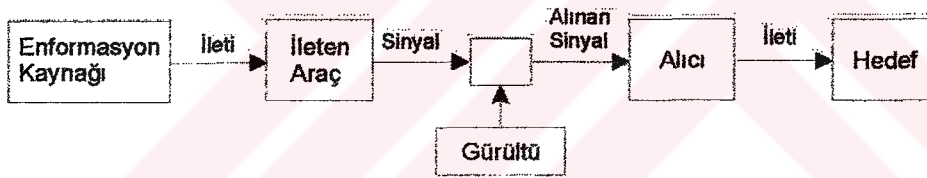
Shannon&Weaver'ın iletişim modeli bir mühendislik uygulamasıdır. Teorinin kurucuları mühendistir. Claude Elwood Shannon, Bell Laboratuvarı'nda , Warren Weaver ise büyük hesap makinaları üzerinde çalışan bir grubun koordinatörü olarak çalışmışlardır. Shannon&Weaver olarak isimlendirilen model önce Shannon tarafından kaleme alınmış, sonra Weaver tarafından geliştirilmiştir. Shannon Bell Laboratuvar'nda kriptografi üzerinde yaptığı çalışmalarda geliştirdiği matematiksel modeli kaleme alarak 1948'de "The Mathematical Model of Communication"ı yayınlamıştır. Bu çalışmayı geliştiren Weaver, çalışmanın geliştirilmiş halini Illinois Üniversitesi Yayınlarından yayınlamıştır.

Shannon'un modeli Bell Laboratuvarı'ndaki çalışmalarından etkilenecek, telefonun çalışma ilkelerinden esinlenmiştir. Modelin üzerinde durduğu sorun McQuail ve Windal (1993: 18) tarafından şöyle tanımlanmaktadır: "Hangi tür

iletişim kanalı maksimum sayıda sinyal taşıyabilir, aktarabilir? Vericiden alıcıya giderken, ne kadar sinyal, gürültü, parazit tarafından imha edilecektir?” Sistem telefon kablolarındaki kaybı minimize ederek kaynak ile hedef arasında iletişimi kayıpsız olarak sağlamaktır. Modeli bu şekilde kurmak çizgisel hale getirmiştir.

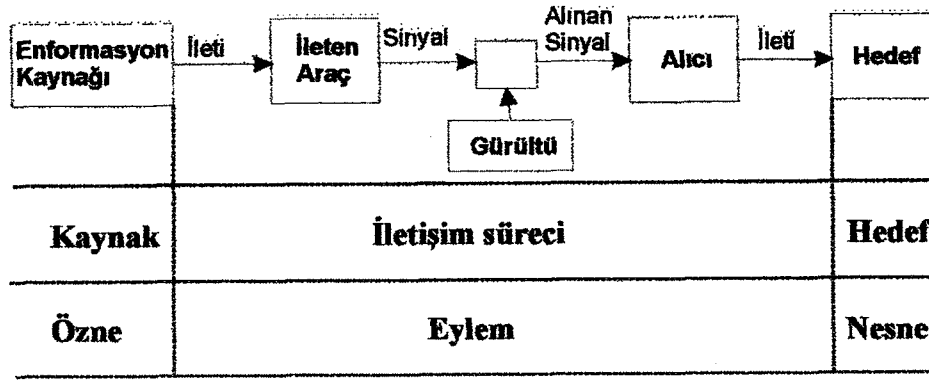
“Uçtaki noktaların, bir başlangıcı tanımladığı ve bir bitişi belirttiği bu doğrusal şemada iletişim, onu oluşturan şu öğeler zincirine dayanır: Kaynak (enformasyon veren) bir iletiyi (telefondaki söz) üretir, kodlayıcı ya da verici iletiyi aktarılır hale getirmek için işaretlere dönüştürür (telefon, sesi elektrik titreşimlerine dönüştürür.), kanal işaretleri aktarma aracı olarak kullanılır (telefon kablosu), kod açıcı ya da alıcı bu işaretlerden hareketle iletiyi yeniden oluşturur, hedef iletinin gönderildiği kişi ya da nesnedir.”(MATTELART, 1995: 47)

İletişim süreci bu modelde kaynaktan hedefe doğrusal ve tekyönlü bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu modelde bir iletişim sisteminin genel şematik diagramı şu şekilde oluşmaktadır:



Çizelge 7- Shannon&Weaver Modeli (Kaynak: ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 54)

Bu modelde mesajın anlamı, üretildiği bağlam gibi unsurlar yoktur. Sadece iletişim sürecinin etkinliği değerlendirilmektedir. Kaynağın amacı iletişi sürecinin amacıdır. Ne düzeyde gerçekteşiği ise iletinin ulaştırılmasındaki etkinliğe ve gürültünün bertaraf edilmesine bağlıdır. Eğer modeli sözdizimine dönüştürür ve entax olarak incelersek Descartes-Kant dizgesinde Aydınlanma düşüncesi içerisindeki özne-nesne karşıtlığını buluruz.



Çizelge 8 - Çizelge 7- Shannon&Weaver Modeli'nde Özne

İletişim çalışması ise öznenin nesne üzerinde iletişimsel eylemin etkinliğinin incelenmesidir. Kaynak için volantiirist olan süreç, hedef için deterministtir. Çalışmanın amacı kaynağın hedef üzerinde belirlenimini artırmaktır. Model kitle iletişim araçlarına uyarlandığında, izleyici kitle üzerinde enformasyonu kontrol etme amacı ortaya çıkar.

Enformasyon teorilerinde kontrol edilmeyen enformasyon tehlikeli bulunmaktadır. Antropi kavramı da enformasyon kuramlarında olumsuz anlam yüklenerek kullanılmaktadır. Weaver'a göre "bir sistemde içindeki enformasyonun tutarı onun örgütlenme düzeyinin ölçüsüdür; antropi de onun bozulma düzeyinin ölçüsüdür; biri diğerinin karşıtıdır."(MATTELART, 1995: 53)Antropi toplumsal kargaşalığa yol açan toplumsal bozulma eğilimi olarak görülmüştür. İletişim kuramları ise enformasyonu kontrol etmeye yönelik bir içerik kazanmıştır. Kaynağın yolladığı enformasyonu hedefine kaynaktan çıktığı gibi ulaşması amaç edinilmiştir. Bu yönüyle enformasyon kuramları, kanalın etkinliğini, iletişim sürecinin etkinliğini ölçen araştırmalara indirgemıştır.

Harold Lasswell'in iletişim araştırmaları da bu özellikleri gösterir. Lasswell'in kuramını oluşturduğu dönem dünyada faşizm gibi kitleleri propaganda

ile yönetmeye yönelik oluşumların güçlü olduğu bir zaman kesitidir. Bu dönemde devletten halka akan tek yanlı enformasyonun etkilerini ölçmekte iletişim araştırmacılarına düşmektedir. “Kitle iletişiminde ilk araştırma, Harold Lasswell’in 1927’deki Dünya Savaşında Propaganda Teknikleri (The Propaganda Techniques in the World War) yapıtıdır. ...Lasswell 1939’daki Dünya Devrimci Propagandası (World Revolutionary Propaganda) yapıtıyla propaganda doktrinlerini popülerleştirdi.” (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 50) Lasswell 1948’de ise iletişim sürecini tek bir formüle indirdiği, iyi bilinen formülünü oluşturur: “Kim, Kime, neyi, hangi kanalla ve hangi etki ile söyler.”(MATTELART, 1995: 31) Bu formül akış şemasına dönüştürüldüğünde Shannon&Weaver’ın formülü gibi çizgisel bir karakter gösterir.



Çizelge 9 Lasswell’in İletişim Modeli

(Kaynak: McQUAIL-WINDAL,

1993: 16)

Lasswell’in modeli Shannon-Weaver ile paralellikler gösterir.

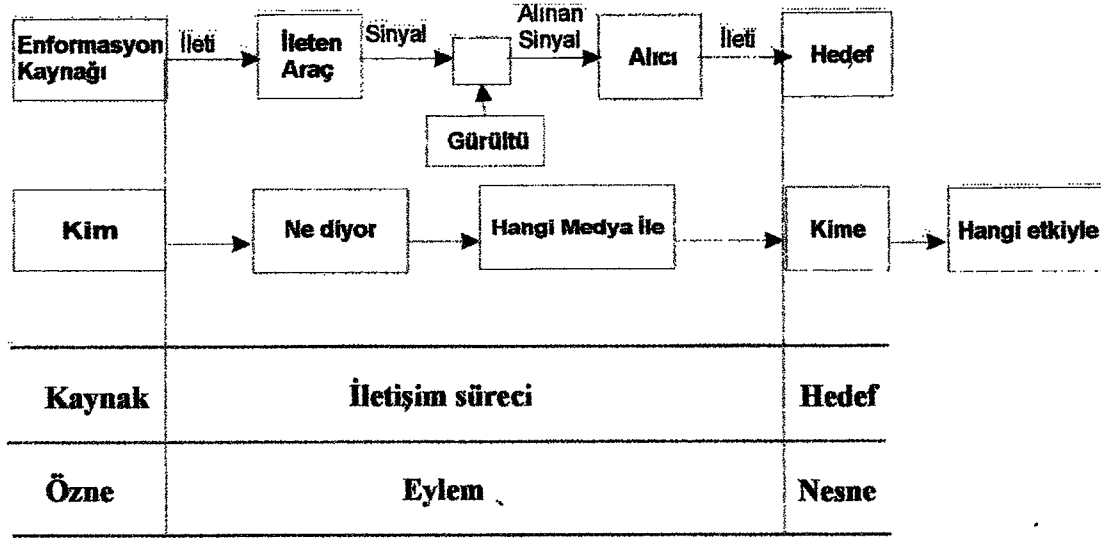
Lasswell (1948)	Shannon&Weaver (1949)
Kim	Kaynak
Neyi	İleti
Hangi Kanaldan	Verici, Kanal
Kime	Hedef
Hangi etkiyle söyler	İletişimdeki sorunlar

Tablo 1 –Lasswell ve Shannon&Weaver

(Kaynak: ALEMDAR-

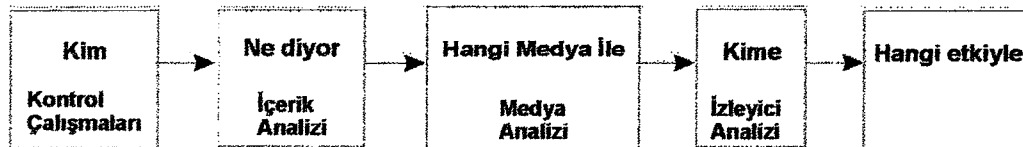
ERDOĞAN, 1998: 59)

Bu benzerlikten anlaşılacağı gibi kitleler Lasswell'in formülünde de iletişim sürecinin nesnesi konumundadır.



Çizelge 10 - Lasswell ve Shannon&Weaver Modellerinde Özne

Lasswell'in formülünün Shannon&Weaver'ın modelinden ayrılan yanı ise çizgisel model içinde süreci meydana getiren her unsurun bir inceleme alanı olarak tanımlanmasıdır. Her unsur bir araştırma alanı ve yöntemine denk düşer. Lasswell'in "Kim, kime, neyi hangi kanalla ve hangi etki ile söyler? ...formülü araştırma alanlarına dönüştürüldüğünde şu sonuç çıkar: "Denetim çözümlemesi", "içerik çözümlemesi", "medyanın ya da desteklerinin çözümlemesi", "izleyicilerin çözümlemesi", ve "etkilerin çözümlemesi" (MATTELART, 1995: 31)



Çizelge 11 – Lasswell Modelinde İletişim Araştırma İşlevleri

(Kaynak: McQUAIL-WINDAL, 1993: 16)

Çizgisel iletişim kuramlarında "sosyal yapı ve makro sosyolojik, siyasal ve ekonomik ortam ve koşullar, insan tarihi ve toplumu yer almaz."(ALEMDAR-

ERDOĞAN, 1998: 61) İnsanı toplumsal bağlamı içinde varsaymayan bir kuram doğal olarak onun kimliğini ve sınıfsal yapısını da yok sayar. Ama buna rağmen Lasswell'in modeli kitle iletişim araştırmalarında etki araştırmalarına yol açmış birbirinin değillemesi olarak oluşan kuramların eleştirel kurama giden yolunu açmıştır.

Çizgisel modeller apriori öznenin ön varsayımına sahiptir. Bu kuramlarda öznenin bilgisi, evrenselidir. Kültürel ve toplumsal aidiyetler olmadığı için, farklılıklar da yoktur. Kitle iletişim araçlarının aktardığı enformasyonun kitle içerisindeki bireylere etkisi aynıdır. Kime sorusu sorulsa da bu izleyiciyi özne yapmaz. Toplumsal aidiyetleri ve farkları örtülmüş izleyici, iletişim araştırmalarının da ancak nesnesi, kitle iletişimi için işlenecek hammadde olarak kavramsallaştırılabilir.

Enformasyon teorileri sadece izleyiciyi toplumsal bağlamından koparmaz; iletiyi de toplumsal bağlamından koparır. Bilgi böylece toplumsal ve kültürel algı kalıplarının, değer ve normların, genelde ise bilginin ve öznenin genel koordinatlarını veren ideolojinin dışında kabul edilir. Eğer bilgi de özne gibi toplumsal bağlamından koparılıp enformasyona indirilirse sorun, onu depolama ve aktarma sorunu haline gelir. Enformasyonu kontrol eden süreç kitlelerin bilişsel yapısını kontrol eder. Aktarılan enformasyonun aktarım süreci önemli hale gelir. İletinin normatif ve değer sistemleri ile ilgili bir özelliği yoktur. İletinin içerdiği bilgi evrensel ve her koşulda kabul edilebilir bilgidir. Bu doğrudan ampirik epistemeye, John Locke'un "tabula rasa"sına bir göndermedir. İzler kitle boş bir kağıt gibi (tabula rasa) doldurulmayı bekler. Kitle iletişim aracının işlevi izleyicinin bilişsel yapısını doldurmaktır. Bu sadece aktarımla ilgili bir süreçtir. Bu açıdan kanalın etkinliği

önemlidir. Propaganda yerine ulaşmalı, reklam tüketime dönüşmelidir. Bu kavramsal süreç iletişim çalışmalarını kitle iletişim araştırmalarına veya etki araştırmalarına yöneltir.

2-KİTLE İLETİŞİM ARAŞTIRMA KURAMLARINDA İZLEYİCİ BELİRLENİM DÜZEYLERİ

“Laswell, iletişimi ikna etme süreci olarak görmektedir. Bu nedenle her iletişimcinin alıcıyı etkileme amacı ile iletişimi başlattığını iddia ederken mesajların da her zaman etkileri olduğunu varsayar.”(YUMLU 1994: 40) İletişim sürecinde mesajı gönderen özne, mesajı alan ise nesne konumuna düşer. Bu noktada önemli olan etki düzeyidir. Kitle iletişim araçlarına uyarlandığında kitle iletişim araçlarının kitle üzerine etkisi önemli olur. Bu noktada iletişim ediminden etkilenen nesnenin de bu kurama göre tanımlanması gerekir.

Denis McQuail, kitle iletişim araçlarının izleyici kitlesini şöyle tanımlar:

- a) Kitle, kalabalık ve kamudan daha büyüktür.
 - b) Kitle, fazlasıyla dağınıktır; üyeleri birbirini tanımaz, aynı zamanda izleyicileri bir araya getiren kişi de üyeleri tanımaz.
 - c) Kitle, belirli amaçlar için bir araya gelip birlikte eylemde bulunabilme yeteneğinden yoksundur.
 - d) Değişik sınırlar içinde kitleyi oluşturan birimler değişik yapılar gösterir.
 - e) Kitle, kendi başına eylemde bulunamaz, aksine kitle üzerinde eylemde bulunulur.”
- (McQUAIL 1987; Aktaran: YUMLU 1994: 17)

Kitlelerin kimliksiz pasif nesneler olarak algılanışı 20’nci yüzyılın ilk yarısında kitle iletişim araştırmalarında geçerliliğini sürdürmüştür. Doğrusal modellerin etkisi bu eğilimde belirgindir.

“Shannon&Weaver modelinde gerekli sorunları yeterince çözüldükten sonra en fazla etkinliğin elde edilmemesine hiçbir

neden yoktur. Bu modeli ve Lasswell'in formülünü hemen her iletişim araştırmacısı 1940'lar ve 1950'lerde kullanmıştır ve bunun sonucu olarak "etkinin nasıl sağlanacağı" kanal, araç ve içerik üzerinde durularak bulunmaya çalışılmıştır." (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 60)

Etki üzerinde odaklanan kuramların yöntemi de pozitivist araştırma yöntemleri olmuştur. İzleyici kitlesi üzerine yapılan anketler ve laboratuvar çalışmaları bunlara örnek gösterilebilir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iletişim çalışmaları 1940'lardan başlayarak özel ve kamusal siparişlerle yapılan saha araştırmalarına yönelir. Seçim kampanyaları savaşa gidecek askerler üzerinde propaganda etkileri bunlara örnek verilebilir. Bu tür ampirik çalışmalarda Lazarsfeld'in ve Colombia Üniversitesi'nin önemli bir ağırlığı vardır.

Colombia Üniversitesi'nde Katz, Berolson ve Lazarsfeld'in ampirik çalışmaları izleyici etkisi üzerineydi. Bu amaçla saha ve laboratuvar çalışmaları yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında askerlerin üzerinde yapılan propaganda etkilerini araştıran çalışmalar buna örnek gösterilebilir. "Amerika Birleşik Devletleri'nde Ordu Enformasyon ve Eğitim Bölümü iletişimin, özellikle propagandanın etkileriyle ilişkili araştırma yapmaları için, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında yoğun olarak psikolog ve sosyologları çalıştırmıştır." (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 75) Bu çalışmalarda savaşa giden askerlerin üzerinde propaganda etkileri araştırılmıştır. Hovland ve arkadaşlarının da askerlerin üzerinde propaganda etkileri üzerine çalışmalarında da benzer, propagandanın sınırlı etkisi üzerine sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle Lazarsfeld'in çalışmalarında askerlerin üzerinde propaganda etkilerinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır.

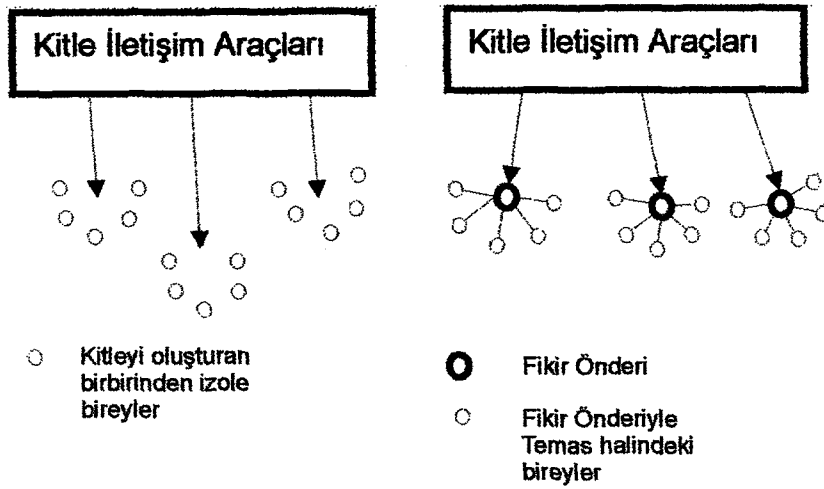
Kitle iletişim araçlarının "minimum etki"si veya "sınırlı etki"si olduğu görüşü büyük oranda Katz, Hovland, Lazarsfeld ve Berolson'un bu tür etki çalışmalarına

dayanır. “Lazarsfeld ve Berelson ve Colombia Üniversitesi’ndeki arkadaşlarının 1940 yılında ABD Başkanlık seçimleri sırasında seçmenlerin seçim davranışlarına çok az etkide bulunduğu; araçların önceden edinilmiş inançları pekiştirdiği saptanır.”(YUMLU, 1994: 41) 1940’lardan sonra, kitle iletişim araçlarının izler kitle üzerinde doğrudan etkisi üzerinde kesin inanç sarsılır. Ampirik çalışmalardan elde edilen sonuçlar kitle iletişim araçlarının etkilerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu tür bulgular kitle iletişim kuramları üzerinde etkileri farklı kuramsal gelişmelere yol açar. Sınırlı etki üzerindeki bulguları iletişim sürecinde özne kavramının tanımlanışına göre dört temel grupta toplayabiliriz.

İki Aşamalı Akış ve Ara Özne Konumları: Katz ve Lazarsfeld’ yaptıkları “saha araştırmalarının bulguları sonucu “iki aşamalı akış”(two step flow) kavramı oluşmuştur. Agee’ye göre “kitle iletişimi, izleyici etkilerinin tek ve yeterli nedeni değildir, bir takım aracı faktörler ve etkilerle birlikte ve onların aracılığıyla işlevlerini sürdürürler.” (AGEE-AULT-EMERY 1985; Aktaran: YUMLU 1994: 47) İletişim sürecine bir ara özne konumu eklenmiştir. İki aşamalı akış kavramından “Kanaat Önderleri”(Opinion Leader) ve “Eşik Bekçileri” (gate-keeper) kuramları çıkmıştır.

Lazarsfeld seçmenler üzerine yaptığı çalışmada, iletişim araçlarının seçmenlerin oy verme davranışları üzerinde etkisinin az olduğunu ve kişisel etkinin daha fazla olduğunu, bu etkiye sahip olanların ise “kanaat önderi” olduğu sonucuna varmıştır. “Kanaat önderi, grubun dünya görüşüne göre iletişimi biçimlendirerek ve saygı duyulan bir önder, dolayısıyla güvenilir kaynak olarak etkide bulunur.

Lazarsfeld’in iki aşamalı akış şeması:



Geleneksel Kitle İletişim Modeli

İki Aşamalı Akış Modeli

Çizelge 12 – Lazarsfeld’in İki Aşamalı Akışı

(Kaynak: McQUAIL-

WINDAL, 1993: 73)

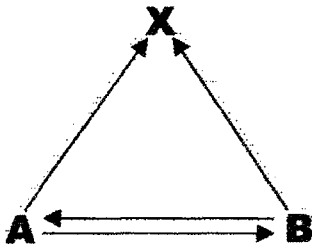
Berelson ve Katz’ın kapı tutucusu kanaat önderi gibi doğrudan izler kitle üzerinde etkiye sahip değildir. Onun işlevi enformasyonu kaynağında kontrol etmektir. “Eşik bekçileri bir mesajın göndericiden alıcıya giderken geçtiği kişiler ya da gruplar olabilir. Eşik bekçisinin ana işlevi bir bireyin aldığı mesajları süzmektir. “(MUTLU, 1994: 122) Kapı tutucunun işlevi kanala hangi iletinin girip hangisinin girmeyeceğine karar vermek; bu yolla enformasyonu kontrol etmektir. “Kapı tutucu kitle iletişiminde gönderici araçtan önce, kanaat önderi alıcı araçtan sonra yer alır.” (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 63) Kanaat önderi izler kitlenin bir tür aktif öznesi iken, eşik bekçisi kitle iletişim aracının profesyonelidir. Her iki kuram da izler kitlenin belirlenen pasif nesne konumunu kabul eder ama iletişim sürecinde tanımladıkları ara özne konumu ile izler kitle üzerindeki etkinin daha karmaşık bir açıklamasına giderler.

Enformasyonun seçicisi olarak izleyici: Sınırlı etki kuramları izler kitlenin her enformasyonu doğrudan almadığı görüşünün gelişmesine neden olmuştur.

Enformasyonu alması için bir sebebi olmalıdır. Bu mantık iletişim kuramları içinde izleyicinin psikolojik tatminleri ile enformasyonu kabul etmesi arasında bağ kuran modellerin gelişmesine sebep olmuştur. İletişim kuramları için davranışçı yaklaşımlar izleyicinin psikolojik gereksinimlerine yönelmiştir.

Bu tür yaklaşımlarda “birey istediği bilgiyi önce duyunca iletişime ilgi göstermekte, tersi durumda ise kaçınmakta savunma mekanizmaları harekete geçirerek iletişimi bozmaktadır.” (İNCEOĞLU, 1993: 26) “Festinger’e göre, uyumsuzluğu deneyen kişi uyumsuzluk üreten herhangi bir enformasyondan kaçınır.” (ALEMDAR-ERDOĞAN, 1998: 70) Freeman ve Sears’ın faydacı yaklaşımında enformasyon pratik bir amaca hizmet ettiği veya bir gereksinimi karşıladığı zaman alınan bir şeydir.

Newcomb’un modelinde iletişimi teşvik eden zihinsel uyumsuzlukla birlikte yaşanan belirsizlik veya rahatsızlıktan kaçınma ve uyumdur. Model üç öğeden meydana gelir. Bunlar iletişim içinde iki özne (A ve B) ile iletişimin yöneldiği nesne (X) dir.



Newcomb’un ABX Modeli

Çizelge 13-Newcomb’un ABX Modeli
Kaynak: McQUAIL-WINDAL, 1993: 32)

“Modelde çıkartılabilen ana önerme şunlardır: A ve B’nin X’e yönelmelerindeki ayrılıklar (A ve B’nin X hakkındaki görüş ayrılıkları) iletişimi

teşvik edecek ve iletişim, ilişkiler sisteminin “normal durumu” olarak kabul edilen dengenin sağlanması gibi bir etki yapacaktır.” (McQUAIL-WINDAL, 1993: 32) Newcomb’un modeli de davranışçı modeller gibi izleyici kitlenin de kitle iletişim sürecinde enformasyonu seçmek gibi bir eylemi gerçekleştirebileceğini savını desteklemektedir. Bu da sınırlı bir irade içiliği izleyiciye getirmektedir. Ama seçiciliği kendine fayda sağlamak, rahatsız edici enformasyondan kaçmak biçiminde olunca uyuma ve bireyin içinde bulunduğu grubun değer ve normları ile özdeşleşmesini doğallastırmaktadır. Sosyal psikoloji temelli iletişim yaklaşımları insanın psikolojik ihtiyaçlarını veri olarak alarak onun özne konumuna yaklaştırmakta ama bu öznenin doğal bir eğilimi olarak egemen düşünce görüş ve eğilimlere meyletmesi ile onu egemenlik altına alınışını meşrulaştırmaktadır.

Eleştirel kuramlar içine yerleştirilebilecek bir kuram olan Neuman’ın “Suskunluk Sarmalı”, Alemdar ve Erdoğan’a (1998: 205) göre “Festinger’in kavrama uygunluğu” ve onu takip eden “kavrama uyumsuzluğundan kaçış” modelinin psikolojik alandan alınıp sosyolojik alana uygulanmasıdır.” Neumann bu modeldeki varsayımlarını şöyle tanımlar:

- 1)Toplum sapkın bireyleri dışlamakla tehdit eder.
- 2)Bireyler sürekli olarak dışlanma korkusu duyarlar.
- 3)Bu dışlanma korkusu, bireylerin her an fikir iklimini değerlendirmeye çabalamalarına yol açar.
- 4)Bu değerlendirmenin sonuçları, kamu önündeki davranışları ve özellikle de fikirlerin açıkça ifade edilmesini ya da gizlenmesini etkiler.”(NOELLA-NEUMANN, 1997: 227)

Bu kuramdan çıkarabileceğimiz sonuç egemenliğin egemen söylem içinde kurulduğu yönünde olacaktır. Bu yönüyle toplumdaki egemenlik ve güç/iktidar ilişkilerini açığa çıkarma eğilimi taşıdığı için eleştirel kuram içinde değerlendirilebilir. Diğer taraftan şu tür yanıltıcı değerlendirmelere yol açabilir.

İnsanlar maddi gerçekliğini bilinç düzeyinde objektif olarak kavrayabilirler ama bunu kendilerini zor durumda bırakacak bir şekilde dile getirmezler. Susarlar ve kendilerini gizlerler. Bu önerme iki yanılgıya yol açar. Bunlardan ilki insanların kendi gerçekliklerinin farkında olmaları ki bu bütün ideoloji ve yanlış bilinç kuramlarının dışında nesnel bilgi ile bu teorinin temellendiğidir. İkincisi ise nesnel kendi gerçekliğinin farkında olan insanların bunları kendilerini dışlanmamak için kabullendikleri bir tür konformizme düştükleridir. Başka bir deyişle kendilerini nesnel gerçekliklerine uygun olarak algılayabilen insanlar bu kurama göre iradeleri ile egemenliğe boyun eğerler.

Gündem ile dolaylı etki kuramları: İzler kitle üzerinde sınırlı etkinin bir diğer çıkarımı ise “İletişim araçlarının içeriğinin, insanların ne düşüneceğine değil, ne hakkında düşüneceğine etkisi olduğu”(YUMLU 1994: 93) dur. Gündem hazırlama yaklaşımları kitle iletişim araçları ile kamu bilinci arasında ilişki kurar. Bu bire bire bir belirleme ilişkisi değildir. Kitle iletişim araçları doğrudan izler kitlenin düşüncelerini belirleyemese de gündem önceliklerini belirleyerek ne hakkında düşünüleceğini belirlemektedir.

Gündem izler kitle tarafından öğrenilir. Burada öğrenilen kitle iletişim araçlarının konulara verdiği önceliktir. Alemdar ve Erdoğan’a(1998: 187) göre bu gündemin farkında olmanın ötesidir: “kitle iletişim araçlarının öncelikleri halkın öncelikleri olur.” David H. Weaver’a (1982) gündem oluşturma faaliyeti manipülatifdir. “Basın, dünyayı bize gösteren bir ayna veya gerçeğin bize aktığı basit bir kanal işlevi göstermez. Başka bir ifadeyle, basın gerçeği yansıtmaz, ama onu filtre eder ve biçimler”(WEAVER 1982: 538)

Biçimlendirilmiş gerçeklik ile oluşan gündem, halka kendi çıkarına olmayan öncelikleri dayatmaktadır. Bu yönüyle gündem belirleme ideolojinin tanımına yaklaşıır. (insanların kendi gerçeklikleri ile kurdukları hayali ilişki olarak) Bu yönüyle kitlelerin kendi gerçeklik ve öncelikleri dışında öncelikler ve ilgi alanları oluşturan gündem yanlış bilince denktir.

Weaver'ın (1982) manipölasyon olarak adlandırdığı süreç izleyicinin ve konunun konumuna göre farklılıklar gösterir. McCombs'a göre "gündem oluşturmaının her zaman, her kez için, her konuda evrensel bir etkisi yoktur"(ROGERS-DEARING, 1988: 574) Kişisel deneyimin az olduğu konularda medyanın etkisi çok daha yüksektir. Dış ilişkiler, hükümetin kredibilitesi, hükümet harcamaları, enerji gibi kişisel deneyimlerin sınırlı olduğu alanlarda medya etkisi doğrudandır. "Kişisel deneyim, medyanın konuların öneminin öğrenilmesinde daha güçlü bir öğreticidir. Bundan dolayı gündelik hayatta yurttaşların karşılaştıkları problem ve konular, medyanın manipölasyon potansiyelini azaltmaktadır." (WEAVER 1982: 550)

Gündem koyma ve saptama araştırmaları (Agenda-setting research) genellikle siyasal kampanyalarda yapılmıştır. Maxwell McCombs ve Donald L.Show'un 1968 ve 1972 yıllarında Amerika Birleşik Devletler Başkanlık Seçimlerinde yaptıkları araştırmalar gündem koyma ve saptama kuramının gelişimi için önemli bulgular sağlamıştır. Araştırmalarda kullanılan yöntemler mülakat, anket, içerik analizi gibi kitle iletişim araştırmalarında kullanılan yöntemlerdir.

C-KİMLİK VE SÖYLEM OLARAK HABER

Ayşe İnal'a (1996: 12) göre "iletişim kuramları, 1960 sonrasında dilbilim ve psikanalizle örtüşmüş" ve metin çözümlemelerine yönelmiştir. Bu bağlamda haber de söylem olarak incelenebilir hale gelmiştir. Haber metinleri üzerinde söylem analiz tekniklerinin gelişmesinden önce niceliksel içerik analizleri çalışmaları yapılmıştır. Ama niteliksel analizlerle birlikte haber metni kendi başına incelenen bir nesne konumundan çıkıp bağlamı ile ele alınmaya başlanmıştır. "Haber bir söylemdir, ama bu söylemin ne olduğunu sadece haber metnlerinin sistematik çözülmesi ile anlaşılamaz. Haberin söylemi, ancak, içinde olduğu bağlamla ilişkilendirildiğinde anlaşılır." (İNAL, 1996: 22) one Dijk'a (1988: 24-25) göre:

"Söylem analizinde temel amaç, söylem dediğimiz dil kullanımlarının biçimlerini açık ve sistematik izahlarını üretmektir. Her açıklamanın iki boyutu vardır. Biz bunları basitçe matematiksel ve bağlamsal olarak kavrayabiliriz. Metinsel boyut, söylemin muhtelif düzeylerinde söylemin yapılarını açıklar. Bağlamsal boyut, bilişsel süreçler ve temsilleri veya sosyo-kültürel unsurlar olarak bağlamın muhtelif bilişimlerinin yapısal açıklaması ile ilgilidir."

Söylem analizi toplumsal iktidar ilişkilerini ortaya çıkarır. Bu nedenle "söylem, bilgi, ideoloji ve güç ilişkilerini ortaya çıkaran bir bilgi formudur. Söylem konusunda en önemli argüman dilin kendi içinde bir anlamı olmadığı, anlamın sosyal ve kurumsal pratiklerin somut formlarında bulunacağıdır."(SÖZEN, 1999: 92)

Söylem ile toplumsal gerçeklik arasındaki bağla ilgili olarak genellikle söylemin kendini üreten toplumsal gerçeği yansıttığı ve gerçeğin söylem içinde kurulduğu gibi iki karşıt kavrayış mevcuttur. İlk yaklaşım niceliksel çalışmalarda, içerik analizlerini temellendiren "dil anlamın şeffaf bir taşıyıcısıdır"da (İNAL, 1996: 77); ikinci yaklaşıma ise yorumsamacı epistemede ve post-yapısalcılıkta rastlanır. Bu

karşıtlık bilgi bilimsel kuramlar ve dil üzerine tartışmanın bir uzantısı gibidir. Dil gerçeği mi yansıtır, gerçeği mi üretir? Dil üzerine genç ve olgun Wittgenstein'in, başka bir deyişle pozitivist ve yorumsamacı Wittgenstein'in dil ile toplum arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmalarındaki karşıtlık söylemin içinde gerçeğin kavramsallaştırmasındaki karşıtlıkla paralellik gösterir. Genç Wittgenstein'a göre "dil gerçeğin bir resmidir; bu nedenle, dilin yapısı dünyanın yapısına tekabül eder."(SUNAR, 1999:110). Olgun Wittgenstein ise dili gerçeğin inşa edildiği yer olarak görür. Söylem de bu iki kavrayışa göre ya maddi gerçekliğin yansıması olacak, gerçeği kavramamız için araçsal bir işleve sahip olacak ya da gerçeği üreten ve gerçeğin kendisi olarak varolacaktır. Ama her iki yaklaşımda da sonuç olarak söylemden gerçeğe ulaşılabileceği sonucuna varılır.

Bu önermeler toplumsal gerçeğin ister söylem içinde üretilsin isterse söylem tarafından yansıtılsın dolaysız bilinebileceği önvarsayımında bulunur. Göz ardı edilen ideolojidir. Söylemde verili olanın gerçek bilgi olduğunu kabul etmek nesnel olduğunu kabul etmektir. Ama söylemde verili olan gerçek, gerçeğin ideolojik olarak yeniden üretimidir. Bizi gerçeğe götüren bilişsel süreç söylemden ve ideolojik kodlamalardan geçerken "yanlış bilinç" kavramına ulaşır. Egemen söylem ,haber söylemi bizi gerçeğe değil, gerçeğin yanlış bir anlatımına ulaştırır. Gerçek "camera obscure" gibi ters yüz edilmiştir. Ters yüz edilmiş gerçeklik içinde oluşmuş kitlelerin bilişsel yapıları, toplumsal iktidarı meşrulaştıran ve doğallaştıran bir yapıya bürünür.

Söylem içinde egemenlik ve iktidar ilişkileri sürekli yeniden üretilir. Söylem toplumsal iktidarın haritasının olduğu yerdir. Kimin nerede olabileceği, kimin kiminle nasıl ilişkiye girileceği, yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekeler söylem içinde verilidir. Ama en önemlisi kim olduğumuzun bilincine söylem ile

varırız. Serf, serf olduğunun bilincine söylem içinde varır. “Landlord” a rızayı söylem içinde kabul eder. Öğrendiği güç ve iktidar ilişkisi içinde toplumsal formasyonun kuruluşudur. Egemenlik ve iktidar söylemle doğallaşır.

Althusser, ideolojinin insanları özneler olarak çağırdığından söz eder. Söylemin her çağırışına verilen cevap söylemin içselleştirilmesidir. Söylem, “benim köylüm”, “benim işçim”, “benim emeklim” dediğinde çağrılan kim olduğunu bilir. Özne konumumuz doğal ve bildiğimiz bir konumdur. Söylemde “Ümmet-i Müslüman” lar, “hemşehri” ler, “emekçi” ler seslenişe cevap verdikleri an onları çağıran ideolojiyi de içselleştirmiş olurlar. Artık özne konumları doğal ve aşikardır. Kapı çalındığında “kapıyı çalan benim” dendiğinde kim olduğunun zaten apaçık ortada olduğu varsayılır. İdeoloji bizi özneler olarak çağırırken, tanıma ve tanımama gibi ikili bir işlevi yerine getirir. Bu sadece öznelerin ideoloji tarafından çağrılmakla kalmadığı, onların farklı konumlandırmalarının da bu süreçte yapıldığı anlamına gelir. Althusser’e göre “özne kategorisi her ideolojinin kurucu kategorisiyse bu, her ideolojinin (her ideolojiyi tanımlayan) işlevinin somut bireyleri özne haline getirmiş olmasındandır.” (ALTHUSSER, 1989: 51)

Öznenin özne konumuna gelmesi özne olarak tanınmasına, diğer özneleri özne olarak tanımaya ve özneler arasındaki ilişki biçimlerini ve iktidar ilişkilerini kabullenmelerine bağlıdır. Lacan’a göre çocuk annesi ile olan ilişkisini “babanın yasası” na tabi olduğunu kabul ettiği zaman sembolik ve kültürel alana girmiş olur. Çocuğun konuşması bir bakıma simgesel olarak babanın yasasını kabul etmesine bağlıdır. Bu da kendinin çocuk olarak özne konumuna, diğer özne olarak anne ve babasını tanımaya ve sonuç olarak da babanın aile içinde egemenliğini kabul ederek ataerkil düzenin egemenliğine girmesi anlamına gelir. Kilise, okul ve diğer

devletin ideolojik aygıtlarında da süreç buna benzer şekilde iktidar ve egemenlik ilişkilerinin kurulduğu alanlardır. Althusser'in Haberleşme DİA'sı olarak tanımladığı kitle iletişim araçları da genelde egemenlik ve iktidar ilişkilerini, özne konumları ve özneler arası ilişkilerin hiyerarşik biçimini doğallaştırırlar.

Egemenlik ve iktidar ilişkilerini ise van Dijk şöyle tanımlar:

"1) Toplumsal iktidar gruplar, sınıflar ya da öbür toplumsal oluşumlar arasındaki ya da toplumsal üyeler olarak kişiler arasındaki ilişkilerin bir özelliğidir. ...2) Analizin basit ama temel bir düzeyinde, toplumsal iktidar ilişkileri karakteristik olarak etkileşimde tezahür eder. Böylece, A'nın gerçek ya da potansiyel eylemleri B'nin üzerinde toplumsal denetim uyguladığı vakit A grubunun (ya da üyelerin) B grubu (ya da üyeleri) üzerinde iktidara sahip olduğunu söyleriz. Bizzat eylem nosyonunun failleri (agent) tarafından yapılan (bilişsel) denetim nosyonunu içermesinden ötürü, A'nın eylemleri tarafından gerçekleştirilen B üzerindeki toplumsal denetim, B'nin özdenetiminin bir sınırlandırımına yol açar. Başka bir anlatımla, A tarafından gerçekleştirilen iktidar uygulaması, B'nin toplumsal eylem özgürlüğünün sınırlandırılmasıyla sonuçlanır. ...3) Bedensel güç kullanımı durumu hariç tutulduğunda, B'nin fiili ya da muhtemel eylemleri üzerindeki A'nın iktidarı, B'nin eylemlerinin arzular, istekler, planlar ve inançlar gibi bilişsel koşulları üzerinde A'nın denetime sahip olmasını öngerektirir. B, şu ya da bu nedenle A'nın arzuladığı gibi yapmayı ya da A ile oydaşma (agreement) halinde (A'nın çıkarları doğrultusunda) edimde bulunmak için yasayı, kuralları ya da uyluşımı (consensus) izlemeyi kabul edebilir ya da bu konuda oydaşmaya varabilir. Başka bir anlatımla toplumsal iktidar dolaylıdır ve insanların 'zihinleri' yoluyla işler...4) A'nın iktidarı bir temele, yani toplumsal olarak iktidar uygulanmasına yetenekli kılan kaynaklara ya da uyuşmazlık durumunda yaptırımların uygulanmasına ihtiyaç duyar. Bu kaynaklar sıklıkla zenginlik, konum, mevki, statü, otorite, bilgi, uzmanlık yada ayrıcalıklar, ya da hatta başat bir grubun ya da çoğunluktaki grubun yalnızca üyesi olmak gibi toplumsal olarak değerli addedilen, ama eşitsiz olarak dağıtılmış yüklemelerden ya da iyeliklerden oluşur. İktidar, eğer temeli toplumsal olarak anlamlı kaynaklardan oluşuyorsa bir toplumsal denetim biçimidir."(VAN DIJK, 1993: 272-273) " 5) İktidarın uygulaması ya da korunması bakımından hayati olan bir öge de B üzerinde A'nın zihinsel denetim uygulayabilmesi için A'nın arzularını, isteklerini, yeğlemelerini ya da niyetlerini B'nin bilmesi gerektiği

olgusudur. Emirler, ricalar ya da tehditler gibi konuşma edimlerindeki dolaysız iletişimden ayrı olarak bu bilgi kültürel inançlardan, normlardan ya da değerlerden çıkarsanabilir. ... 6)Günümüz Batı toplumlarındaki total toplumsal denetim iktidar faillerinin iktidar alanı ve kapsamı tarafından daha da sınırlandırılır. ...7) Toplumsal iktidarın uygulanması ve korunması ideolojik bir çerçeveyi ön gerektirir. Toplumsal olarak müşterek bir grubun ve üyelerinin çıkarla ilişkili temel bilişlerinden oluşan bu çerçeve esasen iletişim ve söylem yoluyla kazanılır, onaylanır ya da değiştirilir.”(VAN DIJK, 1993: 274)

1-HABER SÖYLEMİ İÇİNDE TOPLUMSAL KİMLİKLERİN YENİDEN ÜRETİMİ

Haber söyleminin ideolojik işlevi farklı kimlikleri egemen söylem içine çekmek gibi bir amaca hizmet eder. Kitle iletişim araçlarını takip eden kitle farklı kimlik ve ideolojik aidiyetlere sahiptir. Bunların bir kısmı sistemin çizdiği meşruiyet sınırı dışında kalabilir. Bu kitle içinde kalan kimliklerin egemen sistem içinde yeniden üretimi kitle iletişim araçları ve egemen söylem içinde olmaktadır. Her kimlik kendi varlığını sürdürmekte ama sisteme tehlike oluşturacak yapısı yeniden üretim sürecinde egemen söylem içerisinde üretilmektedir. Kitle iletişim araçlarının denetiminin ve kontrolünün devlet veya sermaye grupları tarafından tekeldi bir şekilde kontrol edildiği durumlarda bu eğilim daha da güçlenmektedir. Bir çok durumda egemen söylem dışında kalan kuruluşlar da süreç içinde egemen söylemi üreten ilişkilerin içine alınabilmektedir. Türkiye’de TGRT örneği buna verilebilir. Diğer yandan sistemin çizdiği sınırın dışında kalan kuruluşlar ise egemen söylemin içinde oluşturulmuş gündeme tabi olmak zorunda kalmaktadırlar. Kanal 7’nin gündemi diğer Aydın Doğan ve Dinç Bilgin grupları içinde oluşturulmuş medya gündeminden farklı değildir. Gündem kontrol edilerek muhalif olabilecek siyasal

çizgiler kontrol edilebilmektedir. Başka bir deyişle muhalefet, kontrollü muhalefete dönüştürülmekte sisteme zarar verebilme potansiyelleri ellerinden alınmaktadır.

Gündem içinde egemen söylem içine alma mekanizması ise üç kademeli bir süreç içinde hayata geçmektedir:

Gündem Önceliklerinin Saptanması: Haberi oluşturan konuların öncelik sıralarının belirlenişi, izleyici için hangi konunun önemli olması gerektiğini işaret etmektedir. Başka bir deyişle izleyicinin nasıl düşüneceğine karar verilemese de, ne hakkında düşüneceğine karar verilmektedir. Egemen söylem içinde öncelikli konular oluşturularak kitlelerin kendi öncelikleri ile egemen söylem içerisinde oluşturulan öncelikler yer değiştirmektedir. Bu eğilimin medya tekniği açısından karşılığı, gerektiği zaman suni gündem yaratma, gerektiği zaman milyonlarca insanı etkileyecek bir olayı gündeme almama, bazı olay ve siyasal eylemleri sansürleme, ve en önemlisi söylem içinde haberlere konu olan eylemleri yeniden anlamlandırmasıdır. Haber gündemi şeffaf bir aktarım değil, ideolojik bir filtrelemedir. Bu filtreden geçebilen konular ancak gündeme girebilir. Egemen söylem gündemi belirleyerek ideoloji öncelikleri de belirlemiştir. Her ideolojinin öncelikleri vardır. Örneğin, milliyetçiyseñiz ulusal sorunlar ve diğery uluslarla olan ilişkiler, işsizlik enflasyon gibi sorunlardan daha önemlidir. Sosyalistseniz ekonomik eşitlik ve sosyal adalet ulusal gururu okşayacak başılardan önce gelir. Bir Türk zengininin dünyanın en zenginleri sıralamasında dereceye girmesi değil, ücretlilerin geçim sorunları daha önemlidir. Kendinizi müslüman olarak tanımlıyorsanız bunların hiçbirisi önemli değildir; başörtüsünün yasaklanması daha büyük sorundur. Muhafazakarsanız, ahlaki çözülme, geleneksel değerlerdeki erozyon önemlidir sizin

için. Her siyasal kimliğin ve her ideolojinin muhtelif öncelikli konuları vardır. Ama gündem içinde öncelik egemen söylemindir.

Değer Yargılarının Somut örneklere Dayanılarak Üretilmesi: Gündemede önceliği belirlenmiş konular içinde somut olay ve kişileri içeren anlatılar yer alır. Bu anlatıları somutlamak iki yolla gerçekleşebilir. İlki bir kişiden yola çıkmaktır. Anlatı zaman zaman kişiselleşir ama sonunda genel değer kategorilerine gider ve içinde değer ve normların sunumunu içerir. Olumsuz kişide somutlaşan sunuşlara Apo ve Osman Durmuş verilebilir. Olumlu kişide somutlaşan sunuşlara ise İsmail Cem örnek verilebilir. İkincisi bir olaydan ola çıkarak genel bir kategoriye gitmektir. Buna deprem, Kardak Kayalıkları örnek verilebilir. Haber söylemi içinde sunuşun içerdği tikel bilgi evrensel bir değermiş gibi sunulmasında somut kişi ve olayların rolü çok önemlidir. Egemen söylem somut kişi ve olayları kullanarak kendi tikel yargılarını evrensel doğrularmış gibi sunma imkanına sahip olur. Örneğin Türk-Yunan ilişkilerinde dönem dönem farklı yargı türleri aynı söylem içinde yer alabilmektedir. Kardak olayı gibi bir somut olaydan yola çıkarak Yunanistan'ın Ege üzerinde emelleri olduğu ve daima Türkiye'ye tehdit oluşturduğu yargısını evrensel bir doğruymuş gibi sunulabilir. Bunu Suriye, Ermenistan, Rusya gibi birtakım ülkeler hakkında olumsuz haberlerle genişletirseniz milliyetçi yargılar üretmenin koşulları oluşmuş demektir. Benzer şekilde 1999 yılında yaşanan depremde Yunan kurtarma ekiplerinden yola çıkarak Türk ve Yunan halklarının ne kadar kardeş oldukları, birbirlerine ne kadar benzedikleri gibi bir yargıya ulaşabilirsiniz.

Kimliklere Değer-Yargı Etkisi: Gündem önceliklerinin saptanması ve değer yargılarının oluşması gündemi kendi kimlikleri ile algılayan izleyicinin, genel doğrular olarak sunulan yargıları kendi kimliğine göre yorumlamasına neden olur.

Her kimlik kendi ideolojik ön kabullerine göre bir gündem önceliği ve diğer kimlikleri tanımlama biçimine sahiptir. Kendi kimliğini oluşturan da diğer kimlikleri tanımlama biçimleri ve onlarla ürettiği ilişki türüdür. Yukarda ki Türk-Yunan ilişkileri açısından iki örneği sosyalist ve milliyetçi kimlikler için değerlendirelim: üretilen yargıların olası etkilerini görebiliriz. Kardak krizi patlak verdiğinde, sosyalist kimliğin “Türk ve Yunan halklarının kardeşliği” gibi tanımladıkları bir ideoloji ön kabulü olabilir. Yunanlı’ların tehdit oluşturması ve Ege üzerindeki emelleri gibi bir yargı karşısında, “Türk ve Yunan halklarının kardeşliği” görüşü çelişkiye düşer. Bu durumda kimliğin bilişsel yapısı egemen söylemden gelen yargıya göre ön kabulünü değiştirmek zorunda kalır. Yine de Türk ve Yunan halklarını kardeşler; ama devletler ve siyasetçiler bu kardeşliği zedelemektedir. Yunanistan’ın düşmanlığı kavramı kimliği, tezlerini yeniden değerlendirme, yeni yargı ve argümanlara göre yeniden yapılandırmaya iter. Aynı durum milliyetçi kimlik için de geçerlidir. Deprem sonrası Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan yakınlaşma gündemi “Türk ve Yunan halklarının ne kadar kardeş oldukları, birbirlerine ne kadar benzedikleri” yolunda bir yargı üretmiştir. Milliyetçi söylem içerisinde ön kabul olarak duran Yunan düşmanlığı ile bu yargı çelişmektedir. Bu kimlik içinde Osman Durmuş’un kan bağışı yaparak saf kanımızı bozacaklar gibi argümanlar geliştirme çabaları da yeni oluşturulan ilkel adam yargıları ile püskürtülünce bu kimlik sahipleri deprem listelerine aslında biz öyle değiliz gibi bir savunma söylemi ile katılmışlardır. Aslında biz öyle değiliz demek kendini karşı kimliğin kriterleri ile değerlendirmektir. 28 şubat sürecinde islami kimlik de aynı tür bir konuma düşmüştür. İslami basın “biz daha laikiz”, karşı taraf için ise “bunların kendileri irtica” gibi söylemler üretmişlerdir. Bu da kendi kimliklerini ve

karşındakileri karşıt kimliğin kriterleri ile değerlendirmeye örnek verilebilir. Bir diğer örneği ise 68 kuşağı ve devrimci kimlik içinde de bulmak mümkündür. Basında silahlı eylem yapanların terörist olduğu yönünde yargılar karşısında “Denizler adam öldürmedi ki” argümanı geliştirilmiştir. Halk savaşını savunan bir yaklaşım için adam öldürüp öldürmemenin bir önceliği yokken gündem içinde oluşan yargılar 68 kuşağını bu yola itmiştir. Aynı etkinin sonucunu “ülkücüler mafya olamaz” söyleminde de bulabiliriz. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Toplamak gerekirse egemen söylemin gündem öncelikleri içerisinde üretilen yargılar toplumsal kimliklerin sistemin değer ve normları içerisinde yeniden üretimini belirlemek gibi bir işleve sahiptir.

D-İTERNET, KAMUSAL ALAN VE ENFORMASYON AKIŞ KURAMLARI

1-KAMUSAL ALAN VE SİYASAL ÖZNE KONUMLARI

Kamusal alanı tanımlayan temel iki unsur:

1. Devletin dışında siyasal iletişimin gerçekleşebileceği sivil bir alanın bulunması,
2. Siyasal katılımı (iletişimi) gerçekleştirecek özne konumlarının oluşmasıdır.

“Kamusal alan” olarak tanımlanan iletişimsel alan her toplumsal formasyonda mevcut bulunmamaktadır. Devletin dışında sivil bir alanın oluşmasını için, öncelikle devlet ve ekonominin ayrışması, başka bir deyişle feodalizm sonrası bir dönemin, ticari kapitalizmin oluşmasını gerektirir. Bu toplumsal formasyonun sosyolojik karşılığı kentsel yaşam içinde 17. ve 18. yüzyılda oluşan burjuva aile yapısıdır.

18. yüzyıla gelindiğinde bu hızlı değişim yapısal dönüşümleri de beraberinde getirmekteydi. Bu tarihe kadar gelişen ticaret burjuvazisi, artık üretimi kontrol ettiği

gibi yönetimlerde de daha çok söz talep etmişti. Gelişen bu sınıfın tüketim alışkanlıkları fiziksel mekan kullanımları kente yansırken, kentin bir ticaret olduğu kadar üretim mekanı haline gelmesi ile birlikte yoğun şekilde emeğin de yaşadığı mekanlar haline gelmişti. Kitlemel üretim, mübadele ve tüketim şehirlerin sınırsız büyümesine sebep olmaktadır.

“Londra şöyle gelişti: Nüfus, 1595’te 150.000; 1632’de 315.000; 1700’de 700.000 iken 18. Yüzyılın ortasında bu rakam 750.000’e çıktı. ... Paris’in aynı dönemdeki nüfusunu izleyebilmek çok daha zor olacaktır, çünkü 1650-1750 arasındaki yüzyılda nüfus sayımının önünde politika engeli vardı. En iyi tahminler şöyledir: Cardinal Richelieu’nun sayımına göre nüfus, 1637’de 410.000; 1684’te 425.000; 1750’de 500.000 civarındadır.” (SENNETT, 1996 :73)

Gittikçe kozmopolitleşen ve büyüyen kentler birbirine yabancı farklı sınıf ve aidiyetlere dahil insanların yaşadığı mekanlar haline geldi. Bu dönem aynı zamanda temsili kamunun ortadan kalktığı, enformasyon merkezli bir kamunun oluştuğu dönem oldu. Eser Köker’e (KÖKER, 1998: 97) göre 18. yüzyıl, farklı sınıflardan, katmanlardan insanların kahvelerde, publarda, lokantalarda, parklarda, kulüplerde bir araya geldiği bir dönemdi. Bu dönemde gazeteler ve dergiler kamusal konuşmanın taşıyıcıları oldu.

Feodal dönemde özel alanla kamusal alan arasında tanımlı olmayan sınırlar bu dönemde belirginleşti. Geniş feodal aileden çekirdek aileye dönüş sürecinde, üretim ev dışı alanlara taşındı. Geniş aileden kentli kozmopolit modern yaşam içinde dönüşen çekirdek aile bireylerin birbirine daha az bağımlı olduğu yeni işbölümüne uygun koşulları oluşturmaktaydı. Parsons’a göre bu koşullar “bireycilik, çekirdek aile ve endüstri toplumunu bir araya getirmişti.”(SENNETT, 1996: 225) “Mal dolaşımının ev ekonomisinin sınırlarını yıkması ölçüsünde, çekirdek ailenin alanı ile

toplumsal yeniden üretimin alanı arasında bir sınır çizilir.”(HABERMAS,1997:95)

Bu da kamusal olanla özel olan arasında ayrımı belirleyen etkenlerden biri oldu.

Feodal ailede ev içi kamusal kullanımlar (avlu gibi) çekirdek ailede işlevsiz kaldı.

Kamusal alanla özel alan arasındaki ayrışmanın koşulu, pazar için üretim düzenin özel bir alana, kamusal erkin dışında biçimlenen serbest mübadeleye dayanmasıydı. Feodal dönem boyunca “kamu” kavramı siyasi karar mekanizmalarına (feodalizmde yoğun şekilde kişiselleşmiş) sahip yöneticilere ait görünürken. üretimin ve tüketimin bütüncül yapısı nedeniyle özel alanın mevcudiyeti yoktu. Gelişen mübadele rejimi kişisel olmayan daha geniş anlamda bir kamu otoritesine gereksinim duydu. Daha büyük ölçekte ticaret daha büyük ölçekte güvencelere ihtiyaç duyulması anlamına gelmekteydi. Kamusal erk merkantilist dönem boyunca ticareti geliştirecek araçları oluşturmak ihtiyacı gösterdi. Daha geniş bir bürokrasi ağı içerisinde ulus devletin oluşumu vergi sisteminin oluşmasına sebep oldu. Prenslerin bu nicelikteki harcamalarının mümkün olmaması ile ortaya çıkan vergi sistemi, farklı bir kamusalılığı ortaya çıkarıyordu. Temsili kamu yerini modern anlamda bir kamuya bırakıyordu.

“Mal ve haber dolaşımındaki (borsa, basın) ilişkilerin sürekliliği, bundan böyle kesintisiz bir devlet etkinliğini gerekli kılıyordu. Kamu erki, ona tabi olan ve kendilerini öncelikle kamu erkiyle olumsuz bir ilişki çevresinde tanımlayanların karşısında duran erişilebilir, elle tutulabilir bir varlık olarak pekişti.”
(HABERMAS,1997: 80)

Merkantilist dönem boyunca enformasyonun akışı siyasi erkin kontrolünde olmasına rağmen haberin kendinin ticari bir mal haline gelmesi ile habercilik pazar mekanizmaları içerisinde değerlendirildi. Buna ek olarak hükümetler de bu araçları

kullandılar. Araçları kullanırlarken hitap ettikleri kitle halktı. Bu yolla halka kendi eylemlerini meşrulaştıracak şekilde bilgi aktarımında bulundular.

Buna eşzamanlı olarak, aristokrasinin himayesinde olan sanat etkinlikleri ve ifade biçimleri piyasada değişim bedeli olan bir mal haline geldiklerinden beri bu aktiviteler kamusal ifade biçimleri olarak siyasal erk dışında biçimlenir olmuştur.⁹

Kamu erkinin yeni biçimi, kamu erki dışında kalan bir kamusal alanın mevcudiyetini de temin ediyordu. Halka aktırılan enformasyonla meşruiyetini sağlamaya çalışan hükümetler “kamuoyu” kavramını da güçlendiriyordu. Tarihsel bağlamı içerisinde oluşan burjuva kamusalılığı, siyasal iktidarın bir toplum sözleşmesine, yani toplumsal bir rızaya dayandırılmasını zorunlu kılıyordu. Siyasal erki meşrulaştıran rıza ise rasyonel akıl yürütme ve siyasal iletişim kanalları ile elde edilebilirdi. Siyasal erk dışında kalan, ama kamusal bir alan olan yazılı ve sözlü iletişim biçimleri yurttaşlığa ve kanunlar önünde eşitlik kavramlarına dayanmakta idi.

Siyasal eşitlik ve eşit haklar kavramları, maddi oluşum koşulları olarak sermaye birikimi ile oluşan burjuvazinin aristokrasiye karşı kazandıkları toplumsal pozisyonlarla temellenirken, varlığını kamusal erk dışında oluşan mübadele düzeninin fiziksel mekanı içerisinde kamusal bir alan içerisinde sürdürdü. Kentlerde oluşan burjuva kamusalılığı bir taraftan aileyi üretim dışına çıkararak üretimi bireyselleştirerek aileyi özel bir alana çekmekte, diğer taraftan kamusal erk dışında

⁹ Tiyatroların ve konserlerin ücretli hale gelmesi, daha geniş bir kitle tarafından izlenmesi gibi.

siyasal iletişimin ve özgür enformasyon kanalları oluşturan mekanlar(kahvehaneler, publar) ve iletişim araçları (gazeteler, muhtelif yayınlar) yaratmakta idi.

“Enformasyon merkezleri olarak kahvehaneler, doğallıkla sohbetin geliştiği yerlerdi. ... Enformasyonun mümkün olduğunca eksiksiz olması için, mevki ayrımları geçici olarak askıya alınıyordu. Orada oturan herkesin, tanışın tanımasın, istediği ile konuşmaya, yetkili olsun yada olmasın istediği konuya katılmaya hakkı vardı.” (SENNETT, 1996: 111)

İfade özgürlüğü yasa önünde eşitlik, yasaların soyutluğu gibi ilkelerle tanımlanmış hukuksal bir düzen içerisinde varolabilirdi. Çağdaş burjuva toplumu çekirdek aile içerisinde sınırları çizilmiş özel alanın, toplumsal bir varlık olarak kamusal var oluşun özgür yurttaşların haklarını koruyacak yasalarla temin etmekte idi. Özel hukuk, mübadeleye ve sözleşme serbestisine dayalı toplumsal yapının hukuki düzeyi olarak kamu hukukundan ayrıldı.

Gündelik hayatın iş ve ev içi zamanlarındaki bölünme başta muhafaza ettiği keskin ayrımını, süreç içerisinde iş yaşantısının serbest mübadeleden, iş yaşantısını düzenleyen kanunlar etkisiyle standartları ve normları toplumsal olarak tanımlanmış iş ilişkilerine dönüşmüştür. Sosyal devletin aile içerisinde tanımlanan işlevleri üstlenmesi ile ailenin işlevleri daha da daralmıştır. “Burjuva ailesinin vaktiyle özel risk olarak üstlendiği basic needs(temel ihtiyaçlar) denen şeyler, bugün tekil aile mensubu adına kamusal olarak karşılanıyor.” (HABERMAS,1997: 274)

Ataerkil çekirdek aile özel yaşamın mahremiyeti ile kamusal olanın sınıırıydı.

Ailenin işlevini yitirmesi özel hayatla, kamusal alanın sınırını ortadan kaldırmıştır.

18. yüzyılda Londra ve Parisin kahvelerinde özgür tartışma ortamları, farklı fikir ve görüşlerin yer aldığı gazete ve sürekli yayınlar, 19. yüzyılda kamusal alanın biçim değiştirmesi ile birlikte ortadan kalkmıştır. Diğer taraftan kamusal alanda aktif

katılımcıların izleyici konumuna gelmesi ile iletişimin yönü tek yönlü hale gelmiştir. Kamusal erk ile özel alanın ayrışmasından doğan kamusal alan, içerisinde farklı çıkar ve fikirlerin ifadenmesini olanaklı kılmışken; bu alana ait fiziksel mekanlar ve iletişim araçlarının (özgür dergi ve gazete yayıncılığı) üretim birimleri ve sahipliğinin ortadan kalkması sonucu dönüşüme uğramıştır. Yayıncılık alanındaki tekelleşme, kamusal alandaki özgür iletişim mekanlarının ortadan kalması toplumsal yapıda yaşanan değişimler gündelik yaşam pratiklerinin gerek ortak akıl üretimi veya kamu oyu oluşumu gibi süreçleri, gerekse toplumsal muhalefetin örgütlendiği iletişim biçimini ortadan kaldırmıştır. İletişim araçları üzerindeki kamu ve özel tekelleri, toplumsal hayatın yeniden üretim sürecinin fiziksel ve imgesel düzeyde yeniden üretimini belirleyen iletişimi biçimlemiştir. 19. yüzyılda kamusal alanda yaşanan dönüşüm ile kamusal alanı var eden özel ve kamusal alanın ayrışmasına, 20. yüzyılda kamu hukuku ve özel hukukun karışımı ile kamu görevleri ile özel alanın karışması eklenmiştir.

Bu sürecin en önemli sonucu ailenin geçirdiği evrimdir. Ailenin ve ekonomik üretim biriminin ayrışmasından sonra en büyük dönüşüm, sosyal devletle ailenin, aile üyelerinin zaruri ihtiyaçlarını karşılama işlevini üstlenmesi olmuştur. Ailenin sağladığı temel ihtiyaçlar tekil aile mensupları adına kamusal olarak karşılanmaktadır.

“Zira aile, sermaye oluşumu işlevleriyle birlikte, yetiştirme ve eğitim, koruma, kollama ve rehberlik, hatta temel gelenek ve yön tayini işlevlerini de giderek yitiriyor; burjuva ailesinde özel alanın en iç avluları sayılan sahalarda bile davranışları belirleme gücünü yitiriyor. Böylece özel alanın bakiyesi olan aile de, kamusal statü güvenceleri aracılığıyla özel niteliğinden uzaklaştırılıyor.”(HABERMAS,1997: 275)

Medyanın, ailenin ve kamusal alanın bu dönüşümü, kamusal alan içerisinde oluşan iletişimin katılımcılarını izleyici konumuna dönüştürmüştür. İletişimin yönü tek yönlü ve iletişimin eski katılımcıları, iletişimin nesnesi haline gelmiştir. Yeni iletişim teknolojilerinin (TV gibi) devreye girmesi bu süreci kuvvetlendirmiştir. İletişimin iletilerinin farklı düzeyde alınmasına rağmen, genelde bireyin yalıtımı ve boş zamanların büyük bir kısmının ev içinde geçirilmesi ile sonuçlanmıştır. Kafeler, caddeler, sinema ve diğer kültürel kullanımların kamusal mekanları yerine bireyler zamanlarının çoğunu ev içinde geçirmektedirler. Bu da özel alan kavramına evsel alan (domestic sphere) alan kavramını eklemeyi gerektirmektedir. “politik iletişimin alanı içinde medya uygulamalarını anlamak, evsel/özel ve politik/kamusal alanların eklemlenmesi içerisinde medyanın rolünün analizlerini daha geniş bir bağlamla yeniden çerçevelemeye ihtiyaç gösterir.” (MORLEY. 1990: 136) Evsel alan özel alandan farklı olarak düzenlenen bir alandır. Medya ürünleri ile biçimlenir.

Kitle iletişim araçlarından izleyiciye tek yönlü akan enformasyon, izleyiciyi iletişimin öznesi konumundan eder. Artık kitleler siyasal iletişimin öznesi olmadıkları için kendi siyasal taleplerini oluşturup siyasal alana taşıma yetkinliklerini de kaybetmişlerdir. Kitle iletişim araçları ile kontrol edilen iletişim, sınırlandırılmış ve manipüle edilmiş bir içeriğe dönüşür. Burjuva kamusal alanı yerini, ticarileşmiş medya tekellerinin güç ve iktidar ilişkileri içerisinde iletişimin kontrol edildiği bir sürece bırakmıştır.

Kamusal alan kuramları enformasyonun serbest akışıyla doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan enformasyon akıtan araçların sahipliği önem kazanmaktadır. Habermas (1997), Sennett (1996), Köker (1998), Keane (1991) burjuva kamusal alanının oluşmasında gazete sahipliğinin imkanı olmasına, isteyen istediği gibi yayıncılık

yapabilmesine vurgu yapmışlardır. İletişim araçlarının sahipliği dışında ikinci önemli nokta iletişimsel bir alanın varlığıdır. Bu da 17. ve 18. yüzyıllarda kahveler, publar, parklar ve özgür tartışma ortamlarının gerçekleştiği mekanlar olarak tanımlanmıştır. Mekanın iletişimsel kullanımı kamusal alanın oluşum koşuludur. İletişimin yokluğunda mekan tek başına kamusal olamaz; sadece insanların bir arada bulunduklarını gösterir. Hannah Arendt'e (1994:78) göre,

“Bir araya gelmemizi sağlayan bir ortak dünya olarak kamu alanı tabiri caizse birbirimizin üzerine yıkılmamızı önler. Kitle toplumunu katlanması son derece zor bir şey yapan, en azından aslen, içerdiği insan miktarı değil, aralarını kuran dünyanın, onları bir araya getirme, ayırma ve bağlantılandırma gücünü yitirmiş olmasıdır.”

Kitle kültürü, enformasyonun serbest oluşumunun ve dolaşımının mümkün olduğu bir ortamdan, Frankfurt Okulu'nun deyişiyle enformasyonun kültür endüstrisi tarafından üretildiği bir süreçle geçişle olmuştur. İnternet enformasyon üretim birimleri, aktarımını ve yoğunluğunu değiştiriyor olması nedeniyle, bazı kuramlarda geleneksel kitle iletişim araçlarının yerine konmuş, bazı kuramlarda ise kamusal alan olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Bu özellikleri ile kamusal alan İnternet ile ilgili tartışmalara taşınmıştır. İnternet, serbest giriş koşulları, enformasyon akış yönü, iletişimde ara özne konumlarını (gatekeeper) ortadan kaldırması açısından kamusal alan kuramları içerisinde tartışılmaktadır.

2-İNTERNET ÜZERİNE KAMUSAL ALAN VE TOPLUMSAL ÖZNE TARTIŞMALARI

İnternet'in kamusal alan olup olmadığı ile ilgili tartışmalar özünde iki kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan ilki bir tür teknolojik determinizm olan H.A. Innis ve McLuhan'ın iletişim teknolojilerini uygarlık tarihinin merkezi olarak

aldıkları yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımla, iletişim teknolojilerinin ve İnternet'in gelişiminin toplumsal formasyonu değiştirdiğini ileri sürmektedirler. Yeni toplumsal formasyon "enformasyon toplumu", "bilgi toplumu", "post-endüstriyel toplum" gibi isimlerle anılmaktadır. Yeni toplumsal formasyonun siyasal iletişimi daha eşitlikçi, daha demokratik yaptığı gibi örtük bir ön kabulü de içlerinde barındırmaktırlar. Diğer yaklaşım ise ilkinde benzerlik gösterse de olay toplumsal formasyon boyutuna taşınmadan araç boyutunda incelenmektedir. Enformasyon ağlarının ve İnternet'in siyasi katılımı kolaylaştıracağı bu görüşte ileri sürülmektedir. Andrew Calabrese ve Mark Borchert'in (1996) makalelerinde iletişim politikalarının amaçlarının "elektronik demokrasi" ideasını gerçekleştirmek olduğu üzerinde durulmaktadır. İletişim sürecine katılımın imkanı olmasının, İnternet'te kitle iletişim araçlarındaki iletişim akış şemasını değiştirdiği öne sürülmektedir. Her iki yaklaşımda da gözden kaçan ise şunlardır:

1. Hala eski kitle iletişim araçlarının mevcut olduğu,
2. Eski üretim tarzlarının ve toplumsal formasyonların mevcut olduğudur

Toplumsal formasyon ve geleneksel kitle iletişim araçlarının mevcudiyetini kabul ettiğimizde şu sonuç çıkmaktadır ki: İnternet ne kitle iletişim araçlarının yerine geçmiştir, ne de toplumsal formasyonu değiştirecek bir unsurdur. Buna ek olarak yakınsama (convergence) ile mevcut kitle iletişim araçlarının kullanım alanını genişletmiş ve egemen iktidar güçleri tarafından kullanılmaktadır. Ama buna rağmen enformasyonun nicelik olarak arttığı da bir gerçektir.

Bu değerlendirmeden İnternet'in hiçbir etkisi olmadığı sonucunu da çıkarmak yanlış olur. İnternet'in etkisini araştırmak yeni bir araç (medium) olarak ne tür

etkilere sahip olduğunun ve yarattığı iletişimin yapısını tahlil etmekten geçer. Siyasal iletişime ne tür etkileri olduğu Mark Seth Bonchek'in yayınlanmamış doktora tezinde (1997: 3) şu sorular ile formüle edilmiştir:

- “1.İnernet, siyasal iletişimin aktarımında diğer iletişim araçlarından nasıl ayrılmaktadır?
- 2.Aktarımdaki bu farklılaşma, politik aktörler arasında siyasal enformasyon akışını nasıl etkilemektedir?
- 3.Hangi politik aktörler, siyasal enformasyon akışındaki değişiklikten etkilenmektedir?
- 4.Siyasal enformasyon akışındaki bu değişiklik, politik aktörlerin davranışlarını nasıl etkilemektedir?”

Aslında bu dört soruyu iki başlıkta toplayabiliriz:

1. İnternet ile diğer iletişim araçları arasındaki fark nedir?
2. İnternet'in siyasal iletişim ve siyasal aktörler üzerinde etkileri nelerdir?

İlk soru, İnternet ve geleneksel kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin bir yer değiştirme ilişkisi mi, yoksa bir eklemlenme ilişkisi mi olduğu şeklinde aımlanabilir. İnternet'in geniş kitleler tarafından kullanılmaya başladığı kısa tarihi değerlendirdiğimizde bu sorunun cevabı bir eklemlenme ilişkisidir. Yukarıda “yakınsama” (convergence) kavramı ile tanımladığımız gelişme geleneksel iletişim araçlarına geniş imkanlar vermektedir. Bu imkanlar İnternet'in ticari kullanımını cazip kılarken, İnternet'in ticari kullanımı ve kamusal kullanımı ekseninde geniş tartışmalara neden olmaktadır.

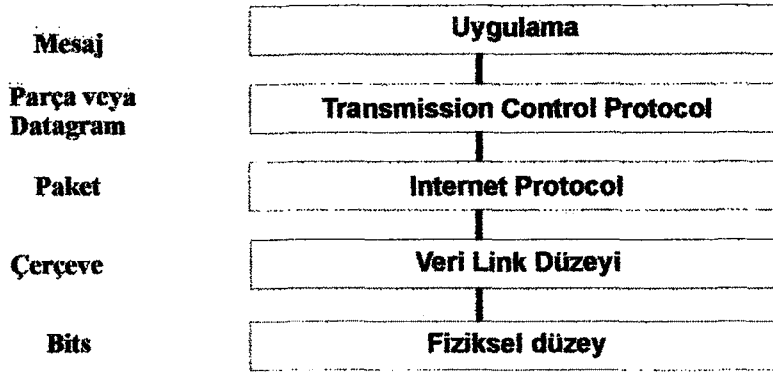
İnternet ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin çözümlenmesi için

- 1)İnternet'in tarihsel gelişimi içinde “bilgisayar araçlı iletişim”in yapısını tanımlanması,
- 2) Kitle iletişim araçları ile İnternet'in iletişim formlarının karşılaştırılması yararlı olacaktır.

İnternet soğuk savaş sırasında geliştirilmiş bir iletişim teknolojisidir. Doğrusal (linear) iletişim teknolojilerinin olası bir soğuk savaş sırasında çökmesi durumunda kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Tüm telefon hatları kopsa bile, sağlam kalan bir hat üzerinden iletişimi sağlamak üzere “paket-anahtarlı network sistemi” (The packet-switched network) tasarlanmıştır. Paket anahtar, mesajı paket olarak adlandırılan alt parçacıklara böler, bunları hedef adrese yollayan ve onları orda birleştiren bir metottur. (Hardy, 1993: 4) Paket anahtarlama birçok avantaj sağlamaktadır. Parçalara bölünen ileti hız ve boyut açısından avantaj sağlamakta, şifrelenebilmektedir.

Bu teknolojinin Birleşik Devletler Sanayi Bakanlığı’na bağlı bir birim olan “Advanced Research Projects Agency (ARPA)” tarafından kullanılması ile İnternet’in çekirdeği olan “ARPANET” oluşmuştur. Soğuk savaşın bitimine kadar askeri kullanımda kalan Arpanet, 1990’larda akademik kullanımlara açılmıştır. İnternet’in kullanımı uzun mesafelerde dijital iletişimi çok ucuz maliyetlerle sağlamıştır.

İnternet’te enformasyonun paylaşımında ortak dil olarak protokoller kullanılmıştır. İnternet’te her bağlantıyı diğerine bağlayan protokol TCP/IP’dir. “TCP (Transmission Control Protocol) mesajı paketlere çevirir ve onları hedef adreste birleştirir. IP (Internet Protocol) paketin network üzerinde ulaşımını sağlar.



TCP/IP ProtokolDüzeyleri

Çizelge 14 – TCP/IP Protokol Düzeyleri

Kaynak:ARICK 1993:34

İnternet'in teknik yapısı iletişim sürecinin ara özne konumlarınca kesilemeyeceğini gösterse de, teknik olarak servis sağlayıcıda sistem yöneticisi tarafından müdahale etme imkanı her zaman mevcuttur. Ama genelde İnternet'te enformasyonun serbest aktığı kabul edilir. İnternet'te enformasyon akışının kontrol edilememesini en büyük nedeni ise İnternet omurgasına herhangi bir bağlantı noktasından girildiğinde paket-anahtarlı iletişim sistemi ile yollanan iletinin gönderici ve gönderilen adres arasında herhangi bir noktadan geçmesinin zorunlu olmamasıdır.

İnternet üzerinde ileti farklı uygulamalarla farklı biçimlerde şekillenmektedir. Farklı iletişim formları olan protokoller farklı nitelikte iletişim üretmektedir. İnternet'te en yaygın kullanımlardan biri olan “web” sayfaları üç unsura dayanmaktadır: İnternet kaynağını tespit eden URL (Uniform Resource Location), müşteri servisi ile ilişkiyi sağlayan HTTP (Hyper Text Transfer Protocol) ve web dokümanının yazılmasını sağlayan HTML (Hyper Text Markup Language). Uygulama düzeyinde farklı protokollerle farklı uygulamalar gerçekleşmektedir. Web protokolü olan HTTP dışında, Dosya transferini imkanı kılan FTP (File transfer

Protocol) gibi farklı uygulamalar için uygulama düzeyinde farklı protokoller kullanılmaktadır. Aynı uygulamadan ve protokolden türetilen farklı uygulamalar da vardır. Newsgroup uygulamaları ve Haberleşme Listeleri elektronik posta (email) uygulamasından türemiş farklı uygulamalardır. Ayrıca “Chat”, “Sanal Konferans” gibi farklı uygulamalar dışında yeni ve farklı uygulama formları da gelişmektedir.

Uygulamaları sınıflamak için farklı kriterler kullanılabilir. Bunlar gönderenin tek kişi mi, yoksa bir çok kişi mi olduğu; alıcının tek kişi mi, yoksa bir çok kişi mi olduğu; iletişimin zamanının senkron mu, asenkron mu olduğu; iletişimde karşılıklı ilişkinin olmadığı veya tam ya da kısmi olduğu; iletişimin dar bölgesel veya global olduğu; iletişimin hızlı veya yavaş olduğu; iletişim türünün görsel mi, işitsel mi, grafiksel mi, metinsel mi olduğuna göre farklılıklar gösterir. İletişim aracını tanımlayan bir diğer faktör ise maliyettir. Maliyet gönderen ve alıcı için sabit ve marjinal maliyet olarak ayrılmaktadır. Kitle iletişim araçları ile İnternet uygulamalarını karşılaştırması Tablo 1’de yer almaktadır.

İnternet’in siyasal aktörler üzerine etkisi, kamusal alan tartışmalarının da temelini oluşturan, kitle iletişim araçları içerisinde iletileri yer almayan siyasal kimliklerin İnternet’te varolabilmeleri ile ilgilidir. Ulus-devletlerin kontrol ettiği iletişimsel alan içinde yer almayan sistem dışı olarak kabul edilen hareketler İnternet’te yer alabilmektedir. Anarşist ve Neo-Marxist hareketlerin Dünya Bankası ve IMF karşıtı eylemleri İnternet’te örgütlemeleri buna örnek verilebilir. Feminist hareketler, çevreci hareketler gibi yeni toplumsal hareketler olduğu kadar kitle iletişim araçları içinde sınırlı temsile maruz kalan Sosyalist, Liberteryen, İslami, Neo-Nazi, Anarşist, Çevreci gibi siyasi hareketler İnternet’te yer alabilmektedirler.

Ama bunun bir kamusal iletişim olup olmadığı yine İnternet'in nasıl kullanıldığı ile ilgili bir sorunsaldır.

Tablo 2 İletişim Araçlarının Oranları

Araç	Kimden/Kime	zaman	İlişki	Alanı	Hızı	Türü	FC:Src/Rcv	MC:S/R
Kişisel								
Mülakat	1-1	Senkron	Tam	Sınırlı	Hızlı	İşitsel/görsel	Düşük/Düşük	Düşük/Düşük
Mektup	1-1	Asenkron	Yok	Global	Yavaş	Metin/Graph	Düşük/Düşük	Düşük/Düşük
Telefon	1-1	Senkron	Tam	Global	Hızlı	İşitsel	Orta/Orta	Orta/Düşük
Sesli Mektup	1-1	Asenkron	Yok	Global	Hızlı	İşitsel	Orta/Orta	Orta/Düşük
Faks	1-1	Asenkron	Yok	Global	Hızlı	Metin/Graph	Orta/Orta	Orta/Orta
Kitle İletişim Araçları								
Radyo	1-Birçok	Senkron	Kısmi	Bölgesel	Hızlı	İşitsel	Yüksek/Düşük	Düşük/Düşük
Televizyon	1-Birçok	Senkron	Kısmi	Global	Hızlı	İşitsel/Vid	Yüksek/Orta	Düşük/Düşük
Derst	1-Birçok	Senkron	Kısmi	Sınırlı	Hızlı	İşitsel/Graph	Düşük/Düşük	Düşük/Düşük
Basılı ürün	1-Birçok	Asenkron	Yok	Global	Yavaş	Metin/Graph	Yüksek/Düşük	Orta/Düşük
Kaset/CD	1-Birçok	Asenkron	Yok	Global	Yavaş	İşitsel/Video	Yüksek/Düşük	Orta/Düşük
Film	1-Birçok	Asenkron	Yok	Sınırlı	Yavaş	İşitsel/Video	Yüksek/Düşük	Orta/Düşük
Mass Mailing	1-Birçok	Asenkron	Yok	Global	Yavaş	Metin/Graph	Orta/Düşük	Orta/Düşük
Grup								
Toplantı	B-Birçok	Senkron	Tam	Sınırlı	Hızlı	İşitsel/Görsel	Düşük/Düşük	Düşük/Düşük
Tele Konferans	B-Birçok	Senkron	Tam	Global	Hızlı	İşitsel	Orta/Düşük	Orta/Orta
İnternet								
E-Mail	1-1	Asenkron	Kısmi	Global	Hızlı	Metin	Orta/Orta	Düşük/Düşük
Mail Listesi	1-Birçok	Asenkron	Kısmi	Global	Hızlı	Metin	Orta/Orta	Düşük/Düşük
Web	1-Birçok	Asenkron	Yok	Global	Hızlı	Hepsi	Orta/Orta	Düşük/Düşük
Chat	B-Birçok	Senkron	Yes	Global	Hızlı	Metin	Orta/Orta	Düşük/Düşük
News Group	B-Birçok	Asenkron	Kısmi	Global	Hızlı	Metin	Orta/Orta	Düşük/Düşük
Sanal Konferans	B-Birçok	Senkron	Yes	Global	Hızlı	İşit/Gör/Metin	Orta/Orta	Düşük/Düşük

FC (Fixed Cost)=Sabit Maliyet MC (Marginal Cost) =Marjinal Maliyet

Src(Sender)=Gönderen Rcv (Receiver)=Alıcı

Kaynak: BONCHEK, 1977: 15

Kamusal alanı tanımlayan farklı siyasal taleplerin farklı kimliklerce tüm kimliklere bir ileti olarak biçimlendiği siyasal konuşmanın oluşması ile ilgilidir. Eser Köker'e (1998: 98) göre :

“Modern kamusal konuşmalar özel şahıslar arasında, gündelik yaşam ve toplumsal farklılık deneyimlerinin aracılık ettiği

tartışmaya dayalıdır, standart konuşma kuralları oluşturarak müzakereyi eleştiriye dönüştürecek mekanizmaların ve kurumların yaratılmasına zemin oluşturur. Modern kamusal toplulukların konuşmaları, politik topluluk içinde ilkesel olarak herkese ve her insana açıktır.”

İnternet ise yapısı gereği herkese açık olamaz. Bunun önünde başlangıçta iki eşik vardır:

1. İnternet’e girmek için belli bir donanıma ihtiyaç vardır: bilgisayar, bilgisayarı İnternet’e bağlayacak modem v.s.
2. İnternet’e bağlanacak donanımın herkes tarafından tedarik edildiğini varsaysak bu sefer önümüze bilgi eşiği çıkmaktadır. Günümüzde herkes bilgisayar kullanıp İnternet’e bağlanacak formasyona sahip değildir.

İnternet’in yapısından kaynaklanan bu sınırlamalar herkesin başlangıçta İnternet’e girmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Bu eşiğin aşıldığını varsaysak bile önümüze bir başka engel çıkmaktadır. Bu da İnternet kullanıcısının kullandığı chat, newsgroup, listeler gibi farklı uygulamaların tüm kimlikleri bir araya getirmek yerine gruplara ayrılmasına yol açmasıdır. Bir kentin mekanını kullanmak insanların bir araya gelmesi için bir zorunluluk yaratabilir. Ama İnternet’te bir listede bulunmak bir chat odasına gitmek için hiçbir zorunluluk yoktur. Kamusal konuşmayı yaratan gündelik yaşamdaki farklılıklar yerine İnternet benzerlikleri topluyan bir işleve sahiptir.

3-KİMLİKLERİN YENİDEN ÜRETİMİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE İNTERNET

İnternet’in bir kamusal alan olup olmadığını tartışmanın yöntem açısından en sorunlu yanı a) İnternet dışında bir gerçek hayat olması, b) İnsanların aidiyetlerini

zaten maddi hayatta belirlemiş olması, c) İnternet’te ise sadece gerçek hayattaki aidiyetlerin bir kısmının temsil ediliyor olmasıdır.

İnternet’i araç olarak kullanan bir insan, kişisel yaşamışlığı içinde kültürel aidiyetlerini belirlemiştir (veya belirlenmiştir). İnternet’e girebilmesi için bir dili konuşması, İnternet’e girecek aracı (pc vb.) kullanacak bilgiye sahip olması gerekir. İletişime geçebilmesi için kim olduğunun bilgisine de sahip olması gerekir. Bunların hepsi kültürel bir yapıya aidiyeti, simgesel bir kavrayışı ve bir kimliği gerektirir. Lacan’a göre dili kullanma, bir özne olduğunun bilincine varma ve simgesel alana (kültür) girme aynı süreçtir.

Suavi Aydın’a (1999: 12) göre “kimliğin iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlama ve tanınma, ikincisi ise aidiyettir.” Bu sürecin ilk aşaması insanın bilişsel haritasının oluşmasıdır. Lacan’ın “Ayna Evresi”nde çocukta benin gelişimi, annesinden ayrı bir varlık olduğunun bilincine varmasına bağlıdır. Aynadaki görüntünün kendisi olduğunu fark eden çocuk, annesinden ayrı bir varlık olduğunu da fark eder. Kim olduğunun farkına varması, kim olmadığının bilgisine bağlıdır.

Kim olmadığının farkına varmak, başka bir deyişle diğeri kategorisinin oluşması diğeri ile olan ilişkinin tanımlanmasını beraberinde getirir. Kültürel alan diğeri olan ilişkinin sembolik kurulumudur. Anne ile olan ilişki babanın yasasına tabi olur. Babanın yasasına tabi olan çocuk, simgesel bir dünyaya kültürel alana girmiş olur ve simgeleri kullanır; dili kullanır. Dil ve düşünce simgelerin kullanımı ile olduğu için düşünürken ve konuşurken kullandığı toplumsal anlam pratiğidir. Bu anlam pratiği içinde kendisini ve diğerini anlamlandırır. Süreç normatif ve değer yüklüdür. Kimliği bilinç dışına, başka bir deyişle toplumsal bağlamına oturtan da kimliğin simgesel oluşumundaki bu toplumsal belirlemedir.

Kültürel alanın oluşumu iletişimsel bir süreci kapsar. Bu süreç toplumsalın içselleştirilmesidir. İletişimsel süreç sürdüğü sürece anlamlandırma pratiği sürekli yeniden yapılır. İnsan, kendini kuşatan toplumsal çevreden yalıtılamayacağına göre iletişim süreci hayatı boyunca sürer; anlamlandırma pratiği sürekli yeniden üretilir. Bu yeniden üretim ben ve diğeri için sürekli yeniden üretimdir.

Ben ve diğeri kategorisini, kültürel üretimi belirleyen toplumsal bağlam maddi üretim koşulları içerisinde biçimlenmiştir. Kültürün üretildiği iletişimsel süreç, iletişim araçları ile dolaylandığında iletişim araçlarını üreten maddi koşullar iletişim dolayımıyla kültürel kodları belirler. Bu belirlenış özünde bir egemenlik ve iktidar ilişkisidir. Kimlik ise bu iktidar ilişkisi içinde oluşur.

Kimlik, maddi insan ilişkilerinin kültürel kodlar dolayımı ile simgesel anlatımıdır. Gerçek ile gerçeği simgeleyen arasındaki ilişki dolaysız bir ilişki değildir. Althusser'e göre kendi gerçekliği ile kurduğu hayali ilişkiyi oluşturan "Devletin İdeolojik aygıtları"dır. Bu aygıtlar içinde toplumu simgeleyen bilişsel haritamız sürekli yeniden üretilir. Kim olduğumuz ve diğeri tekrar tekrar yeniden atanır. Kitle iletişim araçları da bilişsel haritaların yeniden üretiminde önemli bir yer kaplarlar. Enformasyon kitle iletişim araçları tarafından daha çok biçimlenmeye başladıkça, insanın maddi gerçekliği ile arasındaki ilişki daha çok dolaylanmaya başlar. Televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarının kullanılmadığı toplumlarda anlamlandırma pratikleri kişiler arasındaki ilişkilere dayanırken, yoğun medya etkisine maruz kalan toplumlarda maddi gerçeklik ile olan ilişki daha kurgusal bir hal alır. Enformasyonu kontrol etmek toplumsal kimliklerin yeniden üretimini kontrol etmek anlamına gelir.

Kitle iletişim araçları Suavi Aydın'ın (1999) kimliği oluşturan ilk unsur olarak tanımlama dediği şeyi haber gündemi içinde oluşturur. Von Dijk'a (1993) göre toplumsal iktidar insanların zihinleri yoluyla kurulmaktadır. Haber gündemi içinde insanların bilişsel haritaları ve kimlikler yeniden üretilmektedir. Bu sürecin iki unsuru vardır. İlki kavramları ve değerleri somut kişi ve olaylardan yola çıkarak tanımlamak, ikincisi ise oluşturduğu kavramsal çerçeve ile aidiyetleri de tanımlamaktır. Bu süreç üç etaptan oluşur:

1. Başlangıçta neyin haber olarak seçileceği bir tür ideolojik ön kabulü oluşturur. Her ideolojinin kendi öncelikleri vardır; bazı olaylar bazı ideolojilerde diğerlerinden daha önemlidir. Öncelikleri değiştirdiğinizde ideolojiyi oluşturan değer sistemini de yeniden üretmiş olursunuz.
2. Seçili gündem hiyerarşisi içinde haberin sunumu bir değer sistemi aktarımıdır ve normatif olanı tanımlar. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunun tanımı insanların bilişsel haritalarının yeniden üretiminde belirleyici olur.
3. Son aşama ise oluşturulan değer sistemi içinde somut kişi ve olgulardan yola çıkarak kuramsal kategorilere ulaşır. Hasan Mermerci'den yola çıkarak "irtica" kavramına, Apo'dan yola çıkarak "bölücülük" kavramına ulaşır. Kavramsal kategoriler yoluyla diğeri tanımlanır. Bölücülük kavramından bölücülere ulaşılır. Kategorilerin tanımladığı kimlikler arasında ilişki ise diğeri dolayımı ile ben kategorisini verir. Bu, bir tür kimlikler arası ilişki türlerini de belirlemedir. Bölücülük kavramından türetilen bölücüler ile haberi okuyan kişinin ilişkisinin de ne olması gerektiği haberin söylemi içinde verilir.

Süreç ben olmayandan diğeri kategorisine, diğeri olmayandan biz kategorisine doğru giderek kimliğin katmanını oluşturur. Kimlik her olayda yeniden tanımlanır. Her olay kimliğin bir katmanını oluşturur. Her haberde kimlik yeniden üretilir. Üretilen sadece diğeri olmayan olarak biz değildir. Diğeri dolayımı ile içine almaktır. Medya tekelinin olduğu medya içeriklerinin bürokrasi-sermaye-medya patronluğu ilişkisi içinde korporasyonlarca tanımlandığı durumlarda haber egemen söylemin içine alma sürecine dönüşür.

Kimlik tanımlamalarının ardından gelen kimlikler arası ilişkilerin tanımlanması yoluyla sadece “diğeri” ve diğeri olmayan olarak biz tanımlanmaz aynı zamanda diğeri ile olan ilişkinin niteliği de belirlenir. Örneğin Türk-Yunan ilişkileri “Kardak Krizin”den yola çıkılarak tehdit unsurları içeren bir ilişki türü biçiminde tanımlanmışken aynı ilişki deprem sonrası süreçte dostluk, barış gibi olumlu kavramlarla tanımlanmıştır. İlkinde diğeri kategorisine Yunan kimliği konulurken, ikincisin de diğeri kategorisine Uluslar arası dostluğu tehdit eden Sağlık Bakanı Osman Durmuş konmuştur. Diğer kategorisinden (Osman Durmuş) barış isteyen bize (Türk ve Yunan Halklarına) ulaşılmıştır. Böylece Türk ve Yunan halklarının düşmanca siyaset üreten politikacılara rağmen kardeş olduğu ve barış içinde yaşayabileceği sonucuna varılmıştır. İki farklı kavramsallaştırma arasındaki fark çıkış noktası olarak kullanılan olayların (Kardak ve Deprem) niteliklerindeki farklılıklar ile açıklanamaz. Fark kurgudaki farklılık ve bunun arkasında yatan sermaye-bürokrasi-medya patronluğu ilişkisi içinde tanımlanan çıkar ilişkilerindedir. AB süreci ile ilişkilendirilmeyen olay aslında AB süreci ve ekonomik çıkarlara indekslidir.

Medyanın bu tür bir işleve sahip olduğu farklı kitle iletişim araçlarının (TV, günlük gazeteler, gibi) patronluğunun tekelleştiği bir yapıda toplumsal kimliklerin egemen söylem içinde yeniden üretimi çok daha mümkündür.

İnternet'i kullanan kitleler, yukarıda belirttiğimiz süreçte belirlenmiş kimlikleri ile veya bu süreçte yeniden üretilmiş kimlikleri ile İnternet'e girmektedirler. Bu açıdan baktığımızda İnternet farklı siyasal taleplerin ifadelendiği bir kamusal alan niteliğinden çok, farklı siyasal kimliklerin ve özne konumlarının egemen söylemin taşıyıcısı haline geldiği, ama bunu yaparken kendini özgür özne konumları olarak hissettiği bir alan haline dönüşür.

Haber gündemi ile İnternet'teki söylem arasındaki ilişkinin deşifre edilmesi İnternet'te haber gruplarında ve tartışma listelerinde insanların nasıl egemen söylemin taşıyıcısı haline geldiklerinin deşifre edilmesi anlamına gelmektedir. Belki de bu yolla kitle iletişim araçlarının etkilerini araştıran kuramlar bir araca daha sahip olmaktadır. Bu da anket ve laboratuvar çalışmaları dışında İnternet'teki haber grupları ve listeler de bir etki ölçer olarak kullanılabilir. Ama egemen söylem içerisinde kimliklerin yeniden üretimini inceliyorsak bu çalışma niteliksel bir analiz olmak zorundadır. Ve ikili bir süreci içermek zorundadır:

1. Bunlardan ilki haber gündemi ile İnternet'teki haber grupları ve listelerin gündemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.
2. İkincisi ise farklı siyasal kimliklere sahip listelerde haber gündemi içinde tanımlanan kimlikler arasında kurulan ilişkinin niteliğinin karşılaştırılmasıdır.

E-KURAMSAL ÇERÇEVE VE KURAMSAL TANIMLAMALAR

Haber söylemi ve egemen söylemin, İnternet içeriklerinin oluşumundaki işlevini ve bu süreçte siyasal kimliklerin egemen söylem içersinde yeniden üretimini belirlemek/araştırmak toplumsal bilginin üretimi ve bilincin oluşumu ile ilgili kuramların bir sentezini gerektirmektedir. Kuramsal çerçeveyi oluşturan kavramsal tanımlamalar verildikten sonra, kuramsal çerçeveyi oluşturan tartışma üç tartışma ekseninden sunulmuştur: Bilinç ve özne kuramları, iletişim kuramlarında özne, kimlik ve ideoloji, kamusal alan tartışmaları. Bu kuramlar incelenmiş ve bu tez için bir kuramsal çerçeve sentezine varılmıştır.

1-KURAMSAL ÇERÇEVEYİ OLUŞTURAN TANIMLAMALAR VE TARTIŞMA EKSENLERİ

Bilinç: Bilinç kavramı toplumsal özneyi oluşturan bilme edimi olarak alınmıştır. Toplumsal ilişkilerin zihinde tahayyülünü içerir. Materyal gerçekliğin zihinde tahayyülü, düşüncenin malzemesi olan bir ön bilgiyi gerektirmektedir. Bu bilginin üretildiği süreç ise ideolojiktir. Bu bilgi Althusser'in değişiyile “Devletin İdeolojik Aygıtları” içersinde üretilmektedir.

Toplumsal Özne: Toplumsal özne kavramsallaştırması üzerine tartışmalar genellikle determinizm (tarihsel koşullar içinde belirlenen) ile volantrizm (tarihi yapan) ekseninde gerçekleşmektedir. Bu iki uç yorum kuramsal tartışma eksenini oluşturmaya rağmen birçok yaklaşım iki yaklaşımın ortasında kalmaktadır. Özne ve bilinç kavramları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu ilişki toplumsal ilişkilerin bilgisi ve kim olduğunun bilgisi ile toplumsal ilişkilerin faili olmak arasındaki bağlantıdan kaynaklanmaktadır. Sınıfın maddi üretim ilişkileri içinde bir konum

olmasına rağmen öznenin bilgisinin ideolojik süreçler ile üretilmektedir. Bu nedenle sınıf materyal bir gerçekliğe, toplumsal özne ise zihinsel bir konumlanışa denk gelmektedir. Eğer maddi gerçekliğin bilgisi dolaysız yoldan elde edilebilse, sınıf ile toplumsal öznenin bilgisi özdeş olurdu. Bu özdeşliğe Feuerbach'ın yaklaşımında düşüncenin maddenin görüntüsü olması, bu özdeşliği savunan görüşlere örnek verilebilir. Ama Marks-Engels (1992) Feuerbach'ın bu yaklaşımını eleştirmişlerdir. 1848'de devrimin karşı devrime dönüşmesi, Marks ve Engels'i insanların maddi gerçekleri ile bilinçleri arasında bir farklılık olduğu sonucuna götürmüştür. Bu farklılığı “yabancılaşma”, “camera obscura” ve sadece Engels'in kullandığı “yanlış bilinç” gibi kavramlarla tanımlamışlardır. Bu tezde de insanların kim olduğunun bilgisi ile kendi maddi gerçeklikleri ve çıkarları arasında fark olduğu kabul edilmiştir.

Siyasal Kimlik: Toplumsal öznenin, siyasal alanda aidiyet bilgisini içerir. Bilinç ile özne arasındaki ilişki içerisinde siyasal kimliği de tanımlamak mümkündür. Çünkü siyasal kimlik siyasal bağlamda kim olduğunun bilgisini içerir ve siyasal alanda bir aidiyet ilişkisidir. Bu ilişkiyi oluşturan bilgi toplumsal ve ideolojiktir. Tezde kullanılması haber gündemi içerisinde bu bilincin nasıl yeniden üretildiğinin incelenmesi amaçlıdır.

Bilinç ve Özne: Siyasal kimliğin oluşum sürecinin, simgesel bir alan içinde anlamlandırma pratiklerine bağımlı ve ideolojik olduğunu yukarıdaki tartışmalarda sunulmuştur. Bu tartışmalar kronolojik bir dizgi yerine tarihsel gelişim perspektifi içinde kuramlar ve teorisyenler, bilinç ve ideoloji kuramlarını birbirinin antitezi veya geliştiricisi olarak ele alınmıştır. Bir birinin antitezi veya geliştiricisi olarak ele

alınan kuramlar Descartes'dan başlayarak Kant, Hegel, Feurbach, Mark ve Engels, Althusser, Saussure, Lévi Strauss, Lacan'ın kuramlarını içermiştir.

Descartes'ın mutlak bilgiye ulaşmak için çıktığı yolculuk bizi düşünceyi özneye indirgeyen bir sürecin içinden geçirmiştir. Bu süreç duyu organları ile elde edilen bilgiden şüphelenme ile başlar. Descartes'ın bildiğini zannettiği şeylerden şüphe etmesi bize maddi gerçekliğin bilgisinin yanlış olabileceğini (veya bilindiğinin zannedilebileceği, veya bilgi sanılanın bilgi olmamasının olasılığını) göstermiştir. Descartes'ın yöntemi ise gerçek bilgi olmayandan ve önyargılardan kurtulmak için “şüphe etme”yi gerektirmektedir. Descartes şüpheyi öyle bir noktaya taşır ki tek gerçek şüphe ettiğidir. Bu şüphe üzerine kurulan bilgi kuramı Descartes'ın “düşünüyorum öyleyse varım” çıkarımına ulaşmasını sağlar. Gerçekliğin, hem madde ve ruhun ayrımı içinde ruh tarafında (res cogitans-düşünen şey) bırakılması, hem de dışarıdaki (insan çevresi) maddi dünya dışında mutlak bilginin aranması Descartes düşüncesinin sorunlu alanını teşkil etmektedir. Buna karşın Descartes'ın bu çalışma çerçevesinde oluşan tartışmaya katkısı iki noktadadır:

Gerçek olarak bildiğimizi zannettiklerimizin aslında bir bilgi olmama olasılığı. Bu bize doğru olarak bildiğimizin bir yanılsama olma olasılığını vermektedir.

Gerçekliğin ancak sistemli bir akıl yürütme yolu ve ön yargılardan kurtulma ile elde edileceğidir. Bu da yanlış bilginin bilimsel metotla tespit edilebilirliğini gösterir.

Bilincin toplumsal bağlamından kopararak kendi üzerine düşünme dönüştürülmesi Descartes'ı toplumsal özne kuramından uzaklaştırmaktadır. Buna

rağmen bilinç üzerine tartışma toplumsal özne kuramlarının gelişimine önemli katkıda bulunmaktadır. Descartes'ın tezleri bilinç kavramı üzerine bir tartışmanın başlangıç noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Descartes'ın bilgi kuramı bilgi üzerinde şu tartışma eksenleri için temel oluşturmuştur: Gerçek bilginin

Bireysel mi-toplumsal mı olduğu,

Evrensel mi- tikel (öznel) mi olduğu,

Bilen öznenin edimi mi, yoksa bilen özne dışında mı var olduğudur.

Kant, Descartes'ın aksine, gerçeğe ulaşma da saf düşüncenin yeterli olmadığını dış dünyanın görgül bilgisinin de gerektiğini öne sürmüştür. “Saf aklı” gerçek bilgiye ulaşmakta yetersiz görmesini, bilgiye ulaşmak için dış dünyanın görgül bilgisinin gerkliliğine; pratik aklın yetersizliğini ise aklın sentez edimine duyulan ihtiyaca bağlamıştır. Gerçeğe ulaşacak bilgi sentetik “apriori yargı” ile elde edilmektedir. “Deleuze’ye (1995: 11) göre iki temel içerme barındırmaktadır içinde: “Birincisi, sentetik nitelemesinin işaret ettiği, yargıda ortaya çıkan sentez edimi. İkincisi, a priori nitelemesinin işaret ettiği, zihnin deneyime katkısı.””(s.23) Dış dünyanın bilgisi herkeste bulunan aklın kategorileri yardımıyla elde edilmektedir. Kant'ın Tartışmaya katkısı:

Bilme ediminin hem bilen özneye hem de toplumsal bir bilgiye ihtiyaç duyduğu;

Bilginin bireysel bir eylemde elde edilse bile evrensel olduğudur.

Bu katkılar kuramsal çerçevesini oluşturan tartışmanın derinleşmesinde önemli rol oynamıştır ve aşağıdaki tartışma eksenlerini yeniden biçimlendirmiştir:

Bilginin bireysel mi - toplumsal mı olduğu,

Düşünceye mi – dış dünyanın görgül bilgisine mi dayandığı,

Tikel mi – evrensel mi olduğudur.

Hegel’de “Descartes ya da Kant’ta olduğu gibi dış dünyanın bilincine kaçınılmaz olarak eşlik eden ve bir bakıma, bu bilinçle birlikte kendiliğinden doğan, dolayısıyla, ondan bağımsız bir oluş ya da gelişmeye sahip olmayan bir özbilinç yerine, toplumsallık ve tarihsellik boyutları hesaba katılmaksızın açıklanamaz bir oluşa, bir doğuş serüvenine sahip olan bir özbilinç anlayışı geçer.” (BUMİN, 1998:19). Hegel’e göre, Bilinç’e giden yol tikelden bütüne doğrudur. Kant’taki bilme ve tanıma ilişkisinin yerine Hegel’de isteme edimi geçmektedir. Özbilince ulaşmak isteğin bir başka isteğe yönelmekle, başkasının isteğini istemekle yani ona kendini kabul ettirmekle olmaktadır. İnsan olmaya giden yol hayvani istekleri aşarak hayatın korunması yerine, hayatın riske atılarak başkalarınca kabul edilme biçiminde gelişecektir. Bu sürecin tarihsel oluşumu köle efendi diyalektiğidir. Bilincin yadsımanın yadsıması (Marx’ta diyalektik yönteminde bu kavramı kullanmıştır.) olarak bütünün rasyonel bilinci olan “mutlak tıne doğru bir tarihsel süreçte evrilir. Bu yüzden Hegel felsefesi tarihseldir; tarih ise akılsaldır. Dünya ise düşüncenin yansıması olarak var olur.

Feuerbach’ın kuramı Hegel’in düşüncesinin ters yüz edilmesi idi. Hegel’de varlık düşüncenin yansıması idi; Feuerbach’da ise düşünce varlığın yansıması. Feuerbach bilinci maddi gerçekliğin dolaysız aktarımı olarak gördü. Feuerbach’ın kuramsal katkısı Hegel felsefesini tersine çevirerek Marx’ın kuramını geliştirmesine zemin hazırlamasıydı.

Bu nedenle Marx kuramını üretim ilişkileri ve üretici güçlerin ilişkileri içersinde oluşturdu. Bu nedenle materyalistti. Ama Feuerbach'ın ve Alman İdealizm'inden yöntemde ayrılmaktaydı. Marx ve Engels'in "bilinç" kavramı üzerine düşünmeye iten, 1848 devriminin karşı devrime dönüşmesiydi. İnsanlar kendi sınıf çıkarları yerine egemen sınıflarının çıkarlarına hizmet etmelerine neyin neden olduğu üzerine düşünmeye başladılar. Bilinç ve kim olduğumuzun bilgisi, Feuerbach'taki gibi maddi gerçekliğin yansıması olarak dolaysız bir ilişki değildi. Bu durumu "Alman İdeolojisi"nde şu şekilde tanımladılar:

"Bilinç hiçbir zaman bilinçli varlıktan başka bir şey olamaz ve insanların varlığı, onların gerçek yaşam süreçleridir. İnsanlar ve sahip oldukları ilişkiler tüm ideolojilerinde sanki camera obscura'daymış gibi başaşağı çevrilmiş biçimde görülüyorsa, nesnelerin gözün ağtabakası üzerinde ters durmalarının onların dolaysız fiziksel yaşam süreçlerinin yansıması olması gibi, bu olguda da, insanların tarihsel yaşam süreçlerine aynı şeyin olmasından ileri gelmektedir."(MARK-ENGELS, 1992: 42)

İnsanın kendi emeğine "yabancılaşma"sı onu kendi maddi gerçekliğinden uzaklaştıran faktör olmakta idi. Bilinci belirleyen süreç "camera obscure" gibi gerçeğin başaşağı çevrilmiş görüntüsü olarak görüldüğü için insan tarihsel gerçeğini doğru algılayamamaktaydı. İnsanın kendi maddi gerçeğini bu algılayışını Engels "yanlış bilinç" olarak tanımladı. Marx ve Engels'in tartışmaya kuramsal katkısı:

Bir sistemin varlığını sürdürmesinin zihni süreçleri kontrolüne bağımlı olduğu ve maddi gerçekliğin insanların bilincine dolaysız yansımadağı, bunun mevcut üretim ilişkilerinin sürdürülebilmesi için gerçekten farklı bir şekilde yansıtıldığıydı.

Althusser'in kuramının Marx'ın hümanist, tarihselci ve ekonomist okumalarına karşı geliştiği iddia edilir. Althusser, ideolojiyi üst yapı kurumlarından farklı bir düzey (kerte) olarak tanımladı. İdeolojinin mevcut üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi için hayati bir önemi vardı. Althusser'e göre, ideoloji bir gölge fenomen değil; görece özerk bir yapıydı ve ancak ekonomi son kerte belirleyiciydi. Kendine has bir işleyişi vardı. Bu işleyiş devletin ideolojik aygıtları (DİA) içerisinde oluşmaktaydı. İdeolojinin temel işlevlerinden biri de insanları özneler olarak çağırmasıydı. İdeoloji sayesinde insanlar kendilerini özneler olarak hissedip toplumsal rollerini sahiplenebiliyorlardı. İdeolojinin özne konumlarını oluşturmasının ise mevcut üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesinde hayati bir önemi vardı. Althusser'in kuramsal tartışmaya katkısı:

İdeolojinin (ekonomik, siyasal ve ideolojik kertelede ekonomi son kerte belirlesede) görece özerk olmasıdır.

Althusser'e göre ideolojinin maddiliği somut kurumlar olgusuna dayanır. Bunlar devletin ideolojik aygıtlarıdır. Bu nedenle ideolojinin maddi bir pratik olması ve DİA'lar aracılığı ile işlemesidir.

Althusser'e göre "ideoloji, insani varlıkları birer toplumsal özne olarak kuran ve bu özneleri bir toplumdaki egemen üretim ilişkilerine bağlayan yaşanan (lived) ilişkileri üreten anlamlandırma pratiklerini düzenlemenin belli bir yoludur."(EAGLETON, 1996: 41)Toplumsal özne konumlarının ideolojik süreçler içerisinde oluşması olarak özetlenebilir.

Althusser'in ideoloji ve özne kuramına katkısı tezde medya içerikleri ve haber gündeminin değerlendirmesinin bir ideolojik üretim olduğu ve bu üretim

içersinde insanların kim olduğunun bilgisini elde ettikleri yönünde bir varsayım geliştirmemizi mümkün kılmaktadır.

Althusser'in kuramından özne konumlarının ideolojik bir üretim olduğu yolunda bir varsayım çıkardıktan sonra bu üretimin nasıl oluştuğuna inmemiz gerekmektedir. Yapısalcı yöntem bize özne konumlarının oluşumunu analiz etme imkanı sağlamaktadır. Yapısalcı yöntemin gelişimi Althusser'in yapısal marksist yöntemine kadar, tarihsel gelişimi içinde temel kavramları tartışılarak değerlendirilmiştir.

Saussure'un kurucusu olduğu kabul edilen yapısal dil bilimi bize, dil içersinde toplumsal olanın dili kullanan bireyle ilişkisini tanımlamakta önemli bir araç vermektedir. Saussure'un yöntemi ikili karşıtlıklardan (binary oppositions) oluşmaktadır. Kuram üç temel kategoriye içermektedir:

dil (lalangue) - söz (parole),

gösteren (signifier) – gösterilen (signified),

artsüremlî - eşsüremlî

“Dili sözden ayırmak demek: 1) Toplumsal olguyu bireysel olgudan; 2) Temel olguyu ikincil, az çok da rastlantısal nitelikli olgudan ayırmak demektir.”(SAUSSURE, 1998: 43) Dili kullanan birey dilin simgesel alanına girer. Dil dolayımı ile düşünen birey sembolik olanı göstergeleri kullanmaktadır. Gösterge, gösteren ile gösterilenin ikili karşıtlığını (binary opposition) içerir. Gösteren olarak kullanılan bir kelime, gösterilen olarak bir nesneye değil nesnenin kavramına karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle gösterenin karşılığı bir maddi gerçeklik değil, sembolik alanda üretilmiş bir kavramdır. İnsan dil aracılığı ile düşündüğü için

toplumsal olanın belirlediği simgeleri kullanır. “Toplumun oynadığı ve tümü dili oluşturan birleştirmeler, özeği beyinde yer alan gerçekliklerdir.”(SAUSSURE, 1998: 45) Bu yolla toplumsal olan bireysel olanı belirlemiş olur. Dilin yapılarının bireysel kullanımı olsa da toplumsal olanın belirleniminden kaçılmaz. Saussure’un tartışmaya katkısı :

Dili kullanan bireyin göstergelerin oluşturduğu anlamlandırma pratiği üzerindeki toplumsal uzlaşımı içselleştirmesi nedeniyle haber söylemi içerisinde oluşan değer sistemlerinin bunu aktaranlar tarafından içselleştiğini gösteren bir varsayımı imkanı kılmasıdır.

Lévi Strauss’a göre dil gibi toplumda göstergeler dizgesidir. Lévi Strauss’ın yapısalcı yöntemi antropolojiye taşımıştır. “Lévi-Strauss, tüm toplumların anlamlı hale getirmeye çalıştığı en önemli sınırların doğa ve kültür arasındaki sınır olduğuna inanmıştı. ...kültürler kendi kimliklerini inşa etmek için kendilerini doğadan farklılaştırır ve ardından da bu kimliği tekrar doğa ile karşılaştırarak meşrulaştırır. Böylece kendilerini kültürel olmaktan çıkarıp doğallaştırır.”(FISKE, 1996: 158) Kültürel yapıların oluşumu “yakın akraba ilişkisi yasağı” (ensest) ile başlar. Lévi Strauss’a göre bu yasak bir tür kadın mübadelesi ile düzenlenmektedir ve bireyler arası değil toplumlar arasıdır. Akraba olan kadınla akraba olmayanın ayrımı, öbeklenme ve kimlik oluşumunu mümkün kılar. Toplumsal kimlik kültürel yapılar tarafından inşa edilmektedir. “Lévi-Strauss için kültürel kodlar bireyin toplumsal yaşantıya girebilmesinin ön belirlenimidir. Bireyin toplumdaki yeri, ilişki biçimleri kültür içinde belirlenmiştir.”(s.60) Kültürü oluşturan simgesel anlam yapıları bilinç altımızda yer eder. Bilinç altını oluşturan kültürel yasaklar ile oluşmuş simgesel dağarcıklardır. Kim olunduğunun ve

toplumsal ilişkilerde tarafları ve ilişki biçimlerini bilinç altının bu yapısı belirlediği sürece bilinç dışının toplumsal belirleniminde kontrolü altındadır. Lévi-Strauss'a göre "özne varlığının farkında bile olmadığı bir yapı tarafından inşa edilir. İnsan öznesinin kendisiyle açıklanırılığı artık savunulamaz; özne yapının ve yapının dönüşümlerinin nesnesidir" (COWARD-ELLİS, 1985: 41)

Lévi-Strauss'ın katkısı: Öznenin kültürel yapının ve dönüşüm nesnesi olması; simge tarafından inşa edilmesidir. Bu tespit haber söylemi içerisinde oluşan olumsuz kimlik kategorileri gibi simgelerin kimliğin yeniden üretiminin aracı olduğu yolundaki varsayımımızı imkanı kılmaktadır.

Yapısal kuramlar ile psikanalitik kuramlar arasında büyük oranda benzeşmeler ve karşılıklı etkilenmeler bulunmaktadır. "Lacan'ın kuramı, bir nevi Freud'un kuramının yapısalcılığın araçları ile tekrar okunması süreci olmuştur."(s.62) Lévi-Strauss gibi Lacan da bilinçdışı kavramını simgesel ve kültürel yaşantının sonucu olarak görür. "Lacan'a göre bilinçdışı, bilinçdışı olmuş tüm arzuların toplamı ve dinamik ilişkisidir. "Bilinçdışı dil'in mantiki bir içerimidir. Bir başka deyişle bilinçdışı, "dil(simge)-insan ilişkisi" anlayışın "totolojik a priori" bir neticedir."(TURA, 1989: 40) "Bilinçdışını oluşturan bastırma mekanizması dilin metaforlarına dayanır. Metafor dilbilimsel olarak bir gösterenin ilişkide olduğu başka bir gösterenle yer değiştirmesidir. Lacan'a göre insan kendi gerçekliğini dilin metaforlarıyla düşündüğü için kendi gerçekliği ile bir uçurum meydana gelmektedir. ... Lacan'a göre öznenin oluşumu simge kullanımı ile gerçekleşmektedir. "Lacan'da Ben ile Ben olmayanın ayrışması, gerçekliğin gerçeklik statüsüne ulaşması özne ile nesne arasına giren simgenin dolayımı sayesinde olmaktadır." (TURA,1989: 46)"(s.63) "Simgesel düzene geçiş insanı özne olarak kuran süreçtir. Bu üç aşamada

gerçekleşmektedir. 1) “ben” ile “ben olmayan”ın ayırt edilmesi; 2) bu yolla insanın kendi gerçekliğine simgesel sistemin otonom yapısı nedeniyle mesafeli düşünmesi; kendi öznelliğini kendi öznelliğinden bağımsız düşünmesi sonucu bilinçdışının koşullarının oluşması; 3) özne konumunun oluşması”(s.64) Lacan’a göre simgesel alana giren çocuk biyolojik bir varlık olmaktan kültürel bir varlık haline dönüşür. Lacan’ın ayna evresi olarak tanımladığı süreç çocuğun annesi ile olan ilişkilerini babanın yasası ile toplumsal kurallara göre düzenlemeyi kabul ederek simgesel alana girdiği süreçtir. Bu süreç aynı zamanda dili kullanmaya başladığı kendi öznelliğini toplumsal nesnellikle düşünerek özne olduğu süreçtir. “Lacan’a göre Ödip’in iki sonucu vardır. Bunlar 1) sosyo-kültürel öznenin kuruluşu, 2) bilinçdışının oluşumudur.”(s.66) Lacan’ın katkısı:

Lacan’a göre bilinçdışı insan-dil ilişkisinin kaçınılmaz sonucudur. “İnsan kendi varoluş gerçeğini, olduğu gibi değil, ancak toplumsal bir kurumun ona sağladığı imkanlarla düşüştüğüdür. İnsan kendi gerçeğini önce ailenin, sonra diğer kültürel kurumların söyleminden dolayımılarak düşündüğü için kendi gerçekliğinden uzaklaşmaktadır. Bu tezin temel varsayımı ise insanların kendi gerçeğini haber gündemi ve medya söylemi ile düşündüğü için kendi gerçeğinden uzaklaştığıdır.

İletişim Kuramlarında özne, kimlik ve ideoloji: Çalışma içerisinde iletim kuramları toplumsal özneyi ele alışları açısından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, İletişim kuramlarını iki ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar: anadamar (mainstream) ve eleştirel kuramlardır. Anadamar çalışmalar iletişim sürecini mevcut iletişim sistemlerinin etkinliklerini artırmak amacı ile oluştuklarından kitleleri nesne, kaynağı ise özne olarak değerlendirmişlerdir. Kitleler üzerinde etkiyi artırma amaçları, bu

kuramları iletişimin içeriğinden çok sürecin işleyişi ve aktarıma yönlendirmiştir. Kitle iletişiminde gönderenin (gazeteci, televizyon muhabiri) izleyici üzerindeki etkisinin artırılması amaçlanmaktadır. Dorudan etki modellerinde, özne etken olan göndericidir. Pasif olarak yerleştirilen alıcı ise, iletişim sürecinin nesnesi, etkilenenidir... Fakat ana damar post-modern veya liberal yaklaşımlarında etkinin dolaylı veya sınırlı olduğu modellerde, kod açım sürecinde anlamı veren, inşa eden, alıcıdır. Böylece anlamlandırma sürecinde alıcı aktif hale geliyor (aktif izleyici kuramı, gündem hazırlama kuramında olduğu gibi).

Kuramsal çerçevenin oluşumunda Gündem koyma ve söylem ile ilgili yaklaşımlarından faydalanılmıştır. Bu yaklaşımlar David Weaver, Maxwell McCombs, Donald L.Shaw, Kurt ve Gladys E.Lang'ın yaklaşımlarında yer alan “Gündem Koyma ve Saptama” (agenda setting) ve Oscar Gandy'nin “Gündem Kurma” (agenda building) Yaklaşımları ile söylem ile ilgili kuramlardır.

Gündem ile ilgili kuramlar, haber gündeminde tercihlerin değişiminin tanımlamakta katkı sağlamıştır. “Gündem kurma ve Saptama” yaklaşımı sadece insanların ne hakkında düşündükleri ile ilgilenmiş ve ideoloji kavramını kullanmamıştır. Bu yaklaşım ideoloji ile ilgili kuramlar ile birleştirildiğinde gündemi belirliyen ideolojik tercihler ve bunların egemen iktidar ilişkilerini nasıl yeniden ürettiği ile ilgili anaetik bir araca ulaşmış olmaktadır. önceliklerin değiştiği ve siyasal kimliklerin yeniden üretildiği sentezine varılmıştır.

Söylem analizleri ile ilgili kuramlar ise haber söylemi içerisinde egemen iktidar ilişkilerinin nasıl meşrulaştırıldığını göstermesi ile egemen söylemin haber söylemi ile nasıl oluşturulduğunu; bu oluşumun farklı siyasi kimliklerin yeniden

retiminde etkisizleştirilmiş olarak nasıl sistem içersinde üretildiklerini ortaya çıkarılmasının oluşturılması bağlamında ele alınmıştır.

Kamusal alan tartışmalarının tez açısından nemi İnternet'in demokratikleştirici ve özgürleştirici olduğunu savunan tezlerin dayandığı kuram olmasındandır. Bu tez içersinde İnternet'in özgürleştirici ve demokratikleştirici etkisinin abartılarak etkisiz ve yanıltıcı bir muhalefetin kamusal alan olarak tanımlandığı; eleştirel konumdaki kimliklerin egemen söylem içersinde yeniden üretilmesi ile egemen söylemin taşıyıcısı haline dönüştükleri savunulmaktadır. Bu nedenle kamusal alan kuramlarını ve bu kuramlar içersinde kamusal alanın olarak tanımlanan özgürleştirici iletişimsel alanı tanımlayan özellikleri iyi betimlemek gerekmektedir. Bu zellikleri iki ana grupta toplayabiliriz:

Farklı kimliklerin iletişimsel süreç içinde var olabilmeleri;

Farklı kimliklerin kendi talep ve söylemlerini diğer kimlikler ile ortak bir iletişim alanında ifadelendirebilmesidir.

Bu tespit bize tezde sınamamız gereken bir alternatif gündemin varlığını işaret etmektedir. Demokratikleştirici ve özgürleştirici bir iletişim süreci sadece farklı kimliklerin bir arada bulunması değil bu kimliklerin diğer kimlikler ile ortak bir iletişimsel alan içersinde kendi siyasal talep ve söylemlerini ifade etmelerini gerektirmektedir. Eğer bu koşul yerine getirilmiyorsa, bu tezler kendi kuramsal dayanaklarını kaybetmektedir. Bu nedenle tezde farklı kimliklerin kendi gündemlerini taşıyıp taşımadıkları sorgulanmıştır.

2-KURAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal özne tartışmaları, kimliğin üretiminin simgesel alan içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir. Kimlik üretimi tamamlanmış mutlak bir yapı değildir. Sürekli yeniden üretilmektedir. Tezin değerlendirmesi iki eksende olmak zorunluluğu taşımaktadır. Bu iki eksen kimliği oluşturan söylemin yapıları ve bu yapının süreç içerisinde değişimidir. Örnek vermek gerekirse: Türk-Yunan ilişkilerinin “17 ağustos Depremi” ile ilgili söylem içerisinde değerlendirilmesi yapının analizini gerektirirken; Kardak krizinde Türk-Yunan ilişkilerinin tanımlandığı yapının nasıl deprem söylemi içerisinde değiştiği yapının değişiminin analizini gerektirmektedir. Deprem söylemi içerisinde farklı kimliklerin söylem içerisinde dost milletler olarak tanımlanması ise milliyetçi kimlik üzerinde ve milliyetçi kimliği oluşturan söylem üzerinde yol açtığı değişim yapının zaman içinde değişiminin analizini gerektirmektedir.

Çalışmanın kapsamında kimlik siyasal kimlik olarak değerlendirilmiştir. Siyasal kimliği diğer toplumsal kimliklerden veya özne konumlarından ayıran siyasal bir talep içeren bir toplum modeli tasarımını içerisinde barındırmasıdır. Siyasal kimlik diğer toplumsal kimlikler gibi sadece kim olduğumuzu tanımlamaz. Bunun yanında bir toplum tasarımı ve bu toplum tasarımını oluşturan ideoloji ve değer sistemini de içerisinde barındırır. Bir siyasal kimliğin mevcut olandan farklı bir toplumsal oluşumu talep etmesi egemen ideolojiden ayrıldığı noktadır. Olmakta olandan farklı bir siyasal projenin varlığı siyasal kimlikleri tarihi yapan özne konumuna çıkarır. Marx’a göre insan kendi tarihini ancak verili olan tarihsel koşullar içerisinde gerçekleştirir. Kapitalizmin yirminci yüzyıldaki önemli karakterinden biri sadece materyal olanı yaratmak değil, aynı zamanda materyalin bilincini de yaratmasıdır.

Kitle kültürü içinde kitlesel tüketimin yaratılması kitlesel üretim için gerekli bilinç biçimini yaratmıştır. Örnek olarak moda için tüketicilerin yaratılması buna örnek verilebilir. İdeoloji ve bilinç kültür endüstrilerinin etkinliklerinden geçerek yaratılmaktadır. İdeoloji resmi eğitimden ve medya ürünlerinden geçerek oluşturulmakta veya desteklenmektedir. Kim olduğumuzun bilgisini üreten Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" olarak tanımladığı aygıtların maddi ideolojik üretimini de içerir. Siyasal kimlik de söylem içersinde kurulan ideolojik bir üretim olduğu, özne üzerine sürdürdüğümüz kuramsal tartışmamızda vardığımız bir sonuçtur.

Her kimlik bir aidiyet ilişkisine dayanmaktadır. Althusser'e (1989:55) göre "çocuk, doğmadan önce, döllendiğinden itibaren içinde yer alınıp "beklendiği" özgül aile ideolojisinin biçimi ile ve biçimi içinde özne olmak için belirlenmiştir ve her zaman-zaten öznedir." İçinde doğduğumuz aile okul gibi ideolojik aygıtlar bize aidiyetlerimizi doğallaştırarak kabul ettirir. Bize biçilen toplumsal rollerin ideolojik bir üretim olduğunu bilemeyiz. Ama bazı konumlar bazı özne konumları vardır ki: bunlar bir belirlenim ilişkisi olmaktan çok bir toplumsal belirleme ilişkisini gösterir. Siyasal kimlikler bu tür özne konumlarındandır; Görünümde tarihi yapan, kendi siyasal projesini bir toplumsal üretim olarak üretme iddiasındaki siyasal kimlik. Fakat siyasal kimliklerde kim olduğumuzu tanımlayan ideolojik kategorileri barındırırlar. Ve toplumsal dönüşüm projeleri (veya dönüşmeme) bir öncelikler hiyerarşisi sunar. Sosyalizm eşitliği, liberalizm özgürlüğü, muhafazakarlık değişmemeyi ön plana çıkarır. Her siyasal ideolojinin öncelikler hiyerarşisine belirlenmiş kategorileri ise bir kimlik kategori oluşturur. Bu ait olma ve olmama kategorisidir: eşitlikten yana olmak veya olmamak, özgürlükten yana olmak veya

olmamak, değişimden yana olmak veya olmamak. Bu simgesel alanda belirlenmiş bir sınıflamadır. Her siyasal kimlik kendini tanımlayan simgesel yapıların ve değer-norm sistemine göre diğer kimlikler ile kendini tanımlamaktadır. Siyasal Kimlik simgesel alan içersinde ikili karşıtlıklar içersinde kendini üretmektedir. Her kimlik ise kendini tanımlayan karşıtlığın simgesel üretimi içinde var olur. Bölücü kavramı milliyetçi kimlik için, sermaye emek için tanımlayıcı karşıtlık oluşturur. Hem diğeri yoluyla kendi aidiyetini hem de diğerleri ile ilişkisini tanımlar. Kimliği tanımlayan sadece kendi karşıtlığı değil diğer kimlikler ile olan ilişkisidir de. Bir gösterge olarak kimliğin simgesel kuruluşu kimlikleri gösteren simgesel sistemin oluşumu ile de ilişkilidir. Dağtaş'ın (1998: 41) örnekte Catherine Deneuve'ün “fransız şıklığı”nı göstermesi, Susasn Hampshire “fazla İngiliz”liği, Twiggy'nin “fazla genç, modayı yakından izleyen, benimsediği modayı çabuk değiştirebilen”i, Brigitte Bardot'un “aptal sarışın”ı göstermesi ile ilgilidir.

Siyasal Kimliği oluşturan ideolojinin öncelikler hiyerarşisi olduğunu yukardaki paragrafta değinmiştik. Siyasal Kimliği oluşturan karşıtlık bu ideolojik önceliklere göre oluşmaktadır. Milliyetçi kimliğin oluşumu bölücülük kavramı ile ilgilidir. Bu da “vatanın bölünmemesi” gibi bir siyasi talep ve onu oluşturan değer sistemi ile ilgilidir. Sosyalist kimliğin oluşumu, “emeğin sömürüsü” ile ilgilidir. Sömürüstüz bir dünya ve onu oluşturan değer sistemi içersinde anlamlanır. Muhafazakarlık mevcut durumda bir bozulma, bir yozlaşma ve kötüye gidişi tanımlarken bunun karşısında sahip olanı korumayı savunur. Her siyasal kimlik, kendi siyasal sorun tanımı ve bunu oluşturan simgesel kodlara sahiptir. Her sorun tanımı sorunun kökeninde yatan bir olumsuz kimlik kategorisini de içeriir. Bu olumsuz kimlik kategorisi “ben olmayanı”, ben olmayanın değili ise “ben”i yani

siyasi kimliği verir. Bu açıdan kimliğin üretimi bir tür ideolojik öncelikler ve siyasi talep oluşumunu gerektirir.

Siyasi öncelikler her siyasi kimlik için bir öncelikli gündemi zorunlu kılar. Çünkü her kimlik bir karşıt ikili yapının diğerlerinden daha önemli olduğunu ve bir siyasal sorunu tanımlamaktadır. Ama bunun dışında siyasal tartışmanın gerçekleştiği bir ortak tartışma ortamının olması bu siyasal sorunun ifadenmesi için de gereklidir. Kamusal alan ve demokrasi tartışmaları siyasi kimliklerin tanımladıkları sorunları kendi dışında bir alanda bu sorunu ifadelendirebilmeleri ile ilgilidir. Sennett (1996), Habermas (1997), kamusal alan tartışmalarında 18.yüzyılda burjuva kamusal alanının bu tür bir ifadelendirmeyi imkanı kıldığından yola çıkarak kamusal alanı tartışmışlardır. Keane'nin (1991) basın özgürlüğü ile demokrasi arasında kurduğu ilişki siyasi kimliklerin ve siyasal taleplerinin kamusal alanda var olup olmaması ile ilgilidir. Keane (1991), devlet veya piyasa mekanizması içersinde özel tekellerin kontrolünde basın özgürlüğünün ortadan kalktığını belirtirken ve bu duruma alternatif "kamu yayıncılığı" kavramını savunurken, enformasyonun iletişimsel alana girişindeki sansür mekanizmalarının kalkması gerektiğini savunmuştur.

Diğer taraftan Gündem belirleme ve kurma ile ilgili kuramlar bize medya içeriklerinin özellikler haber gündemlerinin yönlendirici/manipülatif özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Kitle iletişim araçları üzerindeki tekelleşme ve sermaye denetimi, farklı siyasi kimliklerin siyasi gündem ve önceliklerinin belirlenmesinde etkisiz kılmıştır. Bunun yerine merkezi bir eğilim ile gündem öncelikleri belirlenmektedir. Bu da farklı siyasi gündem öncelikleri olan farklı siyasi kimlikleri egemen söylem içersinde kendi önceliklerini kendi önceliklerini kaybetmelerine sebep olmaktadır. Kendi önceliklerini kaybeden kimliğin anlamlandırma pratiğide

değişmektedir. Her siyasi kimliğin sahip olduğu simgesel anlatımı(söylemi) oluşturan göstergelerin gösteren gösterilen ilişkisi değişmektedir. Örnek vermek gerekirse Kardak krizi sırasında “Yunan” kelimesi gösteren olarak, hem milliyetçi kimlik hem de haber söylemi içersinde bir “dış tehdit”i ve “düşman”ı gösterirken; Deprem söylemi içersinde “Yunan” kelimesi haber söylemi içersinde “dost komşu”ya dönüşmüştür. Bu kimlik için oluşan çelişkili durum kimliğin kendini egemen söylem içersinde oluşmuş değer sistemi ile değerlendirmesine sebep olmuştur. Kendini egemen söylemin kriterleri ile değerlendiren kimlikler aslında egemen sistem içersinde oluşmuş değer sistemin içselleştirerek kendilerini yeniden üretmeye zorlanmaktadır. Dah önce verdiğimiz “Denizler adam öldürmedi” ve “biz daha laikiz” söylemleri buna örnektir. Deniz Gezmiş Halk savaşı yolu ile toplumsal değişimi savunan bir çizgiyi temsil ederken. Egemen söylem içersinde üretilmiş normlar “Denizle adam öldürme diki” savunmasına yol üretmektedir. Aynı şekilde “Siyasal İslam” olarak tanımlanan bir siyasal çizginin din ve devlet işlerini ayırmak gibi bir kaygısı olmaması gerekirken, “biz daha laikiz” söylemi ortaya çıkabilmektedir. Bu süreç siyasi kimliklerin egemen söylem içersinde üretildiği bir süreçtir.

İnternet’in özgürleştirici işlevi olduğunu savunan kuramlar ile kamusal alan tartışmaları İnternet üzerine sürdürülmektedir. Bu görüşlerin dayandığı nokta İnternet’te farklı siyasi kimliklerin var olabilmesidir. Ama yukarıda belirttiğimiz gibi farklı kimliklerin tek başına mevcudiyeti önemli değildir. Bu kimliklerin farklı söylem ve taleplerini de farklı kimliklerin var olduğu bu alanda ifadelendirmeleri gerekmektedir.Aksi takdirde:

Farklı kimlikler kendi gündem önceliklerini egemen söylem içerisinde oluşan gündem öncelikleri ile yer değiştirmekte. Farklı kimlikler egemen söylem içerisinde oluşmuş gündemin taşıyıcısı haline dönüşmektedir. Haber gündemi kamusal tartışma üzerinde etkisi farklı kimliklerin siyasi tartışma içersine sokmak istedikleri konusal önceliklere imkan vermemektedir. Farklı siyasal kimlikler kendi siyasal önceliklerini içermese de, haber gündemi içerisinde belirlenmiş konuları tartışmaktadır.

Haber söylemi içinde kimliği oluşturan anlamlandırma pratiği değişmekte ve simgesel alan tekrar üretilmektedir. Haber gündemi içinde ideolojik göstergeler, gösteren-gösterilen ilişkisinin yeniden oluşturulması ile değişmektedir. Gösterenin metaforlar yoluyla değişmesi simgesel alanı yeniden inşaa etmektedir. Haber içerisinde tanımlanan olumsuz kimlikler, sürekli değişmesi gösteren gösterilen ilişkisini değiştirmektedir. Bu değişim sadece bir diğer kimliğin tanımı değildir. Çünkü kimliği oluşturan süreç kim olduğumla başlar. Althusser'in değişimi ile ideoloji beni toplumsal özne olarak çağırır. Ama kimliği oluşturan buna bağlı bir süreç daha vardır. Buda kimliğin oluştuğu andan itibaren diğer kimlikler ile ilişkisi de belirlenmektedir. Babanın adını sadece çocuğun kimliğini tanımlamaz. Aynı zamanda aile içerisinde ilişkilerin kurallarını da belirler.

Egemen söylem içerisinde, anlamlandırma pratiği değişen kimlikler, egemen söylem içerisinde kendilerini yeniden üreteceklerdir.

Bu ilişkiyi deşifre etmenin bir yolu haber gündeminin üyeleri farklı siyasal kimliklerden oluşan listelerde haber söylemi arasında ilişkiyi incelemektir. İnternet listelerinin içeriklerinin haber söylemine paralelliği iki aşamada incelenebilir: içeriklerin paralelliği ile simgesel alanda kimliklerin nasıl kurulduğudur. Paralellik belli bir zaman kesitinde karşılaştırmayı, içermek zorundadır. Bu periyotta paralellik

ise tek başına yeterli değildir. İkinci aşama ise muhalif okumanın mümkün olup olmadığı ile ilgilidir. Eğer aynı gündem içerisinde farklı anlamlandırma biçimleri mümkünse egemen gündeme rağmen egemen söylem etkili olamamış demektir. Bu açıdan araştırmanın ikinci evresi farklı kimlikleri oluşturan listelerin egemen söyleme paralelliğinin ve kimlikleri oluşturan değer ve normların üretildiği süreci bir örnek olayla incelemektir.

Tezin bu kuramsal yapısına bağlı olarak geliştirilen araştırma sorunsalından çıkan araştırma önceliklikleri ise şöyle sıralanabilir:

Haber öncelikleri ve gündem hiyerarşisinin tespit edilmesi: Egemen ideolojinin, önceliklerinin tespit edilmesi açısından önemlidir. Kendini egemen ideolojinin dışında tanımlayan bir siyasal kimliğin, kendi gündemi ve ideolojik öncelikleri olması gerekir. Haber hiyerarşisi ve egemen ideolojinin öncelikleri kimliklerin kendilerini yeniden ürettikleri alanın egemen ideolojinin dışında veya içerisinde olup olmadığını ölçebileceğimiz bir kriterdir. Haber hiyerarşisinin belirlenmesi bize egemen iktidar ilişkilerinin önceliklerini ve bu önceliklerin ideolojik formunu verecektir. Örneğin komşular ile çatışma ve Türk Yunan ilişkilerinde sertleşme mevcut iktidar ilişkilerini sürdürülmesi için önemli ise haber gündemi dış tehditler ile biçimlenecektir. Haber gündemindeki önceliklerin tespiti aynı zamanda egemen iktidar ilişkilerinin sürmesi için gerekli olanın tespitidir.

Haber öncelikleri içerisinde olumsuz kimlik kategorilerinin nasıl oluştuğunun incelenmesi: egemen söylem içerisinde kimliklerin nasıl yeniden üretildiğinin tespiti açısından önemlidir. Bilincin ideolojik bir üretim olarak haber gündemi içerisinde üretimi, bilincin içerdiği zihinsel ilişki biçimleri yoluyla toplumsal özne konumlarını da belirlenmektedir. “Kardak Krizi” Türk ve Yunan kimliklerinin çatışmasını bir

öncelik olarak sunabilir. Bu çatışma eksenini komşuları ile sorunlar nedeni ile iç bütünlüğün sağlanması gerektiğini ve milli kimliğin önemini vurgulamaktadır. Abdullah Öcalan'ın İtalya tarafından iade edilmemesi Ulusal kimliği Avrupa ve teröre destek veren batılı kimliği ile çatışma içerisinde tanımlamaktadır. Bu açıdan haber önceliklerinin tespiti bize egemen iktidar ilişkilerinin sürmesi için gerekli olan ideolojik üretim olarak bilinç ve kimliklerin yeniden üretimini verecektir.

Haber önceliklerinin ve olumsuz kimlik kategorilerinin belli bir periyotta değişimin tespit edilmesi: zaman içerisinde kimlik kategorilerini yeniden üreten değer ve normların oluşmasının tespiti; anlamlandırma pratiklerindeki değişimin gözlemlenmesi açısından önemlidir. Egemen ideolojinin tercihlerinin zaman içerisinde değişiminin gözlenmesi egemen iktidar ilişkilerinin sürdürülmesi için gerekli olan ilişkilerinde ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Örneğin depreme kadar geçen sürede Türk-Yunan ilişkileri olumsuz tanımlanırken, deprem sonrası süreçte bu tanımlanma tersine dönmüştür. Zaman içerisinde değişimin gözlenmesi bize mevcut iktidar ilişkilerinin ihtiyacı olan ilişki biçimlerinin sunumu ve bu ilişki biçimleri içerisinde özne konumlarının yeniden tanımlanışını verecektir.

İnternet içeriklerinin gündeme paralelliğinin ölçüldüğü kategorilere (haber gündemine paralel, alt gündemde seçici veya alternatif gündem) göre içerikleri tasnif etmek: egemen söylem ile farklı siyasal kimliklerin siyasal ve ideolojik öncelikleri arasında paralellik veya karşıtlığı tanımlamak açısından önemlidir. Paralellik, egemen ideoloji ile özdeşleşmeyi, alternatif gündem ise farklı bir siyasal proje ile muhalif konumun korunduğunu göstermektedir. Alt gündemde seçicilik ise siyasal öncelikler ile egemen söylem arasındaki farklılığı koruma eğilimini tanımlamaktadır.

II-Haber Gündeminin İnternet'e Yansımaları ve Kimliklerin Yeniden Üretimi

A-Kimliklerin Yeniden Üretimi Alanı Olarak Gündem ve Haber Söylemi

Denis McQuail'e göre (1987b: 76) "kitle iletişim araçlarının etkileri ve gücü üzerine olan ilgiyi canlı tutmaya yardım eden temel süreçlerden biri de: medya içeriklerinin, sosyal gerçekliğin tanımlanması, sosyal yaşantının ve dünyanın resminin, sosyal gerçekliğin tanımlanması, sosyal yaşantının ve dünyanın resmini yapılandırmasını sağlamakla doğrudan medyanın bilinç üzerine çalıştığı görüşüdür." Haber söylemi, diğer söylem türleri ile kıyaslandığında izler kitlenin üzerinde toplumun bütün olarak imajı ve bilişsel haritaların yeniden üretimi üzerinde daha etkilidir. Haber içinde bir yandan mevcut egemenlik ve iktidar ilişkileri meşrulaşırken, egemen ilişki biçimlerini yeniden üretecek özne konumları ve ilişkilerin bilgileri de üretilir. Van Dijk'a göre (1983: 28) "haber sadece gerçeğin basit (tamamlanmamış) bir açıklaması değildir; aynı zamanda bir toplumun değer ve normlarına bağlı gerçekliğin bir tür (yeniden) üretimidir." Haber söylemi toplumun genel bir portresini çizen bir anlatıdır. Diğer anlatı ve iletişim türlerine göre daha genel ve tanımlayıcıdır. Bir roman, dizi film, belgesel zaman ve mekan olarak toplumsal olanın sadece bir kısmı ile ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan haber söylemi toplumsal olanı örtmek iddiasını içinde barındırır.

Muhtelif haberler arasında kurulan hiyerarşi neyin daha önemli olduğunun göstergesidir. Gazetenin formatı toplumsal olayların öncelik ve önemini belirler. Her ideolojinin kendi öncelikleri vardır. Ama haberde öncelik egemen ideolojinin öncelikleridir. Gazetelerin formatı bu açıdan ideolojik önceliklerin sunuş formatıdır. "Gerek radyo haberciliği, gerekse televizyon haberciliği, gazetecilik anlayışına – format değişikliği dışında- yeni bir şey getirmemiştir. Profesyonel gazetecilik kodu,

yazılı basın için ne idi ise, işitsel ve görsel medya için yine odur.”(İNAL, 1996: 21) Gazete ve diğer iletişim araçları arasında format benzerlikleri, farklı gazetelerin haber formatları arasında da mevcuttur. Toplumsal bilginin üretimi egemen söylem içinde merkezi bir eğilim gösterir.

Üretilen toplumsal bilgi, hem toplumun algılanmasında hem de insanların maddi gerçekliğinin algılanmasında bir hayali ilişkinin bilgisidir. Bu nedenle haber söylemi insanın maddi gerçekliği ile kurduğu hayali ilişkinin üretildiği alan olarak ideolojik, bu ideolojik üretimin arkasındaki mevcut egemenlik ve iktidar ilişkisi olarak maddidir. Bu da Althusser’in ideolojinin maddi bir üretim olarak kavramsallaştırdığı şeye denk gelmektedir.

Toplumsal kimlik toplumsal bilginin içselleştirilmesi ile insanın kim olduğunun bilgisine toplumsal dolayım ile ulaşma sürecidir. Maddi ilişkiler içindeki özne konumlarını kimlik gibi bilişsel alan içinde tanımlanan kimliğe dönüşmesi iletişim alanında gerçekleşmektedir. İletişim süreci ise tüm araçlarıyla toplumsal bir üretimdir. Şu anda kullandığımız dil dahil tüm iletişimsel araçlar geçmiş üretimlerdir. Ama iletişimsel eylem anın deviniminde kullanılan araçların da yeniden üretimini içerir. Toplumsal olanın bu sürekliliği, iletişimsel eylemin bir üretim değil yeniden üretim olduğu; üretilmiş olanın yeniden üretildiği sonucuna bizi götürür. İletişim araçları da bu süreç içinde üretilmiş olan ve yeniden üretilendir. Bu açıdan iletişim aracı olarak hem dil hem de dilin kullanım edimi olarak söylem, bir sürekli yeniden üretim haline dönüşür. Kimlik ise toplumsalın sürekli yeniden üretim sürecinde, bir yeniden üretimin, sürekliliğidir.

Söylem içinde toplumsal olanın bilgisinin yeniden üretimi kim olduğumuzun bilgisinin yeniden üretimidir de. Söylem türleri içinde toplumsal olanın bilgisinin en

çok üretildiği söylem haber söylemidir. T.A.van Dijk'a (1988: 40) göre haber söylemi yapısı gereği içinde: 1) haberin aktörünü, 2) haberi oluşturan eylemi, 3) özel özne ve konuları içerir. Haber hiyerarşisi zaman içinde sürekliliği ve değişimi, bize hangi kimlikler üzerine düşüneceğimizi ve hangi özne konumları ile hangileri arasındaki ilişkilere nasıl anlam yükleyeceğimizin bilgisini verir. Bu süreç bilişsel haritalarımızı yeniden üretir. Bu iki yolla olmaktadır:

1. Haber söylemi içinde kimlikleri tanımlayan normların oluşması ile,
2. Kimlikler arasında ilişkinin formları ve yapılarının belirlenmesi yolu ile bilişsel haritaların yeniden üretimi yoluyla.

Kimlikleri tanımlayan normların yeniden üretimi öncelikle haberin makro yapısı içinde yapılan bir tercihe dayanır. Bu haber söyleminin zaman içindeki sürekliliği ve devinimi ile ilgili bir konudur. Her konu içinde özel özne konumları içerir. Haber formatının hiyerarşisi üzerine düşünülen kimliklerin önceliklerini de verir. Örneğin 1999 gündemi yoğun biçimde bölücü terör ve Abdullah Öcalan haberleri ile doludur. Makro düzeyde haberde bölücü terör ile ilişkilenen kimlik önceliği bize ulusal kimlik, Türk kimliği, Kürt kimliği, gibi öncelikleri sunar. Haber hiyerarşisi içinde sunulan öncelikler tek başlarına değer sistemleri içermez.

Kimliklerin konularla ilişkili haber içerisindeki sunuluşundaki öncelikler, kimliklere yüklenen değerlerin yeniden inşası için yeterli değildir. Kimliklere pozitif veya negatif anlam yüklendiği alan haberin mikro yapısıdır. Yukarıdaki örnekte kişileri değer sistemiyle ilişkilendirildiği alan haberin mikro yapısıdır. Kişiler ve olaylar bir değer sistemi ve dil içinde inşa edilir. Örneğin İtalyan Başbakanının "Apo"yu iade etmediği için "maksimum dallama" olarak tanımlanması buna örnek

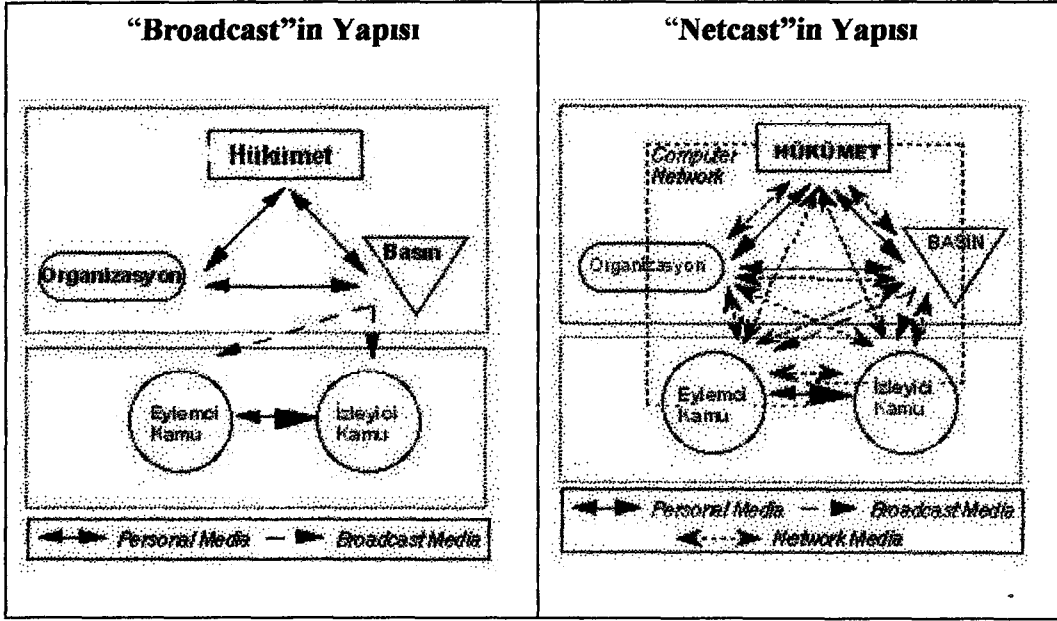
verilebilir. Haberin mikro yapısı sadece haberin aktörünü normatif olarak sınıflandırmaz; aynı zamanda haber içinde farklı özne konumlarının aralarındaki ilişkileri de tanımlar. Bu yolla kimlikleri oluşturan değer sistemlerini de yeniden üretir. Gündem içinde kimliklerin yeniden üretimi başta önceliklerin belirlenmesi, hangi haberin daha önemli olduğu ile başlar. Her öncelikli haberin içinde karşıt kimlikleri tanımlayan haber söylemi ise bunu takip eder. Haber gündemi içinde kimliklerin yeniden üretimini çözümlemeye yönelik bir analiz iki unsuru içermelidir.

1. Haber gündemini oluşturan konuların öncelikleri ve sürekliliklerinin tespiti
2. Aidiyetlerin yeniden inşa edildiği haberin semantik yapısı.

B-İnternet'te Kimlik

Geleneksel kitle iletişim araçları ile İnternet arasındaki ilişkinin bir yer değiştirme ilişkisi değil bir eklemleme ilişkisi olduğunu daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Bu eklemleme ilişkisine rağmen İnternet geleneksel kitle iletişim araçlarından iletişimin özneleri, aktarım biçim gibi kriterlerde farklılıklar göstermektedir. Kitle iletişim araçlarında tek yönlü enformasyon akışı, İnternet'te çok yönlü akışa dönüşmüştür. Bu da siyasal iletişimin formatını değiştirmektedir. Bonchek'e göre İnternet ile yayıncılık (Broadcast) süreci network yayıncılığına (netcast) dönüşmekte ve enformasyon akış şeması aşağıdaki biçimde şekillenmektedir.

Çizelge:15 “Broadcast” ve “Netcast”in Yapısı



Akış şemasındaki bu değişiklik daha önce değindiğimiz “kamusal alan” tartışmalarına kaynak teşkil etmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçları ile İnternet’in yer değiştirme ilişkisi bu tezin çıkış noktasını teşkil etmektedir. Diğer taraftan İnternet ile geleneksel kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin bir yer değiştirme ilişkisi değil bir eklemlenme ilişkisi olduğu yönünde belirgin göstergeler vardır. Bunlar:

1. İnternet servislerinin bir çoğunun medya gruplarına ait olması, medya gruplarının en azından bir İnternet Servis Sağlayıcı Hizmeti veren birime veya “Server”a sahip olması;
2. Geleneksel gazete ve dergi yayıncılığı yapan kuruluşların, bu faaliyetlerini İnternet’e taşıyarak İnternet yayıncılığı da yapmaları;
3. Yayın kuruluşlarının İnternet’i örgüt içi iletişim ve haber toplamak için kullanmaları;

4. İzleyici ile kurulan iletişimin geri besleme sağlamasıdır.

Bu oluşum bir yer değiştirmeden çok bir işlevsel tamamlama ilişkisidir. İnternet'te kitle iletişim araçlarına alternatif olarak tanımlanan ise “tartışma listeleri” ve haber grupları”dır

Her liste üyesinin teknik olarak iletişimsel sürece katılması mümkün görünmektedir. İnternet bağlantısı olan herkesin listelere yazabilmesi, tartışmalara katılabilmesi kamusal alan tartışmalarında “İnternet’in kamusal alan olduğunu savunan tarafca bir veri olarak alınmaktadır. Bu tür bir önkabül tartışmayı

1. İnternet’e giriş serbestliği,
2. İnternet’te farklı kimliklerin var olup olmadığının araştırılmasına yönlendirmektedir.

Bü tür bir yaklaşım, niceliksel çalışmalara dayanmaktadır, iletişimin hem niteliği, hem de toplumsal bağlamını dışarda bırakmaktadır. Bu tür bir çalışmanın eksik bıraktığı kavramsal alan:

1. İnternet’te var olan kimliklerin İnternet dışında maddi bir pratik olarak ideolojik bir süreç içinde üretildiği,
2. Liste ve haber gruplarının Habermas’ın “ideal iletişim durumu” olarak tanımladığı şeye denk gelmediğidir. Kimliklerin birbiriyle iletişim kurduğu bir alandan çok her kimliğin kendi içinde iletişimini sağlayan araç görünümündedir. İnternet ortak iletişimsel alanı yok ederek kimlikler için bir tür feodalite yaratmıştır. Sanal ortamda kimliklerin bir araya gelmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Kamusal alan ise farklı kimliklere meşruiyet sağlayan kimlikler arasında var olan iletişimsel bir alandır.

Bu değerlendirme bizim İnternet'i kendi içinde inceleyen niceliksel çalışmalar yerine, toplumsal bağlamı içinde değerlendiren niteliksel analizlere yonelmemiz gerektiğini gösterir. Niteliksel analiz herşeyden önce bir bağlam analizidir. Siyasal konuşmanın, iletişimin ve iletişim sürecinde kimlikleri oluşturan özne konumları bu bağlam içinde oluşmaktadır. Bu bağlamı ise farklı kimliklerin siyasal istemlerini kamusal tartışmaya açtıkları bir nitelikten çok, medya tekelleri tarafından kontrol edilen bir alandır. Toplumsal kimlikler medya tekellerinin gündemlerine göre yeniden konumlanmakta, haber söylemi içinde yeniden üretilmektedir.

Eğer toplumsal kimlikler İnternet dışında kitle iletişim araçlarının kontrol ettiği bir alanda yeniden üretiliyorsa İnternet'teki kimliklerin temsilen ne anlama geldiğini de tanımlamamız gerekir. Medya tekellerinin kontrolünde oluşan iletişim alanında temsil imkanı bulamayan kimliklerin İnternet'te var olabildiği bir gerçektir. Ama bu varlığın iletişimsel alana farklı siyasal talepleri taşıyıp taşımadığı tartışılır. Her toplumsal kimlik kendini oluşturan değer sistemi içinde belli bir konumlanışsa, bu duruş doğası gereği belli toplumsal talepleri içinde barındırır. Bu toplumsal işlemleri ortadan kaldırdığımızda toplumsal muhalefet ve toplumsal değişim taleplerini de ortadan kaldırmış oluruz. Kendini var eden toplumsal talep ortadan kalktığında veya egemen söylem içinde tanımlanan bir taleple yer değiştirdiğinde kimlik kendini egemen söylem içinde üretmiş olur.

Bir kimliğin egemen söylem içinde yeniden üretimi ise iki unsurdan oluşur. Bunlar gündem öncelikleri ve söylem içinde özne konumlarına yuklenen değerlerin değişimini içerir. Bunlardan ilki gündem ncelikleridir. Her ideolojinin kendi öncelikleri vardır. Egemen söylemin ise kendi öncelikleri vardır. Her ideoloji kendi

önceliklerini egemen söylemin öncelikleri ile değiştirdiğinde ideolojik kimliği oluşturan temel unsurundan mahrum kalmış olur. Bu yolla ideolojik önceliklerinden arındırılan kimliğin içi boşaltılmış olur. Bunun aksine kimlikler arasında iletişim içinde her kimlik kimliksel önceliklerini kamusal alana taşıyarak hegomanik bir mücadele verebilir. Kamusal alan tartışmalarının ana eksenini kimliklerin kendi önceliklerini diğer kimliklere ve kamusal alana aktarabilmeleri ve bu yolla kimliklerini var eden istemlerini siyasal iletişim içinde ifade etmiş olmalarıdır.

İkincisi ise belirlenen gündem öncelikleri içinde özne konumlarının oluşumu ve bu özne konumlarının değer sistemlerinin oluşmasıdır. Bu daha çok söylemin alanına girer. Her kimliğe yüklenen olumlu ve olumsuz anlamın içselleştirilmesi egemen söylemin içerisinde kurulan bilişsel toplum şemasını da içselleştirmektedir. Haber söylemi içinde kimliklerin bilişsel toplum şemasında yerleştirilişi kimliklerin de egemen söylem içerisinde yeniden üretimini sağlar.

Eğer her kimlik yukarıda belirttiğimiz toplumsal gündemin ve önceliklerin belirleniminde etkin olabilse bu durum siyasal mücadelenin koşullarını imkanı kılabilir ve kimliklere yüklenen anlamı üreten söylem konusunda bir mücadele ve iletişim alanı yaratabilirdi. Ama günümüzde medya tekellerinin enformasyon akışı üzerindeki kontrolü, siyasal iletişim sürecine farklı siyasal söylemlerin eklenmesini imkanı kılmamaktadır. İnternet'te ise farklı kimliklerin temsili farklı özne konumlarınca egemen söylemin taşınması anlamına gelmektedir. Çünkü, kimlikler kendi gündem önceliklerini değil egemen söylem içerisinde oluşmuş gündem öncelikleri ve bu gündem içerisinde oluşmuş bilişsel toplum şemasına göre özne konumlarına yüklenen anlamların taşıyıcısı konumundadır. Birbirine bağlı bu iki önermenin test edilmesinin yöntemi:

1. Medya tekelleri içinde oluşmuş ve basındaki merkezi eğilimi taşıyan haber gündemi ile İnternet’te “tartışma listeleri” ve “haber grupları” gündemlerinin karşılaştırılması,
2. Bu haber gündemi ve söylemi içerisinde anlamlandırılan özne konumları ile İnternet’te “tartışma listeleri” ve “haber grupları”nın söylemleri içerisinde kimliklere yüklenen anlamların karşılaştırılmasıdır.

C-“Medya Gündemi” ile “İnternet Gündemi”nin karşılaştırılması

1-Haber Söylemi İçinde Gündem Oluşumu

Gündem analizinin iki boyutu vardır. Bunlar:

1. Haber hiyerarşisi içinde önemli olanın sunumu,
2. Haber hiyerarşisinin zaman içinde sürekliliği ve değişimi

Haber hiyerarşisi, radyo televizyon gibi asenkron iletişim araçlarında, haberin sunum sırası, uzunlukları arasındaki farklılık gibi etkenlerle ölçülebilir. Gazete gibi asenkron iletişim araçlarında ise haberin hiyerarşisi haberin sayfa içinde kapladığı alana, başlıkların büyüklüklerine göre, resim gibi grafik unsurların kullanımına göre değişmektedir.

Gündemi oluşturan haber öncelikleri farklı kitle iletişim araçlarında benzerlikler gösterir. Eve gelirken dinlediğiniz radyo haberi, gece ana haber bülteninde izlediğiniz haberler ile sabah gazetenizden okuduğunuz haber hiyerarşisi hemen hemen aynıdır. Bunda radyo, televizyon ve gündelik gazete kuruluşlarının gerek sermaye yapısı, gerekse iç örgütlenme ve kadro açısından, gerek haber kaynakları açısından merkezi bir eğilim göstermesinin rolü büyüktür. Aynı sermaye

grubunun hem televizyon kanalı, hem radyo istasyonu, hem de günlük gazete sahibi olması çok olağan bir görünümdür.

Türkiye açısından baktığımızda ise farklı iletişim araçları üzerinde bu sermaye denetimi bir ileri aşamaya geçmiştir. Sermaye bürokrasi ve siyasal kurumlar arasındaki korporatist yapı medyanın işleyişinde ve gündem oluşturmakta çok daha güçlü bir merkez oluşmasına neden olmaktadır. Sermaye kitle iletişim araçlarını kontrol ederken, reklam, teşvik gibi araçlarla siyasetçi ve bürokrasi de medya sermayesini kontrol etmektedir. Siyasetçi, bürokrasi ve medya sermayesi arasındaki korporatist yapı göz önünde bulundurulduğunda gündemin bu çıkar ilişkisi içinde şekillendiği söylenebilir.

Bu bağlam içerisinde gündemin oluşumu iki farklı ekseninde benzeşmeyi yaratmaktadır.

1. Farklı iletişim araçlarının (TV, radyo, gazete v.b.) içeriklerindeki benzeşme,
2. Aynı tip kitle iletişim araçlarının içerikleri arasındaki benzeşme (Hürriyet, Sabah, Star v.b. gazetelerin içerikleri gibi).

Bu nedenle tek bir kitle iletişim aracını seçmek, bu kitle iletişim aracı içerisinde tek bir örneği veri almak araştırmanın yöntemi açısından imkandır. Gazetelerin gündemi radyo ve televizyonlarda oluşturulan gündeme, Hürriyet Gazetesinin gündemi diğer gazetelerin gündemine paraleldir. Bu yapı tek bir örneklemden yola çıkarak genelin bilgisini elde etmemizi kolaylaştırmaktadır. Hürriyet gazetesinin gündemini oluşturan haber hiyerarşisi ise diğer gazetelerin haber gündemleri ile karşılaştırılacaktır. Bu yolla Hürriyet Gazetesi'nin gündeminin egemen gündemi temsil edip etmediği sorgulanacaktır.

Bu araştırmada esas alınan Hürriyet Gazetesi'nin gündemi, gerek farklı kitle iletişim araçlarının gündemi ile gerekse diğeri gazetelerin gündemleri ile paralellik göstermektedir. Yinede çalışma içerisinde Hürriyet Gazetesi'nin gündemini gazetelerin gündemi ile karşılaştırılmasıdır...

2-Basında 1999 Yılı Gündemi

Gündemi inceleyen çalışmamız iki ekseniden oluşmaktadır. Bunlar, zamanda süreklilik ve değişimin incelenmesi ve haber konularının gündemi kaplamasında yoğunlaşma ve dağılmanın incelenmesidir.

Zamanda süreklilik bir haberi gündeme oturtan temel unsurlardan biridir. Eğer bir haber yoğunlaşmış bir formatta sunulsa bile, tek bir gün gündemde kalıyorsa gündem konusu olma imkanı bulunmamaktadır. Haberin sürekliliği gerek toplumsal bellek, gerekse bilişsel haritaların oluşması için önemli bir unsurdur. Haber söylemi içinde hangi konuların önemli olduğunun, hangi sorunların diğerlerinden daha önemli olduğunun belirlenmesi süreklilikle mümkündür.

1999 yılı gündemini incelediğimizde süreklilik gösteren belirgin konulara rastlanmaktadır. Bu konuların sürekliliği zaman zaman gündemin ilk haberi olarak, zaman zaman alt gündem konusu olarak sürmektedir. Arada kesilmeler olsa da yıl boyunca devam eden konular bulunmaktadır.

Bu süreklilik bu konuların gündemi oluşturmasını sağlamaktadır. Yoğunlaşma ve dağılma ekseninde farklı sunumlar süreklilik içerisinde sunulmaktadır. Süreklilik gösteren bir haber konusu belirli zamanlarda alt gündemde kalmakta, birden gündem bu konuya yoğunlaşabilmektedir. Bazı zamanlarda ise

gündemin parçalanarak iki veya üç konuya da odaklanabilmektedir. Hürriyet Gazetesine göre 1999 yılı gündeminin oluşumu tablo 2’de verilmiştir;

Tablo 3 Hürriyet Gazetesi 1999 Gündemi

Tarih	Sayfa Tasarımı	Gündem Konusu	İkincil Gündem
1-1-99	Dağınık	Yeni yıl	CHP
2-1-99	Dağınık	Sayısal loto	Yeni yıl
3-1-99	Dağınık	Sayısal loto	Seçim
4-1-99	Dağınık	Seçim	Sayısal loto+Piyango
5-1-99	Dağınık	Hükümetin Kuruluşu	Askerden İrtica Uyarısı
6-1-99	Dağınık	Hükümetin Kuruluşu	Apdullah Öcalan
7-1-99	Dağınık	Hükümetin Kuruluşu	Ekonomi
8-1-99	Dağınık	Hükümetin Kuruluşu	Çete
9-1-99	Dağınık	Yılmaz’ı Şok Eden İntihar	Askerden İrtica Uyarısı
10-1-99	Dağınık	Radyasyon	Ekonomi
11-1-99	Dağınık	Susurluk	Levent Oran
12-1-99	Ortak Temalı Parçalı	Ecevit’in Yerli Araba Kullanması	Sanayicinin Kurtarma Operasyonlarına Tepkisi
13-1-99	Dağınık	Seçim	Hükümetin KuruluşuProgramı
14-1-99	Ortak Temalı Parçalı	Yener Kaya’nın (Aşk Cinayeti)	Babalık Davası
15-1-99	Dağınık	Yaşlılar Evi	Çağlar’a Haciz
16-1-99	Dağınık	Tatil	Hakan Şükür
17-1-99	Dağınık	Susurluk	Abdullah Öcalan
18-1-99	Dağınık	Abdullah Öcalan	Hükümetin Kuruluşu
19-1-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	Bayram Tatili
20-1-99	Parçalı	Abdullah Öcalan	Bekaret Kontrolü
21-1-99	Dağınık	Bayram Tatili	Arap Ülkeleri (Ürdün Kralı, Saddamın Oğlu)
22-1-99	Dağınık	Denizde Kurtarma Operasyonu	Telekom
23-1-99	Dağınık	Bülent Ecevit’in Açıklaması (28 Şubat)	Tanker Kazası
24-1-99	Dağınık	Çeteler	Kürtler Üzerine ABD’li Uzmanın Yorumu
25-1-99	Parçalı	Saddam Hüseyin	İntihar
26-1-99	Parçalı	Saddam Hüseyi	İntihar
27-1-99	Dağınık	Seçim	Askerden İrtica Uyarısı
28-1-99	Parçalı	Seçim-DYP-Milli Görüş İlişkisi	Abdullah Öcalan
29-1-99	Yoğunlaşmış	Saddam Hüseyin	Seçim-Adaylar Hakkında
30-1-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	Seçim
31-1-99	Parçalı	İslami Rant savaşı	Poliste Yolsuzluk
1-2-99	Parçalı	Seçim	Abdullah Öcalan
2-2-99	Kaplayıcı	Abdullah Öcalan	Barış Manço
3-2-99	Parçalı	Abdullah Öcalan	Barış Manço
4-2-99	Parçalı	Barış Manço	Askerden İrtica Uyarısı

5-2-99	Dağınık	Kosova	Barış Manço /Çeteler /Huzur Evi Yangını
6-2-99	Dağınık	Huzur Evi Yangını	Ürdün Kralının Ölümü
7-2-99	Dağınık	Seçim-FP	Ürdün Kralının Ölümü
8-2-99	Yoğunlaşmış	Ürdün Kralının Ölümü	Abdullah Öcalan
9-2-99	Yoğunlaşmış	Ürdün Kralının Ölümü	----
10-2-99	Parçalı	Ürdün Kralının Ölümü	Seçim
11-2-99	Parçalı	Seçim	Ekonomi
12-2-99	Dağınık	Seçim	Ahmet Kaya
13-2-99	Dağınık	Poliste Yolsuzluk	Abdullah Öcalan
14-2-99	Parçalı	Ahmet Kaya	Seçim
15-2-99	Parçalı	Havaalanında Yolsuzluk	Seçim
16-2-99	Yoğunlaşmış	Çeteler-Cezaevinde Cinayet	----
17-2-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	----
18-2-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	----
19-2-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	----
20-2-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	----
21-2-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan	----
22-2-99	Parçalı	Abdullah Öcalan	Seçim
23-2-99	Parçalı	Abdullah Öcalan	Seçim(DYP)
24-2-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-Yunanistan	Seçim-Deniz Kazası
25-2-99	Parçalı	Seçim	Yunanistan-Jetpa Fadıl Akgündüz
26-2-99	Parçalı	Abdullah Öcalan	Yunanistan
27-2-99	Dağınık	Abdullah Öcalan	Seçim
28-2-99	Dağınık	JetPa-Fadıl Akkündüz	Seçim
1-3-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-PKK	JetPa-Fadıl Akkündüz
2-3-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-PKK	JetPa-Fadıl Akkündüz
3-3-99	Dağınık	RTÜK	Grip Salgını
4-3-99	Dağınık	Ekonomi	Seçim
5-3-99	Dağınık	Abdullah Öcalan	Seçim/Monika
6-3-99	Parçalı	Valiye Suikast	Abdullah Öcalan
7-3-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-PKK -Yunanistan	Valiye Suikast
8-3-99	Dağınık	Valiye suikast	Seçim
9-3-99	Parçalı	Seçim	Terör
10-3-99	Ağırlıklı	Seçim	Terör/monika
11-3-99	Yoğunlaşmış	Terör	Yunanistan
12-3-99	Ağırlıklı	Terör	Seçim
13-3-99	Dağınık	Terör	Seçim
14-3-99	Yoğunlaşmış	Terör	----
15-3-99	Yoğunlaşmış	Terör	----
16-3-99	Ağırlıklı	Terör	Seçim
17-3-99	Parçalı	Terör	Seçim
18-3-99	Ağırlıklı	Askerden İrtica Uyarısı	Seçim
19-3-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan	Askerden İrtica Uyarısı
20-3-99	Dağınık	İnterbank'ta yolsuzluk	Seçim
21-3-99	Parçalı	FP	Kayahan/Oktay Babuna

22-3-99	Parçalı	Ekonomi	Seçim
23-3-99	Parçalı	FP	Abdullah Öcalan-PKK
24-3-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
25-3-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
26-3-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
27-3-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
28-3-99	Ağırlıklı	Abdullah Öcalan-PKK	Askerden İrtica Uyarısı
29-3-99	Parçalı	Yunanistan	Kosova
30-3-99	Dağınık	Kosova	Bir Kadının yaşam öyküsü
31-3-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
1-4-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
2-4-99	Yoğunlaşmış	Kosova	FP
3-4-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
4-4-99	Dağınık	Kadın Satıcısı	Kosova
5-4-99	Yoğunlaşmış	Kosova	-----
6-4-99	Ağırlıklı	Kosova	Terör/FB
7-4-99	Ağırlıklı	Kosova	Sibel Can/ Abdullah Öcalan-PKK
8-4-99	Yoğunlaşmış	Uçak kazası	-----
9-4-99	Dağınık	Kosova	Vergi/cinayet/uçak kazası
10-4-99	Dağınık	Kosova	Şehit anaları/uçak kazası
11-4-99	Dağınık	Terör	Şehit Ailesi/Seçim
12-4-99	Parçalı	Seçim	Kosova
13-4-99	Parçalı	Seçim	Kosova
14-4-99	Parçalı	Kosova	Seçim
15-4-99	Parçalı	Kosova	Seçim
16-4-99	Dağınık	Kosova	Seçim/Pakistan
17-4-99	Dağınık	Kosova	Seçim/Brooke Shields/Tarkan/Trafik Kazası
18-4-99	Dağınık	Uçak Kazası	Seçim
19-4-99	Yoğunlaşmış	Seçim	-----
20-4-99	Yoğunlaşmış	Seçim	-----
21-4-99	Yoğunlaşmış	Seçim	-----
22-4-99	Dağınık	Bürokraside Yolsuzluk	Seçim
23-4-99	Dağınık	Seçim-CHP	Kosova
24-4-99	Dağınık	CHP	Hükümet
25-4-99	Ağırlıklı	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	Ecevit'in KKTC ziyareti
26-4-99	Dağınık	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	Clinton'ın Zirvesi
27-4-99	Parçalı	İnsan Hakları	DYP
28-4-99	Dağınık	DYP	Hükümet/Belediyede yolsuzluk/Kosova
29-4-99	Ortak Temalı	Türban-Merve Kavakçı	Seçim Sonuçları/Hükümet

30-4-99	Parçalı	Uyuşturucu Kaçakçılığı	Türban-Merve Kavakçı/Seçim Sonuçları
1-5-99	Ağırlıklı	Türban-Merve Kavakçı	Şehit Aileleri
2-5-99	Parçalı	Türban-Merve Kavakçı	ÖSS Sınav sorularının Çalınması
3-5-99	Yoğunlaşmış	Türban-Merve Kavakçı	-----
4-5-99	Yoğunlaşmış	Türban-Merve Kavakçı	-----
5-5-99	Ağırlıklı	Türban-Merve Kavakçı	DYP
6-5-99	Parçalı	Türban-Merve Kavakçı	DYP
7-5-99	Dağınık	Türban-Merve Kavakçı	Tarkan
8-5-99	Yoğunlaşmış	Türban-Merve Kavakçı	-----
9-5-99	Dağınık	Türban-Merve Kavakçı	Hükümetin Kuruluşu/Yılmazın Aklanması
10-5-99	Dağınık	Türban-Merve Kavakçı	Çillerin Yüce Divana Yollanması
11-5-99	Ortak Temalı Parçalı	Türban-Merve Kavakçı	Telekulak, Erbakan, Çiller, İBDA-C, DHKP-C
12-5-99	Parçalı	İslami terör	Türban-Merve Kavakçı
13-5-99	Parçalı	Hükümetin Kuruluşu	Türban-Merve Kavakçı
14-5-99	Dağınık	Hükümetin Kuruluşu	Merve Kavakçı/Okulda Cinayet/Vergi
15-5-99	Dağınık	Poliste Yolsuzluk	Merve Kavakçı/Yunanistan
16-5-99	Ağırlıklı	Hükümetin Kuruluşu	Merve Kavakçı
17-5-99	Parçalı	Türban-Merve Kavakçı	Hükümetin Kuruluşu
18-5-99	Ağırlıklı	Hükümetin Kuruluşu	Kadın subaylar/İsrail
19-5-99	Dağınık	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	Hükümetin Kuruluşu
20-5-99	Parçalı	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	A9 Mayıs Balosu/ Eva Herzigova/Deniz Baykal
21-5-99	Parçalı	PKK-Şemdin Sakık	Hükümetin Kuruluşu-CHP
22-5-99	Parçalı	Hükümetin Kuruluşu	CHP
23-5-99	Dağınık	CHP	Hükümetin Kuruluşu/FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı
24-5-99	Parçalı	CHP	Cumhurbaşkanlığı
25-5-99	Dağınık	İtalya'da Terör (Abdullah Öcalan-PKK)	Hükümetin Kuruluşu/CHP
26-5-99	Dağınık	Abdullah Öcalan-PKK	Hükümetin Kuruluşu /CHP/Demirel
27-5-99	Dağınık	Türban	Abdullah Öcalan/ PKK/Trafik Kazası

28-5-99	Dağınik	Askerden İrtica Uyarısı	Hükümetin Kuruluşu/Kuran Kursları
29-5-99	Dağınik	Hükümetin Kuruluşu	Eurovizyon Müzik Yarışması / Türban/ Almanya'da cinayet
30-5-99	Parçalı	Telekulak	Abdullah Öcalan-PKK/ Vergi
1-6-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan-PKK	-----
2-6-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan-PKK	-----
3-6-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan-PKK	-----
4-6-99	Yoğunlaşmış	Telekulak	-----
5-6-99	Parçalı	Telekulak	Türk-Alman İlişkileri
6-6-99	Ortak Temalı Parçalı	Futbol	Abdullah Öcalan/ Ahmet Kaya
7-6-99	Dağınik	Telekulak	Şehit Aileleri/ PKK
8-6-99	Dağınik	Telekulak	PKK
9-6-99	Parçalı	Telekulak	Abdullah Öcalan-PKK
10-6-99	Dağınik	İngilterede Bakanın Tutuklanması	Hükümetin Kurulması/ Emniyette Atama/ Çakıcı
11-6-99	Parçalı	Kosova	Telekulak
12-6-99	Ağırlıklı	Kosova	JetPa-Fadıl Akgündüz
13-6-99	Ağırlıklı	Kosova	Telekulak
14-6-99	Parçalı	Kosova	CNN Türk
15-6-99	Ağırlıklı	Kosova	PKK/Telekulak
16-6-99	Parçalı	Ekonomi	Kosova
17-6-99	Dağınik	İtalyan Adaleti (Abdullah Öcalanla ilişkili)	Metallica Konseri/ Fidyeye Olayı
18-6-99	Parçalı	Emniyette suiastimal	Kosova
19-6-99	Parçalı	Fethullah Gülen	Oktay Babuna/Kosova
20-6-99	Ağırlıklı	Fethullah Gülen	Kosova/ Prens Edward'ın düğünü
21-6-99	Dağınik	Fethullah Gülen	Hükümet/ Clinton'lar
22-6-99	Parçalı	Fethullah Gülen	Malki Cinayeti
23-6-99	Ortak Temalı	MGK Toplantısı	Fethullah Gülen
24-6-99	Parçalı	Askerden İrtica Uyarısı (MGK)	Abdullah Öcalan-PKK
25-6-99	Yoğunlaşmış	Bekaret Yüzünden İntihar	-----
26-6-99	Parçalı	Bekaret Yüzünden İntihar	Fethullah Gülen
27-6-99	Dağınik	Kenan Evren	Abdullah Öcalan-PKK /Fethullah Gülen /Yunanistan
28-6-99	Parçalı	Fethullah gülen	Kenan Everen
29-6-99	Dağınik	Abdullah Öcalan-PKK	Kıbrıs/Hande Ataizi
30-6-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan-PKK	-----
1-7-99	Yoğunlaşmış	Abdullah Öcalan-PKK	İtalya'nın PKK Desteği
2-7-99	Parçalı	İtalya'nın PKK Desteği	Kıbrıs
3-7-99	Ağırlıklı	Abdullah Öcalan-PKK	IMF/FP
4-7-99	Dağınik	Ekonomi-Zeytinyağı İhracaatı	Libya /Bo Derek /Necmettin Erbakan

5-7-99	Ağırlıklı	Kosova	PKK-Bombalama
6-7-99	Ağırlıklı	Kosova	PKK'nın İntihar Eylemi /İtalya /Baliç'in Transferi
7-7-99	Parçalı	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	Hizbullah
8-7-99	Yoğunlaşmış	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	----
9-7-99	Parçalı	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	Mesut Yılmaz/Sophia Loren
10-7-99	Dağınık	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	Emeklilik Yaşı/ Uyuşturucu Ticareti
11-7-99	Yoğunlaşmış	Bülent Ecevit	----
12-7-99	Dağınık	Nesim Malki Cinayeti	Devlet Bahçeli /İran Kayahan'ın Torunu
13-7-99	Dağınık	Ekonomi	Türk-iş /Belçikada Senatör olan Türk kızı/ İran/ Cinayet
14-7-99	Parçalı	Nesim Malki Cinayeti	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı /İran
15-7-99	Parçalı	Sabancı Üniversitesi	Turgut Özal'a Suikast
16-7-99	Dağınık	Vakıf Üniversiteleri	Turgut Özal'a Suikast /İşçi eylemleri /Trafik Kazası
17-7-99	Dağınık	Telekulak	Süleyman Demirel /DYP /ABD'nin Liderler Değerlendirmesi
18-7-99	Dağınık	Kennedy Ailesi	İran /Turgut Özal hakkında Yazan Uyazar/ Evlilik /Süleyman demirel
19-7-99	Parçalı	Telekulak	Kennedy Ailesi
20-7-99	Dağınık	Ahmet Kaya	Merve Kavakçı /Borsa /Rauf Denктаş
21-7-99	Dağınık	Yunanistan-Kıbrıs	Ekonomi /Mesut Yılmaz /Almanya İlişkileri
22-7-99	Ağırlıklı	Cevat Soysal - PKK	Tina turner /Almanya İlişkileri
23-7-99	Parçalı	Cevat Soysal - PKK	Ekonomi /Almanya İlişkileri/Ajlan Büyükbırç'un Kazası
24-7-99	Zağırlıklı	Telekulak	Ekonomi
25-7-99	Dağınık	Memur-İşçi Eylemi	Ajlan Büyükbırç'un Kazası /Tayyip Erdoğan /Bosna
26-7-99	Dağınık	Bülent Ecevit-Dış İlişkiler	Karla Hasan'ın Ölümü Necmettin Erbakan / Memur-İşçi Eylemi
27-7-99	Ağırlıklı	Genel Kurmay Başkanının açıklaması	Seda Sayan /FP /Clintonlar
28-7-99	Dağınık	Yunanistan	Seda Sayan /İşkence /Emeklilik
29-7-99	Ağırlıklı	AF	Tecavüz /Terörist
30-7-99	Parçalı	AF	Vergi
31-7-99	Dağınık	TKİ	Lezbiyen turistler /IMF /Emeklilik /Yunanistan İlişkileri
1-8-99	Dağınık	Abdullah Öcalan-PKK	Cinayet/ Lezbiyen ilişki
2-8-99	Ağırlıklı	DYP	Emniye amiri çift
3-8-99	Dağınık	Necmettin Erbakan	Ekonomi/ DYP-Akşener/ Yüksek Askeri Şura/ Oktay/ Evlilik

4-8-99	Ağırlıklı	Abdullah Öcalan-PKK	Tahkim/ Hüsametdin Özkan
5-8-99	Ağırlıklı	Abdullah Öcalan-PKK	Clintonlar/ Tahkim
6-8-99	Dağınık	Tarfik	İnsan hakları/ Prenses Diana
7-8-99	Parçalı	İnsan Hakları	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi/ Tahkim/ Güneş Tutulması
8-8-99	Ağırlıklı	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	Necmettin Erbakan/ Tarfik kazası/ Hadeş
9-8-99	Dağınık	Vergi Kaçakçılığı	Trafik kazası/ Şemsi Denizer'in Öldürülmesi/ Zeynep Atalay
10-8-99	Parçalı	Necmettin Erbakan	Prens Charles/ Güneş tutulması/
11-8-99	Parçalı	HADEP	Güneş tutulması/ Tahkim
12-8-99	Ağırlıklı	Güneş tutulması	Af/ Sadettin Tantan/ GS
13-8-99	Dağınık	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	Zeynep Atalay/Hagi/ Bülent Ersoy/Can yücel
14-8-99	Dağınık	Türk Doktorunun Başarısı	Seda Sayan/ Türban/ Emek Platfoemu/ Telekulak
15-8-99	Parçalı	Necmettin Erbakan	Türk Mühendisin Başarısı/ Merve Kavakçı/ Can yücel
16-8-99	Dağınık	Türkiye'yi Rezil eden Doktorlar	Nato/ Necmettin erbakan/ Otomotiv/ Prens Charles
17-8-99	Ağırlıklı	Abdi İpekçi	Hükümet/ Yaser Arafat/ Necmettin Erbakan
18-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
19-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
20-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
21-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
22-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
23-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	Sağlık Bakanı
24-8-99	Yoğunlaşmış	DepremSağlık Bakanı	Deprem
25-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
26-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	Deprem Vergisi
27-8-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
28-8-99	Ağırlıklı	Deprem	Af/ TSK
29-8-99	Dağınık	Deprem	Af/ Boks/ÖSS
30-8-99	Parçalı	Af	Deprem
31-8-99	Parçalı	Af	Deprem
1-9-99	Parçalı	Deprem	AB
2-9-99	Ağırlıklı	Af	Deprem Yardımları/ PKK
3-9-99	Parçalı	Deprem	Af
4-9-99	Dağınık	Askerden İrtica ve Bölücülük Uyarısı	Deprem/ ÖSS
5-9-99	Dağınık	Ağırlıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Futbol/ AB
6-9-99	Parçalı	Ağırlıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Deprem/ Futbol
7-9-99	Parçalı	Sami selçuk'un Konuşması	Deprem
8-9-99	Ağırlıklı	Yunanistan'da Deprem	Sami selçuk'un Konuşması

9-9-99	Parçalı	AKUT	Deprem
10-9-99	Dağınık	Deprem	Türk-yunan ilişkileri/ Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü
11-9-99	Dağınık	AKUT	Deprem/ Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü/ Bedelli
12-9-99	Dağınık	Adnan Hoc-DYP	Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü/ Deprem/ MİT Raporu
13-9-99	Ağırlıklı	Adnan Hoc-DYP	Ecevit'in ABD Gezisi/ Turizm Bakımı
14-9-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
15-9-99	Parçalı	Deprem	Tony Blair'in Ecevit'e mektubu
16-9-99	Dağınık	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	Askerlik/ Uçak Kazası
17-9-99	Yoğunlaşmış	Telekulak	-----
18-9-99	Dağınık	Deprem-Rahşan Ecevit	Kaçak İnşaat/ Tecavüz Girişimi/ FP/
19-9-99	Dağınık	Topkapı sarayı	Deprem Vergisi/ İstanbulda dinler/
20-9-99	Dağınık	Emlak Bankası	Müjda Gezen/ Dünya Bankası/ FP
21-9-99	Dağınık	Satanistler	DYP'li Ömer Bilgin- TURBAN/ Clintonlar/ Merve Kavakçı/ Tayvan'da Deprem
22-9-99	Dağınık	Dünya Bankası	Satanistler/ alaattin Çakıcı
23-9-99	Parçalı	Af	Abdullah Öcalan-PKK
24-9-99	Dağınık	Dali'nin Delisi	Türk Doktorun Başarısı/ AKUT/ Ecevit'in teslim olan PKK'lılarla ilgili açıklaması
25-9-99	Dağınık	Emniyet'te Ölüm	Türk Doktorun Başarısı/ Satanistler/
26-9-99	Dağınık	Recep Yazıcıoğlu	Necmettin Erbakan/ Alaattin Çakıcı
27-9-99	Ağırlıklı	Cezaevi İsyanı	Kıbrıs
28-9-99	Ağırlıklı	Cezaevi İsyanı	Ecevit'in ABD Gezisi
29-9-99	Parçalı	Deprem Üzerine İrticacı Yorumlar	Ecevit'in ABD Gezisi
30-9-99	Ağırlıklı	Ecevit'in ABD Gezisi	Merve Kavakçı/ Genel Kurmayın PKK açıklaması
1-10-99	Parçalı	Ecevit'in ABD Gezisi	Cezaevleri/ Futbol
2-10-99	Ağırlıklı	Cezaevi İsyanı	28 Şubat/ PKK
3-10-99	Ağırlıklı	Vehbi Hatipoğlu	DYP/ Ecevit'in ABD Gezisi
4-10-99	Dağınık	Hamsiden Zehirlenme	Türk-Yunan ilişkileri/ CHP/ Kayahan/ Cezaevleri
5-10-99	Parçalı	Deprem Yardımı	Star Gazetesi/ Banu Kavak- Ahmet Dedehayır'ın Evliliği
6-10-99	Parçalı	Türban Eylemleri	Star Gazetesi
7-10-99	Dağınık	AB	Alaattin Çakıcı/ Kızılay/ Türk-Yunan ilişkileri
8-10-99	Parçalı	Türban Eylemleri	TV'de Rehine pazarlığı/ Kızılay/ Clintonlar
9-10-99		Askerden İrtica Uyarısı	İşadammın Eylemi
10-10-99	Dağınık	Karaippler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan	Futbol/ Star Gazetesi
11-10-99	Ağırlıklı	Süleyman Demirel	CNN-Türk/ Futbol
12-10-99	Parçalı	CNN-Türk	Trafik Kazası Geçiren Kızın İyileşmesi

13-10-99	Dağınık	Deprem	Pakistan'da Darbe/ "Kahpe Bizans"/
14-10-99	Dağınık	AB	Pakistan'da Darbe/ TBMM Kreşi
15-10-99	Dağınık	Sayısal Loto	Futbol Federasyonu/ TBMM Lojmanları
16-10-99	Parçalı	Süleyman Demirel	TBMM Kit Komisyonu Skandalı
17-10-99	Dağınık	Deprem Yardımı	İrtica/ Futbol
18-10-99	Dağınık	Gurbetçi Sülün-Demirel Kırmızıgül	Clintonlar/ Futbol Federasyonu/ İhsan Doğramacı/ Kıbrıs
19-10-99	Dağınık	ÖSYM	Pakistan'da Darbe/ Futbol Federasyonu/ 28 Şubat
20-10-99	Dağınık	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	Gökçeada'da Kundaklama/ Af/ Uçak Kaçırma/
21-10-99	Dağınık	Gökçeada'da Kundaklama	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını/ Karaipiler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan/
22-10-99	Yoğunlaşmış	Kışlalı Suikastı	-----
23-10-99	Yoğunlaşmış	Kışlalı Suikastı	Banu Kavak-Ahmet DedeHayır'ın Evliliği
24-10-99	Yoğunlaşmış	Kışlalı Suikastı	-----
25-10-99	Ağırlıklı	Kışlalı Suikastı	Neriman Köksal'ın Ölümü/ Türk Doktorun Başarısı
26-10-99	Dağınık	Necmettin Erbakan	Türk-İsrail İlişkileri/ Kışlalı Suikastı/ Neriman Köksal'ın Ölümü/ Türk Doktorun Başarısı
27-10-99	Parçalı	Vural Savaş'ın Açıklaması	Fehriye Erdal'ın Belçika'da Yakalanması
28-10-99	Parçalı	Ermenistan'da Parlamento Baskını	Kışlalı Suikastı
29-10-99	Yoğunlaşmış	Cumhuriyet Bayramı	-----
30-10-99			
31-10-99	Dağınık	Merve Kavakçı'nın Evliliği	Paşaların Deprem Gecesi Anlatmaları/ Hakan Şükür/ Erol Evcil
1-11-99	Ortak Temalı Parçalı	28 Şubat	Süleyman Demirel'in Laiklik Açıklaması
2-11-99	Dağınık	Uçak Kazası	Merve Kavakçı'nın Evliliği/ 28 Şubat
3-11-99	Dağınık	Af	Kışlalı Suikastı/ Türk-Yunan dostluğu
4-11-99	Ağırlıklı	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Af/ Futbol
5-11-99	Ağırlıklı	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Müsiad-Erol Yazar
6-11-99	Yoğunlaşmış	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Alaattin Çakıcı
7-11-99	Dağınık	Sebgattullah Seydaoğlu	Sayısal Loto/ Futbol/ Türk-Yunan Dostluğu
8-11-99	Dağınık	JetPa-Fadıl Akgündüz	Yasemin Dalkılıç'ın Dünya Rekoru/ Sayısal Loto/ 12 Eylül
9-11-99	Dağınık	Medeni Kanun	İBDA-C/ Sağlık
10-11-99	Yoğunlaşmış	10 Kasım	AB
11-11-99	Dağınık	Almanya'da İmam Cinayeti	Helikopter İhalesi/ Merve Kavakçı

12-11-99	Dağınık	İdam Cezası	Kadın Borsacının Kaçışı/ TBMM Komisyon Çalışmaları
13-11-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
14-11-99	Yoğunlaşmış	Deprem	-----
15-11-99	Yoğunlaşmış	Deprem	Clinton'ın Türkiye Ziyareti
16-11-99	Yoğunlaşmış	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil/ Deprem
17-11-99	Ağırlıklı	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	Adnan Hoca
18-11-99	Ağırlıklı	AGİT	Futbol/ İstanbul'un Fay Hattı
19-11-99	Yoğunlaşmış	AGİT	Bakti-Ceyhan Boru Hattı
20-11-99	Parçalı	AB	AGİT/ Adnan Hoca
21-11-99	Dağınık	Alman Polisinden Kötü Muamele	DYP/ Tony Blair/ Adnan Hoca/ Zara/ MİT'in Uçağı/ Gurbetçi Stülün-Demirel Kırmızıgül
22-11-99	Dağınık	Çeçenistan	M.Bedri İncetahtacı'nın Trafik Kazası/ IMF/ Deprem/ Alman Cep Telefon Şirketi
23-11-99	Ağırlıklı	Telekulak	Deprem Çadırları/ Halil Mutlu/ Sağlık Bakanı/ AGİT
24-11-99	Parçalı	Deprem-Bolu Valisi	Galatasaray
25-11-99	Ağırlıklı	Deprem	MGK/ Galatasaray/ David Cooperfield/
26-11-99	Ağırlıklı	Abdullah Öcalan-PKK	Deprem Uyarı sistemi-İTU
27-11-99	Parçalı	Necmettin Erbakan	Deprem Vergisi
28-11-99	Dağınık	Devlette İsrar	Bolu Valisi/ PKK/Transseksüellere Çalışma İzni/ Subaylara Dernek İzni
29-11-99	Dağınık	Deprem-Prefabrik Konutlar	IMF/ Fotoğraf Ajansı/ Mustafa Denizli-Hıncal Uluç
30-11-99	Dağınık	Deprem-Çadır Yangını	Cumhurbaşkanlığı Seçimi/ İnternet Şirketi Kurulumu/ Rüşvet/ Spice Girls
1-12-99	Dağınık	Enerji Krizi	Abdullah Öcalan-PKK/ Cumhurbaşkanı
2-12-99	Parçalı	Abdullah Öcalan-PKK	Kıbrıs/ Ebru Gündeş
3-12-99	Dağınık	Ebru gündeş	Enerji Krizi-Nükleer Enerji/ Deprem-Marmara Fayı
4-12-99	Dağınık	Cumhurbaşkanlığı	Ebru gündeş/ Enflasyon/ faizsiz Bankacılık
5-12-99	Dağınık	DYP'li Ömer Bilgin-TURBAN	Abdullah Öcalan-PKK / Clintonlar/ Yalı Yangını/
6-12-99	Ağırlıklı	Cezaevleri-İBDA-C	Hintli güzel Hükümette Uyum/ Kadına Askerlik
7-12-99	Ağırlıklı	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	Kennedy'nin Uçak Kazası/ Borsa/ Cumhurbaşkanlığı/ Cezavleri-İBDA-C
8-12-99	Dağınık	Deprem	Cumhurbaşkanlığı/ FP-Ömer Vehbi Hatiboğlu'na Dayak/ Gencay Çakıcı'ya Suikast
9-12-99	Dağınık	İTO Başkanının Liderlerle İlgili Açıklaması	Gencay Çakıcı'ya Suikast/ Trafik Kazası/ Sağlık Bakanı
10-12-99	Parçalı	AB	Galatasaray/ Dijital TV/ Trafik Kazası

11-12-99	Yoğunlaşmış	AB	----
12-12-99	Yoğunlaşmış	AB	----
13-12-99	Ağırlıklı	AB	Ebru Gündes/ Süleyman Demirel-Bolu valisi/
14-12-99	Dağınık	Alaattin Çakıcı	Kürtçe Yayın/ Clintonlar/ AB
15-12-99	Dağınık	Futbol-Fenerbahçe	Alaattin Çakıcı/ İmam Hatipler/ AB-Kokareç ve Kurban Yasağı/ deprem
16-12-99	Dağınık	Alaattin Çakıcı	Ebru gündes/ Kumarhaneler Kralına Plaket Verilmesi/ Deprem
17-12-99	Dağınık	AB&Kurban Yasağı&Diyarbakır	Şişman Kadının İşten Çıkarılması/ Ebru gündes/ Futbol-Fenerbahçe
18-12-99	Parçalı	Deprem-Prefabrik Konutlar	AB/ Şişman Kadının İşten Çıkarılması
19-12-99	Dağınık	Alaattin Çakıcı- Bakanların Savaşı	Tansu Çiller/ Kamer Genç
20-12-99	Dağınık	Sıcak Kış	Tansu Çiller/ MHP/ YÖK
21-12-99	Dağınık	Alaattin Çakıcı	Tansu Çiller/ Türk-Yunan İlişkileri/ Sapık/ RP
22-12-99	Ağırlıklı	Alaattin Çakıcı	Gülây Aslıtürk
23-12-99	Dağınık	Gülây Aslıtürk	Bankalar Operasyonu/ IMF/ Ebru Gündes
24-12-99	Ağırlıklı	Hükümetim Ekonomik Uygulamaları-IMF	Gülây Aslıtürk/ Süleyman Demirel/ Memur Eylemi
25-12-99	Dağınık	Ebru Gündes	LPG/ Bankalar Operasyonu- Murat Demirel/ Gülây aslıtürk/ MİT'in Web sayfası
26-12-99	Dağınık	Mafya-Oflu İsmail	LPG/ MÜSİAD-Erol Yazar/ Süleyman Demirel
27-12-99	Dağınık	SSK-Teşhiste Hata	Fransız Doktorlar/ Fenerbahçe/ MGK
28-12-99	Dağınık	Ekonomi	Gülây Aslıtürk/ Fenerbahçe
29-12-99	Ağırlıklı	Gülây Aslıtürk	Mit'çinin aşkı/ Hükümet
30-12-99	Yoğunlaşmış	Marmara'da Kasırga	----
31-12-99	Yoğunlaşmış	Dijital Helaket	----

Gündemde Yoğunlaşma – Dağılma: Gündemde yoğunlaşma ve dağılma bir haber konusunun gündemde ne kadar temsil edildiğinin göstergesidir. “Neyin önemli olduğunun vurgulanması radyo ve televizyonda olduğu gibi zaman içinde akıştan farklı olarak sayfa düzeninin kurulmasına ilişkin, yani zamansal değil uzamsal (spatial) bir sorundur.” (İNAL, 1996: 102) Bazı haberler gazete ön sayfa tasarımı içinde yer alamazken bazı günler bazı haberler tüm sayfayı kaplayabilmektedir. Sayfanın fiziksel formatı bir haberin ne kadar önemli olduğunu okuyucuya

sunmaktadır. “Mizanpajın temel işlevi metinseldir. Bütün halde çeşitli anlamlı elemanlardan oluşan Mizanpajın alanı onlar sayesinde tutarlılığını ve düzenini temin eder. Mizanpaj bu elemanlar arasındaki “dikkat” (salience) derecelenmesini içerir. “Dikkat” (salience) elemanlar arasında önem hiyerarşisini yaratır.” (KRESS-LEEUEWEN, 1998: 190) Haber hiyerarşisini belirleyen ön sayfa tasarımının unsurların şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Sayfa içinde kapladığı alan,
2. Başlığın büyüklüğü,
3. Fotoğraf, karikatür ve grafik sunumla destekleme,
4. Alt gündem konuları ile ilişkilendirme

Bu unsurlar sadece hangi haber konusunun daha önemli olduğunu göstermez, aynı zamanda hangi konu hakkında ne kadar düşünülmesi gerektiğini de gösterir. Ön sayfa formatında tek bir habere yoğunlaşması, toplumu ilgilendiren tek bir konunun olduğu diğer olayların tali kaldığı mesajıdır. Bu haberi okuyanın ideolojik öncelikleri ne olursa olsun, gündemi kaplayan konu bir hegomanya oluşturur. Örneğin bir sosyalistin ideolojik öncelikleri emek, sömürü, sendikal örgütlenmeler gibi konular olması gerekirken, Abdullah Öcalan’ın yakalanması ile milliyetçi veya dış tehditlere karşı ulusal kimlik önceliklerine sahip ideolojilerin hegomanya ilişkisine maruz kalır. Her kimliğin kendi ideolojik önceliklerine göre gündemi etkileyebildiği özgür enformasyon akışı yerine kitle iletişim araçlarının kontrol edildiği bir yapıda gündemi oluşturan egemen söylem ve sistemin ideolojik öncelikleridir.

Yoğunlaşma ve dağılma ekseninde gündemin dağılma ve parçalı gündemde olduğu günler zaman ekseninde bir gündemin bittiği veya yeni bir gündemin

oluşmakta olduğu günler, haber gündemini oluşturacak birbirine yakın ağırlıkta iki haber konusunun olduğu günlerdir. Eğer birbirine yakın iki haber konusu varsa hangisinin önemli olduğu mizanpajda dikkat unsuru veya merkeze konumlanma ile belirlenmektedir.

“Eğer mizanpaj merkeze dikkat çekiyorsa, bir eleman merkezde diğerleri yanlarda konumlanmıştır. Merkez deki eleman merkez diğerleri marjın olarak sunulur. Bazı zamanlarda merkezde sunulan eleman bütün diğer elemanların çekirdek enformasyonu olarak sunulur.” (KRESS-LEEUWEN, 1998: 196)

Gündemi oluşturan esas konu ile diğer konular arasındaki ilişki bazı zamanlarda tematik tamamlama ilişkisi iken, bazı zamanlarda farklılaşmış konulardan oluşmaktadır. Bir gündem konusunun ağırlıklı olduğu veya tasarımın dağıtını olduğu günlerde gündem hiyerarşisinin üstünde yeralan haber konusu ile diğer haberler arasındaki ilişki bu şekilde olabilir. Bir diğer ön sayfa tasarım formu ise birbirine yakın ağırlıkta iki haber konusunun gündemi oluşturduğu parçalı gündem formudur. Hürriyet Gazetesinde Hürriyet logosunun üstündeki haber ve altındaki haber parçalı gündemin olduğu dönemlerde denk ağırlıkta haberler için kullanılmaktadır ama logonun altındaki haberin haber hiyerarşisinde daha önemli olduğu çerçeveleme, renk, logo gibi unsurlarla tanımlanmaktadır.

Gazetenin ön sayfasının tasarımı yoğunlaşma-dağılma ekseninde iki kritere göre biçimlenmektedir. Bunlar:

1. Konuların sunuş hiyerarşisinde, hiyerarşi içindeki haberlerin ilişkisini temsil eden ön sayfa ilişki formatı (yoğunlaşmış, ağırlıklı, parçalı, dağınık),
2. Haberlerin sunumunda ağırlığı, kapladığı alan, punto büyüklüğü, çerçeveleme gibi ön sayfanın fiziksel unsurlarından oluşan ön sayfa hiyerarşik formatıdır.

Gündem hiyerarşisini oluşturan, haberlerin temsil ağırlığıdır. Okuyucunun ideolojik öncelikleri ne olursa olsun kitle iletişim araçları içinde konusal öncelikler okuyucuya dayatılmaktadır. Farklı kitle iletişim araçlarının merkezi bir eğilimle egemen söylemi aktardığı durumlarda egemen ideolojini önceliklerinin gündemin ideolojik öncelikleri olması doğaldır. Ön sayfa fiziksel formatı da egemen söylem içerisinde oluşmuş konusal önceliklerin temsiline göre fiziksel formunu alır. Resmi ideolojiye ve egemen söyleme, yayın kuruluşunun yakınlığı da bu ilişkiyi birebir bir ilişkiye dönüştürebilir.

Hürriyet gazetesinin ön sayfa formatında konuların temsili, bu tür bir ilişkiye denk düşmektedir. Ön sayfa tasarımı içinde haber konularının kapladığı alan hangi haberin ne kadar önemli olduğunun da okuyucuya dayatılmasıdır. Alt gündem ve gündem konuları arasındaki ağırlık ön sayfada kapladıkları alanın oranı ile aktarılmaktadır. Ana gündem konusu ile diğer konuların oranı gündemdeki yoğunlaşma ve dağılmayı göstermektedir. Tablo 3’de bu oranlar verilmiştir. Tablo 3 hazırlanırken Hürriyet logosu, promosyon bilgileri ve reklamlar çıkarıldıktan sonra net haber alanı içinde gündem hiyerarşisinin sayfa tasarımıyla nasıl oluşturulduğu incelenmiştir.

Tablo 4 Hürriyet Gazetesi Sayfa Tasarımında Haber Konu Hiyerarşisi

Tarih	Gündem Konusu	%	İkincil Gündemler	%
1-1-99	Yeni yıl	85	CHP-Bağ kur/Trafik/Trafik	15
2-1-99	Sayısal loto	44	Yeni yıl/vergi	56
3-1-99	Sayısal loto	48	Seçim	52
4-1-99	Seçim	61	Sayısal Loto+Piyango/Abdullah Öcalan	39
5-1-99	Hükümetin Kuruluşu	58	Askerden İrtica Uyarısı/seçim	42
6-1-99	Hükümetin Kuruluşu	55	Abdullah Öcalan/Çarkıfelek	45
7-1-99	Hükümetin Kuruluşu	53	Ekonomi/Clintonlar	47
8-1-99	Hükümetin Kuruluşu	49	Çete/Clintonlar	41

9-1-99	Yılmaz'ı Şok Eden İntihar	32	Askerden İrtica Uyarısı/Nükleer Kaza	68
10-1-99	Nükleer Kaza	31	Ekonomi	69
11-1-99	Susurluk	51	Levent Oran	49
12-1-99	Ecevit'in yerli araba Kullanması	49	Sanayicinin kurtarma operasyonlarına tepkisi	51
13-1-99	Seçim	52	Hükümetin Kuruluşu Programı	48
14-1-99	Yener Kaya'nın (Aşk Cinayeti)	49	Babalık Davası	51
15-1-99	Yaşlılar Evi	43	Çağlar'a Haciz	57
16-1-99	Tatil	48	Hakan Şükür	52
17-1-99	Susurluk	38	Abdullah Öcalan	62
18-1-99	Abdullah Öcalan	44	Hükümetin Kuruluşu	56
19-1-99	Abdullah Öcalan	55	Bayram Tatili	45
20-1-99	Abdullah Öcalan	40	Bekaret Kontrolü	60
21-1-99	Bayram Tatili	31	Arap Ülkeleri (Ürdün Kralı, Saddam'ın Oğlu)	69
22-1-99	Denizde Kurtarma Operasyonu	53	Telekom	47
23-1-99	Bülent Ecevit'in Açıklaması (28 Şubat)	45	Tanker Kazası	55
24-1-99	Çeteler	58	Kürtler üzerine ABD'li uzmanın yorumu	42
25-1-99	Ürdün Kralı		Tatil	
26-1-99	Saddam Hüseyin	30	İntihar	70
27-1-99	Seçim	47	Askerden İrtica Uyarısı	53
28-1-99	Seçim-DYP-Milli Görüş İlişkisi	45	Abdullah Öcalan	55
29-1-99	Saddam Hüseyin	73	Seçim-Adaylar Hakkında	27
30-1-99	Abdullah Öcalan	29	Seçim	71
31-1-99	İslami Rant savaşı	46	Poliste Yolsuzluk	54
1-2-99	Seçim	32	Abdullah Öcalan	68
2-2-99	Abdullah Öcalan	82	BarışManço	18
3-2-99	Abdullah Öcalan	71	BarışManço	29
4-2-99	Barış Manço	67	Askerden İrtica Uyarısı	23
5-2-99	Kosova	28	Barış Manço /Çeteler /Huzur Evi Yangını	72
6-2-99	Huzur Evi Yangını	70	Ürdün Kralının Ölümü	30
7-2-99	Seçim-FP	78	Ürdün Kralının Ölümü	22
8-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	74	Abdullah Öcalan	26
9-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	100	-----	----
10-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	84	Seçim	16
11-2-99	Seçim	56	Vergi	44
12-2-99	Seçim	49	Ahmet Kaya	51
13-2-99	Poliste Yolsuzluk	68	Abdullah Öcalan	32
14-2-99	Ahmet Kaya	63	Seçim	47
15-2-99	Havaalanında Yolsuzluk	34	Seçim	66

16-2-99	Çeteler-Cezaevinde cinayet	93	----	7
17-2-99	Abdullah Öcalan	100	----	----
18-2-99	Abdullah Öcalan	100	----	----
19-2-99	Abdullah Öcalan	100	----	----
20-2-99	Abdullah Öcalan	100	----	----
21-2-99	Abdullah Öcalan	100	----	----
22-2-99	Abdullah Öcalan	60	Seçim	40
23-2-99	Abdullah Öcalan	93	Seçim (DYP)	7
24-2-99	Abdullah Öcalan-Yunanistan	63	Seçim-Deniz Kazası	37
25-2-99	Seçim	48	Yunanistan-Jetpa-Fadıl Akgündüz	52
26-2-99	Abdullah Öcalan	63	Yunanistan	37
27-2-99	Abdullah Öcalan	48	Seçim	52
28-2-99	JetPa-Fadıl Akgündüz	64	Seçim	36
1-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	66	JetPa-Fadıl Akgündüz	34
2-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	70	JetPa-Fadıl Akgündüz	30
3-3-99	RTÜK	52	Grip salgını	48
4-3-99	Ekonomi	55	Seçim	45
5-3-99	Abdullah Öcalan	68	Seçim/Monika	32
6-3-99	Valiye Suikast	87	Abdullah Öcalan	13
7-3-99	Abdullah Öcalan-PKK - Yunanistan	68	Valiye Suikast	32
8-3-99	Valiye suikast	35	Seçim	65
9-3-99	Seçim	35	Terör	65
10-3-99	Seçim	35	Terör/monika	65
11-3-99	Terör	54	Yunanistan	46
12-3-99	Terör	100	Seçim	
13-3-99	Terör	48	Seçim	52
14-3-99	Terör	100	----	----
15-3-99	Terör	100	----	----
16-3-99	Terör	71	Seçim	29
17-3-99	Terör	55	Seçim	45
18-3-99	Askerden İrtica Uyarısı	84	Seçim	16
19-3-99	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan	64	Askerden İrtica Uyarısı	36
20-3-99	İnterbank'ta yolsuzluk	61	Seçim	39
21-3-99	FP	68	Kayahan/Oktay Babuna	32
22-3-99	Ekonomi	19	Seçim	81
23-3-99	FP	35	Abdullah Öcalan-PKK	65
24-3-99	Kosova	100	----	----
25-3-99	Kosova	100	----	----
26-3-99	Kosova	100	----	----
27-3-99	Kosova	100	----	----
28-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	94	Askerden İrtica Uyarısı	6
29-3-99	Yunanistan	61	Kosova	39

30-3-99	Kosova	57	Bir Kadının yaşam öyküsü	43
31-3-99	Kosova	100	-----	----
1-4-99	Kosova	100	-----	----
2-4-99	Kosova	99	FP	1
3-4-99	Kosova	100	-----	----
4-4-99	Kadın Satıcısı	47	Kosova	53
5-4-99	Kosova	100	-----	----
6-4-99	Kosova	84	Terör/FB	16
7-4-99	Kosova	68	Sibel Can/ Abdullah Öcalan-PKK	32
8-4-99	Uçak kazası	100	-----	----
9-4-99	Kosova	44	Vergi/cinayet/uçak kazası	56
10-4-99	Kosova	75	Şehit anaları/uçak kazası	25
11-4-99	Terör	49	Şehit Ailesi/Seçim	51
12-4-99	Seçim	41	Kosova	59
13-4-99	Seçim	40	Kosova	60
14-4-99	Kosova	79	Seçim	31
15-4-99	Kosova	56	Seçim	44
16-4-99	Kosova	84	Seçim/Pakistan	16
17-4-99	Kosova	33	Seçim/Brooke Shields/Tarkan/Trafik Kazası	67
18-4-99	Uçak Kazası	32	Seçim	68
19-4-99	Seçim	100	-----	----
20-4-99	Seçim	100	-----	----
21-4-99	Seçim	100	-----	----
22-4-99	Bürokraside Yolsuzluk	47	Seçim	53
23-4-99	Seçim-CHP	72	Kosova	28
24-4-99	CHP	54	Hükümet	46
25-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	80	Ecevit'in KKTC ziyareti	20
26-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	39	Clinton'ın Zirvesi	61
27-4-99	İnsan Hakları	45	DYP	55
28-4-99	DYP	31	Hükümet/Belediyede yolsuzluk/Kosova	69
29-4-99	Türban-Merve Kavakçı	43	Seçim Sonuçları/Hükümet	37
30-4-99	Uyuşturucu Kaçakçılığı	73	Türban-Merve Kavakçı/Seçim Sonuçları	27
1-5-99	Türban-Merve Kavakçı	51	Şehit Aileleri	49
2-5-99	Türban-Merve Kavakçı	35	ÖSS Sınav sorularının Çalınması	65
3-5-99	Türban-Merve Kavakçı	100	-----	----
4-5-99	Türban-Merve Kavakçı	100	-----	----
5-5-99	Türban-Merve Kavakçı	79	DYP	21
6-5-99	Türban-Merve Kavakçı	44	DYP	56
7-5-99	Türban-Merve Kavakçı	63	Tarkan	27
8-5-99	Türban-Merve Kavakçı	100	-----	----
9-5-99	Türban-Merve Kavakçı	49	Hükümetin Kuruluşu/Yılmazın aklanması	51

10-5-99	Türban-Merve Kavakçı	40	Çillerin Yüce Divana Yollanması	60
11-5-99	Türban-Merve Kavakçı	65	Telekulak, Erbakan, Çiller, İBDA-C,DHKP-C	35
12-5-99	İslami terör	43	Türban-Merve Kavakçı	57
13-5-99	Hükümetin Kuruluşu	70	Türban-Merve Kavakçı	30
14-5-99	Hükümetin Kuruluşu	60	Merve Kavakçı/Okulda Cinayet/Vergi	40
15-5-99	Poliste Yolsuzluk	60	Merve Kavakçı/Yunanistan	40
16-5-99	Hükümetin Kuruluşu	82	Merve Kavakçı	18
17-5-99	Türban-Merve Kavakçı	82	Hükümetin Kuruluşu	18
18-5-99	Hükümetin Kuruluşu	83	Kadın subaylar/İsrail	17
19-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	55	Hükümetin Kuruluşu	45
20-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	41	A9 mayıs Balosu/ Eva Herzigova/Deniz Baykal	59
21-5-99	PKK-Şemdin Sakkık	61	Hükümetin Kuruluşu-CHP	39
22-5-99	Hükümetin Kuruluşu	66	CHP	34
23-5-99	CHP	69	Hükümetin Kuruluşu/ FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	31
24-5-99	CHP	75	Cumhurbaşkanlığı	25
25-5-99	İtalya'da Terör (Abdullah Öcalan-PKK)	54	Hükümetin Kuruluşu/CHP	46
26-5-99	Abdullah Öcalan-PKK	73	Hükümetin Kuruluşu /CHP/Demirel	27
27-5-99	Türban	39	Abdullah Öcalan/ PKK/trafik kazası	61
28-5-99	Askerden İrtica Uyarısı	49	Hükümetin Kuruluşu/KuranKursları	51
29-5-99	Hükümetin Kuruluşu	61	Eurovizyon Müzik Yarışması / Türban/ Almanya'da cinayet	39
30-5-99	Telekulak	37	Abdullah Öcalan-PKK/ Vergi	63
1-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	100	-----	-----
2-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	100	-----	-----
3-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	100	-----	-----
4-6-99	Telekulak	100	-----	-----
5-6-99	Telekulak	40	Türk-Alman İlişkileri	60
6-6-99	Futbol	33	Abdullah Öcalan/ Ahmet Kaya	67
7-6-99	Telekulak	49	Şehit Aileleri/ PKK	51
8-6-99	Telekulak	61	PKK	39
9-6-99	Telekulak	71	Abdullah Öcalan-PKK	29
10-6-99	İngilterede Bakanın Tutuklanması	43	Hükümetin Kurulması/ Emniyette Atama/ Çakıcı	57
11-6-99	Kosova	57	Telekulak	43
12-6-99	Kosova	78	JetPa-Fadıl Akgündüz	22

13-6-99	Kosova	96	Telekulak	4
14-6-99	Kosova	72	CNN Türk	28
15-6-99	Kosova	78	PKK/Telekulak	22
16-6-99	Ekonomi	44	Kosova	56
17-6-99	İtalyan Adaleti (Abdullah Öcalanla ilişkili)	71	Metallica Konseri/ Fidyeye Olayı	29
18-6-99	Emniyette suiastimal	57	Kosova	43
19-6-99	Fethullah Gülen	35	Oktay Babuna/Kosova	65
20-6-99	Fethullah Gülen	66	Kosova/ Prens Edward'ın düğünü	34
21-6-99	Fethullah Gülen	45	Hükümet/ Clinton'lar	55
22-6-99	Fethullah Gülen	43	Malki Cinayeti	57
23-6-99	MGK Toplantısı	67	Fethullah Gülen	33
24-6-99	Askerden İrtica Uyarısı (MGK)	48	Abdullah Öcalan-PKK	52
25-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	100	-----	----
26-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	60	Fethullah Gülen	40
27-6-99	Kenan Evren	69	Abdullah Öcalan-PKK /Fethullah Gülen /Yunanistan	31
28-6-99	Fethullah gülen	54	Kenan Everen	46
29-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	41	Kıbrıs/Hande Ataizi	59
30-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	100	-----	----
1-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	92	İtalya'nın PKK Desteği	8
2-7-99	İtalya'nın PKK Desteği	40	Kıbrıs	60
3-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	84	IMF/FP	16
4-7-99	Ekonomi-Zeytinyağı İhracaatı	42	Libya /Bo Derek /Necmettin Erbakan	58
5-7-99	Kosova	77	PKK-Bombalama	23
6-7-99	Kosova	63	PKK'nın İntihar Eylemi /İtalya /Baliç'in Transferi	37
7-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	53	Hizbullah	47
8-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	100	-----	----
9-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	70	Mesut Yılmaz/Sophia Loren	30
10-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	57	Emeklilik Yaşı/ Uyuşturucu Ticareti	43
11-7-99	Bülent Ecevit	100	-----	----
12-7-99	Nesim Malki Cinayeti	45	Devlet Bahçeli /İran Kayahan'ın Torunu	55
13-7-99	Ekonomi	55	Türk-iş /Belçikada Senatör olan Türk kızı/ İran/ Cinayet	45
14-7-99	Nesim Malki Cinayeti	57	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı /İran	43
15-7-99	Sabancı Üniversitesi	53	Turgut Özal'a Suikast	47
16-7-99	Vakıf Üniversiteleri	24	Turgut Özal'a Suikast /İşçi eylemleri /Trafik Kazası	76

17-7-99	Telekulak	37	Süleyman Demirel /DYP /ABD'nin liderler değerlendirmesi	63
18-7-99	Kennedy Ailesi	53	İran /Turgut Özal hakkında yazan uyazar/ Evlilik /Süleyman demirel	47
19-7-99	Telekulak	35	Kennedy Ailesi	65
20-7-99	Ahmet Kaya	38	Merve Kavakçı /Borsa /Rauf Denktaş	62
21-7-99	Yunanistan-Kıbrıs	38	Ekonomi /Mesut Yılmaz /Almanya ilişkileri	62
22-7-99	Cevat Soysal - PKK	73	Tina Turner /Almanya ilişkileri	27
23-7-99	Cevat Soysal - PKK	23	Ekonomi /Almanya ilişkileri/Ajlan Büyükburç'un Kazası	77
24-7-99	Telekulak	69	Ekonomi	31
25-7-99	Memur-İşçi Eylemi	47	Ajlan Büyükburç'un Kazası /Tayyip Erdoğan /Bosna	53
26-7-99	Bülent Ecevit-Dış İlişkiler	41	Karla Hasan'ın Ölümü Necmettin Erbakan / Memur-İşçi Eylemi	59
27-7-99	Genel Kurmay Başkanının açıklaması	58	Seda Sayan /FP /Clintonlar	42
28-7-99	Yunanistan	51	Seda Sayan /İşkence /emeklilik	49
29-7-99	AF	55	Tecavüz /Terörist	45
30-7-99	AF	36	Vergi	64
31-7-99	TKİ	31	Lezbiyen turistler /IMF /Emeklilik /Yunanistan ilişkileri	69
1-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	48	Cinayet/ Lezbiyen ilişki	52
2-8-99	DYP	65	Emniye amiri çift	35
3-8-99	Necmettin Erbakan	36	Ekonomi/ DYP-Akşener/ Yüksek Askeri Şura/ Oktay/ Evlilik	64
4-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	72	Tahkim/ Hüsamettin Özkan	28
5-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	54	Clintonlar/ Tahkim	46
6-8-99	Tarık	41	İnsan hakları/ Prenses Diana	59
7-8-99	İnsan Hakları	55	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi/ Tahkim/ Güneş Tutulması	45
8-8-99	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	67	Necmettin Erbakan/ Tarık kazası/ Hadeş	33
9-8-99	Vergi Kaçakçılığı	27	Trafik kazası/ Şemsi Denizer'in Öldürülmesi/ Zeynep Atalay	73
10-8-99	Necmettin Erbakan	51	Prens Charles/ Güneş tutulması/	49
11-8-99	HADEP	22	Güneş tutulması/ Tahkim	78
12-8-99	Güneş tutulması	90	Af/ Sadettin Tantan/ GS	10
13-8-99	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	37	Zeynep Atalay/Hacı/ Bülent Ersoy/Can yücel	63
14-8-99	Türk Doktorunun Başarısı	54	Seda Sayan/ Türban/ Emek Platfoemu/ Telekulak	46
15-8-99	Necmettin Erbakan	41	Türk Mühendisin Başarısı/ Merve Kavakçı/ Can yücel	59

16-8-99	Türkiye'yi Rezil eden Doktorlar	49	Nato/ Necmettin erbakan/ Otomativ/ Prens Charles	51
17-8-99	Abdi İpekçi	69	Hükümet/ Yaser Arafat/ Necmettin Erbakan	31
18-8-99	Deprem	100	-----	-----
19-8-99	Deprem	100	-----	-----
20-8-99	Deprem	100	-----	-----
21-8-99	Deprem	100	-----	-----
22-8-99	Deprem	100	-----	-----
23-8-99	Deprem	97	Sağlık Bakanı	3
24-8-99	DepremSağlık Bakanı	51	Deprem	49
25-8-99	Deprem	100	-----	-----
26-8-99	Deprem	95	Deprem Vergisi	5
27-8-99	Deprem	100	-----	-----
28-8-99	Deprem	92	Af/ TSK	8
29-8-99	Deprem	62	Af/ Boks/ÖSS	38
30-8-99	Af	28	Deprem	72
31-8-99	Af	49	Deprem	51
1-9-99	Deprem	52	AB	48
2-9-99	Af	62	Deprem Yardımları/ PKK	38
3-9-99	Deprem	63	Af	37
4-9-99	Askerden İrtica ve Bölücülük Uyarısı	45	Deprem/ ÖSS	55
5-9-99	Ağırıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	49	Futbol/ AB	51
6-9-99	Ağırıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	39	Deprem/ Futbol	61
7-9-99	Sami selçuk'un Konuşması	67	Deprem	33
8-9-99	Yunanistan'da Deprem	77	Sami selçuk'un Konuşması	23
9-9-99	AKUT	68	Deprem	32
10-9-99	Deprem	43	Türk-yunan İlişkileri/ Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü	57
11-9-99	AKUT	45	Deprem/ Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü/ Bedelli	55
12-9-99	Adnan Hoc-DYP	59	Kürt Amhet'in Oğlunun düğünü/ Deprem/ MİT Raporu	41
13-9-99	Adnan Hoc-DYP	62	Ecevit'in ABD Gezisi/ Turizm Bakını	38
14-9-99	Deprem	100	-----	-----
15-9-99	Deprem	33	Tony Blair'in Ecevit'e mektubu	67
16-9-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	55	Askerlik/ Uçak Kazası	45
17-9-99	Telekulak	100	-----	-----
18-9-99	Deprem-Rahşan Ecevit	50	Kaçak İnşaat/ Tecavüz Girişimi/ FP/	50
19-9-99	Topkapı sarayı	85	Deprem Vergisi/ İstanbulda dinler/	15
20-9-99	Emlak Bankası	49	Müjda Gezen/ Dünya Bankası/ FP	51

21-9-99	Satanistler	60	DYP'li Ömer Bilgin-TURBAN/ Clintonlar/ Merve Kavakçı/ Tayvan'da Deprem	40
-22-9-99	Dünya Bankası	47	Satanistler/ alaattin Çakıcı	53
23-9-99	Af	39	Abdullah Öcalan-PKK	61
24-9-99	Dali'nin Delisi	53	Türk Doktorun Başarısı/ AKUT/ Ecevit'in teslim olan PKK'lılarla ilgili açıklaması	47
25-9-99	Emniyet'te Ölüm	55	Türk Doktorun Başarısı/ Satanistler/	45
26-9-99	Recep Yazıcıoğlu	69	Necmettin Erbakan/ Alaattin Çakıcı	31
27-9-99	Cezaevi İsyanı	76	Kıbrıs	31
28-9-99	Cezaevi İsyanı	84	Ecevit'in ABD Gezisi	16
29-9-99	Deprem Üzerine İrticacı Yorumlar	37	Ecevit'in ABD Gezisi	63
30-9-99	Ecevit'in ABD Gezisi	76	Merve Kavakçı/ Genel Kurmayın PKK açıklaması	24
1-10-99	Ecevit'in ABD Gezisi	57	Cezaevleri/ Futbol	43
2-10-99	Cezaevi İsyanı	63	28 Şubat/ PKK	37
3-10-99	Vehbi Hatipoğlu	86	DYP/ Ecevit'in ABD Gezisi	14
4-10-99	Hamsiden Zehirlenme	28	Türk-Yunan İlişkileri/ CHP/ Kayahan/ Cezaevleri	72
5-10-99	Deprem Yardımı	35	Star Gazetesi/ Banu Kavak-Ahmet Dedehayır'ın Evliliği	65
6-10-99	Türban Eylemleri	47	Star Gazetesi	53
7-10-99	AB	26	Alaattin Çakıcı/ Kızılay/ Türk- Yunan İlişkileri	74
8-10-99	Türban Eylemleri	73	TV'de Rehine pazarlığı/ Kızılay/ Clintonlar	27
9-10-99	Askerden İrtica Uyarısı		İşadammının Eylemi	
10-10-99	Karaipçiler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan	45	Futbol/ Star Gazetesi	55
11-10-99	Süleyman Demirel	63	CNN-Türk/ Futbol	37
12-10-99	CNN-Türk	45	Trafik Kazası Geçiren Kızın İyileşmesi	55
13-10-99	Deprem	55	Pakistan'da Darbe/ "Kahpe Bizans"/	45
14-10-99	AB	26	Pakistan'da Darbe/ TBMM Kreşi	74
15-10-99	Sayısal Loto	73	Futbol Federasyonu/ TBMM Lojmanları	27
16-10-99	Süleyman Demirel	42	TBMM Kit Komisyonu Skandalı	58
17-10-99	Deprem Yardımı	33	İrtica/ Futbol	67
18-10-99	Gurbetçi Sülün-Demirel Kırmızıgül	36	Clintonlar/ Futbol Federasyonu/ İhsan Doğramacı/ Kıbrıs	64
19-10-99	ÖSYM	21	Pakistan'da Darbe/ Futbol Federasyonu/ 28 Şubat	79

20-10-99	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	45	Gökçeada'da Kundaklama/ Af/ Uçak Kaçırma/	55
21-10-99	Gökçeada'da Kundaklama	50	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını/ Karaipiler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan/	50
22-10-99	Kışlalı Suikastı	100	-----	----
23-10-99	Kışlalı Suikastı	89	Banu Kavak-Ahmet DedeHayır'ın Evliliği	11
24-10-99	Kışlalı Suikastı	100	-----	
25-10-99	Kışlalı Suikastı	76	Neriman Köksal'ın Ölümü/ Türk Doktorun Başarısı	24
26-10-99	Necmettin Erbakan	72	Türk-İsrail İlişkileri/ Kışlalı Suikastı/ Neriman Köksal'ın Ölümü/ Türk Doktorun Başarısı	28
27-10-99	Vural Savaş'ın Açıklaması	47	Fehriye Erdal'ın Belçika'da Yakalanması	53
28-10-99	Ermenistan'da Parlamento Baskını	62	Kışlalı Suikastı	38
29-10-99	Cumhuriyet Bayramı	100	-----	
30-10-99	Merve Kavakçı'nın Evliliği		Deprem	
31-10-99	Merve Kavakçı'nın Evliliği	31	Paşaların Deprem Gecesi Anlatmaları/ Hakan Şükür/ Erol Evcil	69
1-11-99	28 Şubat	77	Süleyman Demirel'in Laiklik Açıklaması	23
2-11-99	Uçak Kazası	73	Merve Kavakçı'nın Evliliği/ 28 Şubat	27
3-11-99	Af	17	Kışlalı Suikastı/ Türk-Yunan dostluğu	83
4-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	77	Af/ Futbol	23
5-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	74	Müsiad-Erol Yazar	26
6-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	95	Alaattin Çakıcı	5
7-11-99	Sebgattullah Seydaoğlu	60	Sayısal Loto/ Futbol/ Türk-Yunan Dostluğu	40
8-11-99	JetPa-Fadıl Akgündüz	51	Yasemin Dalkılıç'ın Dünya rekoru/ Sayısal Loto/ 12 Eylül	49
9-11-99	Medeni Kanun	38	İBDA-C/ Sağlık	62
10-11-99	10 Kasım	92	AB	8
11-11-99	Almanya'da İmam Cinayeti	54	Helikopter İhalesi/ Merve Kavakçı	46
12-11-99	İdam Cezası	40	Kadın Borsacının Kaçışı/ TBMM Komisyon Çalışmaları	60
13-11-99	Deprem	100	-----	----

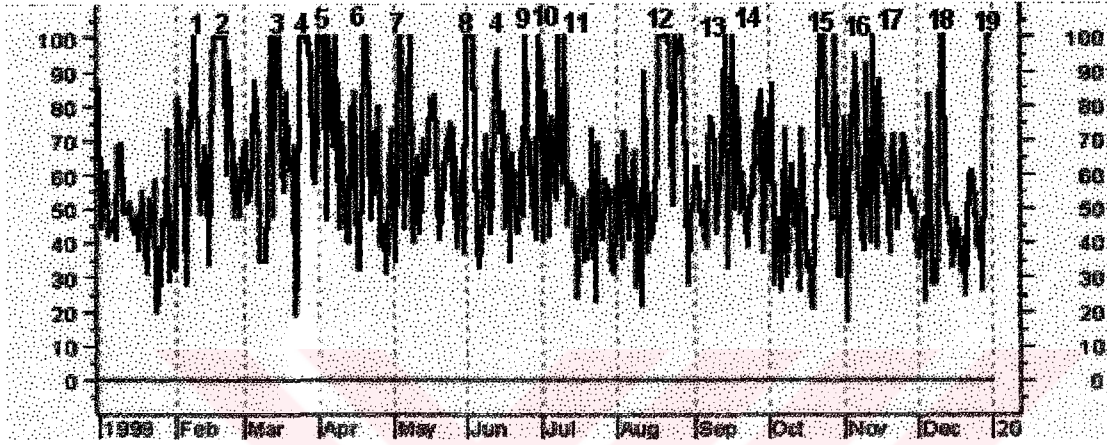
14-11-99	Deprem	100	-----	----
15-11-99	Deprem	39	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	61
16-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	87	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil/ Deprem	13
17-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	67	Adnan Hoca	33
18-11-99	AGİT	57	Futbol/ İstanbul'un Fay Hattı	43
19-11-99	AGİT	60	Bakü-Ceyhan Boru Hattı	40
20-11-99	AB	37	AGİT/ Adnan Hoca	63
21-11-99	Alman Polisinden Kötü Muamele	65	DYP/ Tony Blair/ Adnan Hoca/ Zara/ MİT'in Uçağı/ Gurbetçi Sülün-Demirel Kırmızıgül	35
22-11-99	Çeçenistan	71	M.Bedri İncetahtacı'nın Trafik Kazası/ IMF/ Deprem/ Alman Cep Telefon Şirketi	29
23-11-99	Telekulak	44	Deprem Çadırları/ Halil Mutlu/ Sağlık Bakanı/ AGİT	56
24-11-99	Deprem-Bolu Valisi	54	Galatasaray	46
25-11-99	Deprem	71	MGK/ Galatasaray/ David Cooperfield/	29
26-11-99	Abdullah Öcalan-PKK	70	Deprem Uyarı sistemi-İTU	30
27-11-99	Necmettin Erbakan	61	Deprem Vergisi	39
28-11-99	Devlette İsrar	53	Bolu Valisi/ PKK/Transseksüellere Çalışma İzni/ Subaylara Dernek İzni	47
29-11-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	49	IMF/ Fotoğraf Ajansı/ Mustafa Denizli-Hıncal Uluç	51
30-11-99	Deprem-Çadır Yangını	53	Cumhurbaşkanlığı Seçimi/ İnternet Şirketi Kurulumu/ Rüşvet/ Spice Girls	47
1-12-99	Enerji Krizi	37	Abdullah Öcalan-PKK/ Cumhurbaşkanı	63
2-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	36	Kıbrıs/ Ebru Gündeş	64
3-12-99	Ebru gündeş	47	Enerji Krizi-Nükleer Enerji/ Deprem-Marmara Fayı	53
4-12-99	Cumhurbaşkanlığı	32	Ebru gündeş/ Enflasyon/ faizsiz Bankacılık	68
5-12-99	DYP'li Ömer Bilgin- TURBAN	23	Abdullah Öcalan-PKK / Clintonlar/ Yalı Yangını/	77
6-12-99	Cezaevleri-İBDA-C	83	Hintli güzel Hükümette Uyum/ Kadına Askerlik	17
7-12-99	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	61	Kennedy'nin Uçak Kazası/ Borsa/ Cumhurbaşkanlığı/ Cezaevleri- İBDA-C	39
8-12-99	Deprem	28	Cumhurbaşkanlığı/ FP-Ömer Vehbi Hatiboğlu'na Dayak/ Gencay Çakıcı'ya Suikast	72

9-12-99	İTO Başkanının Liderlerle İlgili Açıklaması	28	Gencay Çakıcı'ya Suikast/ Trafik Kazası/ Sağlık Bakanı	72
10-12-99	AB	42	Galatasaray/ Dijital TV/ Trafik Kazası	58
11-12-99	AB	100	-----	----
12-12-99	AB	100	-----	----
13-12-99	AB	53	Ebru Gündeş/ Süleyman Demirel-Bolu Valisi/	47
14-12-99	Alaattin Çakıcı	46	Kürtçe Yayın/ Clintonlar/ AB	54
15-12-99	Futbol-Fenerbahçe	45	Alaattin Çakıcı/ İmam Hatipler/ AB-Kokreç ve Kurban Yasağı/ Deprem	55
16-12-99	Alaattin Çakıcı	33	Ebru Gündeş/ Kumarhaneler Kralına Plaket Verilmesi/ Deprem	67
17-12-99	AB/Kurban Yasağı/Diyarbakır	47	Şişman Kadının İşten Çıkarılması/ Ebru Gündeş/ Futbol-Fenerbahçe	53
18-12-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	41	AB/ Şişman Kadının İşten Çıkarılması	59
19-12-99	Alaattin Çakıcı-Bakanların Savaşı	31	Tansu Çiller/ Kamer Genç	69
20-12-99	Sıcak Kış	41	Tansu Çiller/ MHP/ YÖK	59
21-12-99	Alaattin Çakıcı	25	Tansu Çiller/ Türk-Yunan İlişkileri/ Sapık/ RP	75
22-12-99	Alaattin Çakıcı	60	Gülray Aslıtürk	40
23-12-99	Gülray Aslıtürk	61	Bankalar Operasyonu/ IMF/ Ebru Gündeş	39
24-12-99	Hükümetin Ekonomik Uygulamaları-IMF	57	Gülray Aslıtürk/ Süleyman Demirel/ Memur Eylemi	33
25-12-99	Ebru Gündeş	45	LPG/ Bankalar Operasyonu-Murat Demirel/ Gülray Aslıtürk/ MİT'in Web sayfası	55
26-12-99	Mafya-Oflu İsmail	39	LPG/ MÜSİAD-Erol Yazar/ Süleyman Demirel	61
27-12-99	SSK:Teşhiste Hata	44	Fransız Doktorlar/ Fenerbahçe/ MGK	56
28-12-99	Ekonomi	26	Gülray Aslıtürk/ Fenerbahçe	74
29-12-99	Gülray Aslıtürk	68	Mit'çinin Aşkı/ Hükümet	32
30-12-99	Marmara'da Kasırga	100	-----	----
31-12-99	Dijital Felaket	100	-----	----

Gündemde yoğunlaşma ve dağılma, ön sayfa formatı içinde haber hiyerarşisindeki bir konu üzerinde toplanma ve birçok konu üzerinde sayfa formatında parçalanma ile sağlanmaktadır. Gündemdeki yoğunlaşma gündemi

belirleme ve kişisel gündemler üzerinde daha çok belirleyici olmaktadır. Gündemin yoğunlaştığı dönemlerde ideolojik ön tercihleri ne olursa olsun tüm kimlikler belli bir şekilde egemen söylem içinde belirlenen gündemden etkilenmektedir. Gündemin yoğunlaştığı günler ve belirgin haber konuları çizelge 17’de tanımlanmaktadır.

Çizelge16 – Gündemde Yoğunlaşma- Dağılım



Ön sayfa formatında yoğunlaşılan günlerde haber konuları şöyledir:

1. Ürdün Kralı'nın ölümü,
2. Abdullah Öcalan'ın yakalanması,
3. PKK'nın kundaklama eylemi,
4. Kosova,
5. THY - uçak kaçırma,
6. Seçim sonuçları,
7. Merve Kavakçı,
8. Abdullah Öcalan'ın yargılanması,
9. Bekaret yüzünden intihar,

10. Hikmet Uluğbay'ın intiharı,

11. Bülent Ecevit,

12. Deprem (18 ağustos)

13. Artçı Deprem,

14. Telekulak,

15. Kışlalı Cinayeti,

16. Nesim Malki Cinayeti,

17. Deprem,

18. AB,

19. Doğal Afetler,

Gündemde yoğunlaşma ve dağılma doğrudan grafikte gözlemlensede, bir diğer ölçüt olan sürekliliğide değerlendirmeye aldığımızda yoğunlaşma ve dağılma daha net görünebilir. Hürriyet Gazetesinin ön sayfa tasarımında gündem konusunun kapladığı alanın hareketli ortalamasının alınması ve bunun o günkü değer ile farkının alınması yoluyla gündemde yoğunlaşma ve dağılmanın süregiden düzeyin üzerine veya altına düşmesi ile ölçümlenebilir. Bunu şu şekilde formüle edebiliriz:

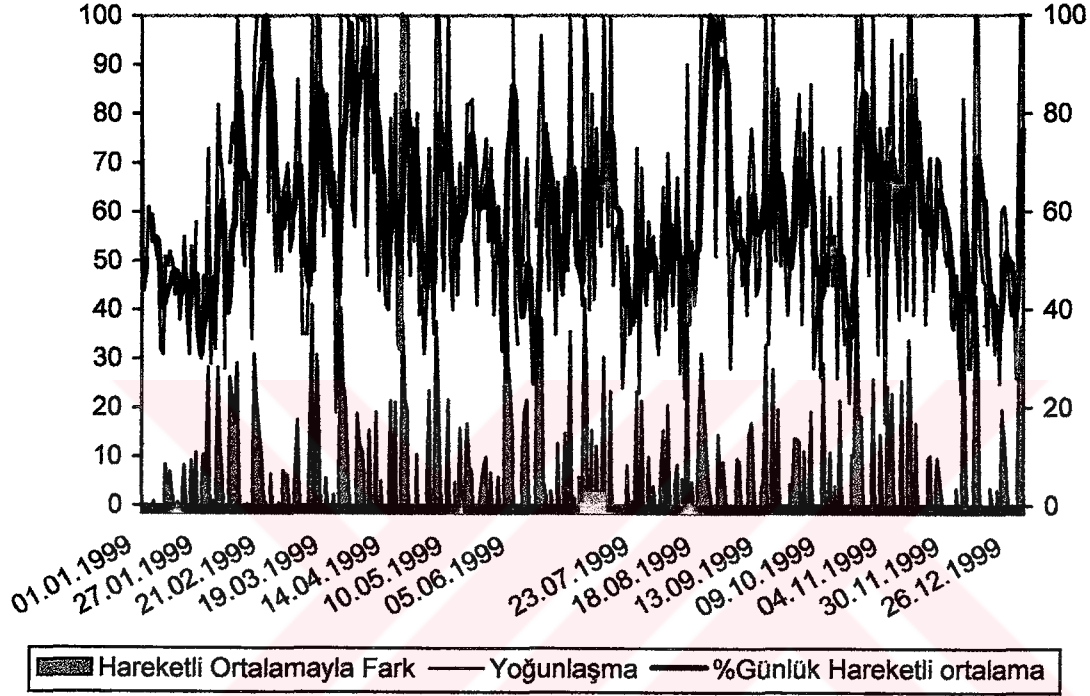
$$\sum_{K=1}^7 \text{Gündemin ön sayfaya yüzde oranı}$$

Gündemde Yoğunlaşmanın 7 Günlük Hareketli ortalaması= -----

7

Çizelge 18’de ön sayfa formatında yoğunlaşma, hareketli ortalaması çizgisel grafik olarak ilk eksen, hareketli ortalama ile fark ise alan gösterimi ile ikinci eksen verilmektedir.

Çizelge 17 – Hareketli Ortalamaya ya Göre Gündem Yoğunluğu



Gündemde dağılma-yoğunlaşmaya ek olarak başlık, altbaşlık, çerçeveleme, görsel dökümanlar, renk kullanımı, kontrast, merkeze konumlanma gibi farklı tasarım elemanları da haber hiyerarşisinin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. “Dikkat, bazı öğelerin daha önemli veya öncelikli sunumu ile, nereye yerleştirilirse yerleştirilsin, bu öğeler arasında bir önem hiyerarşisi yaratabilir.” (KRESSLEEUEWEN, 1998: 200) Hürriyet gazetesi ön sayfa tasarımı içinde başlık, punto büyüklüğü açısından odaklanma etkisi yaratabilmektedir. Tablo 4’te

başlıkların punto büyüklüğü ve önsayfa formatında başlığın kapladığı alan % olarak verilmiştir.

Tablo 5 Başlıkların Punto Büyüklükleri

Tarih	Gündem Konusu	Başlık (mm)	%
1-1-99	Yeni yıl	132	18
2-1-99	Sayısal loto	120	19
3-1-99	Sayısal loto	125	27
4-1-99	Seçim	115	28
5-1-99	Hükümetin Kuruluşu	125	14
6-1-99	Hükümetin Kuruluşu	130	14
7-1-99	Hükümetin Kuruluşu	129	15
8-1-99	Hükümetin Kuruluşu	129	15
9-1-99	Yılmaz'ı Şok Eden İntihar	132	17
10-1-99	Nükleer Kaza	132	20
11-1-99	Susurluk	129	15
12-1-99	Ecevit'in Yerli Araba Kullanması	129	18
13-1-99	Seçim	132	15
14-1-99	Yener Kaya'nın (Aşk Cinayeti)	129	17
15-1-99	Yaşlılar Evi	120	8
16-1-99	Tatil	136	18
17-1-99	Susurluk	110	19
18-1-99	Abdullah Öcalan	136	18
19-1-99	Abdullah Öcalan	144	16
20-1-99	Abdullah Öcalan	136	16
21-1-99	Bayram Tatili	129	12
22-1-99	Denizde Kurtarma Operasyonu	136	14
23-1-99	Bülent Ecevit'in Açıklaması (28 Şubat Hakkında)	117	19
24-1-99	Çeteler	129	16
25-1-99			
26-1-99	Saddam Hüseyin	121	13
27-1-99	Seçim	129	10
28-1-99	Seçim-DYP-Milli Görüş İlişkisi	121	18
29-1-99	Saddam Hüseyin	129	15
30-1-99	Abdullah Öcalan	129	15
31-1-99	İslami Rant savaşı	129	15
1-2-99	Seçim	136	17
2-2-99	Abdullah Öcalan	140	15
3-2-99	Abdullah Öcalan	140	15
4-2-99	Barış Manço	132	17
5-2-99	Kosova	117	13
6-2-99	Huzur Evi Yangını	121	35
7-2-99	Seçim-FP	110	20

8-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	124	19
9-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	136	20
10-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	129	21
11-2-99	Seçim	121	23
12-2-99	Seçim	129	21
13-2-99	Poliste Yolsuzluk	121	19
14-2-99	Ahmet Kaya	129	19
15-2-99	Havaalanında Yolsuzluk	129	13
16-2-99	Çeteler-Cezaevinde cinayet	140	18
17-2-99	Abdullah Öcalan	265	45
18-2-99	Abdullah Öcalan	182	17
19-2-99	Abdullah Öcalan	102	11
20-2-99	Abdullah Öcalan	132	27
21-2-99	Abdullah Öcalan	106	23
22-2-99	Abdullah Öcalan	136	8
23-2-99	Abdullah Öcalan	167	21
24-2-99	Abdullah Öcalan-Yunanistan	121	20
25-2-99	Seçim	106	22
26-2-99	Abdullah Öcalan	114	18
27-2-99	Abdullah Öcalan	95	21
28-2-99	JetPa-Fadıl Akgündüz	125	17
1-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	129	17
2-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	136	17
3-3-99	RTÜK	121	25
4-3-99	Ekonomi	136	18
5-3-99	Abdullah Öcalan	144	17
6-3-99	Valiye Suikast	121	22
7-3-99	Abdullah Öcalan-PKK - Yunanistan	110	24
8-3-99	Valiye suikast	129	17
9-3-99	Seçim	121	20
10-3-99	Seçim	132	16
11-3-99	Terör	159	22
12-3-99	Terör	121	24
13-3-99	Terör	113	24
14-3-99	Terör	150	30
15-3-99	Terör	144	26
16-3-99	Terör	125	29
17-3-99	Terör	120	16
18-3-99	Askerden İrtica Uyarısı	160	20
19-3-99	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan	105	17
20-3-99	İnterbank'ta yolsuzluk	120	27
21-3-99	FP	130	20
22-3-99	Ekonomi	115	9
23-3-99	FP	130	13
24-3-99	Kosova	130	24

25-3-99	Kosova	150	20
26-3-99	Kosova	115	17
27-3-99	Kosova	130	12
28-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	120	16
29-3-99	Yunanistan	115	24
30-3-99	Kosova	105	16
31-3-99	Kosova	130	10
1-4-99	Kosova	130	16
2-4-99	Kosova	136	14
3-4-99	Kosova	130	12
4-4-99	Kadın Satıcısı	120	20
5-4-99	Kosova	120	16
6-4-99	Kosova	135	11
7-4-99	Kosova	125	14
8-4-99	Uçak Kazası	167	18
9-4-99	Kosova	140	16
10-4-99	Kosova	120	20
11-4-99	Terör	115	22
12-4-99	Seçim	120	16
13-4-99	Seçim	148	15
14-4-99	Kosova	152	23
15-4-99	Kosova	133	18
16-4-99	Kosova	129	17
17-4-99	Kosova	100	17
18-4-99	Uçak Kazası	110	28
19-4-99	Seçim	175	14
20-4-99	Seçim	125	18
21-4-99	Seçim	125	14
22-4-99	Bürokraside Yolsuzluk	144	17
23-4-99	Seçim-CHP	133	17
24-4-99	CHP	129	22
25-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	144	15
26-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	160	15
27-4-99	İnsan Hakları	137	16
28-4-99	DYP	133	13
29-4-99	Türban-Merve Kavakçı	133	10
30-4-99	Uyuşturucu Kaçakçılığı	140	23
1-5-99	Türban-Merve Kavakçı	129	26
2-5-99	Türban-Merve Kavakçı	121	16
3-5-99	Türban-Merve Kavakçı	152	17
4-5-99	Türban-Merve Kavakçı	133	14
5-5-99	Türban-Merve Kavakçı	144	26
6-5-99	Türban-Merve Kavakçı	159	11
7-5-99	Türban-Merve Kavakçı	140	11
8-5-99	Türban-Merve Kavakçı	137	14
9-5-99	Türban-Merve Kavakçı	144	13

10-5-99	Türban-Merve Kavakçı	144	19
11-5-99	Türban-Merve Kavakçı	129	16
12-5-99	İslami Terör	133	16
13-5-99	Hükümetin Kuruluşu	140	14
14-5-99	Hükümetin Kuruluşu	85	16
15-5-99	Poliste Yolsuzluk	133	18
16-5-99	Hükümetin Kuruluşu	129	23
17-5-99	Türban-Merve Kavakçı	167	28
18-5-99	Hükümetin Kuruluşu	121	16
19-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	137	18
20-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	129	23
21-5-99	PKK-Şemdin Sakkık	129	25
22-5-99	Hükümetin Kuruluşu	137	37
23-5-99	CHP	133	19
24-5-99	CHP	110	33
25-5-99	İtalya'da Terör (Abdullah Öcalan-PKK)	137	22
26-5-99	Abdullah Öcalan-PKK	129	17
27-5-99	Türban	114	23
28-5-99	Askerden İrtica Uyarısı	137	17
29-5-99	Hükümetin Kuruluşu	144	18
30-5-99	Telekulak	133	21
1-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	144	28
2-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	148	16
3-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	137	14
4-6-99	Telekulak	175	18
5-6-99	Telekulak	129	12
6-6-99	Futbol	137	11
7-6-99	Telekulak	110	26
8-6-99	Telekulak	129	33
9-6-99	Telekulak	137	16
10-6-99	İngilterede Bakanın Tutuklanması	121	21
11-6-99	Kosova	117	22
12-6-99	Kosova	152	13
13-6-99	Kosova	182	18
14-6-99	Kosova	144	14
15-6-99	Kosova	156	16
16-6-99	Ekonomi	110	26
17-6-99	İtalyan Adaleti (Abdullah Öcalanla ilişkili)	129	34
18-6-99	Emniyette suiastimal	121	36
19-6-99	Fethullah Gülen	140	15
20-6-99	Fethullah Gülen	137	17
21-6-99	Fethullah Gülen	133	16
22-6-99	Fethullah Gülen	133	25

23-6-99	MGK Toplantısı	140	15
24-6-99	Askerden İrtica Uyarısı (MGK)	148	18
25-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	148	23
26-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	113	24
27-6-99	Kenan Evren	125	19
28-6-99	Fethullah Gülen	129	23
29-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	129	19
30-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	167	28
1-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	136	36
2-7-99	İtalya'nın PKK Desteği	115	20
3-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	113	32
4-7-99	Ekonomi-Zeytinyağı İhracatı	113	17
5-7-99	Kosova	132	17
6-7-99	Kosova	144	12
7-7-99	Hikmet Ulugbay'ın İntiharı	175	27
8-7-99	Hikmet Ulugbay'ın İntiharı	167	22
9-7-99	Hikmet Ulugbay'ın İntiharı	137	14
10-7-99	Hikmet Ulugbay'ın İntiharı	121	26
11-7-99	Bülent Ecevit	121	13
12-7-99	Nesim Malki Cinayeti	121	20
13-7-99	Ekonomi	140	15
14-7-99	Nesim Malki Cinayeti	114	26
15-7-99	Sabancı Üniversitesi	121	16
16-7-99	Vakıf Üniversiteleri	136	19
17-7-99	Telekulak	137	19
18-7-99	Kennedy Ailesi	129	21
19-7-99	Telekulak	125	13
20-7-99	Ahmet Kaya	148	17
21-7-99	Yunanistan-Kıbrıs	133	17
22-7-99	Cevat Soysal – PKK	144	17
23-7-99	Cevat Soysal – PKK	114	21
24-7-99	Telekulak	114	20
25-7-99	Memur-İşçi Eylemi	144	14
26-7-99	Bülent Ecevit-Dış İlişkiler	114	23
27-7-99	Genel Kurmay Başkanının açıklaması	133	31
28-7-99	Yunanistan	137	16
29-7-99	AF	137	17
30-7-99	AF	133	10
31-7-99	TKİ	129	14
1-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	133	17
2-8-99	DYP	121	27
3-8-99	Necmettin Erbakan	137	17
4-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	144	20
5-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	133	17
6-8-99	Trafik	117	18

7-8-99	İnsan Hakları	159	16
8-8-99	Şemsi Denizler'in Öldürülmesi	129	19
9-8-99	Vergi Kaçakçılığı	140	15
10-8-99	Necmettin Erbakan	144	19
11-8-99	HADEP	125	17
12-8-99	Güneş tutulması	133	12
13-8-99	Şemsi Denizler'in Öldürülmesi	129	15
14-8-99	Türk Doktorunun Başarısı	127	24
15-8-99	Necmettin Erbakan	144	20
16-8-99	Türkiye'yi Rezil Eden Doktorlar	144	27
17-8-99	Abdi İpekçi	133	18
18-8-99	Deprem	228	24
19-8-99	Deprem	197	21
20-8-99	Deprem	170	16
21-8-99	Deprem	140	16
22-8-99	Deprem	148	18
23-8-99	Deprem	133	20
24-8-99	Deprem Sağlık Bakanı	137	15
25-8-99	Deprem	129	14
26-8-99	Deprem	137	16
27-8-99	Deprem	152	24
28-8-99	Deprem	144	17
29-8-99	Deprem	122	24
30-8-99	Af	106	14
31-8-99	Af	95	18
1-9-99	Deprem	122	12
2-9-99	Af	228	24
3-9-99	Deprem	106	21
4-9-99	Askerden İrtica ve Bölücülük Uyarısı	122	9
5-9-99	Orduya Hakaret Eden Milletvekili	156	19
6-9-99	Orduya Hakaret Eden Milletvekili	133	16
7-9-99	Sami selçuk'un Konuşması	152	16
8-9-99	Yunanistan'da Deprem	137	30
9-9-99	AKUT	129	24
10-9-99	Deprem	144	18
11-9-99	AKUT	129	10
12-9-99	Adnan Hoca-DYP	122	22
13-9-99	Adnan Hoca-DYP	114	24
14-9-99	Deprem	266	27
15-9-99	Deprem	125	17
16-9-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	144	16
17-9-99	Telekulak	152	22
18-9-99	Deprem-Rahşan Ecevit	144	15
19-9-99	Topkapı Sarayı	133	17
20-9-99	Emlak Bankası	140	16

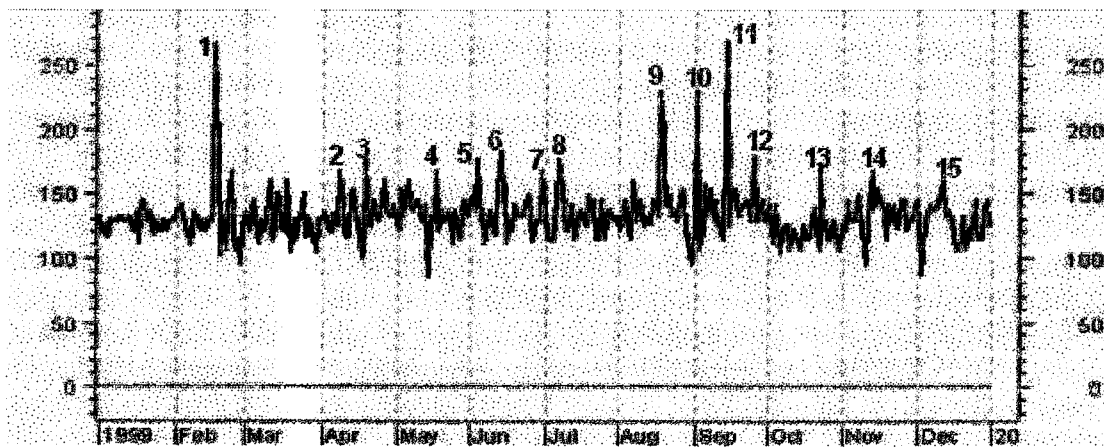
21-9-99	Satanistler	140	15
22-9-99	Dünya Bankası	144	19
23-9-99	Af	140	22
24-9-99	Dali'nin Delisi	129	21
25-9-99	Emniyet'te Ölüm	178	18
26-9-99	Recep Yazıcıoğlu	129	33
27-9-99	Cezaevi İsyanı	133	14
28-9-99	Cezaevi İsyanı	144	16
29-9-99	Deprem Üzerine İrticacı Yorumlar	129	27
30-9-99	Ecevit'in ABD Gezisi	129	21
1-10-99	Ecevit'in ABD Gezisi	136	17
2-10-99	Cezaevi İsyanı	140	19
3-10-99	Vehbi Hatipoğlu	110	30
4-10-99	Hamsiden Zehirlenme	140	14
5-10-99	Deprem Yardımı	122	25
6-10-99	Türban Eylemleri	103	15
7-10-99	AB	121	16
8-10-99	Türban Eylemleri	125	28
9-10-99	Askerden İrtica Uyarısı		
10-10-99	Karaipeler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan	106	19
11-10-99	Süleyman Demirel	121	12
12-10-99	CNN-Türk	114	18
13-10-99	Deprem	114	19
14-10-99	AB	106	13
15-10-99	Sayısal Loto	125	19
16-10-99	Süleyman Demirel	114	21
17-10-99	Deprem Yardımı	114	23
18-10-99	Gurbetçi Sülün-Demirel Kırmızıgül	121	21
19-10-99	ÖSYM	138	15
20-10-99	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	122	19
21-10-99	Gökçeada'da Kundaklama	106	23
22-10-99	Kışlalı Suikastı	170	21
23-10-99	Kışlalı Suikastı	121	13
24-10-99	Kışlalı Suikastı	129	28
25-10-99	Kışlalı Suikastı	114	39
26-10-99	Necmettin Erbakan	114	15
27-10-99	Vural Savaş'ın Açıklaması	129	19
28-10-99	Ermenistan'da Parlamento Baskını	121	19
29-10-99	Cumhuriyet Bayramı	106	13
30-10-99			
31-10-99	Merve Kavakçı'nın Evliliği	106	15
1-11-99	28 Şubat	125	26
2-11-99	Uçak Kazası	121	13
3-11-99	Af	144	13

4-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	129	21
5-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	129	35
6-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	133	31
7-11-99	Sebgatullah Seydaoğlu	148	23
8-11-99	JetPa-Fadıl Akgündüz	133	29
9-11-99	Medeni Kanun	122	22
10-11-99	10 Kasım	95	11
11-11-99	Almanya'da İmam Cinayeti	133	22
12-11-99	İdam Cezası	144	19
13-11-99	Deprem	167	20
14-11-99	Deprem	137	20
15-11-99	Deprem	152	12
16-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	144	15
17-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	144	14
18-11-99	AGİT	137	14
19-11-99	AGİT	114	20
20-11-99	AB	140	13
21-11-99	Alman Polisinden Kötü Muamele	129	21
22-11-99	Çeçenistan	140	18
23-11-99	Telekulak	122	32
24-11-99	Deprem-Bolu Valisi	133	23
25-11-99	Deprem	144	14
26-11-99	Abdullah Öcalan-PKK	144	16
27-11-99	Necmettin Erbakan	121	23
28-11-99	Devlette İsraf	129	24
29-11-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	129	19
30-11-99	Deprem-Çadır Yangını	137	15
1-12-99	Enerji Krizi	144	17
2-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	129	16
3-12-99	Ebru Gündeş	87	5
4-12-99	Cumhurbaşkanlığı	129	18
5-12-99	DYP'li Ömer Bilgin-TURBAN	129	11
6-12-99	Cezaevleri-İBDA-C	137	25
7-12-99	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	140	16
8-12-99	Deprem	137	20
9-12-99	İTO Başkanının Liderlerle İlgili Açıklaması	137	15
10-12-99	AB	144	15
11-12-99	AB	144	18
12-12-99	AB	159	17
13-12-99	AB	133	14
14-12-99	Alaattin Çakıcı	137	14
15-12-99	Futbol-Fenerbahçe	129	17
16-12-99	Alaattin Çakıcı	129	14
17-12-99	AB/Kurban Yasağı/Diyarbakır	106	16
18-12-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	106	16

19-12-99	Alaattin Çakıcı- Bakanların Savaşı	106	18
20-12-99	Sıcak Kış	133	10
21-12-99	Alaattin Çakıcı	106	15
22-12-99	Alaattin Çakıcı	122	18
23-12-99	Gülay Aslıtürk	114	17
24-12-99	Hükümetin Ekonomik Uygulamaları-IMF	133	14
25-12-99	Ebru Gündeş	121	838
26-12-99	Mafya-Ofu İsmail	121	22
27-12-99	SSK:Teşhiste Hata	114	17
28-12-99	Ekonomi	114	15
29-12-99	Gülay Aslıtürk	137	19
30-12-99	Marmara'da Kasırga	144	16
31-12-99	Dijital Felaket	125	25

Başlıkta punto büyüklüğü, odaklanma etkisi yaratarak haber hiyerarşisini okuyucuya aktaran önemli bir unsur teşkil etmektedir. Başlığı teşkil eden harflerdeki bir büyüme sunulan haberin öneminin arttığını göstermektedir. Başlığın büyüklüğü gündeme yeni bir haber girdiğinde ve gündem değişikliklerinde kullanılan önemli bir görsel araçtır. Çizelge 18'de punto büyüklükleri ve puntodaki büyüme ile gündeme yerleştirilen olaylar verilmiştir.

Çizelge18 –Başlıkların Punto Büyüklüklerine Göre Odaklanma Etkisi

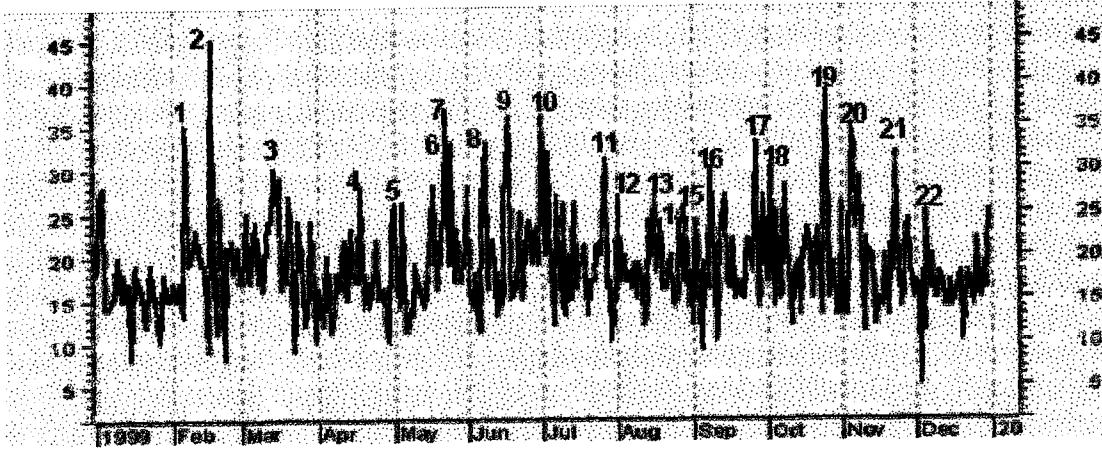


Punto büyüklüklerine göre gündemin yoğunlaştığı günler yukardaki grafikte gösterilmiştir. Bu tarihlerdeki gündem başlıkları ise şöyledir:

1. Abdullah Öcalan'ın yakalanması,
2. Kosova,
3. Seçim sonuçları,
4. Hükümetin kurulması-Rahşan Ecevit'in açıklaması,
5. Telekulak,
6. Kosova,
7. Abdullah Öcalan'ın yargılanması,
8. Hikmet Uluğbay'ın intiharı,
9. Deprem,
10. "Af"ta Cumhurbaşkanı vetosu,
11. Avrupa Birliği,
12. Ahmet Taner Kışlalı'nın İntiharı,
13. Alman Polisinden kötü muamele,
14. Avrupa Birliği,
15. Deprem,

Başlıkların sayfa içinde kapladığı alan (%) olarak çizelge 20'da verilmiştir.

Çizelge 19 - Başlıkların Sayfa Tasarımında Ağırlığı (%)



Başlıkların sayfa içinde % olarak kapladıkları alanda yoğunlaşma eğilimleri şu şekildedir:

1. Huzurevi yangını,
2. Abdullah Öcalan'ın yakalanması,
3. PKK'nın kundaklama eylemi: Mavi Çarşı,
4. Askerden irtica uyarısı,
5. Kosova,
6. Seçim Sonuçları,
7. Bürakoratın yargılanması – TKB Genel Müdürü,
8. Merve Kavakçı,
9. Hükümetin Kurulması,
10. Abdullah Öcalan'ın yargılanması,
11. Genel Kurmay Başkanı'nın İran ile ilgili açıklaması,
12. Necmettin Erbakan,

13. Türkiye'yi rezil eden doktorlar,
14. Deprem,
15. Af,
16. Yunanistan'da deprem,
17. Vali Recep Yazıcıoğlu'nun görevden alınması,
18. Şantaj Çetesi- Vehbi Hatipoğlu-FP,
19. Üniversitede başörtüsü olayları,
20. Nesim Malki Cinayeti,
21. Telekulak,
22. İBDA-C- İslami terör,

Haber formatında, görsel unsurları kullanımı ile gündemi oluşturan haber diğer haberlerin önüne geçmektedir. Haber formatı içinde resim, karikatür, grafik gibi görsel unsurlar haberin ağırlığını değiştirmektedir. Sayfa tasarımı içinde % ağırlığı tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 6 – Sayfa Formatında Görsel Unsurların % Ağırlığı

Tarih	Gündem Konusu	Görsel Döküman %
1-1-99	Yeni Yıl	25
2-1-99	Sayısal Loto	11
3-1-99	Sayısal Loto	9
4-1-99	Seçim	---
5-1-99	Hükümetin Kuruluşu	12
6-1-99	Hükümetin Kuruluşu	7
7-1-99	Hükümetin Kuruluşu	14
8-1-99	Hükümetin Kuruluşu	22
9-1-99	Yılmaz'ı Şok Eden İntihar	6
10-1-99	Nükleer Kaza	1
11-1-99	Susurluk	14

12-1-99	Ecevit'in Yerli Araba Kullanması	5
13-1-99	Seçim	13
14-1-99	Yener Kaya'nın Aşk Cinayeti	9
15-1-99	Yaşlılar Evi	7
16-1-99	Tatil	10
17-1-99	Susurluk	6
18-1-99	Abdullah Öcalan	8
19-1-99	Abdullah Öcalan	10
20-1-99	Abdullah Öcalan	11
21-1-99	Bayram Tatili	3
22-1-99	Denizde Kurtarma Operasyonu	23
23-1-99	Bülent Ecevit'in Açıklaması (28 Şubat)	12
24-1-99	Çeteler	11
25-1-99	Ürdün Kralı	---
26-1-99	Saddam Hüseyin	5
27-1-99	Seçim	9
28-1-99	Seçim-DYP-Milli Görüş İlişkisi	7
29-1-99	Saddam Hüseyin	15
30-1-99	Abdullah Öcalan	---
31-1-99	İslami Rant savaşı	9
1-2-99	Seçim	---
2-2-99	Abdullah Öcalan	23
3-2-99	Abdullah Öcalan	11
4-2-99	Barış Manço	27
5-2-99	Kosova	---
6-2-99	Huzur Evi Yangını	15
7-2-99	Seçim-FP	2
8-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	31
9-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	38
10-2-99	Ürdün Kralının Ölümü	33
11-2-99	Seçim	9
12-2-99	Seçim	9
13-2-99	Poliste Yolsuzluk	11
14-2-99	Ahmet Kaya	18
15-2-99	Havaalanında Yolsuzluk	10
16-2-99	Çeteler-Cezaevinde Cinayet	24
17-2-99	Abdullah Öcalan	79
18-2-99	Abdullah Öcalan	56
19-2-99	Abdullah Öcalan	22
20-2-99	Abdullah Öcalan	16
21-2-99	Abdullah Öcalan	24
22-2-99	Abdullah Öcalan	14
23-2-99	Abdullah Öcalan	15
24-2-99	Abdullah Öcalan-Yunanistan	8
25-2-99	Seçim	9

26-2-99	Abdullah Öcalan	5
27-2-99	Abdullah Öcalan	10
28-2-99	JetPa-Fadıl Akktündüz	17
1-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	17
2-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	5
3-3-99	RTÜK	2
4-3-99	Ekonomi	19
5-3-99	Abdullah Öcalan	12
6-3-99	Valiye Suikast	28
7-3-99	Abdullah Öcalan-PKK – Yunanistan	6
8-3-99	Valiye Suikast	7
9-3-99	Seçim	14
10-3-99	Seçim	7
11-3-99	Terör	63
12-3-99	Terör	19
13-3-99	Terör	9
14-3-99	Terör	56
15-3-99	Terör	50
16-3-99	Terör	15
17-3-99	Terör	20
18-3-99	Askerden İrtica Uyarısı	23
19-3-99	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan	39
20-3-99	İnterbank'ta Yolsuzluk	14
21-3-99	FP	12
22-3-99	Ekonomi	1
23-3-99	FP	3
24-3-99	Kosova	27
25-3-99	Kosova	28
26-3-99	Kosova	40
27-3-99	Kosova	20
28-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	46
29-3-99	Yunanistan	17
30-3-99	Kosova	15
31-3-99	Kosova	52
1-4-99	Kosova	32
2-4-99	Kosova	35
3-4-99	Kosova	42
4-4-99	Kadın Satıcısı	11
5-4-99	Kosova	44
6-4-99	Kosova	36
7-4-99	Kosova	29
8-4-99	Uçak Kazası	41
9-4-99	Kosova	13
10-4-99	Kosova	26
11-4-99	Terör	9

12-4-99	Seçim	11
13-4-99	Seçim	15
14-4-99	Kosova	28
15-4-99	Kosova	23
16-4-99	Kosova	50
17-4-99	Kosova	---
18-4-99	Uçak Kazası	3
19-4-99	Seçim	38
20-4-99	Seçim	25
21-4-99	Seçim	28
22-4-99	Bürokraside Yolsuzluk	17
23-4-99	Seçim-CHP	15
24-4-99	CHP	11
25-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	28
26-4-99	Tansu Çiller'in Fahri Doktorası	5
27-4-99	İnsan Hakları	5
28-4-99	DYP	6
29-4-99	Türban-Merve Kavakçı	21
30-4-99	Uyuşturucu Kaçakçılığı	22
1-5-99	Türban-Merve Kavakçı	12
2-5-99	Türban-Merve Kavakçı	5
3-5-99	Türban-Merve Kavakçı	31
4-5-99	Türban-Merve Kavakçı	21
5-5-99	Türban-Merve Kavakçı	16
6-5-99	Türban-Merve Kavakçı	7
7-5-99	Türban-Merve Kavakçı	13
8-5-99	Türban-Merve Kavakçı	11
9-5-99	Türban-Merve Kavakçı	7
10-5-99	Türban-Merve Kavakçı	9
11-5-99	Türban-Merve Kavakçı	19
12-5-99	İslami Terör	12
13-5-99	Hükümetin Kuruluşu	12
14-5-99	Hükümetin Kuruluşu	11
15-5-99	Poliste Yolsuzluk	16
16-5-99	Hükümetin Kuruluşu	10
17-5-99	Türban-Merve Kavakçı	15
18-5-99	Hükümetin Kuruluşu	7
19-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	13
20-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	7
21-5-99	PKK-Şemdin Sakkık	15
22-5-99	Hükümetin Kuruluşu	3
23-5-99	CHP	21
24-5-99	CHP	16
25-5-99	İtalya'da Terör (Abdullah Öcalan-PKK)	20

26-5-99	Abdullah Öcalan-PKK	16
27-5-99	Türban	---
28-5-99	Askerden İrtica Uyarısı	11
29-5-99	Hükümetin Kuruluşu	14
30-5-99	Telekulak	3
1-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	34
2-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	18
3-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	21
4-6-99	Telekulak	20
5-6-99	Telekulak	15
6-6-99	Futbol	17
7-6-99	Telekulak	18
8-6-99	Telekulak	6
9-6-99	Telekulak	11
10-6-99	İngilterede Bakanın Tutuklanması	10
11-6-99	Kosova	21
12-6-99	Kosova	49
13-6-99	Kosova	38
14-6-99	Kosova	24
15-6-99	Kosova	19
16-6-99	Ekonomi	22
17-6-99	İtalyan Adaleti (Abdullah Öcalanla ilişkili)	20
18-6-99	Emniyette suiastimal	4
19-6-99	Fethullah Gülen	5
20-6-99	Fethullah Gülen	12
21-6-99	Fethullah Gülen	7
22-6-99	Fethullah Gülen	7
23-6-99	MGK Toplantısı	7
24-6-99	Askerden İrtica Uyarısı (MGK)	12
25-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	50
26-6-99	Bekaret Yüzünden İntihar	21
27-6-99	Kenan Evren	23
28-6-99	Fethullah gülen	18
29-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	4
30-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	32
1-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	18
2-7-99	İtalya'nın PKK Desteği	10
3-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	13
4-7-99	Ekonomi-Zeytinyağı İhracaatı	9
5-7-99	Kosova	38
6-7-99	Kosova	43
7-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	17
8-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	32
9-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	18
10-7-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	18

11-7-99	Bülent Ecevit	27
12-7-99	Nesim Malki Cinayeti	15
13-7-99	Ekonomi	18
14-7-99	Nesim Malki Cinayeti	12
15-7-99	Sabancı Üniversitesi	7
16-7-99	Vakıf Üniversiteleri	12
17-7-99	Telekulak	17
18-7-99	Kennedy Ailesi	17
19-7-99	Telekulak	11
20-7-99	Ahmet Kaya	13
21-7-99	Yunanistan-Kıbrıs	19
22-7-99	Cevat Soysal - PKK	23
23-7-99	Cevat Soysal - PKK	3
24-7-99	Telekulak	6
25-7-99	Memur-İşçi Eylemi	18
26-7-99	Bülent Ecevit-Dış İlişkiler	16
27-7-99	Genel Kurmay Başkanının Açıklaması	10
28-7-99	Yunanistan	14
29-7-99	AF	4
30-7-99	AF	11
31-7-99	TKİ	4
1-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	8
2-8-99	DYP	15
3-8-99	Necmettin Erbakan	3
4-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	27
5-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	10
6-8-99	Trarfik	11
7-8-99	İnsan Hakları	8
8-8-99	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	24
9-8-99	Vergi Kaçakçılığı	18
10-8-99	Necmettin Erbakan	18
11-8-99	HADEP	6
12-8-99	Güneş Tutulması	46
13-8-99	Şemsi Denizer'in Öldürülmesi	3
14-8-99	Türk Doktorunun Başarısı	12
15-8-99	Necmettin Erbakan	3
16-8-99	Türkiye'yi Rezil eden Doktorlar	8
17-8-99	Abdi İpekçi	8
18-8-99	Deprem	42
19-8-99	Deprem	56
20-8-99	Deprem	43
21-8-99	Deprem	44
22-8-99	Deprem	32
23-8-99	Deprem	33
24-8-99	DepremSağlık Bakanı	11

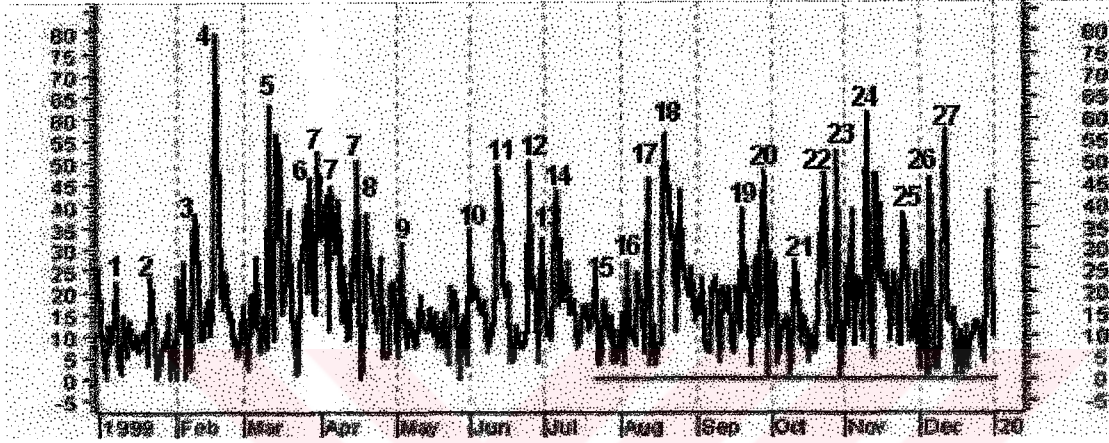
25-8-99	Deprem	43
26-8-99	Deprem	25
27-8-99	Deprem	26
28-8-99	Deprem	22
29-8-99	Deprem	19
30-8-99	Af	25
31-8-99	Af	13
1-9-99	Deprem	18
2-9-99	Af	15
3-9-99	Deprem	23
4-9-99	Askerden İrtica ve Bölücülük Uyarısı	9
5-9-99	Ağırlıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	6
6-9-99	Ağırlıklı Orduya Hakaret Eden Milletvekili	6
7-9-99	Sami selçuk'un Konuşması	20
8-9-99	Yunanistan'da Deprem	23
9-9-99	AKUT	17
10-9-99	Deprem	4
11-9-99	AKUT	10
12-9-99	Adnan Hoca-DYP	21
13-9-99	Adnan Hoca-DYP	16
14-9-99	Deprem	21
15-9-99	Deprem	9
16-9-99	Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	6
17-9-99	Telekulak	21
18-9-99	Deprem-Rahşan Ecevit	11
19-9-99	Topkapı Sarayı	39
20-9-99	Emlak Bankası	20
21-9-99	Satanistler	26
22-9-99	Dünya Bankası	16
23-9-99	Af	3
24-9-99	Dali'nin Delisi	24
25-9-99	Emniyet'te Ölüm	28
26-9-99	Recep Yazıcıoğlu	10
27-9-99	Cezaevi İsyanı	39
28-9-99	Cezaevi İsyanı	48
29-9-99	Deprem Üzerine İrticacı Yorumlar	---
30-9-99	Ecevit'in ABD Gezisi	29
1-10-99	Ecevit'in ABD Gezisi	12
2-10-99	Cezaevi İsyanı	22
3-10-99	Vehbi Hatipoğlu	27
4-10-99	Hamsiden Zehirlenme	3
5-10-99	Deprem Yardımı	11
6-10-99	Türban Eylemleri	11
7-10-99	AB	14

8-10-99	Türban Eylemleri	12
9-10-99	Askerden İrtica Uyarısı	---
10-10-99	Karaipeler'e Kaçan İşadamı-Sudi Özkan	14
11-10-99	Süleyman Demirel	27
12-10-99	CNN-Türk	10
13-10-99	Deprem	21
14-10-99	AB	8
15-10-99	Sayısal Loto	14
16-10-99	Süleyman Demirel	10
17-10-99	Deprem Yardımı	4
18-10-99	Gurbetçi Sülün-Demirel Kırmızıgül	10
19-10-99	ÖSYM	6
20-10-99	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	9
21-10-99	Gökçeada'da Kundaklama	17
22-10-99	Kışlalı Suikastı	39
23-10-99	Kışlalı Suikastı	25
24-10-99	Kışlalı Suikastı	47
25-10-99	Kışlalı Suikastı	24
26-10-99	Necmettin Erbakan	10
27-10-99	Vural Savaş'ın Açıklaması	9
28-10-99	Ermenistan'da Parlamento Baskını	15
29-10-99	Cumhuriyet Bayramı	52
30-10-99	Merve Kavakçı'nın Evliliği	---
31-10-99	Merve Kavakçı'nın Evliliği	7
1-11-99	28 Şubat	9
2-11-99	Uçak Kazası	26
3-11-99	Af	12
4-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	39
5-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	8
6-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	23
7-11-99	Sebgattullah Seydaoğlu	23
8-11-99	JetPa-Fadıl Akgündüz	14
9-11-99	Medeni Kanun	9
10-11-99	10 Kasım	61
11-11-99	Almanya'da İmam Cinayeti	16
12-11-99	İdam Cezası	5
13-11-99	Deprem	47
14-11-99	Deprem	47
15-11-99	Deprem	23
16-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	40
17-11-99	Clinton'ın Türkiye Ziyareti	23
18-11-99	AGİT	20
19-11-99	AGİT	24
20-11-99	AB	9

21-11-99	Alman Polisinden Kötü Muamele	24
22-11-99	Çeçenistan	23
23-11-99	Telekulak	9
24-11-99	Deprem-Bolu Valisi	8
25-11-99	Deprem	38
26-11-99	Abdullah Öcalan-PKK	32
27-11-99	Necmettin Erbakan	18
28-11-99	Devlette İsrar	9
29-11-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	10
30-11-99	Deprem-Çadır Yangını	24
1-12-99	Enerji Krizi	3
2-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	2
3-12-99	Ebru Gündeş	27
4-12-99	Cumhurbaşkanlığı	---
5-12-99	DYP'li Ömer Bilgin-TURBAN	2
6-12-99	Cezaevleri-İBDA-C	46
7-12-99	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	30
8-12-99	Deprem	3
9-12-99	İTO Başkanının Liderlerle İlgili Açıklaması	2
10-12-99	AB	12
11-12-99	AB	23
12-12-99	AB	57
13-12-99	AB	15
14-12-99	Alaattin Çakıcı	13
15-12-99	Futbol-Fenerbahçe	16
16-12-99	Alaattin Çakıcı	9
17-12-99	AB/Kurban Yasağı/Diyarbakır	1
18-12-99	Deprem-Prefabrik Konutlar	11
19-12-99	Alaattin Çakıcı- Bakanların Savaşı	1
20-12-99	Sıcak Kış	12
21-12-99	Alaattin Çakıcı	2
22-12-99	Alaattin Çakıcı	9
23-12-99	Gülray Aslıtürk	11
24-12-99	Hükümetin Ekonomik Uygulamaları-IMF	13
25-12-99	Ebru Gündeş	13
26-12-99	Mafya-Oflu İsmail	11
27-12-99	SSK-Teşhiste Hata	9
28-12-99	Ekonomi	4
29-12-99	Gülray Aslıtürk	25
30-12-99	Marmara'da Kasırga	43
31-12-99	Dijital Felaket	29

Görsel unsurların kullanımı ile bir haber konusu üzerinde odaklanma sağlanmaktadır. Çizelge 21’de görsel unsurlara göre gündemde yoğunlaşma görülmektedir. Görsel unsurlar kullanılarak yaratılan haber hiyerarşisi Çizelge 21’de görülmektedir.

Çizelge 20 – Görsel Unsurların Ön Sayfa Tasarımında Ağırlığı %



1. Hükümetin Kuruluşu,
2. Denizde kurtarma operasyonu,
3. Barış Manço'nun ölümü,
4. Abdullah Öcalan'ın yakalanması,
5. PKK'nın kundaklama eylemi,
6. PKK'nın intihar eylemi,
7. Kosova,
8. Seçim,
9. Merve Kavakçı,
10. Abdullah Öcalan'ın yargılanması,

11. Kosova’da Türk Askeri,
12. Bekaret yüzünden intihar,
13. Abdullah Öcalan’a idam cezası,
14. Hikmet Uluğbay’ın intiharı,
15. Cevat Soysal’ın yakalanması,
16. Abdullah Öcalan’ın ateşkes çağrısı,
17. Güneş tutulması,
18. Deprem,
19. Topkapı sarayı,
20. Cezaevleri,
21. Süleyman Demirel,
22. Ahmet Taner Kışlalı’nın öldürülmesi,
23. Cumhuriyet Bayramı,
24. 10 Kasım,
25. Deprem,
26. İBDA-C, İslami Terör,
27. Avrupa Birliği,
28. Gülay Aslıtürk,

Gündemin Zamana Dağılımı: Gündemde yoğunlaşma ve dağılma tek başına gündemi oluşturabilecek unsurlar değildir. Bir haber konusunun gündemi

oluşturabilmesi için süreklilik ilişkisi kurması gerekmektedir. Zaman içinde süreklilik bir haberi gündeme yerleştiren en önemli unsurdur. Kamusal hafıza ve zihinlerde toplumun portresini oluşturan bilişsel yapılar üzerinde gündemde süreklilik önemlidir.

Bir haber konusunun gündemde kalması hem konuyu oluşturan olayın özne konumlarının hem de haber içinde tanımlanan sorunun önemli olduğunun bilgisinin topluma aktarılması açısından önemlidir. Örnek vermek gerekirse geçim sıkıntısı çeken dar gelirli bir yurttaşın kendi kişisel öncelikleri ekonomik koşullarla ilgili konularla ilgilenmesini gerektirir. 1999 gündemine baktığımızda ise Kosova sorunu önemli bir yer tutmaktadır. Bu haber konusunun sürekli gündemde kalması ekonomik öncelikleri olan bu kişiye kendi öncelikleri dışında bir önceliği empoze etmektedir. Kosova sorunu ise toplumun geçmiş bağlarına vurgu yapmakta, Osmanlı ile ortodoks çatışmasına gönderme yoluyla balkanlarda yaşayan bazı etnik ve inanç kimlikleri ile ortak kimlik oluşumuna yol açmaktadır. Bu yolla ulusal tehditleri öncelikli konuma geçirmektedir. Bu şekilde ideolojik tercihler ile maddi koşullar içinde oluşmuş öncelikler arasında fark oluşmaktadır. Bu farkı oluşturan maddi pratik ideolojinin maddi pratiğin olurken,

Kendi maddi gerçekliği dışında belirlenmiş farklı öncelikleri ve bu önceliklere göre belirlenmiş haber konusu üzerine düşünen insan kendi maddi gerçekliği dışında bir kimliğe sahip olmaktadır.¹⁰ Başka bir deyişle kimliğin oluşumu kendi maddi gerçekliğine değil, egemen öylem içinde belirlenmiş önceliklere göre

¹⁰ Sınıf ve kimlik kavramları arasında fark, sınıfın üretim ilişkileri gibi maddi bir gerçekliğe, kimliğin ise bilişsel süreçlere göre belirlenmesindedir.

belirlenmektedir. Haber gündemi içinde süreklilik ise kendi maddi gerçekliği olmadığı halde insanların bir haber konusuna hayati önem vermelerine neden olmaktadır. Bu sürecin iki etkisi vardır:

1. İnsanın kendi gerçeğinden uzaklaşması,
2. Verili olanı kendi gerçeği gibi kabul etmesi,

Verili olanın toplumsal gerçek olarak algılanması, zihinlerdeki toplum portresinin (veya bilişsel haritanın) oluşumunda haber gündeminde sürekliliği önemli kılar. Tekrar edilme en az yoğunlaşma kadar haberin önemini belirlemektedir. Haberin sürekliliği okuyucunun zihninde haber konusunu oluşturan toplumsal gerçeklik, haber konusunu oluşturan özne konumlarını ise toplumsal kimlikler olarak sınıflar.

Her haber bir diğeri kategorisi oluşturur. Bizi kimlik olarak vareden temel süreçlerden biride diğeri kategorisinin değillemesi olarak “biz”dir. Bu bir tür değer ve normları süreç içinde belirlenmiş kimlik oluşturucu kümeler oluşturma sürecidir. Kimliği oluşturan her tanım kümesi toplumun zihinsel portresini oluşturur. Kişisel geçmişimiz nedeniyle bir boş kağıt olmayan toplumsal zihnimiz geçmiş yaşanmışlığın üzerine bir yeniden üretim süreci olarak toplumsal kimlik kümelerini oluşturur. Zihne yansıyan görüntü aynı olmasına rağmen kimliğin bir üretim değil yeniden üretim olması nedeniyle farklı biçimlenebilir. Bu açıdan bir haber söylemindeki yoğunlaşma veya sürekliliğin bilinçler üzerinde etkisi farklı olabilir. Her bireyin farklı etkileri olabileceği için herkezi nasıl etkilediğini ölçemeyiz ama etkileyip etkilemediğini ölçebiliriz.

Haber söylemi içinde tanımlanan “diğeri” kategorisi içinde kendini tanımlayan kişi bile haber gündemindeki süreklilik nedeniyle değer ve normlarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalacak; daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi kendini egemen söylemin kriterleri ile değerlendirerek, kendini aynı kimlik içinde tanımlasa bile egemen söylem içinde konumlayacaktır.

1999 yılı haber gündemini oluşturan gündem konuları ve alt gündem konularındaki sürekliliği Tablo 6’da verilmiştir. Tabloda gündem konularının bazıları iki haber konusunun için de tekrar sayılmıştır. Örneğin seçim haberleri ile Deniz Baykalın istifası aynı haber konusunu içinde, işlenmiştir. 24 nisan 1999 tarihli “Halkın Sesine kulak verdim” başlığıyla sunulan Hürriyet gazetesi gündemi hem seçim sonuçlarını hem de CHP yönetimi ve Deniz Baykal ile ilgili haber konularını içermektedir. Süreklilik incelenirken bazı haber konuları ise çok kısa süreli gündeme girmektedir. Buna da 25 ve 26 Haziran 1999 tarihli Hürriyet gazetelerinde gündeme konusu olan dul bir kadının intiharı konusu süreklilik teşkil etmediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Bir başka örnek ise 12 Ağustos 1999 günü güneş tutulmasının gündem konusu olmasıdır. Tablo 6’da bir haber konusunun alt gündem konusu olması için sadece ön sayfada yer almasına bakılmış; sayfadaki ağırlığına bakılmamıştır. Bir günde birden fazla alt gündem konusu yer aldığı için alt gündem konularının toplamı 365’den daha fazla olabilir. Tablo 6’da Haber Konuları gündemde yer alma sayılarına göre sıralanmıştır.

Tablo 7 –Haber konularının 1999 yılı içinde sürekliliği

Haber Konusu	Gündemde Yer Aldığı Gün Sayısı	Alt Gündemde Yer Aldığı Gün Sayısı	Toplam
Abdullah Öcalan ve PKK	40	30	70
Deprem	38	27	65
Kosova	29	6	35
Merve Kavakçı, Türban	17	11	28
Seçim	16	18	34
Telekulak, poliste yolsuzluk	16	5	21
Erbakan, FP	14	13	27
Çete, Mafya	12	10	22
Hükümet (Kurulamsı)	11	18	29
MGK, Askerden Uyarı	9	13	22
Ekonomi	9	9	18
Avrupa Birliği	8	5	13
Yunanistan	7	10	17
Deniz Baykal	6	5	11
Tansu Çiller	6	3	9
Hikmet Uluğbay'ın İntiharı	6	3	9
Af	6	3	9
Sol Terör	5	6	11
A.Taner Kışlalı Cınayeti	5	5	10
Fethullah Gülen	4	3	7
Ecevitler	4	6	10
Clingtonlar	3	15	18
Jet-Pa, İslami Sermaye	3	6	9
Cezaevleri	3	3	6
Adnan Hoca	3	2	5
AGIT	3	1	4
Ebru gündeş	2	6	8
Gülay Aslıtürk	2	4	6
Satanistler	2	2	4

Ahmet Kaya	2	2	4
Osman Durmuş	2	1	3
D'Alema	2	1	3
Barış Manço	1	4	5
Hadep	1	4	5
Vergi	---	9	9

Gündemi işgal eden haber konularının bir kısmı ise ortak kimlik özellikleri göstermektedir. Bunları bir araya toplamakta mümkündür. Gündem konularını “diğeri” kategorisini oluşturacak kimlikler ile olumlu anlam yüklenen kimlikler olarak sıralamakta mümkündür. Abdullah öcalan, PKK, HADEP, Kürtçe TV gibi konular, ile FP, Necmettin Erbakan, İslami Sermaye, Fethullah Gülen, Adnan Hoca, A. Taner Kışlalı Cinayeti, MGK ve Askerin uyarı mesajları aynı diğeri kategorisini oluşturmak için kullanılmıştır. Bu tür gruplamalar yapmak ve olumsuz kimlik gruplarında gündemi toplamakta mümkündür. Aynı şekilde olumlu kimlik tanımlarına göre olumlu kimlikleride bir araya toplamak mümkündür. Ama haber gündeminin kurgulanışı bir tehditi tanımlamak, tehditin arkasındaki kimliği tanımlamak, bu tanımları bir olayla somutlamak şeklinde oluşan bir dizgide gerçekleşmektedir. Normları oluşturan haber söyleminin semantik yapısı olmasına rağmen, kavramsal düzeyde oluşmuş olumsuz kimliği ve yarattığı tehdit somut kişilerle özne konumuna oturtulmaktadır. Bölücü terör ve ayrılıkçı Kürt kimliği PKK ve Abdullah Öcalan’ın kişiliğinde, Laik düzeni yıkıp şeriat düzeni kurmak için gizli gizli çalışan irticai kimlik Necmettin Erbakan, Fadıl Akgündüz gibi somut kişilerle sunulmaktadır. Kimlik ile yarattığı tehlike arasında kurulan ilişki, diğer olumsuz normlarla kimliği olumsuzlama yoluyla güçlendirilmektedir. Örneğin APO’nun

bayan militanlarla ahlaki kalıplara uymayan ilişkisi, Fadıl Akgündüz'ün yasal olmayan yollarla ticaret yapması,

Tablo 6'yı bu tür bir grupta ile yeniden değerlendirdiğimizde Tablo 7'yi elde ederiz.

Tablo 8 – Olumsuz Kimlik Kategorileri ve Gündemde süreklilik

Tehdit	Haber Konusu	Gündemde Yer Aldığı Gün Sayısı	Toplam	Alt Gündemde Yer Aldığı Gün Sayısı	Toplam	Genel Toplam
1-Laik düzeni yıkmak, İslami esasa dayanan bir düzen kurmak	Merve Kavakçı, Türban	17	55	11	53	113
	Erbakan, FP	14		13		
	MGK, Askerden Uyarı	9		13		
	A.Taner Kışlalı Cinayeti	5		5		
	Fethullah Gülen	4		3		
	Jet-Pa, İslami Sermaye	3		6		
	Adnan Hoca	3		2		
2-Bölücülük, mevcut düzeni silah zoruyla değiştirme girişimi, teröre destek	Abdullah Öcalan ve PKK	40	53	30	46	99
	Sol Terör	5		6		
	Cezaevleri	3		3		
	Ahmet Kaya	2		2		
	Hadep	1		4		
	D'Alema	2		1		
3-Doğal Afetler	Deprem	38	38	27	27	65
4-Türk ve İslam	Kosova	29	29	6	6	35

düşmanlığı						
5-Güvenlik kuvvetlerinin yasa dışı icraatı, mafya, kamu görevlilerinin yasadışı yollardan menfaat sağlaması	Telekulak, poliste yolsuzluk	16	30	5	19	49
	Çete, Mafya	12		10		
	Gülray Aslıtürk	2		4		
6-Siyasal Yozlaşma - Siyasetçinin kişisel çıkar ve Hırsı nedeniyle yanlış siyaset üretimi	Seçim	16	41	18	45	86
	Hükümet (Kurulması)	11		18		
	Deniz Baykal	6		5		
	Tansu Çiller	6		3		
	Osman Durmuş	2		1		

Yıl içinde süreklilik gösteren muhtelif tehdit gruplarında toplanan haber konularının yoğunlaşma ve dağılma ekseninde dağılımına baktığımızda yoğunlaşma ve sürekliliğin dönemsel olduğunu görmekteyiz. Ne bir konu üzerinde yoğunlaşma ne de süreklilik tek başına kamusal gündemi belirlemede yeterli olmamaktadır. İki unsur bir araya geldiğinde ise siyasal iletişimi hangi konuların önemli olduğu yoluyla belirlemektedir. Bu anlam açısından hangi tehditin daha önemli olduğunun belirlenmesidir. Her tehdit hem tehdiye karşı üretilen siyaseti meşrulaştırırken hem de tehdit unsurunu teşkil eden kimliği gündemde tutarak kendini egemen söylem içinde yeniden üretmesine aracılık eder. İslami kesimin “biz daha laikiz”, eylemci solun “Denizler adam öldürmedi”, ülkücü kesimin “ülkücü mafya olmaz” söylemleri buna örnektir. Diğer taraftan her tehdit bir kimlik katmanına gönümlerme yapar. Bu da bir tür eklemlenme ilişkisidir. Eklemlenme ilişkisi kimliği yeniden üretir. Örneğin

ekonomik açıdan kaynak dağılımının kamusal erk ile yeniden düzenlenmesini savunan bir kişinin kimlik katmanlarından biri gelir dağılımında bozukluk tehdidine karşı oluşmuş olabilir. Diğer yandan aynı kişi 1999 yılı başında Kosova ve Bölücü terör haberlerinden dolayı ulusal kimliğinin tehlikede olduğu kaygısına kapılabilir. Bu kişinin ihtiyaç duyduğu siyasal mesaj “güvenlik” ve istikrar olabilir. Aynı kişinin 28 şubat sürecini takip eden dönemde irtica ve siyasi ihtiraslar tehditi ile enforme olduğu da gözönüne alındığında tercihini yapacağı kriterler: milli kimliği olan, uyum ve istikrarı savunan laiklikten ödün vermeyen bir sol parti olması gerekir. Nisan ayındaki seçim sonuçları ile seçim öncesi gündemin kurgulanışı açısından çok büyük bir bağlantı bulunmaktadır.

1999 gündemi içerisinde ilk iki sırayı siyasal islam ve bölücü terör oluşturmaktadır. Kendi arasında alt başlıklara ayrılırsa gündem içinde süreklilik ve yoğunlaşma açısından Tablo 7’de verilen 6 ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar:

Tablo 9 - Gündem’deki Tehdit Unsurlarına Göre “Diğeri” Kategorisi ve Değilleme Olarak Olumlu Anlam Yüklenen Kimlik

Konu	Olumsuz Kimlik Kategorisi	Olumsuz kimliğin değili
Laik düzeni yıkmak, İslami esasa dayanan bir düzen kurmak,	Siyasal İslam	Laik kimlik
Bölücülük, mevcut düzeni silah zoruyla değiştirmektedir,	Bölücü kimlik	Milliyetçi kimlik
Doğal Afetler,	Kıfayetsiz yönetici	Örgütlü toplum
Türk ve İslam düşmanlığı,	Dış düşmanlar	Milliyetçi kimlik
Güvenlik kuvvetlerinin yasa dışı icraatı, mafya, kamu görevlilerinin yasadışı yollardan menfaat sağlaması,	Yasadışı yollara sapanlar	Dürüst yönetici, yasalara saygılı vatandaş
Siyasal yozlaşma - Siyasetçinin kişisel çıkar ve Hırsı nedeniyle yanlış siyaset üretimi,	Kötü siyasetçi	Dürüst siyasetçi

1999 gündemi içinde en uzun süre gündemde kalan, haber grubunu İslami kimlik altında toplanabilir. Bu gruba girebilecek alt başlıklar Fazilet Partisi, Erbakan'ın yasaklarının kalkması, Merve Kavakçı'nın TBMM'e başörtü ile girmesini takip eden olaylar, yıl boyunca yayılmış İslami Sermaye ve Jet-Pa Fadıl Gündüz ile ilgili haberler, İBDA-C ve İslami Terör'den oluşmaktadır. Bu konular belli bir süreklilik içinde birbiriyle ilişkilendirilerek genel bir tema yakalanmaktadır. Yıl içinde süreklilik ve yoğunlaşma Tablo 9'da verilmiştir:

Tablo 10 – Olumsuz Kimlik Kategorisi olarak Siyasal İslam ve Yıl İçinde Dağılımı

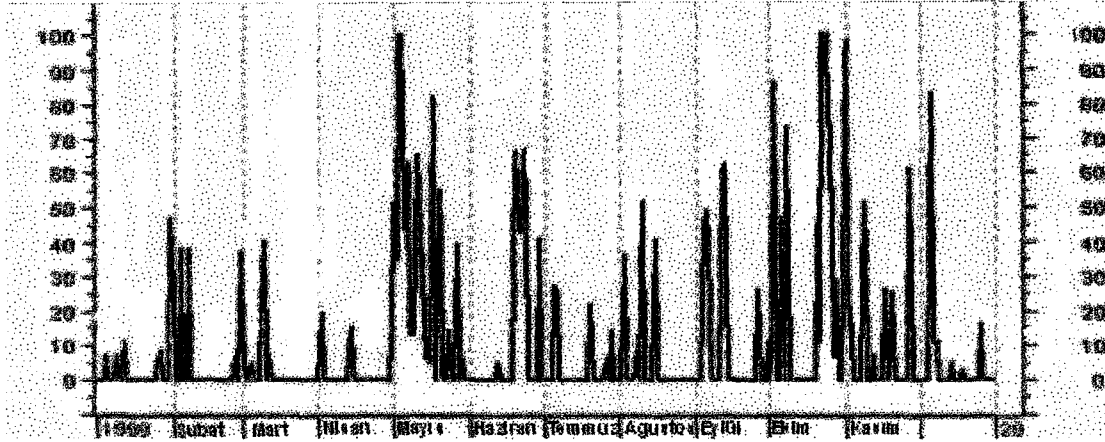
Tarih	Konu	Gündem Altgündem	Sayfa içinde ağırlığı %
5/1/99	MGK, Askerden Uyarı	Altgündem	7
9/1/99	MGK,Askerden Uyarı	Altgündem	7
12/1/99	Türban	Altgündem	11
26/1/99	FP	Altgündem	5
27/1/99	MGK,Askerden Uyarı	Altgündem	8
31/1/99	İslami Sermaye	Gündem	47
1/2/99	FP	Altgündem	26
4/2/99	MGK,Askerden Uyarı	Altgündem	38
7/1/99	FP	Gündem	38
26/2/99	İslami Sermaye	Altgündem	6
28/2/99	İslami sermaye	Gündem	37
1/3/99	İslami Sermaye	Altgündem	8
2/3/99	İslami Sermaye	Altgündem	14
4/3/99	FP	Altgündem	1
5/3/99	FP	Altgündem	5
9/3/99	Türban-Merve Kavakçı	Altgündem	22
10/3/99	FP-Necmettin Erbakan	Gündem	40
12/3/99	FP	Altgündem	7
2/4/99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	19
14/4/99	FP	Altgündem	15
15/4/99	Türban-Necmettin Erbakan	Altgündem	3
30/4/99	Türban-Necmettin Erbakan	Altgündem	13
1/5/99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	51
2/5/99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	35
3-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	100
4-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	100

5-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	79
6-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	44
7-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	63
8-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	100
9-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	49
10-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	40
11-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	65
12-5-99	İslami Terör	Gündem	43
13-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Altgündem	30
14-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Altgündem	6
15-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Altgündem	9
16-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Altgündem	5
17-5-99	Türban-Merve Kavakçı	Gündem	82
19-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	Gündem	55
20-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	Gündem	41
23-5-99	FP-Oya Akgönenç'in ABD vatandaşlığı	Altgündem	14
27-5-99	Türban	Gündem	39
29-5-99	Türban	Altgündem	6
12-6-99	İslami Sermaye-JetPa	Altgündem	5
19-6-99	Fethullah Gülen	Gündem	35
20-6-99	Fethullah Gülen	Gündem	66
21-6-99	Fethullah Gülen	Gündem	45
22-6-99	Fethullah Gülen	Gündem	43
23-6-99	MGK Toplantısı	Gündem	67
24-6-99	MGK-Askerden İrtica uyarısı	Gündem	48
29-6-99	MGK-Askerden İrtica Uyarısı	Gündem	41
5-7-99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	27
6-7-99	İslami terör	Altgündem	25
20-7-99	Merve Kavakçı	Altgündem	22
26-7-99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	4
27-7-99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	6
29-7-99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	14
3-8-99	FP-Necmettin Erbakan	Gündem	36
8-8-99	FP-Necmettin Erbakan	Altgündem	8
10-8-99	Necmettin Erbakan	Gündem	51
15-8-99	Necmettin Erbakan	Gündem	41
16-8-99	Necmettin Erbakan	Altgündem	3
4-9-99	MGK-Askerden İrtica Uyarı	Gündem	45
5-9-99	Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Gündem	49
6-9-99	Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Gündem	39
12-9-99	Adnan Gündem	Gündem	59
13-9-99	Adnan Hoca	Gündem	62
26-9-99	Necmettin Erbakan	Altgündem	26
30-9-99	Merve Kavakçı	Altgündem	11
2-10-99	MGK-Askerden İrtica Uyarısı	Altgündem	9
3-10-99	FP-Vehpi Hatipoğlu	Gündem	86

6-10-99	Türban Eylemi	Gündem	47
8-10-99	Türban Eylemi	Gündem	73
9-10-99	Askerden İrtica Uyarısı	Gündem	
20-10-99	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	Gündem	45
21-10-99	Nuh Mete Yüksel'in Merve Kavakçı Baskını	Altgündem	11
22-10-99	Kışlalı Suikastı	Gündem	100
23-10-99	Kışlalı Suikastı	Gündem	89
24-10-99	Kışlalı Suikastı	Gündem	100
25-10-99	Kışlalı Suikastı	Gündem	76
26-10-99	Necmettin Erbakan	Gündem	72
27-10-99	Kışlalı Suikastı	Altgündem	7
28-10-99	MGK-Askerden Uyarı-Kışlalı Suikastı	Altgündem	29
31-10-99	Merve Kavakçı	Gündem	31
1-11-99	Askerden 28 Şubat Değerlendirmesi, Merve Kavakçı	Gündem	98
2-11-99	Merve Kavakçı	Altgündem	23
3-11-99	Kışlalı Suikastı	Altgündem	13
8-11-99	İslami Sermaye, JetPa-Fadıl Akgündüz	Gündem	51
9-11-99	İslami Terör-İBDA-C	Altgündem	36
12-11-99	İslami Sermaye-JetPa	Altgündem	7
17-11-99	Adnan Hoca	Altgündem	26
19-11-99	Adnan Hoca	Altgündem	3
20-11-99	Adnan Hoca	Altgündem	25
27-11-99	Necmettin Erbakan	Gündem	61
6-12-99	İslami Terör-İBDA-C	Gündem	83
7-12-99	İslami Terör-İBDA-C	Altgündem	11
8-12-99	FP-Vehpi Hatipoğlu	Altgündem	11
14-12-99	Adnan Hoca	Altgündem	5
18-12-99	Adnan Hoca	Altgündem	3
26-12-99	İslami Sermaye-Erol Yener	Altgündem	16

Yıl içinde dağılım Çizelge 21'de gösterilmiştir.

Çizelge 21 – Siyasal İslam İle İlgili Haberlerin Yıl İçinde Gündeme Yayılımı



Siyasal İslam'dan sonra süreklilik ve yoğunlaşma açısından ikinci önemli temayı bölücü terör ve işbirlikçileri ile dış destekleri oluşturmaktadır. Siyasal İslam tema olarak daha geniş bir yelpazeyi ve haber konusu olarak daha geniş bir içeriği varken bölücü terör ile ilgili tema daha çok Abdullah Öcalan ve PKK üzerinde yoğunlaşmıştır. Yıl içinde yoğunlaşma ve süreklilik Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 11 –Olumsuz Kimlik Kategorisi Olarak Bölücü Terör

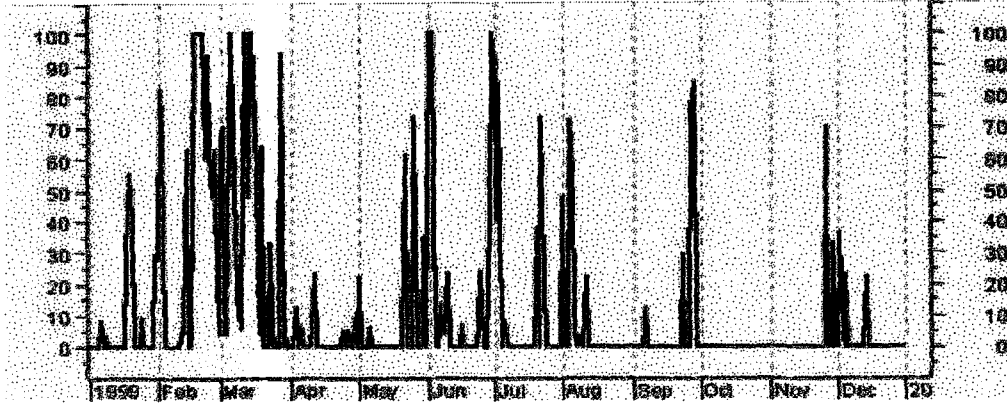
Tarih	Konu	Gündem/ Altgündem	Sayfa İçinde Ağırlığı %
6-1-99	Abdullah Öcalan –Massimo D'Alema	Altgündem	8
8-1-99	Şehit Ailesi	Altgündem	3
17-1-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	28
18-1-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	44
19-1-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	55
20-1-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	40
24-1-99	Kürtlere Nasihat	Altgündem	9
30-1-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	29
1-2-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	28
2-2-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	82
3-2-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	71
12-2-99	Ahmet Kaya	Altgündem	6
13-2-99	Abdullah Öcalan	Altgündem	5
14-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	63

17-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
18-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
19-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
20-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
21-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
22-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	60
23-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	93
24-2-99	PKK'ya Yunanistan Desteği	Gündem	63
25-2-99	Yunanistan'ın Terör Desteği	Altgündem	48
26-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	63
27-2-99	Abdullah Öcalan	Gündem	48
28-2-99	Abdullah Öcalan	Altgündem	4
1-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	66
2-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	70
3-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	4
4-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	5
5-3-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	68
6-3-99	Valiye Suikast-Teröre Yunanistan Desteği	Gündem	100
7-3-99	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan Desteği	Gündem	68
8-3-99	Valiye Suikast	Gündem	35
9-3-99	Sol Terör	Altgündem	17
10-3-99	Sol Terör-Abdullah Öcalan	Altgündem	6
11-3-99	Sol Terör	Gündem	54
12-3-99	Sol Terör	Gündem	100
13-3-99	Sol Terör	Gündem	48
14-3-99	PKK	Gündem	100
15-3-99	PKK	Gündem	100
16-3-99	PKK-MED-TV'ye Avrupa Desteği	Gündem	71
17-3-99	PKK	Gündem	55
18-3-99	Sol Terör	Altgündem	4
19-3-99	Abdullah Öcalan-PKK-Yunanistan Desteği	Gündem	64
23-3-99	MED-TV	Altgündem	33
24-3-99	PKK	Altgündem	6
28-3-99	PKK-İntihar Eylemi	Gündem	94
30-3-99	Almanya'dan Kürtlere Uyarı	Altgündem	2
3-4-99	PKK	Altgündem	12
5-4-99	PKK	Altgündem	7
10-4-99	Şehit Anaları	Altgündem	7
11-4-99	Şehit Anaları-PKK	Altgündem	23
24-4-99	HADEP-PKK	Altgündem	5
26-4-99	Sol Terör	Altgündem	5
29-4-99	Abdullah Öcalan	Altgündem	9
1-5-99	Şehit Anaları	Altgündem	22
6-5-99	PKK	Altgündem	6

21-5-99	PKK-Şemdin Sakık	Gündem	61
25-5-99	İtalya'da Terör (PKK Desteği)	Gündem	54
26-5-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	73
30-5-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	35
1-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	100
2-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	100
3-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	100
6-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	13
7-6-99	PKK	Altgündem	5
8-6-99	PKK-Askerden Uyarı	Altgündem	4
9-6-99	Abdullah Öcalan	Altgündem	23
15-6-99	PKK	Altgündem	7
23-6-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	7
24-6-99	Abdullah Öcalan	Altgündem	24
27-6-99	PKK'ya Yunanistan Desteği	Alt	5
29-6-99	Abdullah Öcalan	Gündem	41
30-6-99	Abdullah Öcalan	Gündem	100
1-7-99	Abdullah Öcalan	Gündem	92
2-7-99	İtalya'nın PKK Desteği	Gündem	40
3-7-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	84
5-7-99	PKK	Altgündem	8
6-7-99	PKK-İntihar Eylemi	Altgündem	5
20-7-99	Ahmet Kaya	Gündem	38
22-7-99	Cevat Soysal-PKK	Gündem	73
23-7-99	Cevat Soysal-PKK	Gündem	23
1-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	48
4-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	72
5-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	54
6-8-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	7
8-8-99	HADEP	Altgündem	3
11-8-99	HADEP	Gündem	22
6-9-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	12
23-9-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	29
27-9-99	Cezaevi Olayları	Gündem	76
28-9-99	Cezaevi Olayları	Gündem	84
26-11-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	70
1-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	33
2-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	Gündem	36
3-12-99	Abdullah Öcalan-PKK	Altgündem	4

Yıl içinde dağılım Çizelge 22'de gösterilmiştir.

Çizelge 22- Bölücü Terör ile İlgili Haberlerin Yıl İçinde Gündeme Yayılımı



1999 gündemi içinde Abdullah Öcalan'ın yakalanması önemli bir yer tutmuştur. Çizelge 21'e baktığımızda seçimlere kadar olan süreçte bu teme üzerinde bir yoğunlaşma vardır. Seçimde seçmen davranışı üzerinde de bu gündem çok etkili olmuştur. 1999'un ikinci yarısında ise deprem gündemi kaplamış ve yıl sonuna kadar depremle ilgili konular dönem dönem yoğunlaşarak devam etmiştir. Doğal afetler ile ilgili haber söylemi kendi içinde farklı kimlik tanımlamaları ile kimlikleri oluşturan değer ve normların yeniden üretiminde önemli bir rol oynamıştır. Depreme kadar geçen sürede bölücü terörün destekçisi olarak gösterilen Yunanistan ve İtalya, depremi takip eden süreçte olumlu değere yüklenen bir kategoriye alınmıştır. Buna karşın Sağlık Bakanı Osman Durmuş, depremle "28 Şubat" arasında ilişki kuran FP milletvekilleri olumsuz değere yüklenen kimlik için malzeme olarak kullanılmıştır. Deprem ile ilgili haberlerde yoğunlaşma ve dağılmanın zamana yayılımı Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12 – Deprem ile ilgili haberlerin yıl içine dağılımı

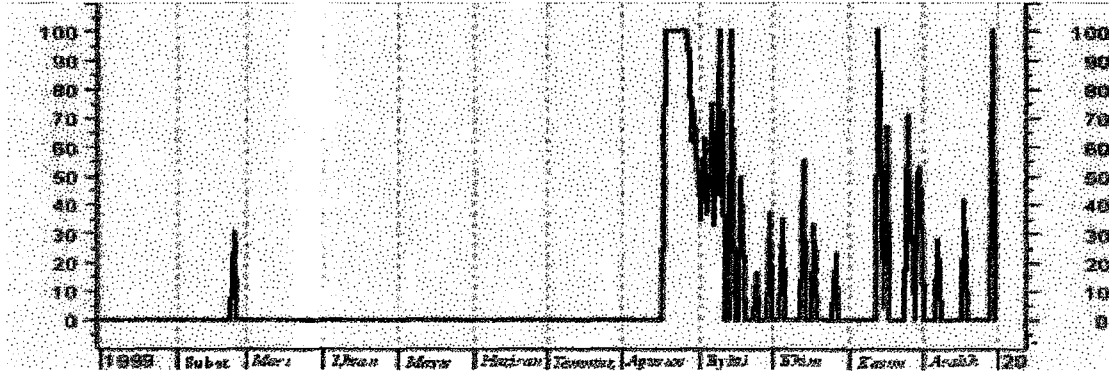
Tarih	Konu	Gündem/ Altgündem	Sayfa İçinde Ağırlığı %
24-2-99	Fırtına	Altgündem	30
18-8-99	Deprem	Gündem	100

19-8-99	Deprem	Gündem	100
20-8-99	Deprem	Gündem	100
21-8-99	Deprem	Gündem	100
22-8-99	Deprem	Gündem	100
23-8-99	Deprem, Sağlık Bakanı	Gündem	100
24-8-99	Deprem, Sağlık Bakanı	Gündem	100
25-8-99	Deprem	Gündem	100
26-8-99	Deprem, Deprem Vergisi	Gündem	100
27-8-99	Deprem	Gündem	100
28-8-99	Deprem	Gündem	92
29-8-99	Deprem	Gündem	62
30-8-99	Deprem	Altgündem	72
31-8-99	Deprem	Altgündem	51
1-9-99	Deprem	Gündem	52
2-9-99	Deprem	Altgündem	35
3-9-99	Deprem	Gündem	63
4-9-99	Deprem	Altgündem	37
5-9-99	Depremle İlgili Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Gündem	49
6-9-99	Deprem, Depremle İlgili Orduya Hakaret Eden Milletvekili	Gündem	75
7-9-99	Deprem	Altgündem	33
8-9-99	Atina Depremi	Gündem	77
9-9-99	AKUT, Deprem	Gündem	100
10-9-99	Deprem	Gündem	43
11-9-99	AKUT, Deprem	Gündem	72
14-9-99	Deprem	Gündem	100
15-9-99	Deprem	Gündem	33
18-9-99	Deprem-Rahşan Evecit	Gündem	50
19-9-99	Deprem	Altgündem	13
24-9-99	Deprem, Tayvan Depreminde AKUT	Altgündem	16
29-9-99	Deprem Üzerinde İrtica Yorumlar	Gündem	37
5-10-99	Deprem Yardımı	Gündem	35
13-10-99	Deprem-Kardeş Aile	Gündem	55
17-10-99	Deprem Yardımı	Gündem	33
26-10-99	Prefabrik Konut	Gündem	23
13-11-99	Deprem	Gündem	100
14-11-99	Deprem	Gündem	100
15-11-99	Deprem	Gündem	39
16-11-99	Deprem	Gündem	4
17-11-99	Clinton'ın Deprem Bölgesine Ziyareti	Gündem	67
25-11-99	Deprem	Gündem	71
26-11-99	Deprem	Altgündem	27
27-11-99	Deprem Vergisi	Altgündem	38
29-11-99	Prefabrik Konutlar	Gündem	49
30-11-99	Deprem-Çadır Yangını	Gündem	53
1-12-99	Prefabrik Konutlar	Altgündem	25

8-12-99	Deprem	Gündem	28
18-12-99	Prefabrik Konutlar	Gündem	41
30-12-99	Marmara'da Kasırga	Gündem	100

Yıl içinde dağılım Çizelge 23'de gösterilmiştir.

Çizelge 23 – Deprem ve Doğal Afetlerin Yıl İçinde Gündeme Yayılımı



Deprem ve doğal afetlerle ilgili haber konuları yılın ikinci yarısında yoğunlaşmıştır. Ağustos ayının ikinci yarısı hemen hemen başka haber konusuna yer vermiyecek kadar yoğun bir sunum yaşamıştır. Deprem ile ilgili haberler içinde “diğeri” kategorisi farklı biçimlerde oluşmuştur. Deprem ile birlikte “terör destekçisi” kategorisinde sunulan yabancı kimlikler “dos ve kardeş halklar” kategorisine dönüştürülmüştür. Buna karşın yabancı ülkelerin deprem yardımlarına şüphe ile yaklaşan milliyetçi kimlik “diğeri” kategorisine yerleştirilmiştir. Buna Sağlık Bakanı Osman Durmuş örnek gösterilebilir. Yılın ilk yarı ve ikinci yarısında “Kosova” ve “Avrupa Birliği” haberlerinin dağılımı da bu iki farklı eğilim ile ilişkilendirilebilir. Yılın ilk yarısındaki Kosova haberleri yer alırken yılın ikinci yarısında Avrupa Birliği haberlerinde bir yoğunlaşma yaşanmıştır.

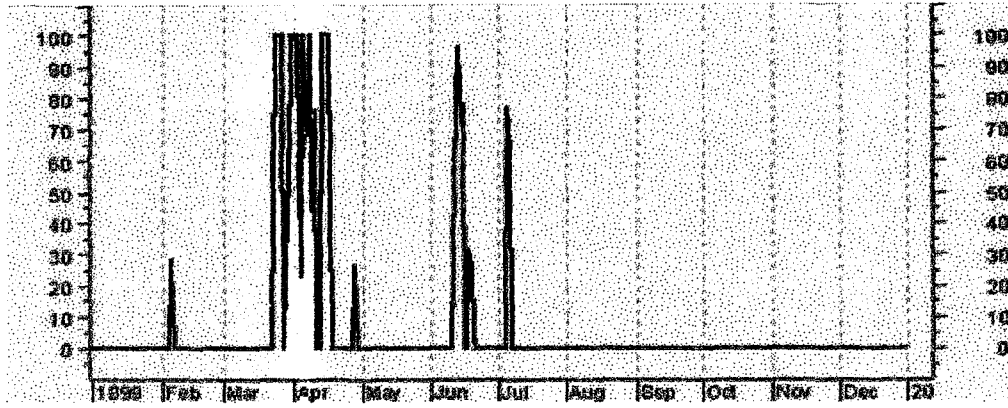
Kosova ile ilgili haberlerin yıl içinde yoğunlaşma ve dağılımı Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13 – Kosova ile ilgili haberlerin yıl içinde dağılımı

Tarih	Konu	Gündem/ Altgündem	Sayfa içinde Ağırlığı %
5-2-99	Kosova	Gündem	28
24-3-99	Kosova	Gündem	100
25-3-99	Kosova	Gündem	100
26-3-99	Kosova	Gündem	100
27-3-99	Kosova	Gündem	100
29-3-99	Kosova	Altgündem	27
30-3-99	Kosova	Gündem	57
31-3-99	Kosova	Gündem	100
1-4-99	Kosova	Gündem	100
2-4-99	Kosova	Gündem	99
3-4-99	Kosova	Gündem	100
4-4-99	Kosova	Altgündem	23
5-4-99	Kosova	Gündem	100
6-4-99	Kosova	Gündem	84
7-4-99	Kosova	Gündem	68
8-4-99	Kosova	Gündem	100
9-4-99	Kosova	Gündem	44
10-4-99	Kosova	Gündem	76
12-4-99	Kosova	Altgündem	28
14-4-99	Kosova	Gündem	100
15-4-99	Kosova	Gündem	100
16-4-99	Kosova	Gündem	100
17-4-99	Kosova	Gündem	100
28-4-99	Kosova	Altgündem	26
11-6-99	Kosova	Gündem	57
12-6-99	Kosova	Gündem	78
13-6-99	Kosova	Gündem	96
14-6-99	Kosova	Gündem	72
15-6-99	Kosova	Gündem	78
18-6-99	Kosova	Altgündem	31
19-6-99	Kosova	Altgündem	26
20-6-99	Kosova	Altgündem	5
5-7-99	Kosova	Gündem	77
6-7-99	Kosova	Gündem	63

Yıl içinde dağılım Çizelge 24’de gösterilmiştir.

Çizelge 24 – Kosova ile İlgili Haberlerin Yıl İçinde Gündeme Dağılımı



“Kosova” ile ilgili haberlerin seçim öncesi gündemi sınırlı süreklilikle ve yüksek yoğunlukla işgal ettiği görülmektedir. Diğer yandan bürokrasi ve siyasette yozlaşma haberleri, yoğunluk açısından daha düşük ama yıl içinde dağılımın açısından daha yüksek gerçekleşmektedir. Yıl içinde çete-mafya haberleri güvenlik kuvvetlerinin yasadışı ilişki ve uygulamaları ile karışmaktadır. “Telekulak”, “Gülay Aslıtürk”, “Susurluk” ve “Nesim Malki Cinayeti” gibi konular bu grup haber içinde yer almaktadır. Bürokratik yozlaşma ve yasadışılık ile ilgili haberlerin yıl içinde dağılımı Tablo 14’de verilmiştir.

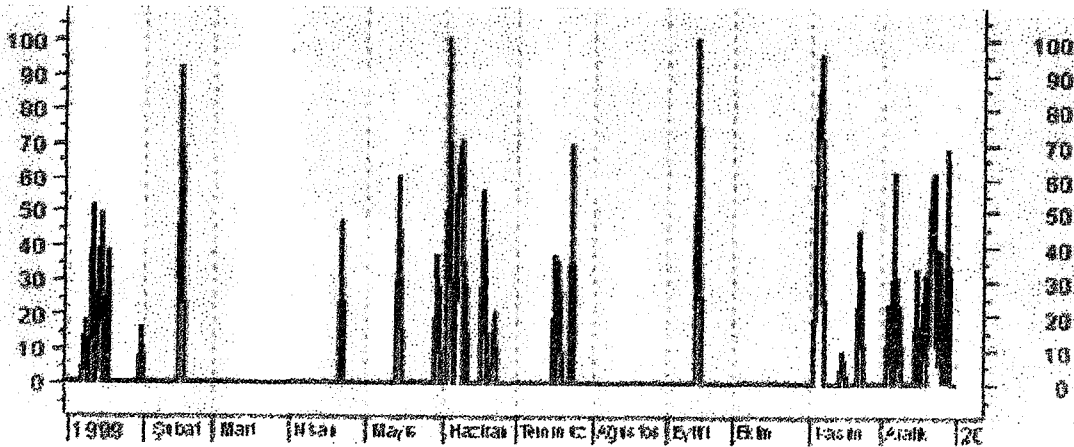
Tablo 14 - Mafya/Çete ve bürokraside yozlaşma haberlerinin yıl içinde yayılımı

Tarih	Konu	Gündem/ Altgündem	Sayfa İçinde Ağırlık %
8-1-99	Melih aşık’ın Alaattin Çakıcı ile Konuşma	Altgündem	18
11-1-99	Susurluk-Haluk Kırıcı’nın Yakalanması	Gündem	51
13-1-99	Susurluk-Haluk Kırıcı’nın Yakalanması	Altgündem	8
14-1-99	Yener Kaya Cinayeti	Gündem	49
17-1-99	Susurluk-Haluk Kırıcı	Gündem	38
31-1-99	Ferruh Tankuş’un Polis katilini içerde vur ricası	Altgündem	16
16-2-99	Karagümrük Çetesi	Gündem	92
22-4-99	TKB Genel Müdürünün Hüküm Giymesi	Gündem	47
15-5-99	Poliste Skandal	Gündem	60
30-5-99	Telekulak	Gündem	37
4-6-99	Telekulak	Gündem	100

5-6-99	Telekulak	Gündem	40
7-6-99	Telekulak-Osman Ak'ın Çiftliği	Gündem	49
8-6-99	Telekulak	Gündem	61
9-6-99	Telekulak	Gündem	71
11-6-99	Telekulak-Sadettin Tantan'ın açıklaması	Altgündem	28
18-6-99	Emniyette suistimal	Gündem	56
22-6-99	Nesim Malki Cinayeti	Altgündem	20
17-7-99	Telekulak	Gündem	37
19-7-99	Telekulak	Gündem	35
24-7-99	Telekulak	Gündem	69
17-9-99	Telekulak	Gündem	100
4-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Gündem	77
5-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Gündem	74
6-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Gündem	95
16-11-99	Nesim Malki Cinayeti-Erol Evcil	Altgündem	9
23-11-99	Telekulak	Gündem	44
5-12-99	TURBAN Yolsuzluğu	Gündem	23
7-12-99	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	Gündem	61
9-12-99	Gencay Çakıcı'nın Vurulması	Altgündem	22
16-12-99	Alaattin Çakıcı	Gündem	33
19-12-99	Alaattin Çakıcı	Gündem	31
21-12-99	Alaattin Çakıcı	Gündem	25
22-12-99	Alaattin Çakıcı	Gündem	60
23-12-99	Gülay Aslıtürk	Gündem	61
24-12-99	Gülay Aslıtürk	Altgündem	17
25-12-99	Gülay Aslıtürk	Altgündem	6
26-12-99	Mafya-Ofu İsmail	Gündem	39
29-12-99	Gülay Aslıtürk	Gündem	68

Yıl içinde dağılım Çizelge 25'te gösterilmiştir.

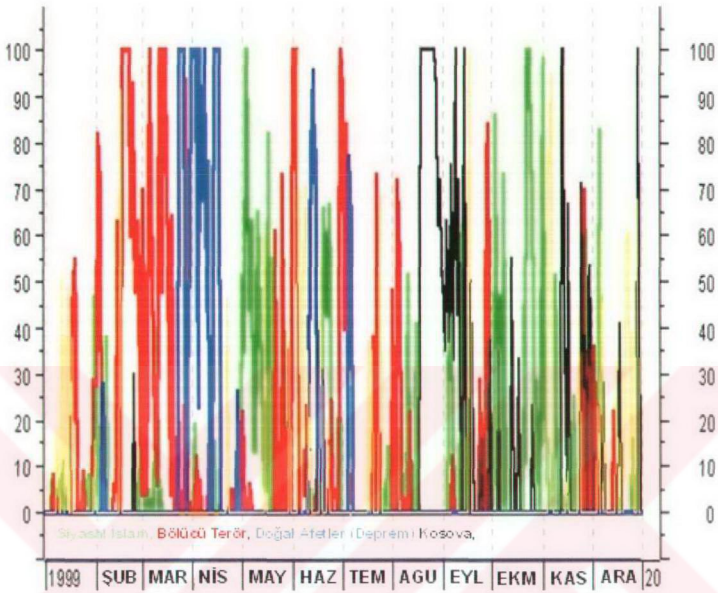
Çizelge 25 – Mafya/Çete ve Bürokraside Yolsuzluk Haberlerinin Yıl İçinde Dağılımı



Diğer bir kategori ise siyasette yozlaşmadan oluşmaktadır. Fakat egemen söylem içinde kalan gündelik gazetelerin bir siyasi partiyi desteklem eğilimi nedeniyle bir gazetenin egemen söylem içinde diğeri kategorisini oluşturmak için siyasetçileri olumsuz haber halinde sunumlarında farklılıklar vardır. Hürriyet Gazetesi Seçim öncesi dönemde ANAP ve ANAP'ın lideri Mesut Yılmazı desteklemesi nedeni ile merkez sağdaki diğer partinin lideri Tansu Çiller hakkında olumsuz değer yargısı oluşturabilecek olumsuz habeler üretmiştir. Tansu Çiller ile Medya patronları arasında çatışma nedeniyle bu tür haber üretiminin genele yaygın olduğu bile söylenebilir. Ama eşzamanlılık ilişkisi ve haberlerin içerikleri arasında farklılıklar vardır. Aynı şekilde Doğan grubu ile Uzan grubu arasındaki sürtüşme nedeni ile olumsuz değer yargısı üretmeye yönelik haberlerde üretilmiştir . Bu tür haberler medyanın genel eğilimini yansıtmaması nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır .Altıncı kategori olan siyasal yozlaşma ile ilgili haberler ise bu grupta değerlendirildiği için dökümü yapılmamıştır.

Bu beş kategoriye tek bir şemada gösterilmiştir. Bu da konuların yıl içinde dağılımını bize göstermektedir. Çizelge 26'da gündemlerin toplu olarak yıl içinde dağılımı gösterilmiştir.

Çizelge 26 – Gündem Konularının Yıl İçinde Dağılımı



B-3-2-c-Hürriyet Gündemi ile Diğer Gazete Gündemlerinin Karşılaştırması

“Hürriyet Gazetesi Gündemi”nin egemen söylemi ne kadar temsil ettiğinin test edilmesi ancak diğer gazetelerin gündemleri ile karşılaştırılması ile mümkün olmaktadır. Bu karşılaştırma iki nedenden önemlidir. Bunlar:

1. Hürriyet Gazetesi ile diğer gazetelerin gündemlerinin karşılaştırması,
2. Gazete gündemlerinin ne zaman birleşip ne zaman ayrıldığını tanımlamak açısından.

Hürriyet Gazetesi Gündeminin diğer gazete gündemleri ile karşılaştırması Tablo 15’de verilmiştir. Değerlendirmeye “Hürriyet Gazetesi gündemi” ile Aydın Doğan ve Dinç bilgine ait sermaye grubunun kontrolündeki Sabah ve Milliyet Gazetesi ve bu

grupların denetiminde olmayan Cumhuriyet ve Zaman Gazetelerin gündemlerinin karşılaştırılması ile yapılmıştır.

Tablo 15 –Hürriyet Gazetesi Gündemi ile Paralellik

Tarih	Saba h	Milliyet	Cumhuriyet	Zaman	Hürriyet G. Gündemi Aynı Olan Gazete Sayısı	Hürriye Gündemiyle Paralellik ¹¹ %
1-1-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
2-1-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
3-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-1-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
5-1-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
6-1-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
7-1-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
8-1-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
9-1-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
10-1-99	Farklı	Aynı	Farklı	Aynı	1	40
11-1-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
12-1-99	Aynı	Farklı	Aynı	Aynı	3	80
13-1-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
14-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
15-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
16-1-99	Aynı	Farklı	Farklı	Aynı	2	60
17-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	60
18-1-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	40
19-1-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
20-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
22-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
23-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
24-1-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
25-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
26-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-1-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	40
28-1-99	Aynı	Farklı	Aynı	Aynı	3	60
29-1-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	40
30-1-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	20
31-1-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
1-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
2-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
3-2-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	40
4-2-99	Aynı	Aynı	Farklı	Aynı	3	60
5-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20

¹¹ Hürriyet Gazetesi dahil beş gazetenin toplamı 100 olarak kabul edilmiştir.

6-2-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
7-2-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
8-2-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
9-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
10-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
11-2-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	60
12-2-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
13-2-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
14-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
15-2-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
16-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
17-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
18-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
19-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
20-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
21-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
22-2-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
23-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-2-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
25-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
26-2-99	Aynı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
27-2-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
28-2-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
1-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
2-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
3-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
5-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
6-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
7-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	20
8-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	20
9-3-99	Farklı	Aynı	Farklı	Aynı	2	60
10-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
11-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
12-3-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	10
13-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
14-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Aynı	3	80
15-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
16-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
17-3-99	Aynı	Farklı	Aynı	Aynı	3	80
18-3-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
19-3-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
20-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
22-3-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
23-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
25-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
26-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
27-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
28-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	40

29-3-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	40
30-3-99	Aynı	Aynı	Farklı	Aynı	3	80
31-3-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
1-4-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
2-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
3-4-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
4-4-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
5-4-99	Aynı	Aynı	Farklı	Aynı	3	80
6-4-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
7-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
8-4-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
9-4-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
10-4-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
11-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
12-4-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
13-4-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
14-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
15-4-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
16-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
17-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
19-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
20-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
21-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
22-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
23-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-4-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
25-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
26-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-4-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
28-4-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
29-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
30-4-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
1-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
2-5-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
3-5-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
4-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
5-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
6-5-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
7-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
8-5-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
9-5-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
10-5-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
11-5-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
12-5-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
13-5-99	Farklı	Aynı	Farklı	Aynı	2	60
14-5-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
15-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
16-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
17-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100

19-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
20-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-5-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
22-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
23-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-5-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
25-5-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
26-5-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
27-5-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
28-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
29-5-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	60
30-5-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
1-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
2-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
3-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
4-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
5-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
6-6-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
7-6-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
8-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
9-6-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
10-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
11-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
12-6-99	Aynı	Farklı	Farklı	Aynı	2	60
13-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
14-6-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
15-6-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
16-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
17-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-6-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
19-6-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
20-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
21-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
22-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
23-6-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
24-6-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
25-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
26-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
28-6-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
29-6-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
30-6-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
1-7-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
2-7-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
3-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
5-7-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
6-7-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
7-7-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
8-7-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
9-7-99	Aynı	Farklı	Aynı	Aynı	3	80

10-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
11-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
12-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
13-7-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
14-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
15-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
16-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
17-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
19-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
20-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
22-7-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
23-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
24-7-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
25-7-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
26-7-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
27-7-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
28-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
29-7-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
30-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
31-7-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
1-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
2-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
3-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-8-99	Aynı	Aynı	Farklı	Aynı	3	80
5-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
6-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
7-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
8-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
9-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
10-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
11-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
12-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
13-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
14-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
15-8-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
16-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
17-8-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
19-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
20-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
21-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
22-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
23-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
25-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
26-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
27-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
28-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
29-8-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60

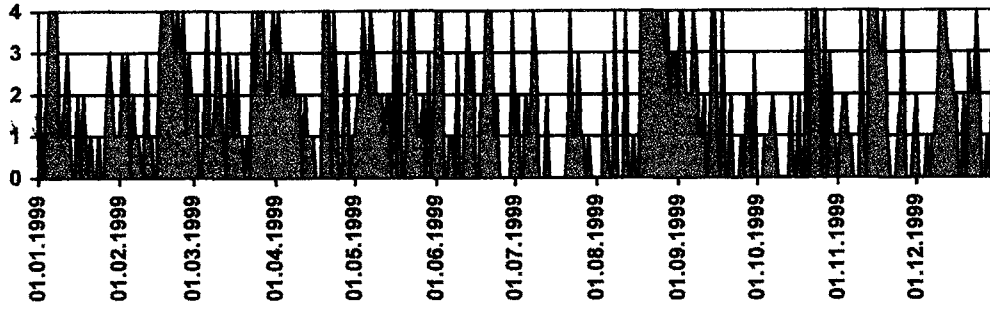
30-8-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
31-8-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
1-9-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
2-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
3-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
4-9-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
5-9-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
6-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
7-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
8-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
9-9-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
10-9-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
11-9-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
12-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
13-9-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
14-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
15-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
16-9-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
17-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
19-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
20-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-9-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
22-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
23-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
24-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
25-9-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
26-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-9-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
28-9-99	Aynı	Farklı	Aynı		2	60
29-9-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
30-9-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
1-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
2-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
3-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-10-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
5-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
6-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
7-10-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
8-10-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
9-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
10-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
11-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
12-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
13-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
14-10-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
15-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
16-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
17-10-99	Farklı	Aynı	Farklı	Aynı	2	60
18-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
19-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20

20-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
21-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
22-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
23-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
24-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
25-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
26-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
28-10-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
29-10-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
30-10-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
31-10-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
1-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
2-11-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
3-11-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
4-11-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
5-11-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
6-11-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
7-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
8-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
9-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
10-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
11-11-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
12-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
13-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
14-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
15-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
16-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
17-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
18-11-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
19-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
20-11-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
21-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
22-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
23-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
24-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
25-11-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
26-11-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
27-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
28-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
29-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
30-11-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
1-12-99	Farklı	Farklı	Aynı	Aynı	2	60
2-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
3-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
4-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
5-12-99	Farklı	Farklı	Aynı	Farklı	1	40
6-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
7-12-99	Aynı	Farklı	Farklı	Farklı	1	40
8-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Aynı	1	40
9-12-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60

10-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
11-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
12-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
13-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
14-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
15-12-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
16-12-99	Aynı	Farklı	Farklı	Aynı	2	60
17-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
18-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
19-12-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
20-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
21-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Farklı	3	80
22-12-99	Aynı	Farklı	Farklı	Aynı	2	60
23-12-99	Aynı	Aynı	Farklı	Farklı	2	60
24-12-99	Aynı	Aynı	Aynı	Aynı	4	100
25-12-99	Aynı	Farklı	Aynı	Farklı	2	60
26-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
27-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
28-12-99	Farklı	Aynı	Farklı	Farklı	1	40
29-12-99	Farklı	Farklı	Farklı	Farklı	---	20
30-12-99	Farklı	Aynı	Aynı	Aynı	3	80
31-12-99	Farklı	Aynı	Aynı	Farklı	2	60
Toplam	151	162	164	130		---

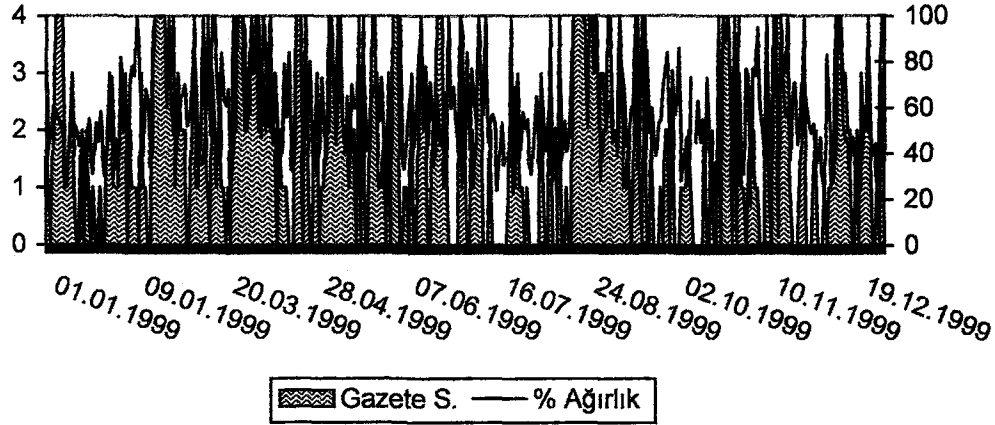
Hürriyet gazetesi gündemi ile diğer dört gazete gündemlerini kıyasladığımızda gerek medya sahipliği gerekse içerik ve genel çizgisi egemen söylem içinde yer aldığı kabul edilen Sabah ve Milliyet gazeteleri ile merkezi eğilimin (Ana yol-main stream) dışında kaldığı kabul edilen Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri arasında gündem açısından bir fark olmadığı görülmektedir. 1999 yılı içinde Dinç Bilgin grubuna ait bulunan Sabah 151 kez, Milliyet 162 kez, Cumhuriyet 164 kez ve Zaman Gazetesi 130 kez haber hiyerarşisi içinde Hürriyet gündemi ile paralellik göstermişlerdir. Bu dört gazetenin Hürriyet Gazetesi ile gündem benzerliği Çizelge 28’de gösterilmiştir.

Çizelge 28 – Hürriyet Gündemi ile Gündemi Aynı Olan Gazete Sayısı



Yıl içinde diğer gazete gündem tercihleri ile “Hürriyet Gazetesi Gündemi”ni karşılaştırdığımızda bazı günler karşılaştırdığımız gazetelerin gündemlerinin Hürriyet Gazetesi Gündemi ile aynı olduğu bazı günler ise farklı gündem tercihleri ile ayrıştığını görmekteyiz. Hürriyet Gazetesi ön sayfa formatı ile diğer gazetelerin gündemi arasında da bu incelemede bir ilişki bulunmaktadır. Hürriyet Gazetesinin ön sayfa formatında bir yoğunlaşma ile diğer gazetelerin gündeminde benzeşme bu ilişkiyi teyit etmektedir. Hürriyet gazetesinde gündemde yoğunlaşmanın ölçütü olarak kabul ettiğimiz gündem oluşturan haberin sayfa içinde kapladığı yüzde alan ile dört gazetenin hürriyet gazetesini ile gündem açısından paralelliği Çizelge 29’de gösterilmiştir. Hürriyet gündeminde yoğunlaşma ile diğer gazetelerin gündeminin benzeşmesi alternatif gündem oluşmu ve siyasal talep ifadenmesine engel olan egemen söylemdeki yoğunlaşmanın belirtisidir.

Çizelge 29 – Hürriyet Gazetesi Gündeminde Yoğunlaşma ve Diğer Gazetelerin Gündemlerinde Benzeşme



Bu verilere göre değerlendirdiğimizde Hürriyet Gazetesinin egemen söylemi temsil ettiği söylenebilir.

3-İnternet Gündeminin Basının Gündemi ile Karşılaştırılması

Elektronik Posta (E-mail) Grupları: Elektronik posta İnternet’te farklı öznelerin gündemin oluşumuna katıldığı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni elektronik porstanın haber grupları (newsgroups) ve elektronik posta grupları (usenet) içerisinde kullanılması ile tek tek bireylerin, geniş kitlelerin okuyabileceği yazılı belge üretebilmesidir. Kitle iletişim araçları ile bireysel iletişim araçları arasında farkı ortadan kaldırdıkları varsayılmaktadır. Bu özelliği İnternet’i siyasal katılımın bir aracı olarak algılanmasına neden olmaktadır. “Yurttaşlar tartışma listelerinde kendi kendilerine organize olmakta, zaman ve mekandan bağımsız paylaştıkları ortak çıkarlar (interestes) çevresinde iletişim kurmaktadırlar” (BONCHEK, 1997:87)

“Haber grupları”nda (newsgroup) herhangi biri listeye elektronik mektup yollayabilir ve Internet üzerinden herkes bu iletiyi okuyabilir. Buna karşın “Elektronik Posta Listeleri”nde gelen mektupları okumak için öncelikle kayıt yapmak gerekmektedir. Üye olunan bir elektronik posta grubuna yollanan her mektup tüm üyelere ulaştığı gibi onların attığı bütün mesajlarda anında üye olan kişi tarafından okunmaktadır. Listelerin üye olma gerektirmesi, yapılarının homojen olmasına yol açmaktadır. “Haber grupları”nda yazarlar heterojen iken “Elektronik Posta Listeleri”nde bu homojen yapı oluşmaktadır. Her toplumsal kimlik veya çıkar grubunun kendi içinde iletişim kurması, Internet’in bu kullanımını farklı kimlik ve siyasal taleplerin bir arada olduğu kamusal alan özelliği göstermesini engellemektedir. Internet’te farklı kimliklerin varolabilmesi kimlikler arasında iletişimsel bir alana denk gelmemektedir. Farklı kimlikler fiziksel ortamda zorunlu olarak biraraya gelirken, Internet’te istemedikten sonra biraraya gelmeleri için hiç bir zorunlulukları yoktur.

Haber gündemi ile Internet gündemini karşılaştırmak için farklı “elektronik posta listeleri”nin gündemlerine bakmak gerekmektedir. 1999 gündemi ile Internet gündemini karşılaştırmak için bu nedenle iki farklı örnek seçilmiştir. Bunlardan ilki taban olarak 68 kuşağı ve sol bir kültürel aidiyet içeren ODTÜ mezunlarından ve iletişim içerisinde bulundukları sosyal yapıya dayanan “ODTÜ-forum”; ikinci liste ise liberal ve sağ siyasal kültürel aidiyet içeren “Genç Yunuslar”dır.

Listelerin gündem ile ilişkisini incelemek gelen mektupların içeriklerinin tasnif edilmesi ve gündem ile ilişkisinin tanımlanmasına bağlıdır. İçerikler, haber ve gündem, teknik ,grubun iç etkinlikleri , kişisel ,bozuk email ,ticari, reklam ,sürekli

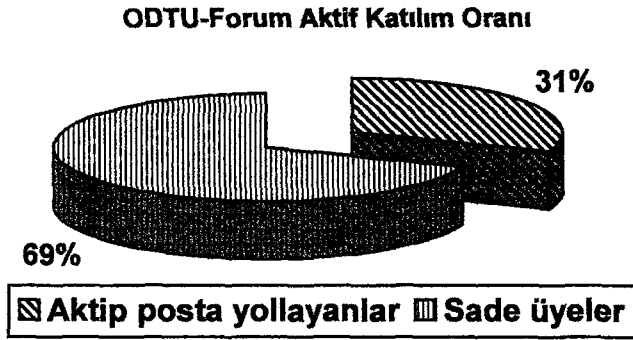
yayın kategorilerinde sınıflanmaktadır. Aslında bu kategorileri iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar gündem ve haber içeriği ile diğer içeriklerdir.

Haber ve Gündem içeriği ise gündem, alt gündemde seçici, alternatif gündem kategorilerinde değerlendirilmiştir. Gündem kategorisi egemen söylem içinde oluşmuş haber hiyerarşisinin ve ideolojik önceliklerin elektronik mektup yoluyla liste üyeleri tarafından taşındığını göstermektedir. Bu tür içeriğin yorumu ise farklı ideolojik veya toplumsal kimliğin bu tür içerik üretimi ile kendini egemen söylem içerisinde yeniden ürettiğini göstermektedir.

Alt gündem ise bir tür eklemlenme ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Egemen ideolojinin gündem tercihleri genelde kabul edilmekle birlikte, haber önceliğinde ön sıralarda yer alan konular içinde seçici bir tavır göstermektedir. Alternatif gündem ise egemen söylem içerisinde oluşan haber konusu hiyerarşisine karşı grup kimliği içinde oluşmuş hiyerarşinin savunulmasıdır. Bu yolla kimlik kendini egemen söylem içerisinde üretme koşullarına sahip olmaktadır.

ODTÜ-Forum: ODTÜ-Forum çoğunluğu ODTÜ mezunlarından ve ODTÜ’de çalışanlardan oluşan bir grup ve genel çizgisi 68 kuşağı, sol toplumsal hareketler içinde siyasal kimliği oluşmuş bir kitleden oluşmaktadır. Kuruluş tarihi 23 Haziran 1999’dur. Grubun incelediğimiz, zaman kesiti olan 1999 yılı içinde 478 üyesi vardır. Bu 478 üyeden sadece 143’si e-posta yollamakta diğerleri ise sadece listeye gelen e-postaları takip etmektedirler.

Çizelge 30 – ODTÜ-Forum Aktif Katılım Oranı



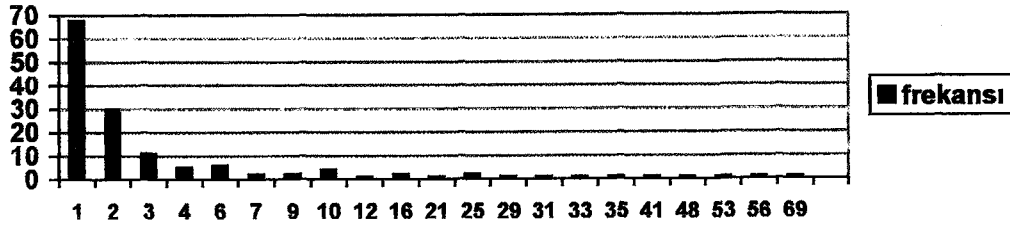
Aktif katılma oranı %31'dir bu oran genelde haberleşme listeleri içerisinde yüksek bir oranı göstermektedir. Ama bu kitle içinde aktif katılım da farklılıklar vardır. Kişilerin yolladıkları e-posta sayısına göre adetleri Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 16 – Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-postaya Sayısı

Yollanan E-Posta Sayısı	Yollayan Kişi Sayısı
1	68
2	30
3	11
4	5
6	6
7	2
9	2
10	4
12	1
16	2
21	1
25	2
29	1
31	1
33	1
35	1
41	1
48	1
53	1
56	1
69	1

Üyelerin yolladıkları e-posta sayısına göre sayıları çizelge 31’da grafik olarak verilmiştir.

Çizelge 31 - E-posta Yollayan Üyelerin Frekans Analizi

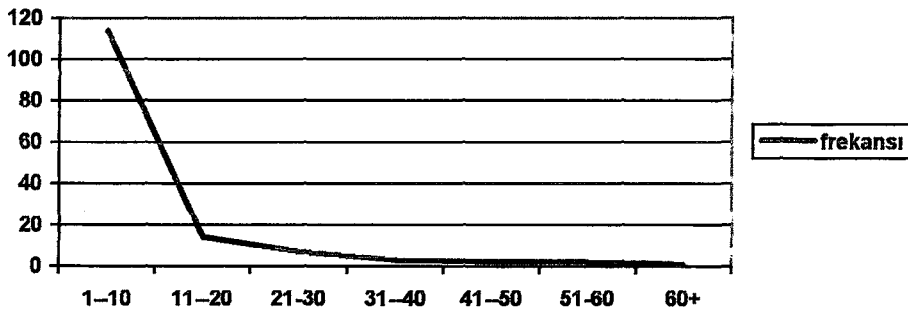


Aktif katılımcıları yolladıkları e-posta sayısına göre grupladığımızda ise şöyle bir sonuç çıkmaktadır:

Tablo 17 - Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-posta Sayısı (Gruplanmış)

Yollanan E-Posta Sayısı	Yollayan Kişi Sayısı	Toplam İçinde % Oranı
1-10	114	80
11-20	14	10
21-30	7	5
31-40	3	2
41-50	2	1
51-60	2	1
60+	1	1

Çizelge 32- E-posta Yollayan Üyelerin Gruplanmış Frekans Analizi



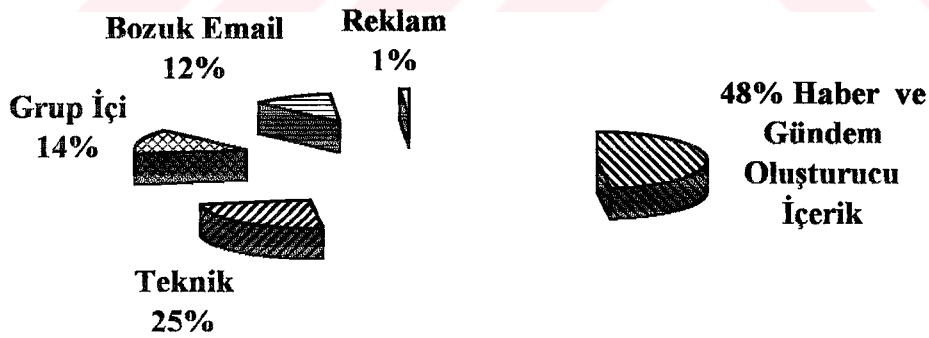
Bu dağılım, aslında listede gündem oluşumunun az sayıda üyenin belirlenmesi ile gerçekleştiğini göstermektedir. Listenin içerik dağılımına baktığımızda ise Tablo 16'daki dağılımla karşılaşırız.

Tablo 18 –ODTU-Forum İçerik Dağılımı

Email	E-posta sayısı
Haber ve Gündem	418
Kişisel	197
Teknik	101
Grubun iç Etkinlikleri	59
Bozuk Email	48
Ticari, reklam	6
Toplam	829

E-posta içeriklerinin dağılımı şema Çizelge 33'de gösterilmiştir.

Çizelge 33 – ODTU-Forum İçeriklerinin Dağılımı



Haber ve gündem oluşturuıcı içeriğin dağılımı içerisinde egemen söylemin veya alternatif gündemin ideolojik tercihlerinin dağılımı, bize kimliğin yeniden üretiminin egemen söylem veya alternatif bir söylem içerisinde olup olmadığını

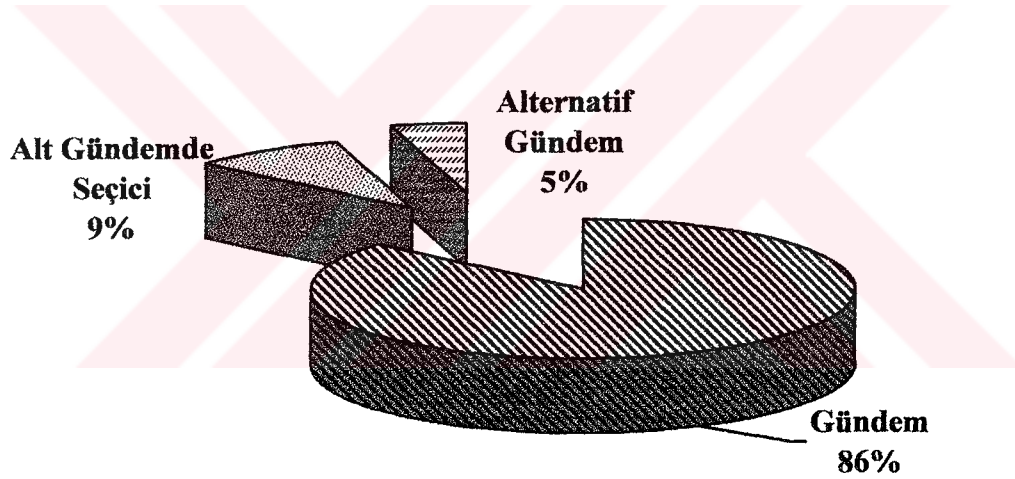
göstermektedir. Haber ve Gündem oluşturuıcı içeriğın dağılımı tablo 19’de gösterilmiştir.

Tablo 19- ODTÜ-Forum Listesinde Haber ve Gündem Oluşturuıcı İçeriğın Dağılımı

Haber ve Gündem	E-Posta Sayısı
Gündem	362
Alt Gündemde Seçici	38
Alternatif Gündem	19

Haber ve gündem oluşturuıcı içeriğın dağılımı Çizelge 34’de gösterilmiştir.

Çizelge 34 –Haber ve Gündem Oluşturuıcı İçeriğın dağılımı



Haber ve gündem oluşturuıcı içeriğın büyük bir kısmı egemen söylem içerisinde üretilmiş içerik tercihlerine dayanmaktadır. Gündemin kitle iletişim araçları içerisinde ideolojik maddi bir pratik olarak üretilmesi ve İnternet gündemini belirlemesi, İnternet gündemi ile kitle iletişim araçları arasındaki paralelliğın kurulması ile tanımlanabilir. Bu süreci tanımlayan, hem ideolojik bir tercih olarak haber konuları ve gündem hiyerarşisinin tanımlanması, hem de gündemde

yoğunlaşma-dağılma, süreklilik gibi unsurların gündem oluşumundaki rolünün deşifre edilmesidir. Kitle iletişim araçları içerisinde oluşmuş gündemin Internet gündemine taşınması yoğunlaşma kavramı ile tanımlanmaktadır. ODTÜ-Forum'a gelen haber ve gündem içerikli iletiler ile gündemde yoğunlaşmanın ölçütü olarak aldığımız Hürriyet Gazetesi ön sayfa formatında gündem konusunun kapladığı alan ve diğer dört gazetenin Hürriyet gündemi ile benzeşmesinin yüzdesi Tablo 'de verilmiştir.

Tablo 20 – ODTÜ-Forum Gündeminin Hürriyet Gündemi İle Paralelliği ve Gündemde Yoğunlaşma

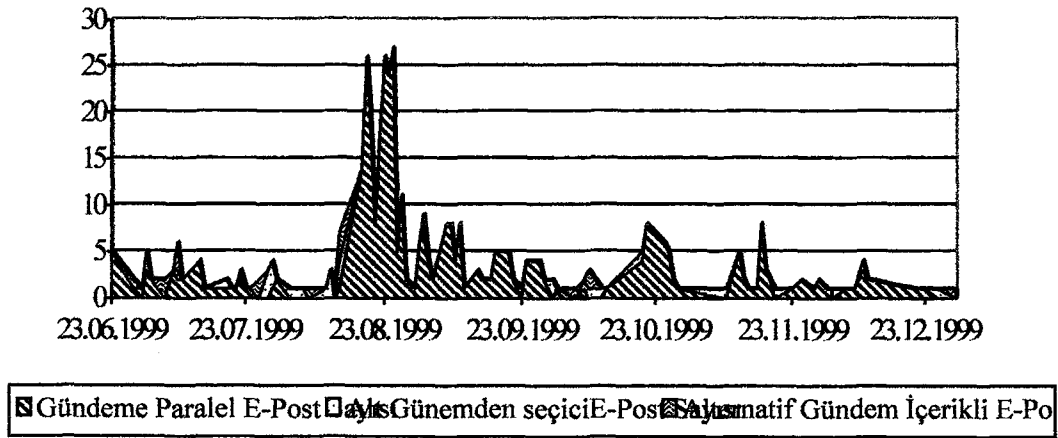
Tarih	Gündeme Paralel E-Post Sayısı	Alt Gündemde seçici E-Post Sayısı	Alternatif Gündem İçerikli E-Post Sayısı	Σ	Gündemde Yoğunlaşma	Gazetelerde Aynılışma
23.06.1999	5	---	---	5	67	40
28.06.1999	1	---	1	2	54	40
30.06.1999	---	1	---	1	100	100
01.07.1999	3	2	---	5	92	40
02.07.1999	2	---	---	2	40	60
05.07.1999	---	---	2	2	77	20
07.07.1999	3	---	---	3	53	60
08.07.1999	2	1	3	6	100	100
09.07.1999	2	---	---	2	70	80
13.07.1999	4	---	---	4	55	60
14.07.1999	1	---	---	1	57	20
19.07.1999	1	1	---	2	35	20
20.07.1999	1	---	---	1	38	20
21.07.1999	1	---	---	1	38	40
22.07.1999	2	1	---	2	73	100
23.07.1999	1	---	---	1	23	40
24.07.1999	1	---	---	1	69	40
26.07.1999	---	---	2	2	58	40
28.07.1999	---	3	---	3	51	20
29.07.1999	1	3	---	4	55	40
30.07.1999	2	---	---	2	36	20
02.08.1999	---	1	---	1	65	20
05.08.1999	---	1	---	1	54	40
06.08.1999	---	---	1	1	41	20
10.08.1999	---	1	---	1	51	20

Tarih	Gündemde Paralel E-Post Sayısı	Alt Gündemde seçici E-Post Sayısı	Alternatif Gündem İçerikli E-Post Sayısı	Σ	Gündemde Yogunlaşma	Gazetelerde Aynılama
11.08.1999	—	3	—	3	22	20
12.08.1999	—	—	1	1	90	100
13.08.1999	1	3	3	7	37	100
18.08.1999	14	—	—	14	100	100
19.08.1999	26	—	—	26	100	100
20.08.1999	19	—	—	19	100	100
21.08.1999	8	—	—	8	100	100
22.08.1999	17	—	—	17	100	100
23.08.1999	26	—	—	26	97	100
24.08.1999	24	—	—	24	51	100
25.08.1999	27	—	—	27	100	100
26.08.1999	5	—	—	5	95	100
27.08.1999	11	—	—	11	100	80
28.08.1999	2	—	—	2	92	100
30.08.1999	1	—	—	1	28	80
31.08.1999	6	—	—	6	49	80
01.09.1999	7	1	1	7	52	60
02.09.1999	4	—	—	4	62	100
03.09.1999	2	—	—	2	63	100
06.09.1999	8	—	—	8	39	20
07.09.1999	8	—	—	8	67	100
08.09.1999	4	—	—	4	77	80
09.09.1999	8	—	—	8	68	40
10.09.1999	1	—	—	1	43	40
13.09.1999	3	—	—	3	62	40
14.09.1999	2	—	—	2	100	100
15.09.1999	2	—	—	2	33	100
16.09.1999	2	—	—	2	55	40
17.09.1999	5	—	—	5	100	20
20.09.1999	5	—	—	5	49	20
21.09.1999	2	—	—	2	60	60
23.09.1999	—	—	1	1	39	20
24.09.1999	4	—	—	4	53	20
27.09.1999	4	—	—	4	76	60
28.09.1999	2	—	—	2	84	60
30.09.1999	—	2	—	2	76	80
01.10.1999	1	—	—	1	57	20
05.10.1999	—	—	1	1	35	40
07.10.1999	1	1	—	2	26	60
08.10.1999	—	1	2	3	73	40
11.10.1999	—	1	—	1	63	20
12.10.1999	1	—	—	1	45	20
20.10.1999	4	1	—	5	45	100

Tarih	Gündeme Paralel E-Post Sayısı	Akt Gündeme secici E-Post Sayısı	Alternatif Gündem İçerikli E-Post Sayısı	Σ	Gündemde Yoğunlaşma	Gazetelerde Aynışama
21.10.1999	8	---	---	8	50	20
25.10.1999	6	---	---	6	76	80
26.10.1999	5	---	---	5	72	20
27.10.1999	2	---	---	2	47	100
28.10.1999	1	---	---	1	62	20
11.11.1999	5	---	---	5	54	40
12.11.1999	2	---	---	2	40	20
13.11.1999	1	---	---	1	100	100
15.11.1999	1	---	---	1	39	100
16.11.1999	8	---	---	8	87	100
17.11.1999	3	---	---	3	67	80
18.11.1999	2	---	---	2	57	80
23.11.1999	1	---	---	1	44	20
25.11.1999	2	---	---	2	71	60
28.11.1999	1	---	---	1	53	20
29.11.1999	2	---	---	2	49	20
01.12.1999	1	---	---	1	37	60
02.12.1999	1	---	---	1	36	20
05.12.1999	1	---	---	1	23	40
06.12.1999	1	---	---	1	83	20
07.12.1999	1	---	---	1	61	40
08/11/1999	---	1	---	1	51	40
19/11/1999	---	1	---	1	60	60
02/12/1999	---	1	---	1	36	20
09.12.1999	3	1	---	4	28	60
10.12.1999	2	---	---	2	42	100
21.12.1999	1	---	---	1	25	80
23.12.1999	1	---	---	1	61	60
26/12/1999	---	1	---	1	39	60
30.12.1999	---	---	1	1	100	60

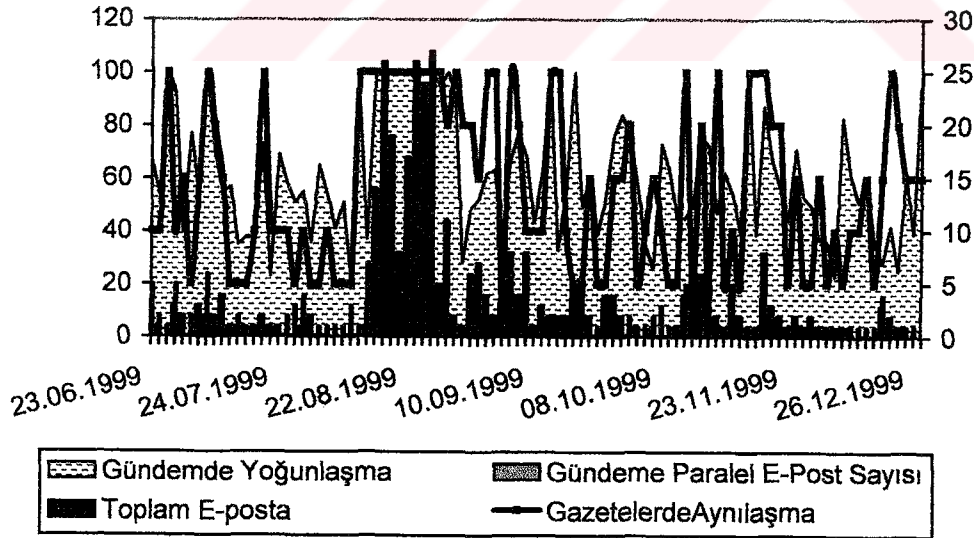
E-Posta içeriklerinin türlere göre dağılımı Çizelge 35'te verilmiştir

Çizelge 35 – ODTU-Forum E-Posta İçeriklerinin Türlerine Göre Zaman Dağılımı



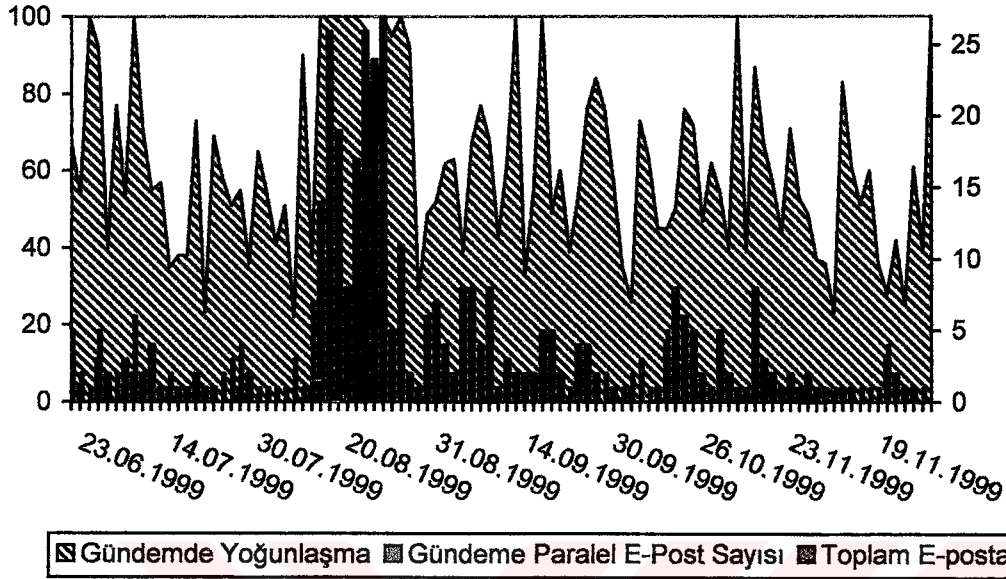
E-posta iletilerinin içerikleri ile Hürriyet Gazetesi önsayfa tasarımında yoğunlaşma ve dağılma ile diğer dört gazetenin bu gündem tercihinine paralellliği arasındaki ilişki grafik olarak Çizelge 36’da verilmiştir.

Çizelge 36 – Gündemde Yoğunlaşma ve Gündem İçerikli E-Posta



Aynı karşılaştırmayı yoğunlaşmanın hareketli ortalaması ile yaptığımızda karşımıza çıkan tablo Çizelge 37’de verilmiştir.

Çizelge 37 – Gündemde Yoğunlaşmanın Hareketli Ortalaması ve Gündem İçerikli E-Posta,



Çizelge 37 ve Çizelge 38'i yorumladığımızda listenin gündemde her yoğunlaşmaya tepkisinin aynı olmadığını görmekteyiz. Gündemde yoğunlaşma arttıkça gündem içinde E-Posta sayısı artmaktadır.

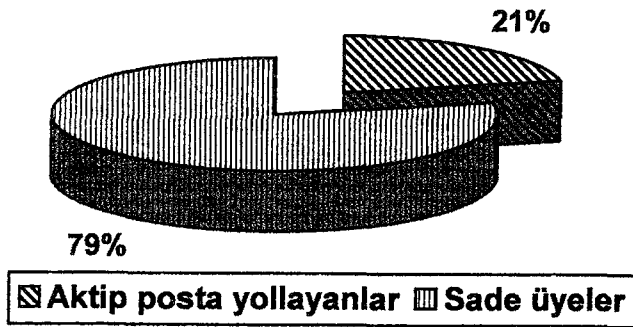
Genelde ODTU-Forum'u değerlendirdiğimizde haber ve gündem içerikli E-postaların % 86 gibi yüksek bir oranda haber gündemi içerisinde tanımlanmış konulara paralellik gösterdiğini görmekteyiz. Gündemde yoğunlaşmanın sürekliliği gündem içerikli E-Postaların sayısını artırmaktadır. ODTÜ-Forum'un üyeleri kendilerini egemen söylemin dışında tanımlasalarda, yukardaki değerlendirmemize baktığımızda listenin gündeminin haber söylemi içerisinde oluşmuş egemen ideolojinin tercihleri içerisinde belirlenmiş konulardan oluştuğunu söyleyebiliriz.

Genç Yunuslar: Genç Yunuslar, liberal sağ ve genç bir üye topluluğundan oluşmaktadır. ODTU-Forum teknik altyapıyı ODTU'den sağlarken, Genç Yunuslar Internet'te ücretsiz e-posta grubu kurma servisi olan "eGroup.com"dan faydalanmaktadır. Genç Yunuslarla ilgili genel bilgileri eGroup.com'un adresinde bulunmaktadır. Listeye yollanan e-post iletiler üye olmak kaydı ile bu sayfadan okunabilmektedir. "<http://www.egroup.com/group/gencyunuslar>" adresinde liste ile ilgili şu tanımlama yer almaktadır:

"Hukukun üstünlüğü ilkesi ve piyasa ekonomisine dayanan bir ülke isteyen Liberal Demokrat Parti ve Liberal Düşünce Topluluğu sempatisini gençlerin politika bilimi üzerine kurdukları tartışma grubu"

Listenin kuruluş tarihi 30 Haziran 1999'dur. Şu anda üye sayısı 617 olan listenin 1999 yılında üye sayısı 417 kişi civarındadır. E-posta yollayan üyelerin toplam üye sayısı içindeki payı Çizelge 38'de gösterilmiştir.

Çizelge 38 – Genç Yunuslar Aktif Katılma Oranı



ODTU-Forum'da %31 olan aktif katılma oranı Genç yunuslarda %21'ye düşmüştür. Genç Yunuslarda da ODTU-Forum'da olduğu gibi e-posta yollayan

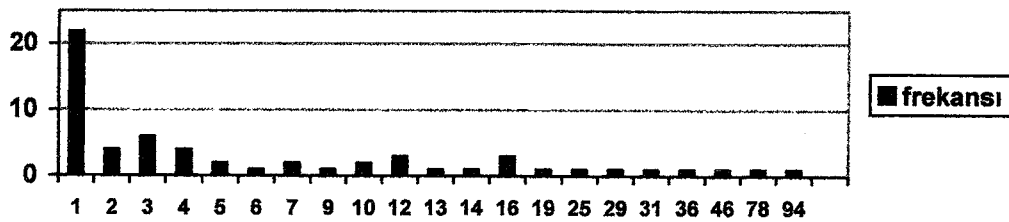
üyelerin sadece küçük bir kısmı düzenli tartışmalara katılmaktadır. Üyelerin 1999 yılı içinde yolladığı e-posta sayısı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 21 –Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-posta Sayısı

Yollanan E-Posta Sayısı	Yollayan Kişi Sayısı
1	22
2	4
3	6
4	4
5	2
6	1
7	2
9	1
10	2
12	3
13	1
14	1
16	3
19	1
25	1
29	1
31	1
36	1
46	1
78	1
97	1

Üyelerin yolladıkları e-posta sayısına göre sayıları Çizelge 40’da grafik olarak verilmiştir.

Çizelge 39 - E-posta Yollayan üyelerin Frekans Analizi

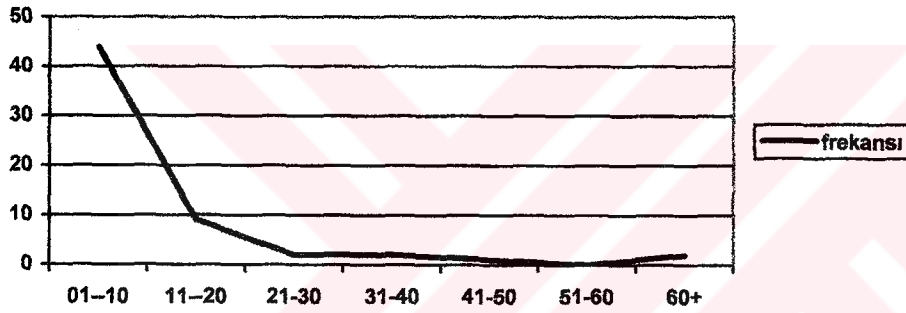


Aktif Katılımcıların yolladıkları e-posta sayısına göre grupladığımızda ise şöyle bir sonuç çıkmaktadır:

Tablo 22 – Üyelerin 1999 Yılı İçinde Yolladıkları E-posta Sayısına Göre Adetleri (Gruplanmış)

Yollanan E-Posta Sayısı	Yollayan Kişi Sayısı	Toplam İçinde % Oranı
1-10	44	73,3
11-20	9	15,0
21-30	2	3,3
31-40	2	3,3
41-50	1	1,7
51-60	0	0,0
60+	2	3,3

Çizelge 40 – E-posta Yollayan Üyelerin Gruplanmış Frekans Analizi



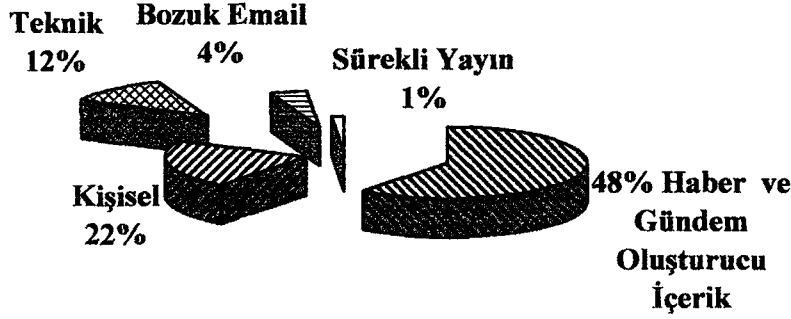
Bu dağılım listede gündem oluşumunu az sayıda üyenin belirlediğini göstermektedir. Listenin içerik dağılımına baktığımızda ise Tablo 21'deki dağılımla karşılaşırız.

Tablo 23 –Genç Yunuslar İçerik Dağılımı

E-Mail	E-Posta Sayısı
Heber ve Gündem	244
Grup İçi Etkinlik	209
Kişisel	76
Teknik Bilgiler	43
Bozuk Email	14
Sürekli Yayın	5
Reklam	1

E-posta içeriklerinin dağılımı Çizelge 42’de gösterilmiştir.

Çizelge 41 –Genç Yunuslar İçeriklerin Dağılımı



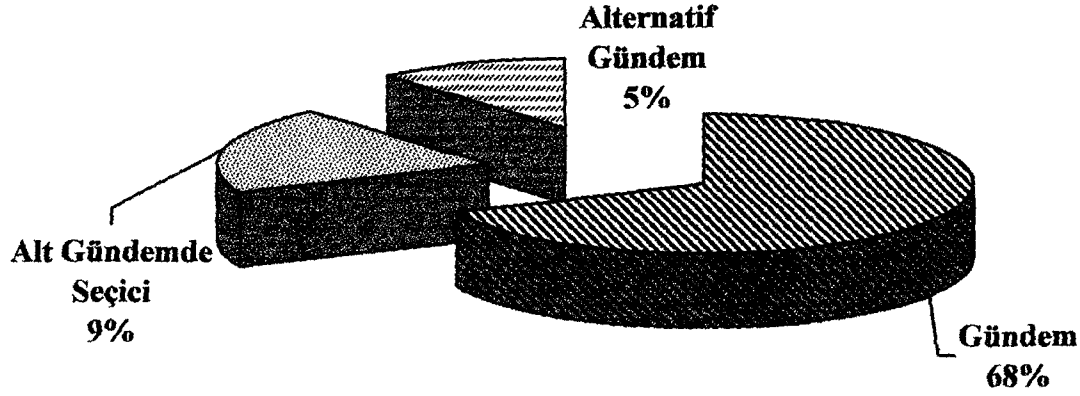
Haber ve gündem oluşturucu içeriğin dağılımı içerisinde egemen söylemin veya alternatif gündemin ideolojik tercihlerinin dağılımı bize kimliğin yeniden üretiminin egemen söylem veya alternatif bir söylem içerisinde olup olmadığını göstermektedir. Haber ve gündem oluşturucu içeriği oluşturan üç kategori bize kimliğin egemen söylem veya alternatif gündem içerisinde üretildiğini göstermektedir. Haber ve Gündem oluşturucu içeriğin dağılımı tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22 - Genç Yunuslar Listesinde Haber ve Gündem Oluşturucu İçeriğin Dağılımı

Haaber Ve Gündem	E-Posta Sayısı
Gündem	166
Altgündemden Seçici	49
Alternatif gündem	28

Haber ve Gündem Oluşturucu İçeriğin Dağılımı Çizelge 43’te gösterilmiştir.

Çizelge 42 – Haber ve Gündem Oluşturucu İçeriğin Dağılımı



Haber ve gündem oluşturucu içeriğin büyük bir kısmı egemen söylem içerisinde üretilmiş içerik tercihlerine dayanmaktadır. Gündemin kitle iletişim araçları içerisinde ideolojik maddi bir pratik olarak üretilmesi ve Internet gündemini belirlemesi, Internet gündemi ile kitle iletişim araçları arasındaki paralelliğin kurulması ile tanımlanabilir. Bu süreci tanımlayan hem ideolojik bir tercih olarak haber konuları ve gündem hiyerarşisinin tanımlanması, hem de gündemde yoğunlaşma dağılma süreklilik gibi unsurların gündem oluşumundaki rolünün deşifre edilmesidir. Kitle iletişim araçları içerisinde oluşmuş gündemin Internet gündemine taşınması yoğunlaşma kavramı ile tanımlanmaktadır. Genç Yunuslar'a gelen haber ve gündem içerikli iletiler ile gündemde yoğunlaşmanın ölçütü olarak aldığımız Hürriyet Gazetesi ön sayfa formatında gündem konusunun kapladığı alan ve diğer dört gazetenin Hürriyet gündemi ile benzeşmesinin yüzdesi Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 24 - Genç Yunuslar Gündeminin Hürriyet Gündemi ile Paralelliği ve Gündemde Yoğunlaşma

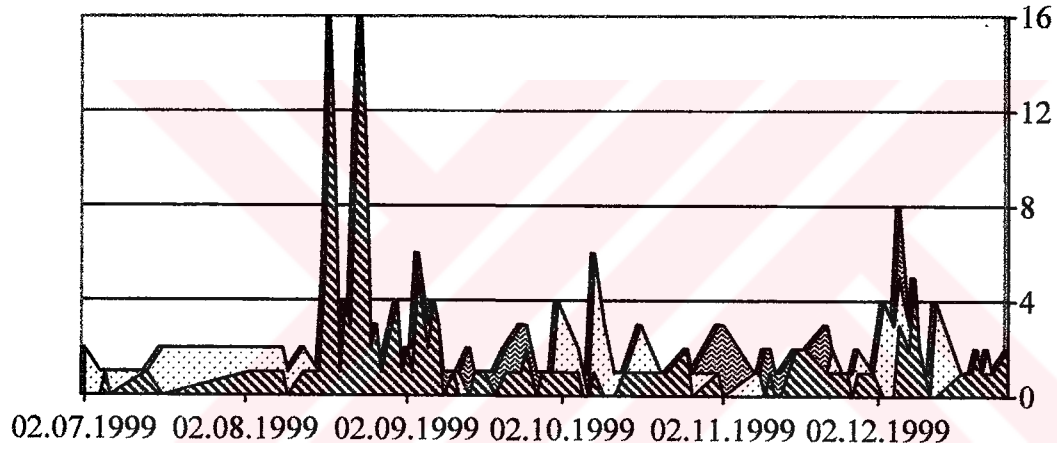
Tarih	Gündeme Paralel E-post Sayısı	Alt Gündemden Seçici İçerikli E-post Sayısı	Alternatif Gündem İçerikli E-post Sayısı	Σ	Gündemde Yoğunlaşma	Gazetelerde Aynılışma
02.07.1999	—	2	—	2	67	60
05.07.1999	—	1	—	1	77	60
06.07.1999	1	—	—	1	63	40
07.07.1999	—	1	—	1	53	60
14.07.1999	1	—	—	1	57	20
17.07.1999	—	2	—	2	37	20
03.08.1999	1	1	—	2	36	20
09.08.1999	1	1	—	2	27	20
10.08.1999	—	1	—	1	51	20
13.08.1999	1	1	—	2	37	20
16.08.1999	1	—	—	1	49	20
17.08.1999	5	—	—	5	69	20
18.08.1999	16	—	—	16	100	100
19.08.1999	9	—	—	9	100	100
20.08.1999	1	—	—	1	100	100
21.08.1999	4	—	—	4	100	100
22.08.1999	3	—	—	3	100	100
23.08.1999	11	—	—	11	97	100
24.08.1999	16	—	—	16	51	100
25.08.1999	10	—	—	10	100	100
26.08.1999	2	—	—	2	95	100
27.08.1999	3	—	—	3	100	80
28.08.1999	1	—	—	1	92	100
30.08.1999	3	—	—	3	28	80
31.08.1999	4	—	—	4	49	80
01.09.1999	1	—	—	1	52	60
02.09.1999	2	—	—	2	62	100
03.09.1999	1	1	—	2	63	100
04.09.1999	5	—	1	6	45	60
06.09.1999	2	1	—	3	39	20
07.09.1999	4	—	—	4	67	100
08.09.1999	3	—	—	3	77	80
09.09.1999	—	—	1	1	68	40
11.09.1999	1	—	—	1	45	60
12.09.1999	—	1	—	1	59	20
14.09.1999	—	—	2	2	100	100
15.09.1999	1	—	—	1	33	100
17.09.1999	1	—	—	1	100	20

19.09.1999	—	—	1	1	85	20
21.09.1999	1	—	1	2	60	60
24.09.1999	1	—	2	3	53	20
25.09.1999	2	—	1	3	55	40
27.09.1999	—	—	1	1	76	60
28.09.1999	1	—	—	1	84	60
30.09.1999	1	—	—	1	76	20
01.10.1999	1	3	—	4	57	80
05.10.1999	1	1	—	2	35	40
06.10.1999	—	1	—	1	47	40
07.10.1999	—	—	1	1	26	60
08.10.1999	1	5	—	6	73	40
10.10.1999	—	3	—	3	45	20
12.10.1999	—	1	—	1	45	20
14.10.1999	1	—	—	1	26	60
17.10.1999	1	2	—	3	33	60
19.10.1999	1	1	—	2	21	20
21.10.1999	1	—	—	1	50	20
22.10.1999	1	—	—	1	100	100
26.10.1999	2	—	—	2	72	20
27.10.1999	—	1	—	1	47	100
01.11.1999	1	—	2	3	77	20
02.11.1999	—	—	3	3	73	40
08.11.1999	—	1	—	1	51	20
09.11.1999	—	1	—	1	38	20
10.11.1999	—	—	2	2	92	100
11.11.1999	1	—	1	2	54	40
12.11.1999	—	—	1	1	40	20
13.11.1999	—	—	1	1	100	100
16.11.1999	2	—	—	2	100	100
17.11.1999	2	—	—	2	67	80
18.11.1999	2	—	—	2	57	80
22.11.1999	1	—	2	3	71	20
23.11.1999	1	1	—	2	44	20
25.11.1999	1	—	—	1	71	60
26.11.1999	1	—	—	1	70	100
27.11.1999	—	1	—	1	61	20
28.11.1999	1	1	—	2	53	20
01.12.1999	1	—	—	1	37	60
03.12.1999	—	4	—	4	47	20
05.12.1999	—	3	—	3	23	40
06.12.1999	3	2	3	8	83	20
08.12.1999	2	1	—	3	28	40
09.12.1999	5	—	—	5	28	60
10.12.1999	2	—	—	2	42	100
11.12.1999	1	—	—	1	100	100

12.12.1999	—	—	1	1	100	100
13.12.1999	—	4	—	4	53	80
18.12.1999	1	—	—	1	41	20
20.12.1999	1	—	—	1	41	20
21.12.1999	2	—	—	2	25	80
22.12.1999	1	—	—	1	60	60
23.12.1999	1	1	—	2	61	60
24.12.1999	1	—	—	1	57	100
27.12.1999	2	—	—	2	44	20

E-Posta içeriklerinin türlere göre dağılımı Çizelge 44’te verilmiştir

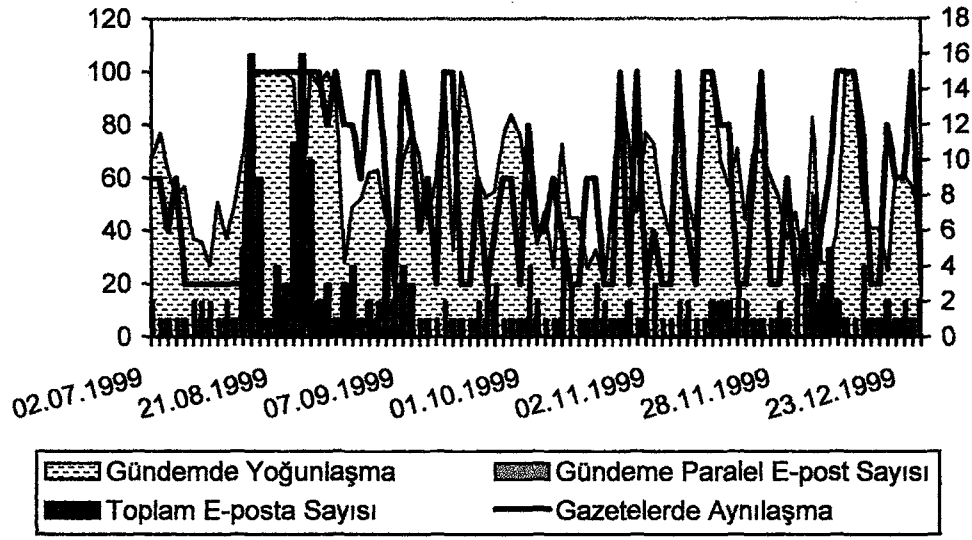
Çizelge 43 – Genç Yunuslar E-Posta İçeriklerinin Türlerine Göre Zaman Dağılımı



■ Gündeme Paralel E-post Sayısı □ Alt Gündemden Seçici İçerikli E-post Sayısı
 ▨ Alternatif Gündem İçerikli E-post Sayısı

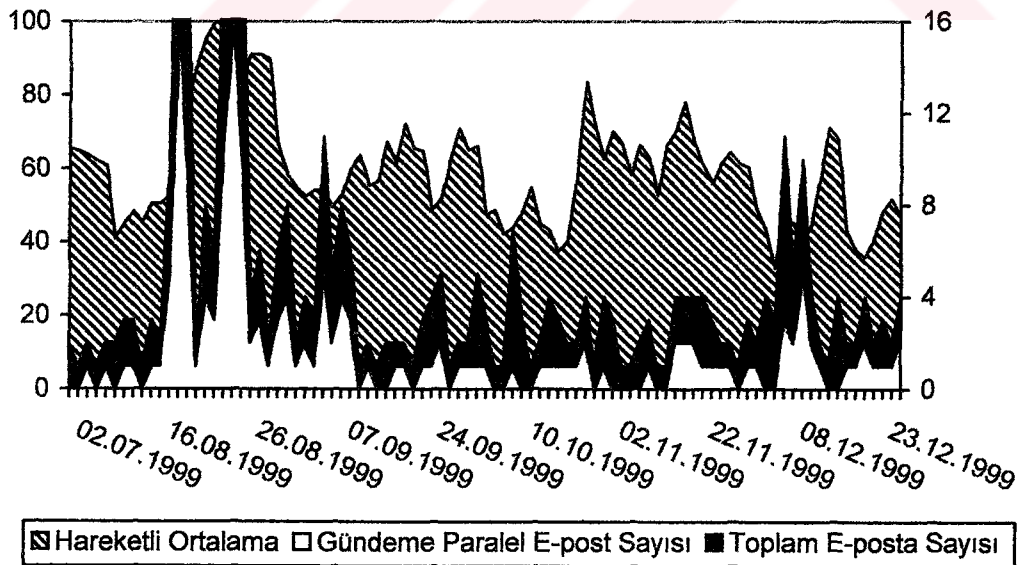
E-posta iletilerinin içerikleri ile Hürriyet Gazetesi önsayfa tasarımında yoğunlaşma ve dağılma ile diğer dört gazetenin bu gündem tercihinine paralelliği arasındaki ilişki grafik olarak Çizelge 45’te verilmiştir.

Çizelge 44 – Gündemde Yoğunlaşma ve Gündem İçerikli E-Posta



Aynı karşılaştırmayı yoğunlaşmanın hareketli ortalaması ile yaptığımızda karşımıza çıkan tablo Çizelge 46'da verilmiştir.

Çizelge 45 – Gündemde Yoğunlaşmanın Hareketli Ortalaması ve Gündem İçerikli E-Posta,



Çizelge 44 ve Çizelge 45’yi yorumladığımızda listenin gündemde her yoğunlaşmaya tepkisinin aynı olmadığını görmekteyiz. Gündemde yoğunlaşma arttıkça gündem içinde E-Posta sayısı artmaktadır. Buda ODTU-Forum ile benzer bir tepki oluşturmaktadır.

Genç Yunuslar’ın haber ve gündem içerikli E-postaları % 68 ile ODTU-Forum’a göre daha düşük bir orandadır. Alt gündemde seçicilik oranı ODTUForum’a göre daha yüksektir. Gündemde yoğunlaşmanın sürekliliği gündem içerikli E-Postaların sayısını artmaktadır. Genç Yunuslar’ın üyeleri bir siyasi parti ve çizgisinde olsada alternatif gündem ve siyasal talep ifadenmesinde liste sınırlıdır. Liste gündemini oluşturan haber konuları egemen söylem içerisinde belirlenmiş konulardan oluşmaktadır.

D-Haber Söyleminde Özne Konumlarının İnşası ve İnternet’te Kimlik

Kitle iletişim araçları içerisinde oluşan haber hiyerarşisi hangi konunun daha önemli olduğunu tanımlamaktadır. Ama hiyerarşi içinde konumlanan haberler, özne konumlarını tanımlayan bir anlatıdan oluşmaktadır. Haber hiyerarşisinin olduğu haberin makro yapısı dışında kimliğin tanımlandığı alan haber söyleminin olduğu mikro yapılarıdır. Ayşe İnal’a (1996:101) göre “metnin nasıl kurulduğu dilin mikro yapılarını zorunlu kılar”

Mikro yapıları bir anlatı olması nedeniyle sözlü kültür geleneği içinde oluşmuş anlatı geleneğinden dolayı anlatanın kimliği önem taşımaktadır. Bunun yanında anlatanın anlatı içinde tanımlandığı kimlikler arasında bir ilişkidir. Kimlikler anlatı içinde tanımlanmaktadır. “Sözcük seçimleri (lexicalization) ve cümle yapıları (sentaks) tüm iletişim araçlarında yer alan haberler için önemlidir. Dil bir mücadele

alanıdır. Toplumda varolan güç/iktidar ilişkilerinin kurulduğu ve sürdüğü ortam dil ve söylemlerdir.” (İNAL, 1996: 102)

Haber söylemi içinde kurgulanan olay ve özne konumları anlatılırken, olumsuz ve olumlu özne konumları da tanımlanmaktadır. İnternet’te listelerde oluşan söylem ise bir tür diyalogtur. Genellikle “forward” ve “reply” komutları kullanılarak iletilere yorum eklenmektedir. İnternet’ten alınan bir haber’in üzerine yorum eklenerek haber kişisel anlatıya dönüşmektedir. İletinin üzerine eklenen cevap ile haber bir diyaloga dönüşmektedir. Haber söylemi içinde kurulan anlatı, İnternet’te listelerde farklı özne konumlarınca taşınmaktadır.

Haber söylemi içinde kimliklere değer yükleyen metaforların listedeki iletilere de taşındığını görmekteyiz. Araştırma kapsamına giren iki listemiz de bu metaforların taşındığını görmekteyiz. 1999 gündemi içinde en çok metafor kullanan konulardan olan Abdullah Öcalan’ın ykalanması, yargılanması ile ilgili haberlerde Hürriyet Gazetesi ve diğer gazetelerde kullanılan “bölücü başı”, bebek katili”, maksimum dallama” gibi yapılar listelerde de kullanılmaktadır. İki listenin de yılın ikinci yarısında kurulduğu gözönünde bulundurduğumuzda bu döneme denk gelen haber konuları arasında haber söyleminde yoğunluk ve süreklilik açısından “deprem” diğer gündem konularına göre daha ağırlıklı kalmaktadır. Bu nedenle söylem içinde kimliklerin yeniden üretimi için örnek seçimini depremle ilgili anlatı içinden seçmek daha doğru olur. Depremle ilgili haberler arasında Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili haberler iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili haber söylemi ve listelerdeki söylemler örnek olaya olarak incelenmiştir.

1-Deprem Söylemi İçinde Olumsuz Kimlik kategorileri

Deprem konusu üzerine haber söylemi 1999 yılı içinde haber söylemi açısından önemli bir yere sahiptir. Gerek gündemde haberin yoğunluk ve sürekliliği gibi makro yapıları ilgilendiren özellikleri açısından, gerekse olumlu ve olumsuz kimlikleri tanımlayan değer sitemlerini tanımlayan ve yeniden üretimlerinde önemli bir işleve sahip mikro yapılar açısından Deprem söylemi önemli bir yer tutmaktadır. Abdullah Öcalan'ın yakalanması sürecinde olumsuz kimlik kategorilerine konulan Yunanistan gibi devletleri tanımlayan kategorilerin değiştirildiği, olumsuzdan olumluya dönüştürüldüğü, kişilerde simgelenen olumsuz kimlik kategorileri açısından da egemen ideolojiye önemli araçlar sağlamıştır. Gündemde yoğunlaşma ile farklı siyasal istem ve taleplerin ifadenmesine imkan tanımayan bu süreç egemen söylemin hegomanik ilişkisini ağırlaştırdığı bir dönem olmuştur. Bu nedenle haber söyleminin, listelerin içerikleri ve söylemleri üzerinde etkisinin arttığı bir dönemdir.

Deprem söylemi içerisinde olumsuz kimlik kategorisi oluşumunda müteahhitler, devlet ve Sağlık Bakanı Osman Durmuş sırasında oluşmuştur. Depremle ilgili gündemin oluşumu 18 ağustos tarihli gazetelerle başlamış, ilk günden itibaren müteahhitler “vicdansızlar”, “hırsızlar”, “katiller” gibi tanımlamalarla sürmüştür. İkinci kategori ise “devlet”ten oluşmaktadır. Devlet kurumlarının ilk müdahalede yeterli olmaması bir olumsuz kimlik kategorisi olarak kullanılmıştır. İlk iki olumsuz kimlik kategorisi kavramsal düzeyde başlamış daha sonra ilki kızılây ve diğeri müteahhit Veli Göçer ile somutlanmıştır. Üçüncü kimlik kategorisi ise Sağlık Bakanı Osman Durmuş'tur. Depremin ikinci gününden itibaren söylem içinde düşman devletlerin dost ülkeler haline gelmesi ile birlikte Yunanistan gibi ülkelerin

kategorileri değişmiştir. Bu srecte Osman Durmuş'un yabancı yardımlara kuşku ile bakması söylem içinde olumsuz kimlik kategorisi oluşturmaya uygun zemin hazırlamıştır. İlk iki kategorinin tersine nc kategori somut bir kişiden yola çıkararak kavramsal bir düzeye ulaşmıştır. Buna bir dördüncü olumsuz kimlik kategorisi olarak Siyasal İşlam eklenebilir. Bu kategoride somut bir kişiden kavramsal bir kategoriye doğru gitmektedir. Bu kategori FP milletvekili Nezir Aydın'ın depremin merkezinin Gölcük Donanma Komutanlığının merkezi olduğu yolunda açıklama kullanılarak oluşturulmuştur.

Olumsuz kimlik kategorileri oluşturan haber başlıkları ve kelime seçimlerini içeren metaforlar Tablo 24'te verilmiştir

Tablo 25 –Deprem Söylemi İçinde Olumsuz Kimlik Kategorilerinin Oluşumu

Olumsuz Kimlik Kategorisi	Başlıklar	Sözcük Seçimi ve Metaforlar
Müteahhitler	-Katiller- Yine rk inşaat. Yine hırsız ve vicdansız müteahhitler; -Müteahhitler Katliam yaptı; -Müteahhide af yok; -Sadece % 10 için; -tüyler ürperten saptama -% 40 aldılar -Veli Gt; -Veli Ger'i korku sardı; -O fotoğraf, Hürriyet Türkiye'nin sabırsızlıkla beklediği fotoğrafı ele geçirdi. O artık fişlendi	Katiller, hırsızlar, vicdansızlar, felaketin baş sorumluları,
Devlet	-Halk devleti Beklemeden, felaket bölgesine koşuyor; -Devlet nihayet el attı; -Hükümette kordinasyon eksikliği var; -Eski adır fiyaskosu; -Kızılay'dan Savunma: Çadırlar TSE'ye uygun; - Acı İtiraf lar	Devleti bile işyan ettirdiler, "Ankara mı uzak, Amerika mı?" ,

Osman Durmuş	-Bu adam ne diyor? -Kurtarmada Durmuş Şoku; -Sağlık Bakanı'na tepki çığ gibi-kes sesini; -Yine Osman kafası	Garip açıklama yapan, vatandaşı çileden çıkaran,
Siyasal İslam	- Ordu için böyle kin kustu; -Nezir'e öfke;	

Oluşturulan protesto listeleri “<http://durdurun.org>” gibi listelere gelen mesajlar bu kategorilere içermektedir.

Müteahhitler ile ilgili olumsuz kimlik kategorisi ile ilgili gelen E-postlara şu örnek verilebilir:

“Mehmet Trabzonlu (mtrabzonlu@turk.net.com) on Monday, August 23, 1999 at 15:10:58

SAHTEKAR VELİ GÖÇER

Bu köpek için söylenecek laf bile bulamıyorum.nasıl olurda bu suçsuz insanların canını basite alır.allah kahretsin bu insan değil allah kahretsin onu”

İkinci olumsuz kimlik kategorisini oluşturan “devlet” ile ilgili aşağıdaki

örnek verilebilir:

“Müge Özışman (mugeoz@hotmail.com) on Monday, August 23, 1999 at 06:42:55

INANMIYORUM !!!

inanamıyorum ! Bu kadar zavallı bir idarenin ve hantal bir devletin varlığına rağmen şahsi çabalarla can kurtarmaya uğraşan insanların, yakınlarından haber almak için ümitlerle yüzlerce kez aynı numaraları tuşlayanların, gereksinimlerine yanıt verebilmek şöyle dursun, ellerini vicdanlarına koymaktan bile aciz bu kuruluşları kınıyorum.”

Bir diğ er e-posta ise:

“Sevg ı Ő en (nalan28@hotmail.com) on Saturday, August 21,
1999 at 02:29:03

Devlet vatandas a bu kadar uzak mı?

Televizyonlarda insanlarımızı goruyoruz Haller i bizi perişan ediyor.yapılan yardımlar l utfen daha s uratli bir sekilde ulaştırılsın.”

    nc  gruba giren olumsuz kimliğe aşağıdaki örnek verilebilir:

“Fehmi Inceoglu (fehinc@pamukbank.com) on Monday, August
23, 1999 at 05:39:34

TÜRK DÜŐMANLARI

Sağlık Bakanlığına sesleniyorum, ozellikle de Sayın Bakana.
SizeTurk'un Turk'den baska dusmani yoktur sozunu degistirdiniz.

Bundan sonra Turk'e Turk'den baska dusman yoktur denecek.
Ne de olsa kagittan evleri yapanlar da hastane kapisindan hasta
dondurup, yanlis teshislerle Turk'leri oldurenlerde ve hatta BU
GIBI HIC BEKLENMEYEN DURUM KARSISINDA
ACIZLIGINIZDEN YAKINMAK YERINE INSANIYET
ADINA YARDIM ICIN UZATILAN ELLERİ GERİ
CEVIRIYORSUNUZ. Tebrikler, dogrusu bunu herkes
basaramazdi. Allah bizleri sizlere muhtac etmesin demekten
kendimi

alamiyorum. Umarim sizi bir daha bu ve buna benzer yetkili
pozisyonlarında gormeyiz.”

Yukardaki örneklerde de g r leleceği gibi listeler kitle iletişim araçları içinde belirlenmiş gündeme paralel tepkilerle doludur. Ve bu tepkilerin büyük bir kısmı duyugusal tepkilerdir.

Olumsuz kimlik kategorileri egemen s y lem ve siyasi iktidar ilişkilerine baktığımızda Devletin konjonktürel öncelikleri ile kimliklerin tanımlanması arasında bir ilişki olduğunu görürüz. Olumsuz kimlik kategorileri ile ilişkili bulduğumuz bu öncelikleri şöyle sıralayabiliriz.

- AB üyeliği ile ilgili gelişmelerin öncesi bir zaman kesitine denk düşmesi; içinde diğer batılı kimlikler ile çatışmadan birarada olunabileceğinin gösterilmesi, diğer ülkelere ise farklı milletlerle çatışma değil işbirliği yapılabileceğinin gösterilmesi.
- AB üyeliği için gerekli çalışma standartlarının kabul edilmesi piyasa içinde birtakım düzenlemelerin zorunluluğu.
- AB üyeliği için gereken kamu kurumları ve devletin yeniden yapılanmasının halka makûl bir şekilde kabul ettirilmesi zorunluluğu.
- Deprem etkilerini karşılayacak iş gücü ve maddi imkanların uluslar arası kuruluşlarca sağlanabilirliği.
- Deprem sonrası kamusal bütçeler dışında sivil inisiyatifler ile deprem zararlarının karşılanması ve ilk yardım konusunda iş gücü ihtiyacı

Gündem içinde oluşmuş önceliklerin gündem içinde izler kitleye aktarıldığını ise şu örnekle görebiliriz:

“Hakan Akcil (hakcil@yahoo.com) on Monday, August 23, 1999 at 13:58:25

ALLAH KAHRETSİN

Yıllardır Yunan,Ermeni,Rus,Bulgar,Suriye diye bizi hepsiyle düşman ettiniz. Ama görülüyorki bu saydığım devletler hemen yardıma koşup, her kurtardığı kişiler sonrasında ağladılar. Şimdi bizi kimlerin yıktığını anlıyorum.

ALLAH KAHRETSİN...”

Yılın geri kalanına baktığımızda gündeme damgasına vuran iki temanın AB üyeliği ve deprem zararlarının telafi edilmesi ile ilgili düzenlemeler olduğunu görürüz. Devletin hedefleri ile gündem arasında ilişki maddi temeller üzerinde

kurulduğunu söyleyebilirken, sıradan insanın gündem ile olan ilişkisinin maddi gerçeklik ile kurulan hayali bir ilişki bir tür “camera obscura” olduğunu söylemek yanlış olmaz.

2-Örnek Olay: Sağlık Bakanı Osman Durmuş

Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili gündemin oluşumu, kimlikleri oluşturan değer ve normların yeniden üretimi iki farklı kimliksel etkiye sahiptir. Bunlardan ilki genellikle tüm kimlikleri kapsayan konjonktürel ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmiş tüm kimliklerin yeniden üretim gereksinimidir. Örnek liste olarak aldığımız ODTU-Forum ve Genç Yunuslar siyasi yelpazenin farklı uçlarında yer alan siyasi kimliklere sahip üye tabanlarından oluşmakta. Buna rağmen her ikisinde bu gündeme benzer şekilde tepkiler vermekte. Bunun yanında ikinci bir etki ise Osman Durmuş ile özdeşlik ilişkisi içinde olan kimlik üzerine. Bu kimlikte kimlik oluşumu ile ilgili kuramsal bölümde belirttiğimiz gibi “aslında öyle değil” tepkisi ile kendilerini egemen söylem içerisinde belirlenmiş kriterler ile değerlendiren ve yeniden üreten kesim. Olumsuz kimlik kategorisini reddederken aslında bu kategoriyi oluşturan değer sistemini kabul etmektedirler. Buna örnek aşağıdaki e-posta verilebilir.

Fuat SEMİZ (bambibar@yahoo.com) on Monday, August 23, 1999 at 07:27:07

DEPREM

Ben sağlık bakanımıza haksızlık yapıldığını düşünüyorum. Böyle bir zamanda dahi insanlar partizanlık yapmaktan çekinmiyor. Bizi mahveden bu tür davranışlar yapılmamalı ama körü körüne itaat ve maşalık yapma sevdası yüzünden kenetlenmemiz gerekirken birbirimizi yiyoruz bu şekilde yardım etmek isteyenlerinde şevklerini kırıyor ve daha fazla canın helak olmasına neden oluyoruz, lütfen biraz daha sağduyu ve

anlayış!sağlık bakanımız elinden geleni yapmaktadır ve yapacaktır.M.H.P. yöneteminde bu tür saldırılara taviz vermemesi gerekmektedir.Bakanımıza sahip çıkmalı ve gerekli açıklamaları kanıtlarıyla beraber sunarak bazı kendini bilmezlerin sırf infaal yaratmak maksadıyla yaptığı bu çirkin saldırılara bir son vermeleri sağlanmalıdır.

SAYGILARIMLA.....”

Bu örnekte “aslında öyle değil” refleksi örtülü olarak kullanılmaktadır. Buna karşın savunma mantığı iki unsura dayandırılmaktadır. Bunlar:

1. “Şu anda zamana değil; hassas bir zaman kesitinde bu tür çatışmalara gerek yok” ile.
2. “bunlar kasıtlı iftiradır” dan oluşmaktadır.

Bunlar iftiradır özünde ithamda yer alan değre sistemi ile özdeşleşmeyi ve bu ithamla itham edilen arasında ilişkinin doğru kurulmadığını göstermektedir.

Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili e-postaların gündemle paralellliğini incelemek için haber söylemi içinde oluşmuş yargıları ve metaforları tespit etmek bunların e-postalarda yer alıp almadığını tespit etmek gerekmektedir.

Aşağıda Hürriyet Gazetesinde Sağlık Bakanı Osman Durmuş aleyhinde tepkinin oluşmasına neden olan ilk haber yer almaktadır:

“Ne diyor bu adam

Sağlık Bakanı Osman Durmuş'un açıklamaları vatandaşları çileden çıkardı. Vatandaşlar, Başbakan'ın müdahale etmesini istedi. Bakan Durmuş, dün de kirlilikten şikayet edenlere “Tuvaletinizi camiye yapın, duşu denizde alın” çağrısı yaptı. Sağlık Bakanı Osman Durmuş çelişkili ifadelerine ve büyük tepki çeken sözlerine dün yenilerini ekledi. Yunanistan'ın taze kan yardımını önerisini ‘Saklayacak soğutucumuz yok’ gerekçesiyle reddettiği yabancı basına yansıyan, Amerikan 6'ncı Filosu'na bağlı hastane gemilerini geri çeviren Sağlık Bakanı, dün de bölgenin temizlik ve tuvalet

sorununa dahiyane (!) bir çözüm getirdi: Tuvaletinizi camiye yapın. Duşunuzu denizde alın...

.....

SAĞLIK Bakanı Osman Durmuş, ısrarla ‘Doktor ve ilaç yardımına ihtiyacımız yok’ açıklamalarını sürdürürken, depremde en çok etkilenen bölgelerdeki doktorlar, yoğun yaralı trafiği ve tıbbi malzeme eksikliği karşısında çaresiz kalıyorlar. Depremde 4 bin 500’den fazla ölü ve 14 binden fazla yaralı bıraktığı Kocaeli’nde son derece zor koşullar altında depremezedeleri tedavi etmeye çalışan doktorlar, Sağlık Bakanı Osman Durmuş ve Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Haluk Tokunoğlu’nun açıklamalarına bir anlam vermekte güçlük çekiyorlar. ... (Hürriyet 23 Ağustos 1999)

Bu haberden çıkarılabilecek yargılar şu şekilde tanımlanabilir:

1. Sağlık Bakanı ne dediğini bilmiyor.
2. Sağlık Bakanının konuşmaları halkı sinirlendiriyor.
3. Sağlık Bakanı her konuştuğunda tutarlı olmayan fikirlerle herkezi sinirlendiriyor.
4. Dış yardımları reddediyor.
5. Yabancı yardım ekiplerinin sorunlarıyla ilgilenmiyor.
6. Bakanın ilaç ve doktor ihtiyacı yok açıklamasını doktorlar yalanlıyor.

ODTU-Forum’da Osman Durmuş’a Tepkiler: ODTU-Forum’da deprem sürecinde Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile söylem grup dışı bir ileti ile başlamakta; ilk ileti bir “forward” mesaj. Ama liste tepkilerin içeriğine katıldığı gibi, genel söylemi de benimsiyor. Osman Durmuşun siyasi kimliğinin listenin üye tabanın kimliği ile çatışan, hatta 12 Eylül öncesi düşman kimlik olduğu düşünülürse tepkinin sınırlı kaldığı ve orta yol (main stream) söylemlerle paralellik gösterdiği gösterilmektedir. Araştırma kapsamında kalan diğer listemiz olan Genç Yunular’ın Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili geliştirdiği söylemle ODTU-Forum arasında fark bulunmamaktadır. Zaten incelememizin konusunu, listelerin söylemleri

arasındaki farkı değil, haber söylemi ile Internet'te oluşan söylemin arasındaki ilişki teşkil etmektedir. Bu nedenle örnek olayımız olan Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili söyleme bakmak gerekir. Aşağıdaki e-posta ODTU-Forum'da ki söyleme örnek verilebilir:

Mustafa Orhan (MORHAN@TR.oracle.com)
23 Aug 99 14:14:11 +0300
Next message: Ömer Seve: "[ODTU-FORUM:357] Evlerimiz
depreme ne kadar dayanıklı?"
Previous message: Ömer Seve: "[ODTU-FORUM:355]
LUTFEN MUMKUN OLAN HERE YERE YOLLAYIN"

Bu konuda siyasi partiler, sendikalar ve sivil toplum
orgütlerinden destek bekliyoruz.

>> -----Original Message-----
>> From: Erim SAMURKAS
>> Sent: Monday, August 23, 1999 11:06 AM
>> To: ...
>> Subject: SAGLIK BAKANINI ACILEN ISTIFAYA
CAGRIYORUZ!
>> > -----
>> > Ermenistan ve Yunanistan'dan gelen yardımları zoraki
kabul eden, Amerika 6. filosunu geri çevirmek isteyen, Türkiye
rusvet ve "cebe atma" sistemlerinin en iyi islediği dünyanın ilk
on ülkesinden biri olmasına rağmen nakit para yardımı isteyen,
deprem bölgemizde sağlık sorunu ve doktor eksikliği yoktur
diyen, AKUT grubunu gösteri ve provakasyon yapmakla
suçlayan, temizlik sorunu olan insanlara tuvalet yerine camiye
gidin ve denizde yıkanın diyen SAGLIK BAKANI'nın hem
zihniyet hem de işlevsel olarak 21. yüzyıla girmekte olan
Türkiye'nin çok gerisinde kaldığını düşünüyoruz. Bu fikirde
olanlar lütfen bu maili gerekli kişilere ve dostlarına forward
etsinler. ...
(ODTU-Forum No:356)

Forward edilen iletinin yargılarından oluşan retorik dizgeyi şu şekilde
sıralayabiliriz:

1. Sağlık Bakanı Osman Durmuş Ermenistan'dan ve Yunanistan'dan gelen
yardımları kabul etmek istememiştir.

2. 6.filadon gelen gelen yardım teklifini de geri çevirmiştir.
3. Geri çevirmek için gösterdiği sebep nakit yardım almaktır.
4. Nakit Yardımlar Türkiye’de iç edilir.
5. Sağlık Bakanı Osman Durmuş ihtiyaçlar hakkında yanlış yorum yapmıştır ve AKUT hakkında olumsuz görüş bildirmiştir.
6. Sağlık Bakanı kafayapısı olarak Türkiye’yi yansıtmamaktadır ve görevlerini yerine gerirememektedir.
7. Bu fikirde olanlar bu fikirlerini diğerlerine iletmelidir.

Egemen söylem içerisinde kurulan haber söylemi, e-posta yoluyla sivil bir insiyatife dönüşmüştür. ODTU-Forum üyeleri egemen söylem içerisinde kendilerini tanımlamasa da, egemen söylem içerisinde üretilmiş bir söylemin taşıyıcısı olmuşlardır. Listeler egemen söylemin farklı kimliklerle taşımak gibi bir işleve dönüşmektedir. Haber söylemi içerisinde üretilmiş olan liste üyeleri tarafından kendi söylemleri olarak taşınmakta, bu yolla kimlikleri egemen söylem içerisinde yeniden üretilmektedir. Buna şu mail örnek verilebilir:

“suleyman Sahin (ssahin@amele.org)
Mon, 23 Aug 1999 16:53:10 +0300

Next message: meseckin@tai.com.tr: "[ODTU-FORUM:369]
FW: [DUYURU] FW: SIVIL OTORITE
ORGANIZASYONU"

Previous message: Ömer Seve: "[ODTU-FORUM:367] acil
ihtiyac duyulan malzemeleri ureten firmalar"

Herseyden once dusunceleri yansittigin icin tesekkur ederim. Dun haberleri dinlerken, ayni kampanyayi Internet uzerinde baslatmak aklimdan gecmisti. Email yollamadan sizler yollamisiniz. Bu kampanyanin en kisa surede yayilarak, oncelikli olarak, Saglik Bakani ve Saglik Bakanliginin yardimlari uygun gormeyen aciklama yapan burokratleri olmak

uzere, gorevde ihmali bulunan vali, belediye baskani gibi ust duzey gorevlileri istifaya cagiran cagriya katildigimi belirtmek isterim. Dusunceler sadece kendi adima olmayip, internet kullanmayan ailem adina da oldugunu soylebilirim. Ayrica, elimde bulunan bazi domainlere destek verdiginiz taktirde bu domainleri aktif hale getirerek, Yunanistan ve Israel basta olmak uzere diger ulkelere de tesekkur ettigimizi gostermek isterim.Eger sizlerde katilirsaniz yardimlarinizi beklerim. su aktif olmasa da, eger mumkun oldugu taktide aktif olabilecek sayfalar

<http://www.greeceonline.net>

<http://www.israelonline.org>

adresleri uzerinden bu ulkelere tesekkurlerimizi iletebiliriz. Bu konuda yardimci olabilecek arkadaslara bekliyorum.

Saygilarimla”

(ODTU-Forum No:368)

Bu E-posttaki iletinin yargularından oluşan retorik dizgeyi şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Zaten böyle bir kampanya yapmayı bende düşünmüştüm.
2. Böyle bir kampanyaya destek verilmeli.
3. Diğer ülkelerden özür dilenmeli.

E-posta iletisinin retorikğine baktığımızda egemen söylem içerisinde oluşmuş söylemi içselleştirdiği ve bir özdeşlik ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretiminde bu önemli bir araç teşkil etmektedir.

Kimliklerin yeniden üretimi, farklı toplumsal kimlikleri egemen söylemin taşıyıcısı haline getirmekte bu yolla farklı siyasal söylemler ve taleplerler farklı özne konumlarınca taşınmaktadır. Önceki bölümlerde deprem sonrası süreçte üretilmiş söylemin olumsuz kimlik kategorileri ve egemen çıkar ilişkileri içerisinde tanımlanmış siyasal kararlara hizmet eden söylemlere değinmiştik. Bu süreç içerisinde ulusal kimlik ve diğer uluslar ile olan ilişkisinin temelini oluşturan anlamlandırma pratiklerinin yeniden üretildiği bir süreç olmuştur. Diğer uluslar ile

olan ilişkiler gerek AB üyeliği ile ilgili süreçler nedeni ile gerek başka sebeplerden yeniden üretilmeye ve olumsuz kimlik kategorileri içerisinde yer alan ulusların olumlu kimlik kategorileri içerisinde tanımlanarak ilişkileri olumluya çevirmeye yönelik bir eylemin söylem içerisinde mevcut olduğunu belirlemiştik. Bu yukarıdaki a-postta da görülmektedir. Bu durum bir siyasal talebe ve yeni siyasetlerin meşrulaştırılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu eğilim aşağıdaki a-post'ta da görülmektedir.

Cüneyt Gargın (garginc@porcan.com.tr)
Tue, 24 Aug 1999 12:52:13 +0300

Lutfen asagidaki metini en az 100 kisiye forward edip adresi bloke edelim, bu herifi kovduralim!!!!!!

basbakanlik websitesi: www.basbakanlik.gov.tr
e- mail : = Webmaster@basbakanlik.gov.tr

SAGLIK BAKANI ISTIFA ETMELI!

Elim deprem felaketinde milletce yasadiklarimiz devletin yetersizligini bir kez daha gozler onune serdi. AKUT gibi sivil savunma orgutleri, gonullulerimiz ve de yabanci kurtarma ekiplerinin ozverili calismalari sayesinde bir cok depremzede kurtarildi. Saglik Bakani Osman Durmus, kurtarma calismalaryna destek verecegi yerde, duyarsiz, cahil ve de irkci demecleriyle hepimizi cileden cikardi!

Artik tepki gosterme zamanimizin geldigini dusunerek sizlere yazmaya karar verdik. Doktora,kana, ilaca, ambulansa ihtiyac olmadigini soyleyen ve yabanci doktorlari geri ceviren Saglik Bakani Durmus, akil almaz sozlerini inatla surduruyor. Durmus'a gore yabanci doktorlar "kulturumuze uymadiklari icin" ise yaramiyor..Daha dun televizyonlarda seyretti?imiz, depremden kurtulan hamile bir bayanin dogumunu gerceklestiren doktorun Israilli oldugunun farkinda bile olmayan bir Saglik Bakani'ni bu millet istemiyor!Dogru durust tuvaleti ve altyapisi olmayan, salgin hastalik tehditi altinda bir bolgede kurulmus sahra hastahaneleri yerine, bizim istegimiz uzerine ayagimize kadar gelmis tam techizatli ve modern tesise sahip bu gemileri, irkci kaprisleri yuzunden geri ceviren ve diplomasi kurallarini hice sayan bir Saglik Bakani'ni bu millet istemiyor!

Daha doğru durust cumle kuramayan ve bu igrenc zihniyeti tasiyan biri nasil Saglik Bakani olabilir??? Babuna davasinda da sinirlerimizi yay gibi geren Osman Durmus'un son sozleri,davranislari bardagi tasirdi ve artik bu tip insanlara tahammulumuz kalmadi...

Simdi yetkililere, oncelikle de Sayin Devlet Bahceli'ye sesleniyoruz,"

SAGLIK BAKANI OSMAN DURMUS'U GOREVDEN ALIN!".

Yukarıdaki e-post'un içeriği egemen söylemi siyasal talebe dönüştürürken, bir başka işlevi de yerine getirmektedir. Bu da listenin üye tabanının büyük bir kısmının düşman kimlik olarak gördüğü MHP'nin sistem içerisinde değişmesi gibi bir talebi de doğallaştırmaktadır. Ve sonuç olarak talep Devlet Bahçeli'ye giderken bu kimlik ile bir tür diyalog kurulmakta ve bu kimlikten siyasal talepler ifadelenmektedir.

Genç Yunuslar'da Osman Durmuş'a Tepkiler: Genç Yunuslar, ODTU-Forum'a göre Sağlık Bakanı Osman Durmuşla çatışma içinde bir kimlikten gelmemekte ve siyasi yelpazede merkez sağ bir partinin tabanını kendine taban edinmiş bir liste. Buna rağmen egemen söylem içinde oluşmuş tavrı ODTU-Forum'da olduğu gibi taşımakta. Bu yönde oluşturulmuş enformasyonu algılamakta aynı duyarlılığa sahip.

Aşağıdaki e-posta buna örnek verilebilir:

"From: Gokay Bulut
Date: Mon Aug 23, 1999 00:40am
Subject: Re: SAGLIK BAKANI ISTIFA

Böylesi bir aktivite başlatıldığında ilk imzalardan biride benimki lacak. Böyle bir ŞAKLABAN'ın benim memleketimde fuzuliden ölümlere sebep olmasını hazmedebilmiş değilim. Dünya 21. Yüzyıla ve global dünyaya giderken butür dinazorların Türkiye'ye kazandırabileceği hiçbir şeyin olmadığını herkes bilmeli. Ne adına olursa olsun hiç kimse hizmet etmeye geldim deyip hizmet etkem adına artık Türkiye'ye zarar verememeli. Kampanya için her taraftan imza yağacağına eminim. En azından kendi çevremde duyarlı insanların olduğunu ve tepki gösterdiklerini görebiliyorum."

ODTU-Forum'da kimlik tanımlamasına yakın bir tanımlama da bu listede görülmektedir. Retoriğini değerlendirirsek:

1. Sağlık Bakanına karşı eylem yapılmalı.
2. Sağlık Bakanının tavrı ölümlere neden olmuştur.
3. Sağlık Bakanı eski bir kimliktir, Türkiye'nin gelecekteki rolünde böyle bir kimliğe yer yok.
4. Daha fazla zarar vermemesi için durdurulmalıdır.

Mesajdaki retoriğin eyleme yönlendirici bir kurgu olması nedeniyle tepki mesajlarda eylem çağrısı içermektedir. ODTU-Forum listesindeki uzun kavramsal tanımlamalar yerine bu listedeki vurgu, eylem yönündedir. Aşağıdaki mesajda bunu teyit etmektedir:

"From: Bulent Tirtir
Date: Tue Aug 24, 1999 1:18am
Subject: FW:

Bu mesajı lütfen bildiginiz adreslere yollayın. Sağlık Bakanının istifası için bir kampanya olusturalım. Maillerimizle, fakslarımızla basbakanlığa (faks:0312 4170476 e-mail: <http://www.egroups.com/post/gencyunuslar?protectID=023075235056078134033133141077064089018098083009077110114110077239238025201061105110018096161252>)<<mailto:http://www.egroups.com/post/gencyunuslar?protectID=023075235056078134033133141077064089018098083009077110114110077239238025201061105110018096161252>>ve bu konuda duyarlı davranan Fatih Altaylı'ya (faks: 677 03 27 /677 03 28/215 55 58)bu mesajı yollayalım.

OSMAN DURMUŞ'U BAKANLIKTAN VE MİLLETVEKİLLİĞİNDEN İSTİFAYA DAVET EDİYORUZ. BU SÖZDE TÜRK VATANDAŞI, 35.000 KİŞİNİN KAYIP OLARAK AÇIKLANDIĞI, 35.000 KİŞİNİN YARALI OLDUĞU VE EN AZ 12.000 KİŞİNİN ÖLDÜĞÜ BİR AFETTE HİÇBİR MENFAAT BEKLEMEDEN YURTTIÇI VE DIŞINDAN KOŞUP GELEN BİNLERCE TÜRK VE DÜNYA VATANDAŞINA TEŞEKKÜR EDECEĞİNE, YARDIMLARI

REDDEDİYOR. BU ADAMIN BEYANATLARI VE İCRATLARINDAN ANLAŞILDIĞI ÜZERE MİLLETVEKİLİ VE SAĞLIK BAKANI OLMASI TÜRK HALKI İÇİN ÇOK BÜYÜK BİR TALİHSİZLİK. SİZE SESLENİYORUZ; SAYIN BAŞBAKAN VE TÜM BAKANLAR, ÖZELLİKLE DE SAYIN DEVLET BAHÇELİ YAPILAN HATA AFFEDİLEMEZ. DERHAL İSTİFASINI İSTİYORUZ!

SAYGILARIMIZLA.”

ODTU-Forum’da oluşan egemen söylemin bir sivil inisiyative dönüşmesi, Genç Yunuslar’da da gerçekleşmektedir. Egemen söylem farklı kimliklerce taşınmaktadır. Genç yunusların tabanını oluşturan liberal sağ gençlik, egemen söylem içerisinde ulusal kimlik ve diğer uluslar ile kurgulanan ilişki formatını benimsemektedir. Gerek ODTU-Forum’un tabanını oluşturan 68 kuşağı ve sol kimlik, gerekse Genç Yunusların tabanını oluşturan liberal sağ gençlik aynı olaya aynı tip tepki vermekte, aynı konusal öncelikleri tercih etmekte ve farklı ideolojik aidiyetlere sahip olmalarına rağmen aynı tip sivil hareketler içinde yer alabilmektedirler.

Yukardaki analizimizin özünde gündemin ve gündem içerisinde oluşturulan değer ve normların kimliklerin yeniden üretiminde belirleyici olduğu yatmaktadır. Farklı kimlikler Internet’te var olsada yeniden üretimleri egemen söylemin belirlediği gündem içerisinde olmaktadır.

Sonuç Ve Değerlendirme

İnternet’te iletişim sürecinin demokratik katılım işlevi olduğu yönünde savlar farklı kimliklerin varoluşu ile ilişkilendirilmektedir. Farklı kimliklerin alıcı, taşıyıcı veya İnternet içeriklerinin üreticisi olarak İnternet’te varolabilmesi teknik olarak mümkündür. Herhangi bir İnternet bağlantısı, herkesi İnternet’te iletişim sürecinin failleri (agent) arasına katabiliriz.

Bu noktada sorulması gereken herkesin İnternet’te varolabilmesinin ne anlama geldiğidir. Farklı kimliklerin varlığı iletişim sürecinin niteliğini değiştirmektedir. Bu sorunun cevabı kimliklerin İnternet içeriklerinin üzerinde ne tür işleve sahip olduğunun çözümlenmesi ile ortaya çıkacaktır. Eğer farklı kimliklerin mevcudiyeti alternatif içerik üretimini sağlayacaksa, İnternet’in demokratik katılımı artırıcı bir işlevi olduğu söylenebilir. Diğer yünden eğer farklı kimlikler egemen söylem içerisinde üretilmiş içeriklerin taşıyıcısı ise, İnternet farklı kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretildiği bir alandır.

İnternet içeriklerini tek başına değerlendirmek kimlikler ve İnternet içeriklerinin ilişkisini analiz etmek için yeterli değildir. İnternet içerikleri ile kitle iletişim araçları içinde üretilen söylem ile değerlendirmek, aynı zamanda İnternet’te farklı kimliklerin bulunmasının işlevlerini de ortaya çıkaracaktır. Araştırmamız farklı kimliklerin farklı siyasal taleplerini ifadelendirdikleri mi yoksa egemen söylemin taşıyıcısı mı oldukları yolunda bir soruyu araştırmaktadır. Egemen söylem kitle iletişim araçlarının sahipliğin tekelleştiği ve bu tekelin devlet sermaye ilişkisi içerisinde biçimlendiği bir yapıda çok daha güçlüdür. Bu yapı içerisinde üretilen söylem iletişim sürecinin kontrol edilmesi ile daha güçlü ve baskın biçimde varolabilir. Türkiye de yaşanan da bu tür bir süreçtir.

Hürriyet gazetesi egemen söylemin üretilmesinde örnek olarak alınmıştır. Diğer gazetelerin söylemleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmadan medya sahipliği açısından sermaye-devlet ilişkisi içinde oluşmuş medya tekeli dışında kalan iki gazete de değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar Cumhuriyet ve Zaman gazeteleridir. Ama değerlendirmemizde bu gazetelerinde egemen söylem ile paralelliği gözlenmektedir. Gündemde yoğunlaşmanın yaşandığı dönemlerde tüm gazeteler aynı merkezi eğilimin içine çekilmektedir.

Gündem, çalışmada egemen söylemin kurulduğu alan olarak alınmıştır. Bunun bir nedeni insanların ne hakkında düşüneceklerinin belirlenmesinin egemen söylem içinde belirlenmiş tercihlerin farklı kimliklere empoze edilmesindedir. Bu yolla insanlar kendi kimlik öncelikleri ile egemen söylem içerisinde belirlenmiş öncelikleri değiştirmektedir. Gündemdeki yoğunluk artıkça alternatif gündem tercihleri ve alt gündemden tercihler imkansız hale gelmektedir.

Gündem de, süreklilik ve yoğunluk gündem tercihlerinin farklı kimliklere empoze edilmesinin önemli bir aracı olmuştur. Gündemde yoğunlaşma ve süreklilik yoluyla insanlar kendi gerçeklerinden koparılmakta, kendi gerçekliği ile hiçbir ilgisi olmayan bilişsel bir konuma yerleşmektedir. Bu da Marksın “camera obscure” olarak tanımladığı yanlış bilinç durumudur. Althusser insanın kendi gerçekliği ile kurduğu bu hayali ilişkiyi maddi bir pratik olarak tanımlamıştır. Medya tekelleri içerisinde bilinç üretimi de bu maddi pratiğe denk düşmektedir.

Bilinç, kim olduğunun ve kim olmadığının bilgisini içerir. Kim olduğunun bilgisi ancak toplumsal bir dolayım ile elde edilebilir. Bu süreç kim olmadığının tanımlanmasıyla başlayan bir süreçtir. Medya içerisinde oluşan “diğeri” kategorilerinin değillemesi ile kim olmadığımızın bilgisine ulaşırız. Bu bireysel bir

aidiyetin kuruluşudur. Tehdit ortak bir aidiyetin kuruluşunun aracıdır. Süreç ben olmayan olarak diğeri kategorisini oluşturur. Tehdit ve tehdit eden kimliğin birlikte tanımlanması olumsuz kimlik kategorisinin tanımını verir; olumsuz kimliğin değili ise aidiyet kurulan kimliği...

Kitle iletişim araçları içerisinde kurgulanan tehdit unsurları ise olumsuz kimlik kategorilerini oluşturur. Bu kendi maddi gerçekliğimiz ile kurduğumuz hayali bir ilişki olarak ideolojik bir süreçtir. İnternet ise kimlik oluşturuu kategorilerin tanımlandığı bir süreç değil, belirlenmiş kategorilerin farklı özne konumlarınca taşındığı bir alandır. Kitle iletişim araçları içerisinde belirlenen tehdit unsurları, olumsuz kimlik kategorileri ve İnternet'te farklı özne konumlarınca taşınmaktadır. Buda aslında aynı adla anılan farklı anlamlandırılan kimliklerin varlığıdır. Egemen söylemin taşıyıcısı haline dönüşen kimlikler, kendilerini tanımlayan ideolojik norm ve değerleri egemen söylem içerisinde tanımlanan ile değiştirmiş olurlar. Kendini egemen söylem içerisinde yeniden üreten kimlikler, sistem için tehdit unsuru olmaktan çıkmaktadırlar. Muhalif kimliklerin içi boşaltılmış varlığı, toplumsal muhalefeti etkisizleştirme gibi bir işlevi yerine getirmektedir.

Çalışma içerisinde egemen söylemin haber gündemi içerisinde kuruluşu, iki eksen de değerlendirilmiştir. Bunlar Hürriyet gazetesinin ön sayfa tasarımında tespit edilen gündemde yoğunlaşma-dağılma ile gündemde sürekliliktir. Yoğunlaşma gündemi oluşturan haber konusunun ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Yoğunlaşma ile İnternet'te listelere gelen e-posta sayısı ve gündem içerisinde konulara değinen e-posta sayısı arasında bir ilişki bulunmuştur. İnternet listelerinin sürekliliği olmadığı halde, dönem dönem haber gündemini kaplayan konulara tepki vermediği gözlenmiştir. Haber gündemi ile İnternet gündemi gündemde yoğunlaşma

gerçekleştirdiği dönemlerde paralelleşmekte, gündemde dağılma olduğu dönemlerde içerikler de dağılmaktadır. İnternet içerikleri araştırmamızın sonucunda gündemde yoğunlaşma ve dağılmaya bağımlı olmakla birlikte Haber gündemi içerisinde oluşmuş gündeme paralel olduğu gözlemlenmiştir.

Aynı konuda düşünmek aynı şekilde düşünmeyi zorunlu kılmaz. İnternet gündemi ile kitle iletişim araçları içerisinde oluşmuş haber gündeminin aynı olması tek başına İnternet’te kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretildiğini söylemek için yeterli değildir. Kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretildiğini söyleyebilmek için egemen söylem içerisinde oluşan değer ve normlar ile kimlik kategorilerinin İnternet’teki iletişim öznelince kabul edilmesi gerekir. Araştırmamızda örnek olay olarak “deprem söylemi içerisinde Sağlık Bakanı Osman Durmuş” alınmıştır. İki farklı siyasal kimlikten tabanları oluşan listeler incelenmiştir. Sonuç her iki listenin de haber söylemi içerisinde oluşan değerler ile oluşturulmuş kimlik kategorilerini kullandığı yolundadır. Üretilen değer yargıları, kimlikler farklı olmasına rağmen aynıdır. Bu örneği çoğaltmak mümkündür. Bu nedenle İnternet’te kimliklerin yeniden üretiminin egemen söylem içerisinde oluşmuş değer ve normlar ile olduğunu söylemek yanlış olmaz.

İnternet’te kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretimi, öncesiz bir süreç değildir. Eğer böyle olsaydı bir yeniden üretim değil, üretim olarak tanımlanırdı. Egemen söylemin muhalif kimlikleri sistem içerisinde ürettiğini tespit ettiğimizde şu sonucu da tespit etmemiz gerekir. Bu kimlikler varolabildiklerine göre eskiden muhalif kimliklerin kendilerini üretebilmeleri, muhalif pozisyonlarını oluşturabilmelerinin iletişimsel koşullarının olduğudur. Bu da egemen söylemin kurulmasında alternatif söylemlerin bir şekilde varolabilecekleri bir alanın bulunması

ile mümkün olabilir. Egemen söylem içerisinde bu kimlikler temsil edilmemiş olsalar bile varlıklarını kendi değer ve normları ile sürdürebilmişlerdir.

İnternet ve yeni iletişim araçları bu kimliklere kamusal alana çıkma imkanı vermiştir. Ama kamusal alana çıkan bu kimlikler kendi varoluşlarını tanımlayan siyasal talep ve gündemleri kamusal alana taşıyamamaktadır. Bunun yerine egemen söylem içerisinde oluşmuş haber gündemi ve bu önceliği oluşturan değer ve normlar ile yeniden ürettiği kimliği ile varolmaktadır.

Bu durum İnternet'in özgürleştirici işlevi ile ilgili mitik anlatımı doğrulamamaktadır. Bu mit iki unsurdan oluşmaktadır. İlki her türlü kimliğin iletişim sürecine girmesi. İkincisi ise her türlü iletinin özgürce İnternet'te varolabilmesidir. Araştırmamız göstermiştir ki kimliklerin varlığı kendi muhalif konumlarını teyit etmez. Muhalif konumlarından arındırılmış kimlikler hem muhalefetin var olduğu imajını yayar, hem de gerçekte muhalefeti etkisizleştirir. İçerikleri alternatif talepleri içermeyen her muhalif kimlik egemen söylem içerisinde yeniden üretilmiştir.

Egemen söylem içerisinde üretilen bir başka konu ise, İnternet'in özgürleştirici yönü üzerindeki söylemdir. Eğer İnternet her türlü iletinin ve kimliğin varolabildiği bir alan ise Kitle iletişim araçları üzerinde tekellerin bir önemi kalmaz. Nasıl olsa İnternet iletişimi özgürleştirecektir. Bu yolla Kitle iletişim araçları üzerinde tekeller ve ideolojik iktidar önemsiz ve geçici bir hale dönüşür. Egemen söylem ve ideolojik öncelikleri gizlenir. İnternet bu yolla egemen söylemi gizlemek iletişim süreci özgür tanımlamak için söylemsel bir araç haline gelmiştir.

Ulusal gündemi belirlemek Althusser'in haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon v.b.) olarak tanımladığı kitle iletişim araçları içerisinde oluşmaktadır. Bu

araçlar ile Internet'in ilişkisi ise bir yerine geçme ilişkisi değil, bir tür eklemlenme ve tamamlama ilişkisidir.



KAYNAKÇA

- ABEL, Oliver.,
1985 "Lévi-Strauss'un Antropolojik Yapısalcılığına Bir Yaklaşım", İrk ve Tarih, Claude Lévi-Strauss, İstanbul: Metis Yayınları ss.7-32.
- AGEE, Warren K.,
AULT, PYükseklip
H.,
EMERY, Edwin.,
1985 Introduction to Mass Communication, New York: Harper And Row Publisher.
- AKARSU, Bedir.,
1988 Felsefe Terimleri Sözlüğü, Dördüncü Baskı, İstanbul: İnkılap Kitabeci
- ALEMDAR,
Korkmaz.,
ERDOĞAN, İrfan.,
1998 Başlangıcından Günümüze İletişim Kuramları, Ankara: MY Yayınları.
- ALTHUSSER,
Louis.,
1989 İdeoloji Ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev.Yusuf Alp, Mahmut Özışık, 2,Baskı, Ankara: İletişim.
- 1995 Kapital'i Okumak, Çev. Celal A. Kanat, İstanbul: Belge Yayınları.
- ARENDT, Hannah,
1994 İnsanlık Durumu, İstanbul: İletişim
- ARIEW, Roger.,
1997 "Descartes ve Skolastisizm: Descartes'ın Düşüncesinin Anlıksal Planı", COĞİTO, sayı:10, ss.41-62.
- ARICK, Martin R.,
1993 The TCP/IP Companion:A Guide for the Common User, Wallesley MA: A Willey-QED Publication.
- AYDIN, Suavi.,
1999 Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği",Ankara: Öteki Yayınevi.
- BARRETT, Michéle.,
1996 Marx'tan Foucault'ya İdeoloji , İstanbul: Sarmal Yayınevi
- BAYRAV, Süheylâ.,
1998 Yapısal Dilbilim, İstanbul: Multilingual
- BELGE, Murat.,
1989 "sunuş", İdeoloji Ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Çev.Yusuf Alp, Mahmut Özışık, 2,Baskı, Ankara: İletişim, ss.7-13.

- BELL, Allan,
GARRETT, Peter.,
1998 Approches to Media Discourse, Oxford: Blaclwell Publishers Ltd.
- BENNETT, Tony.,
MARTIN, Graham.,
MERCER, Colin.,
WOOLLACOTT,
Janet.,(ed.)
1992 Culture, Ideology and Social Process, 7. baskı, London: The Open University Press.
- BEST,Steven.,
KELLNER, Douglas.,
1998 Postmodern Teori, Çev.Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- BONCHEK, Mark
Seth.,
1997 "From Broadcast to Netcast: The Internet and the Flow of Political Information", Harvard Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BOTTİGELLİ, e.,
1993 "Sunuş", 1844 Elyazmaları, Karl Marx, Ankara: Sol Yayınlar, ss-7-77.
- BUMİN, Tulin.,
1998 HEGEL-Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi, İstanbul: YKY
- CALABRESE,
Andrew.,
BORCHERT, Mark.,
1996 "Prospects for Elctronic democracy in the United States: Retinking Communication and Social Policy", Media, Culture & Society, Vol.18, ss.249-268.
- CORNU, Augusto.,
1993a "Ekonomi Politik ve Felsefe Alyazmaları", 1844 Elyazmaları, Karl Marx, Ankara: Sol Yayınlar, ss-241-337.
- 1993b "Ekonomi Politik ve Felsefe Alyazmaları", 1844 Elyazmaları, Karl Marx, Ankara: Sol Yayınlar, ss-338-351.
- COTTINGHAM,
John.,
1996 Descartes Sözlüğü, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- 1995 Akılcılık, çev.Bülent Gözkan, İstanbul: Sarmal Yayınevi
- COWARD, Rosalind,
ELLIS, John.,
1985 Dil ve Maddecilik-Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi, Çev.Eser Tarım, İstanbul: İletişim Yayınları

- CULLER, Jonathan.,
1992 "Semiology:Saussurian Legacy" Culture, Ideology and Social Process, ed. Tony Bennett, Graham Martin, Colin Mercer, Janet Woollacott, 7. baskı, London: The Open University Press.
- CURRAN, James.,
GUREVITCH,
Michael.,
WOOLLACOTT,
Janet.,
1987 Mass Communication and Society, 5. baskı, London: Open University
- ÇELİK, Nur Betül.,
1999 "İdeoloji Kuramlarında Özne: Althusser ve Gramsci", Kültür ve İletişim, Sayı:2/2 Yıl:1999, ss.101-128..
- ÇOTUKSÖKEN,
Betül.,
1998 Kavramlara Felsefe İle Bakmak, İstanbul: İnsancıl Yayınları
- DAĞTAŞ, Banu.,
1998 Reklamda İdeoloji Çözümlemesi, Anadolı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- DELEUZE, Gilles.,
1995 Kant'ın Eleştirel Felsefesi, Çev.Taylan Altuğ, İstanbul: Panel Yayınevi
- DESCARTES, René
1997 Anlığın Yönetimi İçin Kurallar • İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar, İstanbul: İdea
- 1994 Metot Üzerine Konuşma, İkinci Baskı, İstanbul:Sosyal Yayınlar.
- 1992 Felsefenin İlkeleri, Üçüncü Baskı, İstanbul: Say.
- EAGLETON, Terry.,
1996 İdeoloji, Çev.Muttalıp Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ENGELS, Friedrich.,
(yok) Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, İstanbul: Sosyal Yayınlar
- FEUERBACH,
Ludwig.,
1991 Geleceğin Felsefesinin İlkeleri, İstanbul: Ara Yayıncılık
- FISKE, John.,
1996 İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev.:Sleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- FLAX, Jane.,
1997 "Bir Uğraş Olarak Eleştirel Teori", COGİTO, sayı:10, ss. 308-324.
- GERAS, Norman.,
1985 "Althusser'in Marksizm Anlayışı", Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar, Der & Çev. Kemali Saybaşı, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- GODELIER,
Mourice.,
1983 "Claude Lévi-Strauss, Eleştirel Bir Yaklaşım", Din ve Büyü, Der & Çev.: Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yayınları, ss127-135.
- GÜNGÖREN,
Ahmet.,
1983 "Claude Lévi-Strauss ve Söylensel Düşüncenin Yapıları", Din ve Büyü, Claude Lévi-Strauss, Der & Çev.: Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yayınları.
- HABERMAS,
Jürgen.,
1997 Kamusallığın Yapısal Dönüşümü, Çev.Tanıl Bora-Mitat Sancar, İstanbul: İletişim
- HARDY, Henry
Edward,
1993 The History of the Net , School of Communications
Grand Valley State University, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi,
<ftp://umcc.umich.edu/pub/seraphim/doc/nothist8.tx>
t.
- HEGEL, F.G.W.
1995 Tarihte Akıl, Çev.Önay Sözer, İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- 1997 "Descartes", Cogito, sayı:10, ss.135-149.
- HEIMSOETH,
Heinz.,
1986 Immanuel Kant'ın Felsefesi, Çev.Takiyettin Mengüşoğlu, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İNAL, Ayşe.,
1996 Haberi Okumak, İstanbul: Temuçin Yayınları
- İNCEOĞLU, Metin.,
1993 Tutum Algı İletişim, Ankara:V Yayınları
- İRVAN, Süleyman.,
1997 Medya Kültür Siyaset, Ankara: Ark
- KANT, Immanuel.,
1981 Ahlak Metafiziğinin temellendirilmesi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Felsefe Dizisi 3.
- 1993 Arı Usun Eleştirisi, İkinci Baskı, Çev.Aziz Yardımlı, İstanbul:İdea

- KÖKER, Eser.,
1998 Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, Ankara: Vadi Yayınları
- KRESS, Gunther.,
LEEuwEN, Theo
van .,
1998 "Front Pages: (The Critical) Analsis of Newspaper Layout", Approaches to MEDIA Discourse, Ed.BELL, Allan-GARRETT, Peter., Oxford: Blackwell PublishersLtd,
- KÜÇÜK,
Mehmet.,(Der.)
1994 Medya, İktidar, İdeoloji, Ankara: Ark.
- LARRAIN, Jorge.,
1994 İdeoloji ve Kültürel Kimlik – Modernite ve Üçüncü Dünyanın Varlığı, Çev.Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- LEKTORSKY,
Victor.,
1992 Özne Nesne Biliş, Çev.Şükrü Alpagut, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- LÉVI-STRAUSS,
Claude.,
1983 Din ve Büyü, Der & Çev.: Ahmet Güngören, İstanbul: Yol Yayınları.
- 1984 Yaban Düşünce, Çev.:Tahsin yücel, İstanbul: hürriyet Vakfı Yayınları
- 1985 İrk ve Tarih, İstanbul: Metis Yayınları
- LOCKE, John.,
1975 An Essay concerning Human Understanding, Oxford: Oxford University Press.
- MARDİN, Şerif.,
1970 İdeoloji, İkinci Baskı, İstanbul: İleşim.
- MARX, Karl.,
1979 Ekonomi Politiğin eleştirisine Katkı, Çeviren: Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınlar
- 1990 Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Çeviren: Sevim Belli, ikinci baskı, Ankara: Sol Yayınlar
- 1993 1844 Elyazmaları, Çev.Kenan Somer, İkinci Baskı, Ankara: Sol Yayınlar

- (yok) "Feurbach Hakkında Tezler", Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, Der.Fiedrich Engels, İstanbul: Sosyal Yayınlar
- MARK, Karl,
ENGELS, Friedrich.,
1992 Alman İdeolojisi (Feuerbach), Çeviren: Sevim Belli, Üçüncü Baskı, Ankara: Sol Yayınlar.
- MATTERLART,
Armand,
MATTERLART,
Michéle.,
1995 İletişim Kuramları Tarihi, İstanbul: İletişim.
- McLELLAN, David.,
1999 İdeoloji, Ankara: Doruk
- McQUAIL, Denis,
1987 Mass Communication Theory – An Introduction, 2.Baskı, Londra: Saga Publication.
- McQUAIL, Denis.,
1987b The Influence and Effects of Mass Media, "Mass Communication and Sosity", 5.baskı, Ed. James Curran, Michael Gurevitch, Janet Woollacott, London: Open University, ss.70-94.
- McQUAIL, Denis,
WINDAHL,Sven.,
1993 İletişim Kuramları, Çev.:Mehmet Küçükçukurt, Ankara: İmaj
- MORLEY, David.,
1990 "The Construction of Everyday Life: Political Communication and Domestic Media",New Directions in Political Communication,Ed.David L.Swanson&Dan Dimmo, ss.123-146.
- MUTLU, Erol.,
1994 İletişim Sözlüğü, Ankara: Ark
- NOELLA-
NEUMANN,
Elizabeth.,
1997 Medya Kültür Siyaset, Der. & Çev.Süleyman İrvan, Ankara: Ark
- ÖZBEK, Sinan.,
2000 İdeoloji Kuramları, İstanbul: Bulut.
- PAMENATZ, Jhon.,
1970 Ideology, London
- PIAGET, Jean.,
1999 Yapısalcılık, Ankara: Doruk

- SARUP, Madan.,
1997 Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm, Ankara: Ark.
- SAUSSURE,
Ferdinand de.,
1998 Genel Dilbilim Dersleri, Çev.Berke Vardar,
İstanbul:Multilingual.
- SAYBAŞI, Kemali
1985 Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar, Ankara: Birey ve
Toplum Yayınları.
- SCHILLER, Dan.,
1996 Theorizing Communication A History, New York: Oxford
University Prerss
- SENNETT, Richard.,
1996 Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev.Serpil Durak-Abdullah
Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı.
- SÖZEN, Edibe.,
1999 Söylem-Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve refleksivite,
İstanbul: Paradigma.
- SUNAR, İlkay,
1999 “Düşün ve Toplum”, Ankara: Doruk Yayınları,
- TİMUÇİN, Afşar.,
1999 Descartes felsefesine Giriş, İkinci baskı, İstanbul:Bulut.
- TURA, Saffet Murat.,
1989 Freud’dan Lacan’a Psikanaliz, İstanbul: Ayrıntı,
- VAN DİJK, Teun A.,
1983 “Discourse Analysis: Its Development and Application to the
Structure of News”, Journal of Communication, Bahar
- 1988 News As Discourse, New Jersey: Lawrence Erlbaum
Associates
- 1994 “Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, Medya, İktidar,
İdeoloj, der.&Çev.Mehmet Küçük, Ankara: Ark.
- VARDAR, Berke.,
1998 “Sunuş Ferdinand De Saussure ve “Genel dilbilim dersleri””,
Genel Dilbilim Dersleri, İstanbul:Multilingual.
- WEAVER, David H.
1982 “Media Agenda-Setting And Media Maipulation”Mass
Communication Review Yearbook, Ed.D.Charles Whithney,
Ellen Wartella, London: SAGE Publications.
- YÜCEL, Tahsin
1984 “Claude Levi-Strauss ve Yaban Düşünce” Yaban Düşünce,
Claude Levi-Strauss, Çev.:Tahsin yücel, İstanbul: hürriyet
Vakfı Yayınları

1999

Yapısalcılık, İstanbul: YKY

YUMLU, Konca
1994

Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları, İzmir.



ÖZET

Çalışmanın amacı, egemen söylemin Internet’te farklı toplumsal kimliklerce nasıl temsil edildiğinin açıklanmasıdır. Kuramsal çerçeve aydınlatma düşüncesinden eleştirel kurama, özne ve ideoloji kuramlarının incelenmesinden oluşmuştur. Çalışmada Descartes, Kant, Hegel, Marx, Althusser’in bilinç, ideoloji, toplumsal özne kuramları değerlendirilmiştir. Çalışma, Saussure ve Lévi-Strauss’ın yapısal kuramı ile Lacan’ın özne kuramlarını da içermektedir. Kuramsal çerçeve, kitle iletişim kuramlarında özne ve ideoloji kavramsallaştırması ile genişletilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, egemen söylemi geniş oranda temsil eden Hürriyet Gazetesi’nin haber gündemi değerlendirilmiştir. Bu yapılırken, iki farklı kriter kullanılmıştır: bunlardan ilki yoğunlaşma ve dağılma, diğeri ise zamanda sürekliliktir. Haber listeleri içerikleri, gündemde paralellik alt gündemde seçicilik ve alternatif gündemden oluşan kriter içerisinde değerlendirilmiştir. Hürriyet Gazetesi’nin değerlendirilmesinden sonra, Hürriyet gazetesi gündemi ile Internet’te incelenen iki tartışma listelerinde tartışmaların karşılaştırılmasına dönmüştür. Bu karşılaştırma Makro düzeyde, Hürriyet gündemi ile Internet’teki listelerin paralelliklerini bulmaya, mikro düzeyde ise olumsuz kimlik kategorilerinin bu listeler içerisinde ortaya çıkışı olarak değerlendirilmiştir.

Sonuçta, Tez de Farklı kimliklerin kendilerini özgürce temsil ettikleri bir araç olarak tanımlanan Internet’te kendilerini egemen söylem içerisinde üretmeleri değerlendirilmiştir ve merkezi eğilimin ve diğeri kategorisini algımız sınanmıştır. Çalışmada Internet’in farklı kimliklerin var olduğu kamusal alan olma özelliği göstermek yerine, egemen söylemin farklı kimliklerce taşındığı ve bu kimliklerin egemen söylem içerisinde yeniden üretildiği bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

SUMMARY

The aim of this thessis is to explored how the dominant discourse has been represented in Internet by different social identities. The theoretical framework of this study is constructed on the basis of subject and identity theories, tracing their changing nature from the classical Enlightenment to the Critical Theory. The concepts consciousness, ideology and social subject tackled by Descartes, Kant, Hegel, Marx and Althusser have been critically evaluated in this study, without ruling out the structuralist theory of Saussure and Lévi-Strauss and the subject theory of Lacan. Additionally, this framework attempts the crystalise the argument with particularly paying attention to the very conceptualisation of subject and ideology in mass comunication theory.

Following the theoritical framework, this thesis then takes an account of the news coverage at Hürriyet, a Turkish newspaper which, to a large extent, represents the dominant ideology in the country. In doing so, this account takes two dimensions: concentration and dispersion one the one hand, continuity in time on the other. After elaborating the news coverage at Hürriyet in circa 1999, this study turns its face to two mailing lists in Internet, comparing the contents of the discussions in those mailing lists with the coverage at Hürriyet. This comparison goes on to find, at macro level, parallel points between the coverage at Hürriyet and the contents of the discussions in the mailing lists and then to spot, at micro level, the emergence of “the other” category, a category which represents a negative identity formation mismatching with the mainstream one.

Finally, this thesis is an exercise to sensitise our understanding about the representation of mainstream and the other identities, positing a bold argument that

Internet is a medium in which the other identities may not fully represent themselves, hardly escaping to reproduce themselves in the mainstream ideology. In other words, Internet is not a public sphere in which different identities truly exist, instead a sphere in which these identities reproduced themselves in the mainstream ideology.

